UDK 81'33 ISSN 1451-7124

Друштво за примењену лингвистику Србије
Филолошки факултет у Београду Филозофски факултет у Новом Саду

Примењена лингвистика

Linguistique appliquée

12

Београд - Нови Сад

2011

UDK 81'33 ISSN 1451-7124

Друштво за примењену лингвистику Србије
Филолошки факултет у Београду Филозофски факултет у Новом Саду

Примењена лингвистика

Linguistique appliquée

12

Зборник приредиле
Душанка Точанац
Милена Јовановић

Министарство за науку Републике Србије и Покрајински секретаријат за науку и технолошки развој помогли су финансијским средствима одржавање III конгреса ДПЛС и објављивање часописа *Примењена лингвистика*

Београд - Нови Сад
2011

Друштво за примењену лингвистику Србије
Филолошки факултет у Београду
Филозофски факултет у Новом Саду

ПРИМЕЊЕНА ЛИНГВИСТИКА ДАНАС

Изабрани радови са III конгреса Друштва за примењену лингвистику Србије
Филозофски факултет, Нови Сад, 31. септембар – 1. новембар 2009.

Зборник приредиле Душанка Точанац, Филозофски факултет у Новом Саду
и Милена Јовановић, Филолошки факултет у Београду

Главни и одговорни уредник
Душанка Точанац
Уредник
Милена Јовановић

Уређивачки одбор – рецензенти / Rédaction
Dušanka Točanac, Université de Novi Sad
Ksenija Djordjević, Université de Montpellier
Snežana Gudurić, Université de Novi Sad
Milena Jovanović, Université de Belgrade
Slobodanka Kitić, Université de Podgorica
Meta Lah, Université de Ljubljana
Jean Léo Léonard, Université de Paris III - Sorbonne Nouvelle, Paris
Tjaša Miklič, Université de Ljubljana
Ljiljana Nedeljkov, Université de Novi Sad
Predrag Novakov, Université de Novi Sad
Mihal Tir, Université de Novi Sad
Vera Vasić, Université de Novi Sad
Yvonne Vrhovac, Université de Zagreb

Association de linguistique appliquée de Serbie
Faculté des lettres de Belgrade
Faculté des lettres de Novi Sad

LINGUISTIQUE APPLIQUÉE AUJOURD'HUI

Recueil des actes soumis en IIIème Congrès de l'Association de linguistique appliquée de Serbie
31. septembre – 1. novembre 2009 - Faculté des lettres de l'Université de Novi Sad

Rédaction Dušanka Točanac, Faculté des lettres de l'Université Novi Sad
et Milena Jovanović, Faculté des lettres de l'Université de Belgrade

Rédacteur en chef
Dušanka Točanac
Rédacteur
Milena Jovanović

САДРЖАЈ

УЗ ОВАЈ БРОЈ **7**

LJILJANA MARKOVIĆ (Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu)
ZORICA PRNJAT (Fakultet za Trgovinu i bankarstvo Alfa Univerziteta u Beogradu)
Imejlizmi u jeziku elektronske poslovne korespondencije **10**
Emailisms in Electronic Business Correspondence 33

MIRNA VIDAKOVIĆ (Ekonomski fakultet, Subotica)
Puns in Ads **34**
Igre rečima u reklamnim sloganima na engleskom jeziku 40

ЈОВАНА МАРЧЕТА (Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду)
Термини француског и италијанског порекла из области музичко-сценских уметности у текстовима на српском језику **41**
La términologie d'origine française et italienne de l'art musico-scénique dans les textes écrits en serbe 49

ALENKA KOCBEK (Univerza na Primorskem-Fakulteta za management)
Ein Interdisziplinäres Modell für die Rechtsübersetzung **50**
Interdisciplinarni model za prevajanje pravnih besedil 64

SNEŽANA BILBIJA (Univerziteta u Sarajevu)
Contrastive Analysis of Accusing and Defending in English and Bosnian/Croatian/Serbian Public Discourse **65**
Optuživanje i (samo)odbrana u javnom diskursu u engleskom i bosansko/hrvatsko/srpskom - kontrastivna analiza 73

КРИСТИЈАН ЕКЕР (Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду)
Језик Италијана у Истри и у Ријеци **74**
La lingua degli Italiani in Istria e a Fiume 81

MICHELE DALOISO (Ca' Foscari University, Venice)
LUCIANA FAVARO (Ca' Foscari University, Venice)
Avvicinare i bambini in eta' prescolare ad una lingua straniera: aspetti teorici e metodologici **82**
Preschool Familiarization with a Foreign Language. Theoretical and Methodological Issues 91

MARIJA RUNIĆ (Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu)
Jezičke strukture i nivoi zajedničkog evropskog okvira **92**
Language Forms and CEFR Levels 99

РУЖЕНКА ШИМОЊИ-ЧЕРНАК (Педагошки факултет, Сомбор)
Адаптација на други наставни језик у средњој школи са аспекта ученика и наставника **100**
Adaptation to the Second Teaching Language in Secondary School from the Aspect of Pupils and Teachers 112

VESNA LAZOVIĆ (Filozofski fakultet, Novi Sad)
The Potential of Blogging in Language Teaching **113**
Potencijal korišćenja bloga u nastavi jezika 121

EVA TIBENSKÁ (Filozofski Fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Katedra za slovački jezik i književnost)
Značenje forme i forma značenja u sintaksi **122**
The Meaning of Form and the Form of Meaning 131

НАТАША РАДУСИН-БАРДИЋ (Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду)
Упитне реченице француског језика у АВГС и комуникативној методи **132**
Les phrases interrogatives en FLE dans la méthode SGAV et la méthode communicative 141

IVANA VILIĆ (Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu)
Atelične glagolske situacije u francuskom u odnosu na srpski jezik **142**
Situations verbales atéliques en français par rapport au serbe 152

RUŽICA SEDER (Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu)
Francuske kompletivne rečenice uvedene glagolima osećanja i njihovi korelati u srpskom jeziku **153**
Propositions complétives introduites par les verbes de sentiment et leurs équivalents en serbe 167

VANAJA MANIĆ (Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu)
Les anglicismes du français québécois **168**
Англицизми у квебечком француском 174

MIRA MILIĆ (Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja Univerziteta u Novom Sadu)
Anglicisms as Stylistic Synonyms in Serbian Newspapers and Magazines **175**
Anglicizmi kao stilski sinonimi u dnevnim i nedeljnim novinama na srpskom jeziku 185

NADEŽDA SILAŠKI (Ekonomski fakultet Univerziteta u Beogradu)
Adding Colour To The Teaching Of English – Figurative Uses Of Colours In Business-Related Vocabulary **186**
Šarenilo u nastavi engleskog – figurativna upotreba naziva za boje u vokabularu poslovanja 197

SANJA KRIMER–GABOROVIĆ (Građevinski fakultet, Subotica)
Boja kao razlikovni kriterijum. Osvrt na semantički relativizam i perspektivizaciju **198**
Colour like a Distinguishing Feature. Semantic Relativity and Perspectivization Revisited 208

DANIJELA ĐOROVIĆ (Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu)
Neki aspekti strukture uvoda naučnoistraživačkih radova pisanih na italijanskom u svetlu Svejlzovog modela **209**
Some Aspects of Rhetorical Organization of Italian Research Papers Introduction in the Light of Swales' Model 222

VESNA GAJIŠIN (Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu)
Temporal and Aspectual Characteristics of English Past Perfect and Its Serbian Equivalents **223**
Temporalne i aspektualne karakteristike engleskog perfekta prošlog i njegovih srpskih ekvivalenata 240

НАДА ГРАОВАЦ (Минхен)
О вредностима француског имперфекта индикатива уз погодбени везник *si* и њиховим српским еквивалентима **241**
Valeurs de l'imparfait de l'indicatif français employe avec le *si* hypothetique. Leurs equivalents serbes. 248

MARINA SUDAR (Univerzitet u Novom Sadu)
Le parfait imperfectif : le passe compose ou l'imparfait ? **249**
Imperfektivni perfekat na srpskom: passé composé ili imperfekat na francuskom? 260

JELENA JERKOVIĆ (Tehnološki fakultet Univerziteta u Novom Sadu)
The English Modal Verb *Could* and its Serbian Equivalents **261**
Engleski modalni glagol *could* i njegovi srpski ekvivalenti 275

BOJANA ŠOBOT (Poljoprivredni fakultet Univerziteta u Novom Sadu)
English Phrasal Verbs with the Particles *Off* and *Out* and Their Serbian Equivalents **276**
Engleski frazni glagoli sa partikulama *off* i *out* i njihovi prevodni ekvivalenti 291

GORDANA DIMKOVIĆ -TELEBAKOVIĆ (Saobraćajni fakultet Univerziteta u Beogradu)
Adverbs in English and Serbian **292**
Prilozi u engleskom i srpskom jeziku 301

НАТАША ПОПОВИЋ (Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду)
О неким вредностима француских предлога à и de уз објекатске допуне и њиховим српским еквивалентима **302**
Sur certaines valeurs des prépositions françaises à et de introduisant les compléments d'objets et leurs équivalents serbes 315

VLADIMIR ŠIROKI (Универзитет у Новом Саду)
Structural Patterns of Diminutivized Forms of Male and Female First Names **316**
Морфолошки обрасци деминутивизације личних имена у енглеском језику 323

KSENIJA ŠULOVIĆ (Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu)
Lične zamenice u španskom i srpskom jeziku **324**
Los pronombres personales en español y serbio 333

Info ALAS **334**

УЗ ОВАЈ БРОЈ

„Пре равно десет година, Филозофски факултет у Новом Саду и његов Институт за стране језике и књижевности уприличили су једну конференцију на тему *Учење/настава језика - комуникативни приступ и образовање наставника*[1]. Тај масовни скуп, коме је присуствовало око 220 посленика, успео је, током тродневног рада, да размотри свеукупну проблематику у учењу/настави страних језика и језика уопште у нашој средини и да донесе смернице за будућу оријентацију у овој наставно/образовној области. Занемарити данас учинке ове Конференције значило би занемарити један период када се улагао изузетан напор и друштвено-политичких и просветних власти да се подигне квалитет и квантитет знања језика, страних и домаћих, у нашој земљи. Ова жута књига, Зборник радова са те конференције, садржи бројне податке о језицима у једном времену и о задацима који су били пред нама.“

Овим речима почиње уводно излагање Душанке Точанац, редовног професора Филозофског факултета Универзитета у Новом Саду и председнице Југословенског друштва за примењену лингвистику, на Научном скупу *Актуелни проблеми у настави и учењу страних језика*, одржаном на Филозофском факултету у Новом Саду 14. и 15. априла 2000. године. Ово излагање је било више од протоколарног отварања скупа: сажето су назначене теме научног скупа, које ће бити преточене практично у програм рада Друштва, а сам скуп је постао конференција, јер се испоставило да значај говорника и њихових саопштења пружа прилику да се после дводневног рада, на основу саопштења и дискусија, могу срочити закључци као резултат општег консензуса. На скупу су наиме учествовали готово сви они који су на овај или онај начин суделовали у реформи образовних програма из ове области - могло би се рећи да су закључци са овог скупа[2], у форми сажетка, јасно и прегледно формулисани, умногоме представљали претходницу реформама у области изучавања језика на свим нивоима образовања код нас, чак и онда када оне, реформе, нису биле до краја

[1] Прва конференција *Живи језици*: „Учење и настава језика: Комуникативни приступ и образовање наставника: Импликације у југословенској средини“, Нови Сад, 28. јуни – 1. јули 1989. Зборник радова, Прва конференција *Живи језици*: *Учење и настава језика: комуникативни приступ и образовање наставника,* Нови Сад: Институт за стране језике и књижевности Филозофског факултета Универзитета у Новом Саду, 1990. Подршку овако репрезентативном скупу дао је и Савет Европе.

[2] Објављено је двадесетак радова – ови и сви други до сада објављени радови (укупно 12 бројева) биће доступни у електронској форми.

спроведене. Да споменемо само закључак да се ученицима мора обезбедити не само учење енглеског у складу са њиховим потребама него и учење трећег страног језика. Нису заборављени ни класични језици, нарочито грчки, а посебно је наглашен значај учења српског као страног језика – све то на основу Заједничког европског оквира за учење, наставу и евалуацију страних језика и на основу европских искустава. Треба истаћи и закључак да се у будућем раду Друштва посебна пажња посвети теоријско-методолошким питањима учења страних језика: ово се питање нажалост често маргинализовало, јер су се стручњаци за теорију наставе страних језика превише ослањали на учења и литературу из земаља за чији су језик професионално везани; то је изазивало неразумевање, било због различито тумачених теорија, било због примењене терминологије.

Скуп је променио и форму објављивања радова – подржана је идеја председника Друштва да се радови објављују у часопису, а не у зборнику. Уређивачки одбор у саставу Душанка Точанац, Радмила Шевић и Михал Тир, уз подршку Завода за уџбенике и наставна средства и Министарства просвете, поверио је уређивање зборника радова са поменуте конференције Милени Јовановић, са обавезом да предузме све што је потребно како би публикација постала серијска. Тако је, по природи ствари, настала *Примењена лингвистика*.

Трећа ствар, иако није директно везана за оснивање часописа, јесте пријем тадашње ЈДПЛ у Међународну асоцијацију за примењену лингвистику: Association Internationale de Linguistique Appliquée / International Association of Applied Linguistics (AILA)[3].

Већ следеће, 2001. године, организован је нови научни скуп. Реч је о VII симпозијуму[4] под називом *Контрастивна, теоријска и примењена језичка истраживања*, са темама *Контрастивна истраживања језика, књижевности и култура; Превођење као језички и*

[3] У својству извршног секретара М. Јовановић је обавила све административне и друге послове у вези са пријемом ЈДПЛ у AILA, а Д. Точанац као председник ЈДПЛ званично је 8. и 9. јула 2000. присуствовала Генералној скупштини Међународне асоцијације у коју је тада наше лингвистичко друштво примљено као њен редовни члан. Наводимо транскрипт мејла, јер другог трага електронска кореспонденција практично не оставља.

Professor Dusanka Tocanac, Department of French Language University of Novi Sad, Stevana Musica 21, 21000 NOVI SAD, Yugoslavia, cc Professor Hilario Bohn, Professor Andrew Cohen
June 12th 2000

Dear Dr Tocanac,
On behalf of the Executive Committee of the International Association of Applied Linguistics (AILA) I write to invite you, as President of the Yugoslav Applied Linguistics Association, to attend the upcoming meetings of the International Committee of AILA to be held in Paris in the first week of July.
As you will have learned from the Secretary-General, and from Professor Bohn, we hope that you will be able to be present on Saturday and Sunday July 8th and 9th 2000 to present the proposal from the Yugoslav Association to become an affiliate member of the International Association.
I look forward personally to meeting you in Paris. With best wishes,
Professor Christopher N. Candlin
President, AILA

[4] Скуп је организован 25, 26. и 27. октобра 2001. године на Филозофском факултету у Новом Саду као симпозијум у смислу континуитета са претходним скуповима које је Друштво до тада редовно организовало. Прилози су објављивани у зборницима под насловом *Контрастивна језичка истраживања*.

културолошки феномен; Вишејезичност и вишекултуралност; Стандардизација и неговање језичке културе; Теорија и пракса наставе језика. Југословенско друштво за примењену лингвистику обележило је овим скупом 2001. годину која је била проглашена за Годину језика. Било је 82 учесника са 80 реферата, међу њима неколико гостију из иностранства. Изабрани радови објављени су у два броја *Примењене лингвистике*, (2/2001. и 3/2002), а уредиле су их Душанка Точанац (главни и одговорни уредник) и Милена Јовановић (уредник), које ће ту функцију обављати закључно са бројем 12/2011. године. Сви остали радови објављени су, заједно са штампаним, у електронској верзији.

Године 2003, од 25. до 27. септембра, организован је Први конгрес у Херцег Новом под називом *Примењена лингвистика данас*, са темама *Теоријска питања примењене лингвистике; Лингвистичке теорије на које се ослања примењена лингвистика; Теорије учења; Контрастивна анализа; Књижевност и језик; Елементи културе у настави страних језика; Методе у настави језика: применљивост и примена у школском и ваншколском систему*. Радови с овог скупа објављени су у три броја *Примењене лингвистике* (4/2003, 5/2004. и 6/2005).

Године 2006. Филолошки факултет Универзитета у Београду организовао је Други конгрес примењене лингвистике, на међународном нивоу, са бројним учесницима из земље и иностранства, под називом *Примењена лингвистика данас*, са темама *Теоријска питања примењене лингвистике; Лингвистичке теорије у примени; Контрастивна анализа; Књижевност и језик; Елементи културе у настави страних језика; Методе у настави језика; Регионални језички контакти у примењеној лингвистици; Хеленска баштина у ЈИЕ*. Конгрес је трајао од 28. септембра до 1. октобра са 178 учесника, од којих је 165 учествовало са рефератима. Штампано је 90 изабраних радова (*Примењена лингвистика* 7/2006, 8/2007. и 9/2008).

Године 2009, 31. октобра и 1. новембра, Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду организовао је Трећи конгрес примењене лингвистике, такође на међународном нивоу, са веома великим бројем пријављених учесника из земље и иностранства, под истим називом *Примењена лингвистика данас*, са следећим секцијама 1. Теоријски проблеми; 2. Лингвистичке теорије у другим областима; 3. Методологија и дидактика учења језика; 4. Контрастивна анализа; 5. Књижевност и примењена лингвистика; 6. Култура и цивилизација у настави страних језика; 7. Језици у контакту и примењена лингвистика. Показало се да је неопходно да радови буду рецензирани с обзиром на правила која је прописало надлежно министарство републике Србије, али још и више имајући у виду њихов неуједначени квалитет. Од 152 приспела рада биће штампано 88 радова у три броја *Примењене лингвистике* (10/2009, 11/2010. и 12/2011), док ће остали, који су позитивно оцењени, бити штампани у форми зборника.

Вероватно није потребно посебно истицати колико је у нашим околностима тешко уређивати било какву публикацију, али је још теже ако је реч о научном часопису. Сви бројеви *Примењене лингвистике* (осим последња три) штампани су у штампарији *Култура* из Бачког Петровца, којој и уреднице и аутори изражавају захвалност не само за савесно и тачно испуњавање обавеза, него и за помоћ, предусретљивост и љубазност.

Овај кратак преглед настанка часописа *Примењена лингвистика* уједно представља сумарни извештај о раду уредништва. М. Ј.

UDK 81'276.6:004.773.3
ID 185882380

LJILJANA MARKOVIĆ
Univerzitet u Beogradu

ZORICA PRNJAT
Alfa Univerzitet u Beogradu

IMEJLIZMI U JEZIKU ELEKTRONSKE POSLOVNE KORESPONDENCIJE

Apstrakt: Mnogi istraživači jezika Interneta, a posebno jezika imejla, ukazuju na sve veću sličnost između pisanog i govornog jezika koja se može pronaći u različitim medijima elektronske komunikacije. Veliki broj studija je pokazao da je kompjuterski posredovana komunikacija uslovila stvaranje jedinstvenog 'elektronskog jezičkog stila' koji se može uočiti i u imejl komunikaciji. U radu se opisuju specifične odlike jezika imejla (imejlizmi) i daju rezultati jednog kvalitativnog istraživanja o stilskim odlikama jezika imejla u elektronskoj poslovnoj korespondenciji govornika engleskog kao stranog jezika, sprovedenog među studentima i nastavnicima na Fakultetu za trgovinu i bankarstvo u Beogradu.
Ključne reči: Imejl, imejlizam, elektronska poslovna korespondencija, kompjuterski posredovana komunikacija, jezik Interneta, netikecija

UVOD

Analizom jezika Interneta može se doći do zaključka da učesnici u kompjuterski posredovanoj komunikaciji 'pišu onako kako govore', ali istovremeno se može postaviti i pitanje do koje mere je moguće zabeležiti govor s obzirom na ograničenja vezana za tastaturu kompjutera koja nam dopušta upotrebu slova alfabeta, brojeva i nekolicine simbola, bez mogućnosti da se neke od vrlo bitnih odlika govora zabeleže, poput prozodijskih, kinezičkih ili proksemičkih elemenata.

Sličan stav iznose Kristal i Baronova koji smatraju da je jezik Interneta bolje posmatrati kao vid pisanog jezika koji pokazuje tendenciju pomeranja u pravcu govornog, a ne kao 'govorni jezik koji je zabeležen' (Crystal 2001: 47; Baron 2003: 88). Međutim, treba naglasiti da jezik Interneta ipak nije identičan ni pisanom ni govornom jeziku, već da poseduje odlike i jednog i drugog i da obavlja funkcije koje nijedan od ovih medijuma ne vrši, pa se stoga mora posmatrati kao jedan sasvim nov i jedinstveni vid komunikacije.

Jezik Interneta predstavlja kombinaciju pisanog i govornog jezika. Na jednom kraju ovog specifičnog jezičkog kontinuuma nalazi se servis veba čiji se jezik u mnogim funkcijama (npr. kreiranje baza podataka, publikovanje ili reklamiranje) ne razlikuje od primera tradicionalnog pisanog jezika. Naime, primeri svih vrsta

pisanog jezika mogu se naći na vebu u istoj formi u kojoj se viđaju u tradicionalnim situacijama, uz minimalne stilističke promene kako bi bili prilagođeni karaktersitikama Interneta kao elektronskog medijuma. S druge strane neke od funkcija veba (npr. e-prodaja) više liče na vrstu interakcije koja je prisutna u govoru, što se odražava i na jezik koji se u ovoj vrsti sajtova upotrebljava. Ovaj dijaloški karakter veb komunikacije može se najbolje uočiti na sajtovima koji sadrže interaktivne sadržaje i pružaju mogućnosti za slanje imejl poruka ili učestvovanje u čet i blog diskusijama.

Za razliku od veba, jezik koji se javlja u ostalim Internet situacijama – čet grupama, virtuelnim svetovima, blogovima i instant mesidžingu, iako predstavljen u pisanoj formi, pokazuje neke od osnovnih odlika govora - komunikacija je vremenski ograničena, zahteva, u većini situacija, manje ili više trenutni odgovor, prolazna je u smislu da poruke mogu biti odmah po prijemu izbrisane ili izgubljene ako se na vreme ne pročitaju, kao na primer u čet komunikaciji i sl. Ovde treba naglasiti da je odavno prihvaćeno mišljenje da nema apsolutnih razlika između govornog i pisanog jezika i da ova dva sistema jezičkog izražavanja pokazuju prvenstveno strukturne i upotrebne razlike koje su proizvod različitih vrsta komunikacijskih situacija i da je iz heurističkih razloga potrebno napraviti razliku.

U sredini se nalazi jezik imejla koji je jedinstven kako formalno tako i funkcionalno. Funkcionalno, imejl pruža korisnicima mogućnosti za obavljanje komunikacijskih interakcija na drugačiji način od tradicionalnih komunikacijskih medija. Na primer, imejl je bolji od tradicionalnog pisma u situacijama kada je potreban hitan odgovor. Takođe, imejl se koristi u određene svrhe za koje se ranije koristilo tradicionalno pismo (npr. za pisanje CV-ja, aplikacija za posao, popunjavanje upitnika i sl.), ali još uvek nije zamenio tradicionalno pismo u nekim drugim situacijama (npr. za sastavljanje ugovora) ponajpre zbog problema vezanih za bezbednost i privatnost.

Takođe, autori priručnika o imejl komunikaciji, ali i mnogobrojni korisnici imejla smatraju da se imejl ipak ne može koristiti u svim situacijama i za svaku vrstu poruke. Tradicionalno pismo se smatra boljim medijumom komunikacije od imejla kada je potrebno preneti negativnu poruku (npr. raskid veze, smrtni slučaj u porodici i sl.). Smatra se da je u ovim situacijama bolje pribeći komunikaciji putem telefona ili licem u lice, jer putem imejla ne mogu biti iskazane sve prozodijske i parajezičke nijanse govornog jezika.

IMEJL U ELEKTRONSKOJ POSLOVNOJ KOMUNIKACIJI

Pored toga što je postao osnovni vid komunikacije u svim sferama života (obrazovanju, zabavi, informisanju, itd.) imejl je postao i glavni vid poslovne komunikacije. Podaci dobijeni u jednom istraživanju sprovedenom u SAD među poslovnim ljudima ukazuju na to da je komunikacija putem imejla bila češće korišćena od telefonske ili komunikacije licem u lice na radnom mestu ispitanika (Warschauer 2000: 31). Jedno drugo istraživanje je pokazalo da skoro 90 %

zaposlenih u SAD-u koristi imejl kao osnovno sredstvo za prenošenje poruka, a prema istom istraživanju 80 % ispitanika je smatralo da je nova tehnologija povećala produktivnost i efikasnost komunikacije među zaposlenima (Rudnick 1996: 1).

Ovo navodi na zaključak da je pojava imejla radikalno promenila načine komuniciranja u kompanijama i organizacijama, što svakako ima i određene posledice po nastavu stranih jezika. Naime, u okviru nastave stranog jezika struke i poslovnog jezika nastavnici treba da pruže studentima pored primera tradicionalne poslovne komunikacije i primere elektronske poslovne komunikacije. Stoga ćemo u nastavku rada ukazati na sličnosti i razlike između standardnih poslovnih pisama i elektronskih poslovnih pisama i pokušati da izvedemo neke zaključke po pitanju njihove strukture i jezičkih formi (gramatičkih i leksičkih) koje se u njima koriste, a koje predstavljaju uticaj jezika kompjuterski posredovane komunikacije na jezik elektronske poslovne komunikacije (Prnjat 2009: 418).

SPECIFIČNE ODLIKE JEZIKA IMEJLA – IMEJLIZMI

Pojam *imejlizam*[1] (emailism) prva uvodi Helen Petri u svom radu *Writing in cyberspace: a study of the uses, style and content of email* (1999). Pod imejlizmom ona podrazumeva neku od 'stilskih pojava specifičnih za jezik imejla' – pojava koje se retko javljaju u tradicionalnoj pisanoj korespondenciji, a koje su tipične za jezik kompjuterski posredovane komunikacije.

U svom istraživanju o upotrebi imejla, Petrijeva (Petrie 1999: 25) navodi sledeće vidove imejlizama po stepenu učestalosti:

- upotreba tri tačke
- upotreba velikih slova u cilju isticanja reči
- citiranje prethodnog imejla (u celosti ili pojedinih delova)
- preterana upotreba znakova interpunkcije (znaka uzvika i znaka pitanja)
- upotreba skraćenica tipičnih za imejl komunikaciju
- nepostojanje konvencionalne interpunkcije
- upotreba nestandardnog spelinga (kreativni speling)
- upotreba zvezdica u cilju isticanja reči
- upotreba smajlija ili emotikona

Ovaj spisak će kasnije u svom radu proširiti Melonova i Openhajm (Mellon & Oppenheim 2002: 9-12) dodavanjem sledećih imejlizama:

- neformalnost imejl komunikacije
- čitljivost poruke

[1] Reč *imejlizam (emailism)* prvi put smo upotrebili u članku Kompjuterski posredovana komunikacija i poslovna korespondencija (Prnjat 2006)

- broj reči u imejl poruci
- broj reči u paragrafu
- broj reči u rečenici
- greške u pisanju
- upotreba skraćenih oblika glagola
- specifični strukturni elementi imejl poruke – uvodni pozdravi (greetings / openings)
- specifični strukturni elementi imejl poruke –zaključni pozdravi (farewells / closings)

Neke od ovih pojava specifičnih za jezik imejla analizira i Kristal u svojoj knjizi *Language and the Internet* (2001, 2006).

1. Neformalnost imejl komunikacije

Jedna od osnovnih karakteristika imejl komunikacije je neformalnost. Naime, najveći broj učesnika u kompjuterski posredovanoj komunikaciji smatra imejl komunikaciju prolaznom, trenutnom i stoga joj pristupa sa osećanjem ležernosti. Takođe, zbog spontanog načina na koji se imejl poruke sastavljaju, brzine kojom se pišu i šalju, privatnosti i intimnosti koje ispoljavaju, kao i stava da je njihov sadržaj beznačajan (jer se veoma lako mogu izbrisati) imejl pokazuje veći stepen neformalnosti od bilo kog drugog vida tradicionalnog pisanog jezika.

Upravo zbog ovoga mnogi istraživači jezika Interneta, a posebno jezika imejla, ukazuju na sve veću sličnost između pisanog i govornog jezika koja se može pronaći u različitim elektronskim medijima, pa tako i u imejlu (Baron 2001: 193; Crystal 2001: 123; Danet 2001: 93). Veliki broj studija je pokazao da je kompjuterski posredovana komunikacija stvorila svoj jedinstveni 'elektronski jezički stil' koji se na polju leksike ogleda u činjenici da imejl poruke pokazuju izuzetnu neformalnost kroz upotrebu, na primer, skraćenih oblika reči (*prob* za *problem, tel* za *telephone, cos* za *because*), uprošćenog spelinga (*thru* za *through*, *anytng* za *anything)* ili upotrebu neformalnih kolokvijalnih izraza poput *nope* ili *yep*. Na sintaksičkom planu jezik imejla se javlja kao veoma ležeran zbog čestog izostavljanja subjekta rečenice, izostavljanja modala ili članova (npr. '*don't know*',' *be back in a minute*',' *he's not on list*' i sl.). Na polju interpunkcije neformalnost jezika imejla ogleda se prvenstveno u neupotrebljavanju velikih slova na početku rečenice ili kod ličnih imena (npr.' *this is a message i got from john smith*'), u preteranoj upotrebi znaka uzvika ili znaka pitanja (npr. n*o more!!!!!!!*, *whole????*), u čestoj upotrebi tri tačke i crtica na kraju rečenica, itd.

Istraživanja jezika imejla su pokazala da nove generacije govornika američkog engleskog jezika (ovo se može reći i za druge dijalekte engleskog) sve manje brinu o jezičkim pravilima i njihovoj primeni, bilo da su upitanju pravopisna pravila, pravila interpunkcije, gramatička pravila i sl. Baronova ovakav slobodan odnos prema jezičkim pravilima naziva 'jezičkim štogodizmom' (*linguistic whateverism)* (Baron

2002:5). Ovo se najbolje može videti u izrazitoj nezainteresovanosti za doslednu upotrebu jezičkih pravila. Kako ona ističe, nije u pitanju nedoumica oko toga da li je ispravno upotrebiti jedan jezički oblik, a ne drugi (npr. *who* ili *whom* uz određeni objekat – direktni ili indirektni, *none* ili *no one* uz glagol u jednini ili množini i sl.), već je u pitanju stav koji pokazuje da uopšte nije važno koji se oblik upotrebljava.

2. Čitljivost poruke

Čitljivost poruke je pokazatelj po kome možemo zaključiti koliko će jednostavno primalac razumeti poruku. Neke od osnovnih odlika imejl komunikacije, poput brzine i spontanosti doprinose tome da se većina imejl poruka šalje bez prethodne provere. Međutim treba istaći Kristalovo zapažanje da većina grešaka u spelingu kao i nedovoljna upotreba znakova interpunkcije ne narušava razumevanje poruke i da je za razumevanje mnogo važnija koherentnost same poruke, koja je uslovljena dijaloškim karakterom imejl komunikacije (Crystal 2001: 112).

3. Broj reči u imejl poruci (paragrafu i rečenici)

Tehnologija koja je omogućila nastanak i razvoj imejl servisa postojala je još davnih 1960-tih i 1970-tih godina prošlog veka, ali je bilo potrebno gotovo dvadeset godina da se ovaj vid komunikacije potpuno razvije i postane globalno rasprostranjen. (Baron 2001: 226; Danet 2001: 51). Jedan od razloga za kratkoću imejl poruka može se naći u činjenici da su rani oblici imejl komunikacije bili ograničeni po veličini tehničkim mogućnostima softvera. Naime, imejl servis je na početku svog razvoja služio gotovo isključivo za prenos podataka, a ne za socijalnu interakciju (Herring 1999: 3). Takođe, jednostavnost upotrebe imejla učinila je da poruke mogu da se šalju često, što je rezultiralo prestankom potrebe za dugačkim porukama. Kao razlog kratkoće imejl poruka može se navesti i težnja ušesnika u imejl komunikaciji da poruka bude u celosti prikazana na monitoru kompjutera, bez potrebe da se dalje skroluje.

4. Upotreba tri tačke

Upotreba tri tačke (npr. *'Speaking of which... have you heard...'*) je najčešće korišćeni oblik imejlizma (Petrie 1999: 25) i daje imejl porukama obeležja nedorečenosti i neformalnosti, što podseća na govorni jezik.

5. Upotreba velikih slova u cilju isticanja reči

S obzirom na činjenicu da većina Internet servisa ne pravi razliku u upotrebi malih i velikih slova, postoji tendencija da se velika slova koriste proizvoljno ili da se isključivo koriste mala slova kako bi se 'uštedelo' na kucanju, pa tako čitave rečenice

mogu biti napisane malim slovima (npr.'*john are you going to london next week'*). Stoga svaka upotreba velikih slova predstavlja 'obeleženi vid komunikacije'(Crystal 2001: 87). Čitave poruke napisane velikim slovima predstavljaju 'vikanje' i po preporuci autora mnogih priručnika o imejlu, ovaj vid izražavanja treba izbegavati. Pisanje pojedinih reči velikim slovima služi za njihovo isticanje (npr. 'I urge you to PLEASE PLEASE tell me everything you know...' 'I SAID NO').

6. Citiranje originalnog imejla (u celosti ili pojedinih delova)

Na poruku se može odgovoriti na jedan od sledeća tri načina: a) iznad teksta primljene poruke; b) ispod teksta primljene poruke i c) u okviru teksta primljene poruke tako što se odgovara pojedinačno na izdvojene delove poruke. Prvi način se najčešće koristi u formalnoj imejl korespondenciji, gde je stavljanje odgovora iznad prethodne poruke uobičajena praksa zbog visoke frekvencije komunikacije i velikog broja odgovora. Radi uštede vremena i lakšeg snalaženja poslednji odgovor se uvek nalazi na vrhu čitavog niza poruka.

Treći način odgovaranja na poruku – citiranjem pojedinih delova poruke i davanjem pojedinačnih odgovora - se koristi veoma često, posebno u situacijama kada je postavljeno više pitanja na koje treba posebno obratiti pažnju i odgovoriti. Tako bi, na primer, na sledeće rečenice originalne poruke moglo da se odgovori:

> Originalna poruka
>
> I hope to be there by six, though everything depends on the trains. Will you be coming by train yourself, or are you driving this time? I know Fred is bringing his car.
>
> Odgovor dat citiranjem delova poruke
>
> > I hope to be there by six, though everything depends on the
> > trains.
> *I know – remember last time?*
> > Will you be coming by train yourself, or are you driving this
> > time?
> *Car*
> > I know Fred is bringing his car. (Crystal 2001: 117)

Mnogi priručnici o imejlu preporučuju izbegavanje ovog trećeg načina odgovora na poruku, posebno u poslovnoj komunikaciji gde dokumenta mogu biti veoma duga i odgovori na pojedina pitanja rabacani po čitavom dokumentu. U profesionalnoj korespondenciji se stoga preporučuje sledeći način odgovaranja na poruku:

> With reference to your points A, B, and C
> I think P, Q, and R respectively. (Crystal 2001: 118)

Međutim, na poruku se može odgovoriti i redigovanjem originalnog teksta tako što se u odgovoru zadrže samo oni delovi prvobitne poruke na koje treba dati odgovor. Svi ostali delovi teksta se brišu. Ovaj treći način odgovora na poruku označava se kao 'frejming' (*framing)*. Kristal definiše frejming kao "proces u imejl komunikaciji kada primalac poruke odgovara na pojedinačne delove poruke u okviru tela originalne poruke, a ne odgovaranjem na celu poruku na početku ili na kraju" (Crystal 2001: 47).

7. Preterana upotreba znakova interpunkcije

Ovaj imejlizam (npr. *'Hellllooo!!!!', 'What?????', 'See what you started???????????'*) predstavlja obeležje koje se vrlo često javlja u imejl komunikaciji, ponajviše u kategoriji lične korespondencije.

8. Upotreba skraćenica

Skraćenice karakteristične za kompjuterski posredovanu komunikaciju mogu se često videti u imejl porukama i predstavljaju vrstu kreativnog spelinga. Skraćenice mogu olakšati i ubrzati komunikaciju, ali isto tako mogu dovesti i do teškoća u komunikaciji ako ih primalac poruke ne poznaje i nije u stanju da ih dešifruje. Ovaj imejlizam se koristi kada je potrebno uštedeti vreme, i kada je moguće upotrebiti skraćenice zbog toga što učesnici u komunikaciji poseduju isti komunikacijski kod (Mellon & Oppenheim 2002: 15).

9. Kreativni speling (upotreba nestandardnih oblika spelinga)

U imejl komunikaciji, pored toga što se greške u spelingu često tolerišu, koriste se i specifični nestandardni oblici spelinga (**iow** u značenju '*in other words'*; **kit** u značenju '*keep in touch'*; **lmk** u značenju '*let me know').* Kristal u svojoj knjizi *A Glossary of Netspeak and Textspeak* (2004) daje listu primera kreativnog spelinga koji se najčešće koriste. Ove tvorevine Kristal naziva 'tekstspikom' (*textspeak*):

- **2** za *to, too* ili *two* kao na primer u **2b** (*to be*), ***2day*** *(today)*, ***2l8*** *(too late)*, **2moro** (*tomorrow),*

2nite (*tonight)* ***2wimc*** (to whom it may concern)

- **afaik** u značenju *as far as I know*
- **aisb** u značenju *as I said before*
- **b2** u značenju *back to*
- **b4** u značenju *before*
- **b4n** u značenju *bye for now*
- **btw** u značenju *by the way*

▪ ***c*** za *see*, kao na primer u ***cu*** *(see you),* ***cul*** *(see you later),* ***cu2moro*** *(see you tomorrow) ili*

cu2nite *(see you tonight)*

▪ **d** kao *the*
▪ **dk** u značenju *don't know*
▪ **f2f** u značenju *face to face*
▪ **faq** u značenju *frequently asked questions*
▪ **fwd** u značenju *forward*
▪ **hand** u značenju *have a nice day*
▪ **ic** u značenju *I see*
▪ **im** u značenju *immediate message*
▪ **imo** u značenju *in my opinion*
▪ **lol** u značenju *laughing out loud*
▪ **msg** u značenju *message*
▪ **n** u značenju *and* ili *no*
▪ **nagi** u značenju *not a good idea*
▪ **nc** u značenju *no comment*
▪ **np** u značenju *no problem*
▪ **pcm** u značenju *please call me*
▪ **pm** u značenju *private message*
▪ **ruok?** u značenju *are you ok?*
▪ **sit** u značenju *stay in touch*
▪ **sys** u značenju *see you soon*
▪ **t2go** u značenju *time to go*
▪ **t2ul, t2ul8r,,t2yl** ili **t2yl8r** u značenju *talk to you later*
▪ **thnx, thx, tnx** ili **tx** u značenju *thanks*
▪ **txt** u značenju *text*
▪ **u** za *you*, kao na primer u ***u2*** (*you too),* ***ur*** (*you are),* ***cu*** *(see you*)
▪ **w** u značenju *with,* **w /o** u značenju *without*
▪ **w4u** u značenju *waiting for you*
▪ **w8** u značenju *wait*
▪ **wbs** u značenju *write back soon*
▪ **wn** u značenju *when*
▪ **wot** u značenju *what*
▪ **y** u značenju *why* ili *yes*
▪ **z** u značenju *said* (Crystal 2004: 141-158)

Istraživanja jezika imejla su pokazala da ovo nije česta pojava kako bi se na prvi pogled moglo učiniti. Kreativni speling predstavlja jedan od najmanje korišćenih imejlizama.

10. Greške u pisanju

Zbog neformalnosti imejl komunikacije greške u pisanju se češće tolerišu nego u standardnom pisanom jeziku. Veliki broj korisnika imejla šalje svoje poruke bez prethodne provere pravopisa i gramatičkih formi, što svakako nije slučaj kada su u pitanju oblici tradicionalne korespondencije. Takođe, ograničenja mnogih imejl softvera (npr. nedostatak spelčekera), kao i nevešto korišćenje tastature kompjutera doprinose povećanom broju grešaka u pisanju.

Pojedini autori priručnika o imejlu iznose stavove protiv tolerisanja grešaka u pisanju navodeći činjenicu da vreme koje autor poruke uštedi kod proveravanja spelinga, čitalac poruke kasnije potroši na tumačenje pogrešno napisanih reči. 'Pogrešno napisane reči umanjuju koncentraciju čitaoca i odvlače pažnju od ideja koje se iznose' (Angell & Heslop 1994: 83). Oni takođe navode da pogrešan speling zbunjuje i iritira i da pruža osnova čitaocu da posumnja u autorovu kompetenciju i kredibilitet.

Za razliku od njih, kao što smo već rekli, Kristal iznosi suprotno mišljenje ističući da većina grešaka u pisanju ne ometa tumačenje i razumevanje poruke, niti da se u ličnoj korespondenciji kredibilitet pošiljaoca poruke sa greškama dovodi u pitanje. Primaoci poruke su svesni situacionih ograničenja imejl komunikacije (Crystal 2001: 112).

11. Upotreba emotikona / smajlija

Emotikoni ili smajliji se koriste za izražavanje osećanja koja bi u govoru bila iskazana prozodijskim i parajezičkim elementima govora. U direktnoj komunikaciji licem u lice učesnici prenose mnogo više informacija od onih koje se nalaze u samim iskazima. Izrazom lica, položajem tela, gestovima, fizičkom udaljenošću od sagovornika, intonacijom, naglaskom, brzinom i ritmom govora, visinom i tonom glasa prenose se dodatne informacije koje pomažu u razumevanju poruke. U oblicima pisane komunikacije ovi paralingvistički elementi nedostaju. Stoga su u prvim danima imejl komunikacije učesnici uveli dodavanje emotikona kao 'paralingvističkih fusnota' porukama (Baron 2001: 242).

U svojoj knjizi *A Glossary of Netspeak and Textspeak* Kristal iznosi sledeću definiciju emotikona: "emotikon ili smajli predstavlja niz kompjuterskih znakova koji se javljaju u određenoj kombinaciji, a čija je namena da se prenese osećanje povezano sa određenim izrazom lica" (Crystal 2004: 38 - 39). Kristal, takođe, daje i veoma iscrpnu listu emotikona, ali ističe da se veoma malo njih koristi i da su njegova istraživanja pokazala da se najčešće javljaju samo dva osnovna tipa: **:-)** i **:-(**
Neki od emotikona koji su se tokom vremena održali i koji iskazuju najčešće izražavana osećanja su sledeći:

- osećanje sreće ili zadovoljstva **:-)**
- osećanje tuge ili nezadovoljstva **:-(**

- osećanje šoka ili zapanjenosti **:-()**
- osećanje iznenađenja **:-<>**
- osećanje neodlučnosti **:-**
- osećanje zbunjenosti **:-/**
- osećanje ravnodušnosti **:-|**
- osećanje ljutnje **:-||** ili >:-(
- osećanje odlučnosti :-[
- osećanje dosade :-ozz

Učesnici u imejl komunikaciji mogu emotikone koristiti i za davanje fizičkih opisa ili opisa radnji, pa su tako neki od najčešće korišćenih u tu svrhu sledeći:

- 8-) nosim naočare
- :-) imam bradu
- :-{) imam brkove
- &:-) imam kovrdžavu kosu
- d:-) nosim kapu
- :~~) imam kijavicu
- :-x šaljem poljubac
- :-D smejem se
- :-@ vičem

Iako emotikoni predstavljaju jedan od dobro poznatih imejlizama, pokazalo se da ih učesnici u komunikaciji nerado koriste. Ovde treba napomenuti da su svi istraživači jezika imejla koje smo naveli, zapazili da posebno stariji učesnici nerado koriste imejlizme poput emotikona ili kreativnog spelinga i da su oni tipični za komunikaciju mladih. Tako Danetova navodi nepoznavanje tradicionalnih normi i neiskustvo u pisanju kao jedan od razloga zbog čega mladi ljudi brže usvajaju novi stil pisanja (Danet 2001: 94). Dok Baronova ističe (Baron 2001: 242) da upotrebom smajlija deca i mladi prenose skrivene informacije vezane za njihova značenja i da oni u stvari služe kao 'pomoćni markeri', koji u komunikaciji odraslih nisu toliko prisutni. Takođe, mnogi od odraslih korisnika imejl servisa nemaju uzore na osnovu kojih bi naučili skrivena značenja i načine pravljenja smajlija. Pošto pošiljalac poruke ne može uvek biti siguran da će primalac dobro razmeti imejlizam, mnogi učesnici u imejl komunikaciji izbegavaju upotrebu imejlizama. Stoga, autori pojedinih priručnika za korišćenje imejla izjednačavaju smajlije sa imejl slengom i preporučuju izbegavanje njihove upotrebe posebno u formalnoj poslovnoj imejl komunikaciji (Angell & Heslop 1994: 111).

12. Upotreba skraćenih oblika glagola

Ovaj imejlizam (npr. *it's, don't, can't* i sl.) nije uvršćen u listu imejlizama u istraživanju Petrijeve, ali je straživanje Melonove i Openhajma pokazalo da je u njihovom uzorku ovo bio najčešće korišćeni imejlizam.

13. Specifični strukturni elementi imejl poruke – uvodni pozdravi (greetings / openings)

Petrijeva u svojoj studiji analizira strukturu imejl poruka nezavisno od imejlizama koji se pojavljuju u telu poruke. Za razliku od nje, Melonova i Openhajm pojedine strukturne elemente poruke (uvodne i zaključne pozdrave) ubrajaju u imejlizme i analiziraju ih.

U svom istraživanju došli su do zaključka da je najpopularniji pozdrav u poslovnoj ličnoj korespondenciji (kada se korespondenti poznaju) bio je samo upotreba imena i javio se u 28.2 % imejlova. Sledeći najčešće korišćeni pozdrav je bio 'Dear + ime ' – u 26.8 %. U kategoriji bezličnih poslovnih imejlova (kada se korespondenti ne poznaju) podjednako često su se javili imejlovi bez uvodnog pozdrava i oni samo sa imenom - 23.8 %. Takođe, u vrlo sličnom procentu javili su se i imejlovi koji su započinjali sa 'Dear + ime ' (22.2 %). U kategoriji svih vrsta imejlova gde se jedan učesnik u komunikaciji obraćao grupi, većina imejlova je bila bez uvodnog pozdrava: 55.2% kod ličnih poslovnih, 54.1 % kod bezličnih poslovnih i 35.3 % kod ličnih imejlova. Stoga možemo zaključiti da je najvažniji razlog zbog koga se u imejl korespondenciji uvodni i zaključni pozdravi retko javljaju, ili ih uopšte nema, taj što se imena pošiljaoca i primaoca poruke nalaze na početku poruke i što su dodatni pozdravi tada suvišni.

Kristal u svojoj knjizi *Language and the Internet* elemente od kojih je sastavljena imejl poruka deli na obavezne i opcione. (Crystal 2001: 99). Obavezni element je neka vrsta poruke, dok su opcioni elementi uvodni i završni pozdravi. Određeni tipovi imejla ne sadrže uvodne pozdrave, poput poruka koje se šalju nepoznatom primaocu (npr. zvanična obaveštenja ili reklamne poruke). Neke poruke sadrže automatski uključene pozdrave tipa 'Dear X' ili 'Hi, X' što često može rezultirati, kako on navodi, bizarnim kombinacijama (npr. 'Hi, Professor D', 'Hello, Crystal'). U okviru institucija imejl poruke se uglavnom koriste za slanje informacija i davanje instrukcija zaposlenima, pa je uvodni pozdrav lične prirode nepotreban. Takođe, poruka opšteg tipa poslata grupi primalaca (npr. u asinhronoj čet komunikaciji) neće sadržati lični uvodni pozdrav, ali se mogu javiti pozdravi tipa 'Dear all' ili 'Dear list members'.

Nasuprot ovome, poruke lične prirode češće sadrže uvodni pozdrav. U uzorku koji je Kristal analizirao čak dve trećine imaju pozdrav. On navodi da su do sličnih rezultata došli i neki drugi autori (Crystal 2001: 101). Jedine poruke lične prirode koje ne sadrže uvodni pozdrav predstavljaju one koje se šalju kao hitar odgovor i praktično predstavljaju drugi deo originalne imejl poruke, kao na primer:

Originalna poruka: 'Da li je sve spremno?'
Odgovor: 'Da'

On, takođe, navodi da uvodni pozdravi mogu izražavati različit stepen formalnosti – od najformalnijih do potpuno neformalnih- čime se izražava i stepen intimnosti učesnika u komunikaciji kao i njihov socijalni odnos. Imejl poruke se mogu klasifikovati na različite načine, ali je on osnovnu podelu napravio na osnovu jednog parametra – prisustva pozdravne fraze *Dear*. U njegovom uzorku poruke koje su sadržale ovakav početak pozdrava bile su dva puta brojnije od ostalih (Crystal 2001: 101; Kristal 2008: 49-50).

U zaključku možemo navesti stav Baronove koja smatra da su socijalne konvencije prilikom predstavljanja i obraćanja određene lokalnim običajima, pa je tako većina amerikanaca vrlo rado prihvatila izuzetno ležeran stil imejl komunikacije koji pre podseća na neformalan stil govora nego na relativno formalan stil pisanog jezika [2] (Baron 1997). Ovo se može najbolje videti u načinu pozdravljanja kada učesnici u komunikaciji koriste uvodne pozdrave koji sadrže samo ime ili kada potpuno izostavljaju pozdrave. Većina istraživanja je pokazala da u međunarodnoj poslovnoj korespondenciji mnoge kulture drže do formalnosti mnogo više nego pripadnici američke kulture. Stoga, u situacijama kada učesnici u komunikaciji ne pripaduju istim kulturnim sredinama treba voditi računa o kulturološkim specifičnostima koje mogu dovesti do pojave nesporazuma i nerazumevanja (Marković 2009: 360).

14. Specifični strukturni elementi imejl poruke – zaključni pozdravi (farewells / closings)

Kristal i Danetova kod zaključnih pozdrava razlikuju dva osnovna elementa: 'pred-zaključak' (*pre-closing*) i ime pošiljaoca. Pred-zaključak može biti vrlo formalan kao na primer: *'Thank you very much'*, '*I hope to hear from you soon', 'I look forward to your reply')* ili neformalan poput '*Best wishes*', '*Thanks*' ili *'Regards'* (Crystal 2001: 102: Danet 2001: 77). Drugi element je identifikacija (ime) pošiljaoca. Analizom svog uzorka Kristal je došao do podataka da je najveći broj njegovih ličnih poruka (80 %) sadržalo oba elementa. On naglašava da se uticaj tradicionalnog načina pisanja pisama može videti i u činjenici da su ova dva elementa odvojena od tela poruke i da su napisana u posebnim redovima sa jednim praznim redom između. U preostalih 20 % njegovih poruka stajalo je samo ime.

Funkcija 'pred-zaključnih' pozdrava bila je ista kao kod tradicionalnih pisama: izražavanje nežnosti, zahvalnosti, očekivanja, komunikacijskih namera i sl., kao na primer u: *'Lots of love', 'Thanks for everything', See you soon', Let me know if this isn't*

[2] III deo članka Writing in the Age of Email: the Impact of Ideology Versus technology (E-mail and Written American English)

clear'. Neformalnost imejla kao medijuma ogleda se u činjenici da su se formalni zaključni pozdravi tipa *Yours sincerely* javili u samo 5 % poruka (Crystal 2001: 103)

Po pitanju identifikacije, pošiljaoci poruke mogu svoje ime na kraju poruke sami otkucati ili ubaciti automatski uz pomoć imejl editora. U prvom slučaju mogu se javiti sledeće varijante: ime, inicijali (imena ili imena i prezimena) i ime i prezime u punom obliku. Titule i kvalifikacije mogu da se jave u zavisnosti od formalnosti poruke. U neformalnoj imejl komunikaciji najčešće se javljaju inicijali, čak i među ljudima koji se ne poznaju veoma dobro. Međutim, Danetova skreće pažnju da u međunarodnoj imejl korespondenciji treba voditi računa o tome da li primalac poruke pripada više formalnoj kulturi i da shodno tome, ako je potrebno, poruku treba završiti formalnijim zaključnim pozdravom (npr. *Sincerely, Sincerely yours* ili *Yours truly*) (Danet 2001: 96).

Zaključni pozdravi imaju još jednu važnu funkciju u imejl porukama, koja se ne javlja u tradicionalnim pismima. (Crystal 2001: 105). Zaključni pozdravi imaju ulogu 'graničnika'tj. ukazuju na to da je lični deo poruke završen i da nije potrebno dalje skrolovati, iako se u poruci može javiti još teksta u vidu automatski ubačenog materijala poput reklama ili obaveštenja da je poruka proverena u anti-virus programu.

U istraživanju Melonove i Openhajma najpopularniji načini završetka imejla su sledeći: u kategoriji ličnih imejlova: 41 % poruka se završava sa '*Lots of love* / *Love'*; u kategoriji ličnih poslovnih mejlova najveći procenat se završava imenom ili inicijalima (26.8%), dok se u kategoriji bezličnih poslovnih imejlova najčešće se pojavljuje *Best* / *Kind regards* + ime (20.6 %). U imejl komunikaciji između pojedinca s jedne strane i grupe s druge, u kategoriji ličnih imejlova poruke su završavale najčešće na sledeće načine: bez pozdrava (23.5%) i isto toliko sa *Lots of love...*; u kategoriji ličnih poslovnih imejlova najveći broj je završavao sa imenom ili inicijalima (37.9 %), a zatim sa punim imenom i prezimenom (33.3 %); u kategoriji bezličnih poslovnih imejlova najčešći zaključni pozdrav bio je ime i prezime (Mellon & Oppenheim 2002: 16).

PRIMERI IMEJLIZAMA U IMEJL PORUKAMA STUDENATA I NASTAVNIKA

Tokom izrade ovog rada spoveli smo jedno pilot istraživanje među studentima i nastavnicima Fakulteta za trgovinu i bankarstvo u vezi sa stilom jezika imejla koji je zastupljen u njihovoj elektronskoj poslovnoj korespondenciji. Naime, po uzoru na istraživanja čije smo rezultate prikazali u ovom radu (Petrie 1999; Mellon & Oppenheim 2002; Crystal 2001, 2006) pokušali smo da kroz analizu imejlizama koji su se javili u porukama, zaključimo da li je jezik Interneta imao uticaja na jezički stil govornika engleskog jezika kao stranog i u kojoj meri su imejlizmi prisutni u njihovoj imejl korespondenciji. U ovom kvalitativnom istraživanju malog obima je učestvovalo troje docenata i troje studenata četvrte godine. Svaki od ispitanika je priložio po deset imejlova koji su bili podeljeni u sledeće kategorije: poslovni lični i

poslovni bezlični. Ispitanici su sami izabrali svoje imejlove, pa je odnos između ove dve kategorije bio sledeći: 26 poslovna bezlična, i 34 poslovna lična imejla. Ispitanicima je prvo objašnjena priroda istraživanja i način analize poruka, a zatim podeljen upitnik.

Istraživanje je pokazalo sledeće rezultate u vezi sa navikama i načinima korišćenja imejla od strane ispitanika:

- svi ispitanici po starosnoj dobi pripadaju dvema grupama: studenti grupi do 25 godina, a nastavnici grupi od 25 do 45 godina.
- svi studenti i jedan nastavnik koriste imejl manje od deset godina, ali više od pet, dok dvoje nastavnika koristi imejl više od deset godina.
- svi ispitanici, studenti i nastavnici, koriste imejl za lične i poslovne potrebe.
- jedan student ima do tri imejl naloga, a druga dva imaju jedan imejl nalog, dok kod nastavnika svi imaju do tri imejl naloga.
- svi studenti proveravaju imejl više puta na dan, uglavnom na sajtu Fejsbuka, dok kod nastavnika niko ne koristi Fejsbuk i svi proveravaju imejl do tri puta na dan.
- svi studenti šalju i primaju do pet poruka na dan, a kod nastavnika dvoje prima i šalje do pet poruka dnevno, a jedan jednu poruku ili nijednu.

ANALIZA REZULTATA

Tokom istraživanja analizirano je ukupno 60 imejlova: poslovnih ličnih i poslovnih bezličnih. Kao što smo mogli pretpostaviti, najveći broj imejlizama se javio u poslovnim ličnim imejlovima kako studenata tako i nastavnika, dok se znatno manji broj javio u poslovnim bezličnim imejlovima obe grupe.

S obzirom na prirodu istraživanja i vrstu uzorka (namerni uzorak)[3], kao i broj analiziranih imejlova, mogu se izvući određeni provizorni zaključci koji bi predstavljali smernice za buduća istraživanja jezika imejla. Možemo reći da su analizirani primeri imejl poruka pokazali da se jezik koji se javlja u elektronskoj poslovnoj korespondenciji ne razlikuje umnogome od jezika tradicionalne poslovne korespondencije. Jedine razlike koje smo uočili tiču se grešaka u pisanju i upotrebe skraćenih oblika glagola. Naime, u elektronskoj korespondenciji je primetan veći broj grešaka u pisanju i skraćenih oblika glagola. Ovo možemo smatrati posledicom ležernosti i brzine komuniciranja.

Takođe, istraživanje je pokazalo da su razlike između tradicionalne i elektronske poslovne korespondencije najizraženije kod strukturnih elemenata poruke – uvodnih i zaključnih pozdrava. Kod uvodnih pozdrava formalni uvodni pozdravi (npr. '*Dear Sir / Madam*', *'Dear Mr / Mrs X'*, *'Dear Professor X'*) su se javili u 26 poruka što čini 43,34 % dok su manje formalni uvodni pozdravi (npr. '*Dear Y'* ili

[3] Vidi: Patton 1990, str 169-186

samo ime *'Y'*) javili u nešto većem broju poruka - 31, što čini 51,67 %. Mali procenat imejlova nije sadržao uvodni pozdrav - samo 3 poruke, što je u procentima 5%.

Kod završnih pozdrava, najveći broj poruka, čak 51 završava manje formalnim pozdravima tipa *'Best regards','Best wishes'*, što čini 85 %. Formalne pozdravne fraze poput *'Yours sincerely'* i *'Yours faithfully'* u našem uzorku javile su se samo u četiri poruke, što predstavlja svega 6,67 %. Pojedini imejlovi nisu sadržali završne pozdrave, ali su sadržali neku vrstu pred - zaključka (npr. *'Thank you very much', Enjoy your weekend!')* i javili su se u pet poruka, što predstavlja 8,34 % slučajeva.

U odnosu na učestalost pojavljivanja određenih imejlizama možemo izneti sledeće zaključke:

- najčešće korišćeni imejlizmi u obe kategorije imejlova su bili sledeći: skraćeni oblici glagola, greške u spelingu, upotreba tri tačke i izostavljanje velikih slova; dok su najmanje korišćeni kreativni speling i emotikoni.
- lični poslovni imejlovi su pokazali češću pojavu skraćenih oblika glagola i speling grešaka nego bezlični poslovni imejlovi kod kojih se javio najmanji broj imejlizama uopšte.
- razlike u odnosu na standardnu poslovnu korespondenciju primetne su, takođe, i u strukturnim elementima imejl poruka – u uvodnim i zaključnim pozdravima. Najveći procenat imejl poruka nema uvodne pozdrave ili ima one koje odstupaju od utvrđenih standarda za poslovnu korespondenciju.

U sledećoj tabeli dajemo prikaz učestalosti pojavljivanja formalnih i neformalnih pozdrava:

Neformalni uvodni pozdravi	*Dear + ime*	*Samo ime*	*Hi* *Hello*	51,67 %
Formalni uvodni pozdravi	*Dear Sir / Dear Madam*	*Dear Mr + prezime / Dear Mrs + prezime*	*Dear Professor + prezime*	43,34 %
Bez uvodnih pozdrava				5.00%
Neformalni završni pozdravi	*Best regards, Best wishes, Regards*	*Lots of love, Love*	*Thanks, Enjoy your weekend, See you soon, etc*	85.00%
Formalni završni pozdravi	*Yours sincerely*	*Yours faithfully*		6,67 %
Bez završnih pozdrava				8,34 %

Možemo zaključiti da ove pojave nisu iznenađujuće s obzirom na promene koje se dešavaju u savremenim poslovnim krugovima gde je neformalan način komunikacije sve više prisutan. Široki spektar stilističke ekspresivnosti imejl stila, od krajnje formalnog do potpuno neformalnog, pruža neograničene izražajne mogućnosti učesnicima u imejl komunikaciji, ali ih istovremeno i obavezuje, kao i u svim drugim vrstama pisane komunikacije, na doslednost u poštovanju određenih normi (Kristal 2008: 49). Stoga smatramo da nastavnici treba da ukažu studentima na

činjenicu da veliki broj primera upotrebe jezika od strane izvornih govornika predstavlja nestandardnu upotrebu. Tolerisanje grešaka u kucanju, nepoštovanje pravila spelinga, interpunkcije ili upotrebe velikih slova nije potpuno nepoznato studentima, jer se slične pojave javljaju i u njihovim maternjim jezicima. Ali, za razliku od maternjeg jezika kod koga studenti mogu intuitivno da odrede jasnu granicu između standardne i nestandardne upotrebe, prilikom upotrebe stranog jezika to najčešće nisu u stanju. Naime, susretanjem sa različitim nestandardnim, pa čak i devijantnim formama, studenti mogu naučiti pogrešno kako se upotrebljava određena konstrukcija, piše određena reč, itd.

BUDUĆI RAZVOJ JEZIKA IMEJLA

Kristal (2001, 2006, 2008) je više puta ukazivao da će u budućnosti jezik imejla biti u mogućnosti da prikaže najrazličitije stilističke nijanse poput drugih medijuma (od krajnje formalnih do krajnje neformalnih). Predviđanja o budućnosti jezika imejla takođe iznosi i Danetova (2001: 93-94) kada kaže da će se normativna očekivanja promeniti kako bi ovaj jedinstveni jezički stil bio legitimno prihvaćen. Ona, takođe, predviđa da će u budućnosti, sa postepenim sazrevanjem imejla kao medijuma, različite vrste tekstova zadržati različite nivoe 'normativno odobrene formalnosti'. Tako će neke vrste tekstova ostati neformalne, dok će druge ostati formalne, poput onih vrsta koje se javljaju u tradicionalnom pisanom jeziku. Međutim, ona ističe da će neformalni elementi jezika imejla, koji čine da on podseća na govorni jezik, sve više preovladati kako u ličnim, tako i u zvaničnim pismima, što će učiniti da razlike između ove dve vrste budu manje izražene nego u prošlosti. Ali, takođe i napominje da će se učesnici u komunikaciji u pojedinim situacijama i dalje pridržavati određenih pravila koja se primenjuju kod pisanja tradicionalnih pisama (npr. kod prvih pisama koja se upućuju novom saučesniku u komunikaciji, kod pisama koja se upućuju osobi na višoj poziciji, kod pisama upućenih nepoznatim osobama i sl.). Danetova zaključuje da mladi ljudi, koji nisu stigli da u potpunosti prihvate norme pisanja tradicionalnih pisama i koji nemaju dovoljno iskustva u njihovoj primeni, mnogo brže prihvataju novi stil jezika imejla od starijih generacija, čak i u prethodno pomenutim situacijama (npr. oni će bez dvoumljenja i sa dosta sigurnosti napisati relativno neformalno pismo osobi kojoj po prvi put pišu ili svome pretpostavljenom).

Sličan stav zastupa i Baronova koja predviđa da će se u budućnosti izdvojiti dva stila jezika imejla: jedan koji će nastaviti da se razvija potpuno slobodno, bez ikakvih pokušaja standardizacije upotrebe, i drugi kod koga će doći do postepene 'normalizacije' i stabilizacije upotrebe, bilo preskriptivnim putem, bilo pod pritiskom samih korisnika (Baron 2001: 258-259).

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Nemogućnost određenja lingvističkog identiteta jezika Interneta predstavlja osnovni razlog zbog čega se pojavio veliki broj priručnika o kompjuterski-posredovanoj - komunikaciji u kojima se iznose preskriptivni stavovi u vezi sa jezikom koji se u ovoj vrsti komunikacije javlja. Uloga ovih priručnika i vodiča je da uputi novopridošle učesnike u komunikaciji kako da uspešno komuniciraju. Stoga je skovan i poseban termin koji označava Internet bonton ili 'netikeciju' *(netiquette)*. Netikeciju čini skup konvencija kojima se upravlja ponašanjem na Internetu, posebno kod komunikacije putem imejla, u čet grupama i virtuelnim svetovima.

Treba istaći da jasna pravila ne postoje u smislu univerzalno prihvaćenih načina ponašanja utvrđenih od strane prethodnih generacija korisnika i da učesnici u kompjuterski posredovanoj komunikaciji istovremeno usvajaju, ali i kreiraju pravila upotrebe jezika. Stoga možemo reći da pred lingvistima koji se bave Internet lingvistikom stoji zadatak da istraže da li se Internet razvija kao medijum homogene lingvističke strukture ili se manifestuje kao skup različitih varijeteta koji odražavaju različito poreklo, stavove i potrebe mnogobrojnih korisnika tj. kao skup trendova koji do sada još uvek nisu dovoljno proučeni.

Naše pilot istraživanje o jeziku imejla je pokazalo da sve veći broj korisnika vodi računa o tome šta piše i kako piše, a posebno oni koji imejl koriste u obrazovnom, poslovnom ili radnom okruženju tj. u situacijama kada imejl koriste iz profesionalnih razloga, a ne iz razloga razonode i zabave. Analizirani primeri imejl poruka pokazali su da se jezik koji se javlja u elektronskoj poslovnoj korespondenciji ne razlikuje umnogome od jezika tradicionalne poslovne korespondencije, posebno kada su u pitanju bezlični poslovni imejlovi.

LITERATURA

1. Angell, D. & B. Heslop. 1994. *The Elements of Email Style: Communicate Effectively via Electronic Email*. Reading. MA: Addison-Wesley
2. Baron, N. 1997. Writing in the Age of Email: the Impact of Ideology Versus Technology. *Visible Language* 32, 35-53
3. Baron, N. 2001. *Alphabet to Email: How Written English Evolved and Where It's Heading*. London. Routledge
4. Baron, N. 2002. Whatever: A New Language Model? Convention of the Modern Language Association, New York
   URL: http://www.american.edu/tesol/2002%20Conference--Whatever.pdf
5. Baron, N. 2003. Why email looks like speech: proofreading, pedagogy and public face. U Aitchinson, J & D. Lewis (pr.). 2003. *New Media Language*. London. Routledge, 85-94
6. Crystal, D. 2001. *Language and the Internet*. Cambridge: CUP.
7. Crystal. D. 2004. *A Glossary of Netspeak and Textspeak*. Edinburgh: Edinburgh University Press
8. Crystal, D. 2006. 2nd ed. *Language and the Internet*. Cambridge: CUP.
9. Danet, B. 2001. *Cyberpl@y:Communicating Online*.Oxford - New York. Berg
10. Herring, S. 1999. Interactional coherence in CMC. *Journal of Computer-Mediated Communication* 4 (4)
    URL: http://www.ascusc.org/jcnic/vol4/issue4/herring.htm

11. Kristal, D. 2008. Jezička revolucija. Intervju sa Zoricom Prnjat, *NIN*, 13 Novembar, 49-50
12. Mallon, R & C. Oppenheim. 2002. Styles used in electronic mail. *Aslib Proceedings* 54 (1), 8-22
13. Marković, Lj. 2009. Trivial Literature in the Heritage of Japan's Modernisation and the European Literary Tendencies. U Grubačić, S. & D. Soldatić (pr.). 2009. *Language, Literature, Culture, Identity*, University of Belgrade, Faculty of Philology, 343-362
14. Patton, M.Q. 1990. *Qualitative evaluation and research methods*. SAGE Publications. Newbury Park, London, New Delhi
15. Petrie, H. 1999. *Writing in cyberspace: a study of the uses, style and content of email* (rad dobijen od autora)
16. Prnjat, Z. 2006. Kompjuterski posredovana komunikacija i poslovna korespondencija. U Inić, B.P., G.Đorđević & V.Dedić (pr.) 2006. *Menadžment i informacione tehnologije*. Fakultet za trgovinu i bankarstvo, Beograd, 80-85
17. Prnjat, Z. 2009. Email Style and Emailisms: How to Teach Electronic Business Correspondence to Business English Students. *6th International Conference on Informatics, Educational Technology and New Media in Education*, Učiteljski fakultet, Sombor, 418-429
18. Rudnick, M. 1996. Employee communications: how technology impacts on practice. *Managing Service Quality* 6 (2), 45-48
19. Warschauer, M., H. Shetzer & C. Meloni. 2000. *Internet for Language Teaching*. US Department of State & TESOL

DODATAK 1

Primer popunjenog upitnika (poslovnog bezličnog imejla nastavnika)

Upitnik

Ime		**ispitanik N 1**
Starost (izaberi)		**18-25** **<u>25-45</u>** **preko 45**
Zanimanje (izaberi)		**student** **<u>nastavnik</u>**
Koliko dugo koristiš imejl (izaberi)		**1-5 godina** **5-10 godina** **<u>više od 10 godina</u>**
Za koje potrebe koristiš imejl (izaberi)		**lična** **poslovna** **<u>lična i polovna</u>**
Koliko imejl naloga imaš (izaberi)		**1** **<u>do 3</u>** **više od 3**
Koliko često proveravaš imejl (izaberi)	**radnim danima**	**jednom dnevno** **dva puta dnevno** **<u>više puta na dan</u>** **kad dobijem signal**
	vikendom	**jednom dnevno** **<u>dva puta dnevno</u>** **više puta na dan** **kad dobijem signal**
Da li koristiš imejl na Fejsbuku? Koliko često ga proveravaš?	**da** **<u>ne</u>**	**jednom dnevno** **dva puta dnevno** **više puta na dan** **kad dobijem signal**
Koliko imejlova pošalješ i primiš u tolku dana (izaberi)	**Pošaljem**	**1** **2-5** **<u>više od 5</u>**
	Primim	**1** **2-5** **<u>više od 5</u>**

Da li ima dana kada ne primiš ili ne pošalješ nijedan imejl (izaberi)	**Pošaljem**	**da** **ne**
	Primim	**da** **ne**

Upitnik **strana 1**

Vrsta imejla (izaberi)	**poslovni bezlični** **poslovni lični**
Imejlizam	
Stepen formalnosti (izaberi)	**Formalan** **neformalan** **ne znam**
Broj reči u poruci (izbroj koristeći opciju *word count*)	**72**
Broj reči u paragrafu (izbroj koristeći opciju *word count*))	**27, 25, 12**
Broj reči u rečenici (izbroj)	**19, 8, 25, 12**
Uvodni pozdrav (izaberi)	**bez pozdrava** **Hi + ime** **samo ime** **Dear + ime** **Dear + Mr / Mrs + prezime** **Dear + titula + prezime** **Dear Sir / Madam**
	drugo (napiši)
Pred-zaključak (izaberi)	**bez pred-zaključka** **Thank you very much** **I hope to hear from you soon** **I look / am looking forward to your reply** **Thanks** **See you soon** **Hear you soon**
	drugo (napiši)

Upitnik **strana 2**

Zaključni pozdrav (izaberi)	**bez pozdrava** **Yours sincerely** **Yours faithfully** **Yours truly** **Best wishes** **Best / Kind regards** **Regards** **Lots of love** **Love**
	drugo (napiši)
Citiranje prethodnog imejla ili delova imejla (izaberi)	**ceo imejl** **delovi imejla** **da** **ne** **da** **ne**
Imejl je prva poruka u razmeni (izaberi)	**da** **ne**
Upotreba skraćenih oblika glagola (izbroj)	_

Speling greške (izbroj)	**1**
Tri tačke (izbroj)	_
Preterana upotreba znaka uzvika ili znaka pitanja (izbroj)	_
Upotreba velikih slova u cilju isticanja reči 'vikanje' (izbroj)	_
Upotreba znakova i simbola za isticanje (izbroj)	_

Nepoštovanje pravila interpunkcije (izbroj)	_
Izostavljanje velikih slova (izbroj)	_
Upotreba imejl skraćenica (izbroj)	_
Upotreba nestandardnog spelinga (kreativni speling) (izbroj)	_
Upotreba smajlija / emotikona (izbroj)	_
Ukupan broj imejlizama (samo u tekstu poruke bez pozdrava)	**1**

Analizirani imejl:

Dear Sir

As you may see in the sequel of this message, we have booked the room in the Riviera hotel. We woul like to finally confirm our arrival.

We want to inform you that we will arrive late in the evening, because our AZ1755 flight arrives to Catania at 20:50 on July 16th.

Please confirm that you are aware we will check-in in the evening.

Thank you very much

V D

DODATAK 2

Primer popunjenog upitnika (poslovnog ličnog imejla nastavnika):

Upitnik

Ime		**ispitanik N 1**
Starost (izaberi)		**18-25** **<u>25-45</u>** **preko 45**
Zanimanje (izaberi)		**student** **<u>nastavnik</u>**
Koliko dugo koristiš imejl (izaberi)		**1-5 godina** **5-10 godina** **<u>više od 10 godina</u>**
Za koje potrebe koristiš imejl (izaberi)		**lična** **poslovna** **<u>lična i poslovna</u>**
Koliko imejl naloga imaš (izaberi)		**1** **<u>do 3</u>** **više od 3**
Koliko često proveravaš imejl (izaberi)	**radnim danima**	**jednom dnevno** **dva puta dnevno** **<u>više puta na dan</u>** **kad dobijem signal**
	vikendom	**jednom dnevno** **<u>dva puta dnevno</u>** **više puta na dan** **kad dobijem signal**
Da li koristiš imejl na Fejsbuku? Koliko često ga proveravaš?	**da** **<u>ne</u>**	**jednom dnevno** **dva puta dnevno** **više puta na dan** **kad dobijem signal**
Koliko imejlova pošalješ i primiš u tolku dana (izaberi)	**Pošaljem**	**1** **2-5** **<u>više od 5</u>**
	Primim	**1** **2-5** **<u>više od 5</u>**
Da li ima dana kada ne primiš ili ne pošalješ nijedan imejl (izaberi)	**Pošaljem**	**da** **<u>ne</u>**
	Primim	**da** **<u>ne</u>**

Upitnik **strana 1**

Vrsta imejla (izaberi)	**Poslovni bezlični** **<u>poslovni lični</u>**
Imejlizam	
Stepen formalnosti (izaberi)	**Formalan** **<u>neformalan</u>** **ne znam**

Broj reči u poruci (izbroj koristeći opciju *word count*)	**259**
Broj reči u paragrafu (izbroj koristeći opciju *word count*))	**15, 60, 69, 26, 14, 33, 7, 29**
Broj reči u rečenici (izbroj)	**1, 11, 4, 16, 21, 23, 2, 3, 16, 10, 22, 17, 2,2, 16, 6, 2, 8, 2, 2, 33, 7, 21, 8, 3**
Uvodni pozdrav (izaberi)	**bez pozdrava Hi + ime samo ime** **Dear + ime Dear + Mr / Mrs + prezime** **Dear + titula + prezime Dear Sir / Madam**
	drugo (napiši) **Dear friends**
Pred-zaključak (izaberi)	**<u>bez pred-zaključka</u> Thank you very much** **I hope to hear from you soon** **I look / am looking forward to your reply** **Thanks See you soon Hear you soon**
	drugo (napiši)

Upitnik **strana 2**

Zaključni pozdrav (izaberi)	**bez pozdrava Yours sincerely Yours faithfully** **Yours truly Best wishes <u>Best / Kind regards</u>** **Regards Lots of love Love**
	drugo (napiši)
Citiranje prethodnog imejla ili delova imejla (izaberi)	**ceo imejl** **da <u>ne</u>** **delovi imejla** **da <u>ne</u>**
Imejl je prva poruka u razmeni (izaberi)	**da** **<u>ne</u>**
Upotreba skraćenih oblika glagola (izbroj)	**1**
Speling greške (izbroj)	**6**
Tri tačke (izbroj)	**–**
Preterana upotreba znaka uzvika ili znaka pitanja (izbroj)	**1**
Upotreba velikih slova u cilju isticanja reči 'vikanje' (izbroj)	**–**

Upotreba znakova i simbola za isticanje (izbroj)	–

Upitnik **strana 3**

Nepoštovanje pravila interpunkcije (izbroj)	–
Izostavljanje velikih slova (izbroj)	**2**
Upotreba imejl skraćenica (izbroj)	**1**
Upotreba nestandardnog spelinga (kreativni speling) (izbroj)	–
Upotreba smajlija / emotikona (izbroj)	–
Ukupan broj imejlizama (samo u tekstu poruke bez pozdrava)	**11**

Analizirani imejl:

Dear friends

Huh!!! Tough topic, so the legendary Dr Strangelove crossed my mind (http://www.imdb.com/title/tt0057012/).I get serious now.As we know, The Commission cut our budget for some 30% with respect to staff costs. Since we need to adjust to the new budgetary frame, it forces us to choose the weapon to fight the situation. After debating today within the circle of local regional partners, it could be that we are to choose between the following three approaches:Plan A. Daily fees cut. Simply said, Nina and me will calculate joint cut-down factor and propose new daily fees. All the fees will be cut for the same percentage. This will presumably cut lowest fees beyond the level of absurdity, but, on the other hand, the approach is a fair one. Limits: some fees could drop to zero(activities we would sacrifice), some fees could be left unchanged(critical activities).Plan B. Mandays cut. We will let the partners to offer mandays reduction what will result in overall budgetary reduction. The daily fees will remain intact.Plan C. Combination of daily fees reduction and mandays cut. Self explanatory. Seems reasonable.Which plan (or it's modification) would be accepted by us depend much on The Commissions's promised feedback paper in which we will hopefully receive some instructions on how to acceptably make the cuts.Can you please comment on this ASAP? There is one but extremely important deadline we're facing - we have just one week to accept the restricted budget. This makes our coordination really very important aspect.With best regardsV

LJILJANA MARKOVIĆ,
University of Belgrade

ZORICA PRNJAT
Alfa University

EMAILISMS IN ELECTRONIC BUSINESS CORRESPONDENCE

Summary

The emergence of the Internet has radically changed the ways people communicate. This has also resulted in the changes of the language being used in computer mediated communication, since participants in communication adopt and develop rules of usage simultaneously. However, as a growing number of business people and professionals are using email for doing official business, they are faced with problems of choosing the correct email style. The formality and informality of email style can be seen, apart from the subject line and the greetings, in the main content of an email, too. Certain specific features of email, the emailisms, which are rather rare in handwritten and typewritten communication, are now discussed as being typical of email communication. The paper deals with these specific email features. There are also the results of a preliminary study of the specific linguistic features of email communication conducted among the non-native speakers of English - teachers and students at the Faculty of Trade and Banking in Belgrade.
Keywords: email, emailism, electronic business correspondence, computer-mediated communication, Internet language, netiquette

UDK81'27:659.1
ID185882892

MIRNA VIDAKOVIĆ

Faculty of Economics, Subotica

PUNS IN ADS

Abstract: This paper deals with puns in advertising slogans in English. The slogans belong to the categories of food and drink, and are dated from the 1980s to the present day. The first part of the study investigates the linguistic means which copywriters employ to create puns and the consumers' cognitive processes used to resolve the ambiguity and arrive at the intended meaning(s). The analysis then proceeds with the short discussion on the aims and effects of puns in advertising slogans in general. In the end, the work briefly touches upon the problems encountered in the process of translating puns, particularly focusing on translating puns from the corpus into Serbian.[1]
Keywords : advertising slogan, ambiguity, intended meaning, pun, translation

1. TYPES OF PUNS IN ADVERTISING SLOGANS IN ENGLISH AND THEIR INTERPRETATION

Pun is a form of wordplay based on a deliberately created ambiguity. In other words, the intended meaning is derived from two different interpretations, which are present at the same time. The ambiguity is created by the use of polysemous and homonymous lexemes. Polysemy refers to lexemes which have two or more different but related meanings, and homonimy refers to lexemes which have the same or similar phonological and/or orthographic form, while their meanings are unrelated. Based on these two features, Crystal (1995: 408) makes a distinction between semantic and phonological types of puns. Semantic puns are based on polisemy, while phonological type contains homonymous lexemes.

On the other hand, Tanaka (1994: 65) offers a classification of puns based on the way we interpret them. He distinguishes:

- puns that activate two meanings, which are both intended by the communicator,
- puns that activate two meanings, but one is eventually rejected, and
- puns that act as a substitute for messages containing a certain amount of indecency.

[1] This paper represents a part of the MA thesis entitled "Reklamni slogani na engleskom jeziku i njihovo prevođenje na srpski" – "Advertising Slogans in English and Their Translation into Serbian".

There are no clear boundaries between the above mentioned types, i.e. "they are rather a matter of degree" (Tanaka 1994: 65).
What follows in the paper is the analysis of puns in advertising slogans in English that is based on this latter classification.

Puns with two intended meanings

These are puns which are intended to both activate and communicate two meanings. The rejection of one interpretation would weaken the effect of the pun.
This is illustrated by the examples below:
Turn it loose. (Coors). This slogan can be interpreted both literally and metaphorically. In the first case, we think of the physical act of opening the bottle of *Coors* beer (*it – the top of the bottle; loose – detached from its place*). Metaphorically, this slogan tells us to relax (*loose – not tense*).
Take Courage. (Courage). The pun in this slogan lies in the homonymous word *Courage*, which refers to both the advertised beer brand and the concept of *confidence*, as found in the idiom *take courage*, which means *to begin to feel happier and more confident.* Therefore, the slogans acts as a "call for action to choose *Courage* over other beers" (http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk/7999250.stm) and suggests that its consumption will build up our confidence and make us daring. Myers (1994: 64–65) indicates that we frequently come across puns which revolve around the brand name which is at the same time a lexeme with an "everyday meaning" and that "the whole point in giving a product a name like this is that the producer wants us to carry over associations from the ordinary meaning of the word to the product name" (Myers 1994: 64–65).
Get Rich Quick. (Kenco Rich). In this slogan there is an interplay of polysemy and homonymy. The lexeme *rich* is polysemous because it carries the following related meanings: *wealthy* and *strong in flavour*. On the other hand, this lexeme also refers to a type of Kenco brand called *Rich*. Since this latter meaning is not related to those mentioned above, we talk of homonimy.
A whole lot can happen, out of the Blue. (Labbat Blue). The wordplay in this example is based on the interpretation of the second part of the slogan, *out of the Blue.* If *Blue* denotes the brand, the slogan suggests that consuming this beer brand can make people's lives more exciting (*a whole lot can happen*). However, if the meaning of *Blue* is interpreted within the idiom *out of the blue*, then the copywriter wants to say that life in general can be full of surprises (*out of the blue – unexpected, without warning*).
Beer to dine for. (Green King IPA). The pun in this slogan revolves around the lexeme *dine*. *Dine* can refer to *eating dinner*, so the consumers are informed that this brand makes a good accompaniment for dishes served for dinner. Another meaning is activated at the same time because of the resemblance between the segment of the slogan *to dine for* and the idiom *something to die for*, which means that *one really wants (something) and would do anything to get it.*
Every bubble's passed its physical .(Corona). In this example it is the lexeme *fizzical*, a blend derived from two base lexemes: *fizzy* and *physical*, that creates a pun. The

slogan therefore conveys two meanings simultaneously: it tells us that the drink is fizzy and healthy (the latter meaning is derived from the relationship between lexemes *physical* and *fizzical*, which are homophonic).
Life is better twisted. (Tropicana Twister). In this slogan, the lexeme *twist* can be interpreted both literally and metaphorically. The literal meanings is that life is better if we drink Twister. On the other hand, within the domain of metaphoric usage, the copywriter suggests that life is better if filled with all sorts of unexpected events (people in TV commercials that advertise this brand all witness bizzare scenes while drinking Tropicana Twister juice). The relationship between the drink and the concept of being *twisted* is emphasized at the end of the commercial, when the letter *r* in *Twister* changes into *d* to create the lexeme *twisted*.

Puns which activate two meanings, but one is eventually rejected

There are cases when copywriters use puns which activate two meanings, but only one can be retained. The other meaning is intended to be rejected for the following reasons:

- the rejected meaning "provides additional contextual effect which serves to enhance the desired effect of the advertisement" (Tanaka 1994: 72),
- one meaning is nonsensical in a given context.

The reason why copywriters create such puns is that they want the readers to play an active role in interpreting slogans.
The following two examples illustrate the first type:
Just say cheese. (Sargento). When we read this slogan we immediately remember the catch phrase *say cheese*, which is used to make people who are going to be photographed smile. However, in this example, the copywriter actually emphasizes the literal meaning, i.e.his/her intention is to sell cheese. The other meaning, though eventually rejected, arouses the positive feeling in us.
Pisa. The whole new slant on things. (Pisa). The lexeme *Pisa* denotes a brand name of the advertised liqueur. At the same time we are reminded of the Leaning tower of Pisa in Italy, especially because the bottle itself resembles the tower. Therefore, we arrive at two interpretations: *Pisa* can denote a liqueur which opens our minds and gives us a new perspective on things, or it can refer to the famous Leaning tower. The second interpretation is rejected, but it greatly constributes to the overall effect of the slogan.
The slogans below are the examples of the second type of pun, which activates two meanings, but one is rejected because it is nonsensical.
When you eat your babies, do you eat the red ones last? (Smarties). While reading this slogan it becomes obvious that the literal meaning is not intended, i.e.the lexeme *babies* actually refers to Smarties, and a copywriter's intention was to compare the relationship between consumers and the product to closeness that people feel towards babies.
This class of puns also includes slogans which seem to convey negative meanings. In other words, there are slogans that "talk about desirable things in a negative way"

(Tanaka 1994: 69), which is strange because we expect advertisements to promise "an abundance of good things" (Tanaka 1994: 69). This is yet another attention grabbing device, and it challenges the audience to resolve the ambiguity.
The examples are as follows:

An open box is an empty box. (Nestle). What may strike the readers about this example is that the slogan informs us that the Nestle box of chocolates is empty, i.e. the message we read "departs from our expectations" (Cook 1992: 222). However, we soon realize that the box is empty because the advertised chocolate is so tasty that its contents are consumed instantly.

The beer so good it's Bad. (Bad). By using the brand name in this slogan the copywriter has created ambiguity, i.e. the lexeme *Bad* refers to the brand, but its meaning also denotes a quality opposite of *good*. It is obvious that the second interpretation should be rejected, but the copywriter has managed to attract our attention by surprising us with such word choice.
So pure, we promise nothing. (Aquafina). The message that this slogan conveys almost blatantly defies our expectations, because the copywriter openly states that he/she promises nothing. However, by doing so, he/she can succeed in holding the readers' attention until they interpret the pun. We soon find out that the slogan actually suggests that Aquafina water is cleaner than other brands, because it uses a special cleansing system and thus eliminates certain substances which other brands contain.
If you want to impress someone, put him on your Black list. (Johnnie Walker Black Label). What surprises us about this slogan is the fact that on one hand the copywriter talks about leaving (a good) impression on someone, and on the other hand, he/she mentions the *Black list* where this person's name should be found. While trying to solve the pun, the reader arrives at the intended interpretation and realizes that *Black list* refers to the Black Label, which suggests high quality of the drink.
All the examples mentioned above are interesting because they seemingly "undermine the logical relationships of language" (Myers 1994: 75) and thus play with our expectations. Copywriters pose a challenge for a reader, who must use some extra effort to interpret the message.

Puns which act as a substitute for indecent messages

"Punning … is an extremely important feature of all forms of symbolic communication but especially perhaps in areas of social life which are the focus of taboo as sex and religion" (Leech 1976, according to Tanaka 1994: 78). By using puns, advertisers avoid taking responsibility for certain implications and interpretations that their advertisements may provoke in customers.
The following slogan illustrates this type of pun:
Australians wouldn't give a XXXX for anything else. (Castlemaine XXXX). In this example the symbol *XXXX* refers to a part of the brand name. It cannot go unnoticed that the copywriter has actually intentionally reminded us of the idiom *I don't give a damn*, and hoped that we would create certain associations related to the brand. In other words, the copywriter has managed to emphasize the image of Castlemaine

XXXX beer drinker. "The reflected meaning works well for the image of tough and blunt spoken masculinity that the brand tries to project" (Myers 1994: 73).

2. THE AIMS AND EFFECTS OF PUNS IN ADVERTISING SLOGANS

People today are saturated with ads. In the age of jaded and distrusting consumers, copywriters have been forced to find ways to regain the attention and improve the relationship between the products and themselves on one side and consumers on the other. Puns have proved to be an effective device which has added entertaining and at the same time thought-stimulating aspect to the advertisements, and transformed the "disenchanted interpreter" into an active addressee and an amused consumer.

By using puns, advertisers have not only attracted consumers' attention, but they have also managed to sustain their attention for longer. They have made addreesees think, the process of solving puns takes time, and this ensures that the slogan will be remembered for longer. In addition to this, the consumers may get a kind of intellectual satisfaction after solving a pun.

Furthemore, by "making 'em laugh" (Crompton 1987, according to Tanaka 1994: 59), puns help consumers overcome the distrust they feel towards advertisements and advertisers. They divert a consumer's attention from the advertisers' main intention to sell a product.

Puns are also used to "avoid taking responsibility for implications of socially loaded topics such as gender, sex, snobbery" (Fuertes-Olivera et al. 2001: 1291).

Finally, there is a financial aspect to the use of puns. Since "advertising space is costly", they "are highly economical" because we get "two meanings for the price of one word or phrase" (Redfern 1984, according to Tanaka 1992: 92).

3. TRANSLATION OF PUNS IN ADVERTISING SLOGANS

In this section we will briefly look into the problems of translating puns, with the focus on the translation of puns from the advertising slogans from the corpus into Serbian. The aim is to suggest the procedures which can be used to render the meanings of puns as effectively as possible.

The basic problem that we encounter when dealing with translation of puns is that they are based on homonymy or polysemy, and we rarely find lexemes which behave in the same manner in the target language, especially because a lot of puns rely on idioms or catch phrases which are in most cases language specific.

Sometimes, we can translate the meanings of slogans separately, as in: *Take Courage* – PIVO COURAGE TI DAJE HRABROST. However the pun and the effect of the original creation are lost. Another drawback of this procedure is that translations can often become unneccessarily long.

In other cases it is possible to replace a pun in the original slogan by using another pun, if the linguistic system of the target language allows that. For example, the idiom in the slogan for Labbat beer *Out of the Blue* can be translated as KAO GROM IZ

VEDRA NEBA. We have managed to create the connection between the brand Labbat Blue and the idiom similar to the one that exists in the original slogan, but the effect is still weaker.

"Puns are easily translated if they are based on Greaeco-latinisms that have near equivalents in the source and target languages, particularly if they simply contrast the material and the figurative sense of the word (Newmark 1988: 217). An example from the corpus that illustrates this is:

Tic Tac: Surely the best tactic. (Tic Tac) What makes this pun easy to translate is the fact that the word *tactic*, which originates from Greek, through Latin, has a formal equivalent in Serbian, TAKTIKA. Therefore the slogan can be translated as : TIC TAC. SIGURNO NAJBOLJA TAKTIKA.

4. REFERENCES

"AdSlogans. Where the Endline Comes First", taken from: www.adslogans.com.

Cook, G. (1992). *The Discourse of Advertising*. London and New York: Routledge.

Crystal, D. (1995) *The Cambridge Encyclopedia of the English Language*.Cambridge: Cambridge University Press.

"Database – Marketing and Advertising Slogans, Mottos, Taglines", taken from: www.textart.ru/database/slogan/list-advertising-slogans.html.

Fuertes, A., Olivera, P., Velasco-Sacristian, M., Arribas-Bano, A., Samaniego-Fernandez, E. (2001). Persuasion and Advertising English: Metadiscourse in Slogans and Headlines. *Journal of Pragmatics* 33, 1291- 1307.

Myers, G. (1994). *Words in Ads*. London: Edward Arnold.

Newmark, P. (1988) *A textbook of translation*. New York, Londonn: Prentice Hall International.

"Take Courage beer advert banned", taken from: http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk/7999250.stm.

Tanaka, K. (1992). The Pun in Advertising: A Pragmatic Approach. *Lingua* 87, 91–102.

Tanaka, K. (1994). *Advertising Language. A Pragmatic Approach to Advertisements in Britain and Japan*. London and New York: Routledge.

MIRNA VIDAKOVIĆ

Ekonomski fakultet, Subotica

Igre rečima u reklamnim sloganima na engleskom jeziku

Rezime

Predmet izučavanja u ovom radu jesu igre rečima u reklamnim sloganima na engleskom jeziku.
Već neko vreme može se uočiti da su igre rečima u reklamnim oglasima sve učestalije jezičko sredstvo koje oglašivači upotrebljavaju kako bi privukli pažnju i ponovo pridobili potrošače koji su postali nepoverljivi i zasićeni reklamnim porukama. Cilj ovog istraživanja jeste da se analiziraju tipovi igara rečima koje oglašivači najčešće koriste u reklamnim sloganima, procesi koji se odvijaju kod potrošača prilikom njihovog tumačenja, kao i efekti njihove upotrebe uopšte. Na kraju rada daje se kratak osvrt na probleme na koje se nailazi prilikom prevođenja igara reči sa engleskog jezika na srpski.
Istraživanje igara reči sprovedeno je na korpusu od oko 300 reklamnih slogana koji pripadaju kategorijama hrane i pića, i koji su većinom u upotrebi od 80-ih godina prošlog veka pa sve do danas.
Izučavanje je započelo analizom igara reči prema kategorizaciji koju predlaže Tanaka (1994), po kojoj postoje sledeći tipovi: igre rečima koje aktiviraju dva značenja i oba su nameravana, igre rečima koje aktiviraju dva značenja, ali jedno se odbacuje, i igre rečima koje se koriste sa ciljem izbegavanja nepristojnih poruka. Tom prilikom uočeno je da bi kod prvog tipa odbacivanje jednog značenja umanjilo efekat reklamnog slogana. U drugom slučaju, odbačeno značenje može da pojača efekat slogana pošto nas upućuje da upotrebimo naše znanje o svetu u procesu traganja za nameravanim značenjem, ili se značenje jednostavno odbacuje zato što je besmisleno. Treći tip igara rečima ne javlja se često u sloganima kojima se oglašavaju hrana ili piće, jer se ovi proizvodi ne povezuju toliko sa temama poput seksa ili snobizma kao, na primer, automobili ili parfemi.
Analiza igara rečima u reklamnim sloganima kao i njihovog tumačenja pomogla je da se otkriju ciljevi njihove učestale upotrebe. Naime, igre rečima ne samo da privlače pažnju potrošača nego je i održavaju, jer ljudi koji su pročitali slogan pokušavaju da ga odgonetnu, čime se produžava vreme bavljenja reklamnom porukom i povećava se mogućnost da se ona zapamti. Pri tome, potrošač oseća izvesnu intelektualnu satisfakciju. Takođe, igre rečima mogu da ublaže nepoverenje koje potrošači imaju prema oglašivačima tako što će ih zabaviti i nasmejati. Igre rečima su i izuzetno ekonomično sredstvo, jer se jednom porukom prenosi dva ili više značenja. One su takođe način na koji oglašivači izbegavaju da preuzmu odgovornost za tumačenja koja su proizašla iz određenih implikacija reklamne poruke, što se posebno odnosi na malopre spomenuti treći tip igara rečima.
Proučavanje problema koji se javljaju prilikom prevođenja igara reči sa engleskog jezika na srpski sprovedena je da osnovu primera iz korpusa. Uočeno je da je osnovna prepreka kod prevođenja činjenica da se igre rečima zasnivaju na homonimiji ili polisemiji. Retko kada je moguće pronaći leksemu koja će imati iste odlike u izvornom i ciljnom jeziku. Takođe, često se u igrama reči nailazi na idiome ili popularne izreke koje su specifične za određeni jezik, što dodatno otežava pronalaženje ekvivalenata u ciljnom jeziku.

UDK 811.163.41'373.43:811.133.1; 811.163.41'373.45:811.131.1;
811.163.41'276.6:78/79
ID 185884172

ЈОВАНА МАРЧЕТА

Универзитет у Новом Саду

ТЕРМИНИ ФРАНЦУСКОГ И ИТАЛИЈАНСКОГ ПОРЕКЛА ИЗ ОБЛАСТИ МУЗИЧКО-СЦЕНСКИХ УМЕТНОСТИ У ТЕКСТОВИМА НА СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

Сажетак: Француска и Италија су земље у којима су музичко-сценске уметности настале и достигле свој врхунац, те је највећи број термина који се употребљава широм света на француском и италијанском језику. У српском језику употреба термина француског и италијанског порекла из ових области још није нормирана, те њихов графички приказ зависи искључиво од аутора. Циљеви овог истраживања су да се систематизују и анализирају недоследности до којих долази приликом употребе појединих термина из ова два романска језика у штампаним медијима на српском језику и да се предложи јединствен начин употребе.
Кључне речи: музичко-сценске уметности, француски језик, италијански језик, српски језик, штампани медији, недоследности

1. ТЕРМИНИ ИЗ ОБЛАСТИ МУЗИЧКО-СЦЕНСКИХ УМЕТНОСТИ У ЛИТЕРАТУРИ НА ФРАНЦУСКОМ И ИТАЛИЈАНСКОМ ЈЕЗИКУ

Као што је опште познато, већина музичко-сценских уметности је настала и развила се у Француској и Италији. Сходно томе, највећи број термина из ових области потиче из ова два романска језика.

Како се ради о земљама са веома дугом музичком традицијом, адаптација термина француског порекла из ових области у италијанском језику, као и термина италијанског порекла у француском, је одавно извршена према одговарајућим језичким правилима.

1.1. Термини француског порекла у литератури на италијанском језику

Термини музичко-сценских уметности италијанског порекла се у литератури на француском језику наводе у оригиналу:

" ... il a exprimé à ravir la grâce divine de l'**andante**, la légèreté du *menuet*... "[1]

[1] Centre National de Ressources Textuelles et Lexicales (електронска верзија речника *Trésor*).

Међутим, у изговору постоји изразита тенденција за прилагођавањем термина италијанског порекла француском гласовном систему:

ИТАЛИЈАНСКИ (ГРАФИЈА И ИЗГОВОР)	ФРАНЦУСКИ (ГРАФИЈА И ИЗГОВОР)
accelerando [attʃele'ra**ː**ndo]	accelerando [akseleʀ**ɑ̃**do; akseleʀ**ɑ̃n**do]
andante [**an**'da**ː**nte]	andante [**ɑ̃**d**ɑ̃**t; **ɑ̃**nd**ɑ̃n**te]
canzone [k**an**'tsoːne]	canzone [k**an**tsɔne[2]; k**ɑ̃**dzɔn][3]

У наведеним примерима, приликом адаптације оралног вокала и назалног сонанта из италијанског језика, у француском долази до назализације (изговор назалног самогласника без назалног сонанта) или до назализације праћене делимичном деназализацијом (изговарају се назални вокал и назални сонант).

1.2. Термини италијанског порекла у литератури на француском језику

У литератури на италијанском језику термини француског порекла се пишу у оригиналу:

" **Grand jeté en avant** con la gamba dietro piegata in **attitude croisée** " [4]
" Esegui un **degagé** di lato **à la seconde** " [5]

Италијански стручњаци из области музичко-сценских уметности, воде рачуна о правилном изговору термина француског порекла:

ФРАНЦУСКИ (ГРАФИЈА И ИЗГОВОР)	ИТАЛИЈАНСКИ (ГРАФИЈА И ИЗГОВОР)
battement [batm**ɑ̃**]	battement [batm**an** / batm**ɑ̃**]
fondue [f**ɔ̃**dy]	fondue [f**on**du / f**ɔ̃**dy][6]

У наведеним примерима, француски назални вокали се или изговарају у италијанском или се деназализују: један француски фонем се трансформише у два фонема у италијанском (деназализован вокал и назални сонант).

2. ТЕРМИНИ ИЗ ОБЛАСТИ МУЗИЧКО-СЦЕНСКИХ УМЕТНОСТИ У ЛИТЕРАТУРИ НА СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

Музичко-сценске уметности се у Србији развијају тек крајем XIX и током XX века.

---

[2] Задржани су и орални вокал и назални сонант из модела.
[3] *Le Robert électronique* (електронска верзија речника *Le grand Robert*)
[4] R. Baiocchi, *Il grande libro della danza*, Giunti Editore S.p.A, 2006, 70; у даљем тексту: Baiocchi.
[5] Исто, 66.
[6] Исто, 130, 131.

За разлику од француских термина у италијанском, као и италијанских у француском, већина термина преузетих из ова два романска језика није прошла кроз све фазе језичке адаптације у српском језику, то јест, није у потпуности прилагођена српском фонолошком и морфолошком систему.

Како употреба ових термина у српском језику још није нормирана, њихов графички приказ у литератури на српском језику зависи искључиво од аутора.

Будући да се данас у Србији све чешће пише о овим врстама уметности, неопходно је систематизовати начине на који аутори наводе термине из ових области, те предложити јединствен начин употребе ових термина у литератури на српском језику.

2.1. **Навођење термина у српској транскрипцији**

Анализом корпуса, установили смо да се термини из ових области понекад наводе у српској транскрипцији:

ФРАНЦУСКИ (ГРАФИЈА И ИЗГОВОР)	СРПСКИ (ГРАФИЈА)
attitude [atit**y**d]	атитид[7]
soutenu [sut(**ə**)n**y**]	сутени[8]
battement [batm**ɑ̃**]	батман[9]
plié [pli**je**]	плије[10]
aplomb [apl**ɔ̃**]	апломб[11]
chassé [ʃas**e**]	шасе[12]
balançoire [bal**ɑ̃**s**w**aːʀ]	балансоар[13]

У наведеним примерима француски фонеми који не постоје у гласовном систему српског језика су замењени најсличнијим фонемима из инвентара српког гласовног система.

Француски фонем [y] је замењен српским [i], фонеми [ə] и [e] српским [e], фонем [ɑ̃] секвенцом [an], фонем [ɔ̃] српским [o], а француски полувокал [w] секвенцом / oa /.

[7] Lj. Mišić, *Kultura pokreta*, Akademija umetnosti, Novi Sad, 1999, 73; у даљем тексту: Мишић (1999).
[8] Исто, 114.
[9] R. Ferdinan, *Rečnik baleta*, " Mladinska knjiga ", Beograd-Ljubljana, 1980, 60; у даљем тексту: Фердинан
[10] Исто, 304.
[11] A.Vaganova (превод на српски J. Пуљо) *Osnovi Klasičnog baleta*, Sportska knjiga , Beograd, 1977, 34 и Фердинан, 21.
[12] Мишић (1999), 82.
[13] Фердинан, 33.

ИТАЛИЈАНСКИ (ГРАФИЈА И ИЗГОВОР)	СРПСКИ (ГРАФИЈА)
alto [’a:lto], soprano [so’pra:no], tenore [te’no:re], quartetto [kwar’t**e**tto], accordo [ak’k ɔrdo]	алт, сопран, тенор, квартет, акорд[14]
quintetto [kwin’tetto], basso [‘basso]	квинтет, бас[15]

У наведеним примерима, у српском језику долази до елидирања последњег слога позајмљенице из италијанског, док је полувокал [w] замењен секвенцом / vi / у речима *квартет* и *квинтет*.

С обзиром на то да у српском језику још нису успостављена фонетско-фонолошка правила адаптације термина француског и италијанског порекла из области музичко-сценских уметности, аутори поједине термине употребљавају на различите начине, у зависности од замене француских и италијанских фонема најсличнијим српским фонемима.

Дакле, француски и италијански фонеми се у терминима музичко-сценских уметности не преносе увек доследно:

ФРАНЦУСКИ (ГРАФИЈА И ИЗГОВОР)	СРПСКИ (ГРАФИЈА)
quadri**ll**e [kadʀi**j**]	kadri**l**[16] и k**v**adri**l**[17]
r**e**lever [ʀəlve; ʀ**(ə)**ləve]	r**e**lve[18] и r**el**ve[19]

У речи *q**u**adrille [kadʀi**j**]* , под утицајем оригиналне графије, поједини аутори графем ***u***, преносе као [**v**], док се француски полувокал [j] замењује српским сугласником [l].

У речи *relever [ʀəlve; ʀ**(ə)**ləve]*, француски фонем [ə] се или замењује српским [e] или се изоставља.

ИТАЛИЈАНСКИ (ГРАФИЈА И ИЗГОВОР)	СРПСКИ (ГРАФИЈА)
recitativo [re**t**:itativo]	ре**ч**итатив [20] и ре**ц**итатив[21]

[14] K.Heveler, *Muzički leksikon*, Matica srpska, Novi Sad, 1990, стр: 11, 403, 429, 242, 10; у даљем тексту *Музички лексикон* (1990).

[15] I. Klajn, *Italijansko srpski rečnik*, Beograd, Nolit, 2000, стр: 677, 85; у даљем тексту: Клајн (2000).

[16] Lj. Mišić, *Osnovi scenske ig*re, Akademija umetnosti u Novom Sadu, Prosvjeta, Zagreb, 1986; у даљем тексту: Мишић (1986), 251; у даљем тексту: Мишић (1986) и S. A. Jovanović, *Savremeni francusko-srpski rečnik*, Prosveta, Beograd, 1991, 341.

[17] M. Adi Ranković, *Français - langue de la danse / francuski jezik - jezik baleta*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 2002, 75; у даљем тексту: М. Ади Ранковић.

[18] Мишић (1986), 265.

[19] Фердинан, 320.

[20] И. Клајн, "Врсте романизама у савременом српскохрватском језику и путеви њиховог доласка ", *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, књ. 41, св. 1, Нови Сад, 1998, 75.

[21] Клајн (2000), 693 и *Музички лексикон* (1990), 355.

У речи *recitativo [re**t͡ʃ**itativo]*, италијански фонем [tʃ] се понекад замењује српским препалаталним сугласником / č /, а понекад африкатом / c /, под утицајем графије.

2.2. **Превод термина на српски језик**

Понекад се термини преводе на српски језик, како би се читаоцима приближила стручна терминологија:

ФРАНЦУСКИ (ГРАФИЈА И ИЗГОВОР)	СРПСКИ (ГРАФИЈА)
grand jeté [gʀɑ̃ ʒ(ə)te]	**велики скок**[22]
grand plié [gʀɑ̃ plije]	**велики** плије[23]
grand / petit battement [gʀɑ̃ / p(ə)ti batmɑ̃]	**мали** батман, **велики** батман [24]
attitude en arrière [atityd ɑ̃naʀjɛʀ]	атитид **назад**[25]

Будући да је употреба термина из области музичко-сценских уметности на француском и италијанском језику опште прихваћена, сматрамо да превод термина на српски језик није прихватљиво решење.

2.3. **Навођење термина у оригиналу**

Најчешћи начин графичког приказа термина из области музичко-сценских уметности је навођење у оригиналу.

Будући да се услед недостатка графичке адаптације термини осећају као страни елеменат у српском језику, поједини аутори, термине наглашавају графичким средствима, као што су курзив или наводници:

ФРАНЦУСКИ (ГРАФИЈА И ИЗГОВОР)	СРПСКИ (ГРАФИЈА)
attitude croisée [atityd kʀwaze] plié [gʀɑ̃ plije]	*attitude croisée*[26] *plié*[27]
corps de ballet [kɔʀ d(ə) balɛ]	*corps de ballet*[28]
française [fʀɑ̃sɛːz] quadrille [kadʀij]	" française "[29] " quadrille "[30]

[22] S. Savić, *Pogled u nazad*, Biblioteka Matice srpske, Novi Sad, 2006, 122; у даљем тексту: Савић

[23] Фердинан, 304.

[24] Исто, 60.

[25] Мишић (1999), 73.

[26] *Orchestra*: зима '96, 45.

[27] Исто.

[28] *Orchestra*: април-децембар 2005, 115.

[29] *Музички лексикон* (1990), 132.

[30] Исто.

ИТАЛИЈАНСКИ (ГРАФИЈА И ИЗГОВОР)	СРПСКИ (ГРАФИЈА)
concerto grosso [contʃɛrto grɔsso]	" concerta grossa "[31]

Уколико се термини наводе у оригиналу, понекад се у загради даје француска, односно италијанска транскрипција, иако то разумеју само људи који познају фонетску транскрипцију ова два језика:

ФРАНЦУСКИ (ГРАФИЈА И ИЗГОВОР)	СРПСКИ (ГРАФИЈА)
plié [plije]	plié [plije][32]

Када се термини наводе у оригиналу, понекад се у напомени, загради или на крају књиге или текста даје српска транскрипција.[33]

ИТАЛИЈАНСКИ (ГРАФИЈА И ИЗГОВОР)	СРПСКИ (ГРАФИЈА)
quasi [kwazi]	" quasi (квази) "[34]

Писање термина у оригиналу отежава њихову интеграцију у морфолошки систем српског језика.

Приком навођења термина у оригиналу, поједни аутори падежне наставке додају директно на термин, док их други одвајају споном:

" ... варијанти простор *brisé**a***, ... " [35]
" ... стару позу *attitude croisée* на *plié* **- у**,... " [36]
" ... неколико " concert**a** gross**a** " " [37]

Поред тога, установили смо да се поједини термини који су графички, фонетски и морфолошки адаптирани у српском језику, и чија се употреба усталила, у литератури на српском језику понекад ипак пишу у оригиналу:

" ... одатле дошла у Немачку као " française " или " **quadrille** "[38], " quatre **pirouettes** "[39], " relevé lent на I **arabesque** "[40], " preparation за **pirouette** из V позиције " [41],... [42]

[31] Исто, 133.
[32] М. Ади Ранковић, 77.
[33] В. нпр. Мишић (1999.) и Мишић (1986).
[34] *Музички лексикон* (1990), 343.
[35] М. Ади Ранковић, 64.
[36] *Orchestra*: зима '96, 45.
[37] *Музички лексикон* (1990), 133.

Овакав начин бележења термина представља проблем, не само за ауторе, због уклапања термина у морфолошки систем српског језика, него и за читаоце који не познају француски и италијански језик.

Писање термина у оригиналу отвара врата ка неправилној и различитој употреби термина, употреби која се не темељи на језичким правилима, него је резултат мишљења појединаца.

2.4. **Навођење француских синтагми**

Посебан проблем у литератури на српском језику представља графички приказ француских синтагми.

Уколико се синтагме употребљавају у српској транскрипцији, аутори речи које сачињавају синтагму наводе одвојено или их одвајају спонама:

" пор д бра " [43]

" ку-де-пје " [44]

Проф. др Свенка Савић међу примерима недоследног писања балетске терминологије, наводи термин *падебуре* (fr. pas de bourrée [pɑ d(ə) buʀe])[45]

До тенденције да се ова француска синтагма прикаже као једна лексичка и графичка јединица у српском, долази због различитих карактеристика српског и француског акцента.

Будући да је у моделу акцентован само последњи слог синтагме, у српском језику се синтагма осећа као целина, па се тако и графички бележи.

3. ПРЕДЛОЗИ УПОТРЕБЕ ТЕРМИНА У ШТАМПАНИМ МЕДИЈИМА НА СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

Сматрамо да би термини преузети из ова два романска језика у литератури на српском језику требало да се употребљавају у српској транскрипцији, што би олакшало њихову интеграцију у морфолошки систем српског језика.

На основу утврђених правила за успостављање система гласова српског језика, који су по фонетској природи и у одређеној позицији најприближнији одговарајућим француским и италијанским гласовима, француски и италијански фонеми треба у терминима музичко-сценских уметности увек доследно да се преносе, што би обезбедило стандардизацију употребе.

---

[38] Исто, 132.

[39] *Orchestra*: број 2 , лето '95, 42.

[40] *Orchestra*: зима '96, 45.

[41] *Службени гласник РС - Просветни гласник*, број 5, 15. август 1995, 75.

[42] У српском постоје потпуно адаптиране речи *кадрил, пируета* и *арабеска*.

[43] Мишић (1986), 264.

[44] Фердинан, 216.

[45] В. Савић, 122.

При томе треба водити рачуна о терминима који су раније ушли у српски језик и чија се употреба већ усталила.

4. ЛИТЕРАТУРА

1. **Примарна литература:**

a. **Посебне студије**

Adi Ranković, M.(2002) *Français - langue de la danse / francuski jezik - jezik baleta*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd.

Baiocchi, R. (2006) *Il grande libro della danza*, Giunti Editore S.p.A.

Vaganova, A. (1977) (превод на српски Ј. Пуљо) *Osnovi Klasičnog baleta*, Sportska knjiga , Beograd.

Mišić, Lj. (1986) *Osnovi scenske igre*, Akademija umetnosti u Novom Sadu, Prosvjeta, Zagreb.

Mišić, Lj. (1999) *Kultura pokreta*, Akademija umetnosti, Novi Sad,

Orchestra: број 2 - лето '95, зима '96, април-децембар 2005.

Savić, S. (2006) *Pogled u nazad*, Biblioteka Matice srpske, Novi Sad.

Службени гласник РС - Просветни гласник, број 5, 15. август 1995.

Ferdinan, R. (1980) *Rečnik baleta*, " Mladinska knjiga ", Beograd-Ljubljana.

Heveler, K. (1990) *Muzički leksikon*, Matica srpska, Novi Sad.

б. Речници

Jovanović, S. A. (1991) *Savremeni francusko-srpski rečnik*, Prosveta, Beograd.

Klajn, I. (2000) *Italijansko srpski rečnik*, Beograd, Nolit.

Le grand Robert électronique (Електронска верзија речника Le grand Robert).

Centre National de Ressources Textuelles et Lexicales (електронска верзија речника Trésor).

2. **Секундарна литература:**

Гудурић, С. " Преношење и адаптација личних имена са француског на српски језик ", *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, LI/1-2, Нови Сад, 2008, стр. 217 - 226.

Клајн, И. (1998) " Врсте романизама у савременом српскохрватском језику и путеви њиховог доласка ", *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, књ. 41, св. 1, Нови Сад, стр. 69 - 89.

Popović, M. *Reči francuskog porekla u srpskom jeziku*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 2005.

Prčić, T. *Novi transkripcioni rečnik engleskih ličnih imena*, Prometej, Novi Sad, 1998.

Sočanac, L. *Hrvatsko-talijanski jezični dodiri*, Nakladni zavod Globus, Zagreb, 2004.

Točanac, D. " Izgovor francuskih imena i njihovo prilagođavanje glasovnom sistemu srpskog jezika " , *Naučni sastanak slavista u Vukove dane*, Matica Srpska, 1995, 228

JOVANA MARČETA

Université de Novi Sad

LA TÉRMINOLOGIE D'ORIGINE FRANÇAISE ET ITALIENNE DE L'ART MUSICO-SCÉNIQUE DANS LES TEXTES ÉCRITS EN SERBE

Résumé

Étant né et s'étant développé en France comme en Italie, l'art musico-scénique dès ses débuts utilise des mots français et italiens dans sa terminologie. Ces mots s'emploient non seulement dans les langues française et italienne, mais aussi dans d'autres langues, parmi lesquelles la langue serbe. En ce qui concerne les langues française et italienne, l'adaptation de la terminologie est déjà standardisée vu que ces pays ont une longue tradition musicale. N'ayant pas encore passé toutes les phases d'adaptation dans la langue serbe, la majorité de la terminologie d'origine française et italienne n'est pas encore standardisée dans la langue serbe. Ce travail traite des manières dont cette terminologie est utilisée dans la littérature écrite en serbe. À travers la systématisation de différentes manières dont les auteurs utilisent cette terminologie, nous avons conclu que même quant à l'orthographe, il n'y a pas de règles. Les mots d'origine française et italienne dans la littérature dans la langue serbe sont parfois laissés en français et italien et parfois écrits en orthographe serbe ou traduits. Vu que cela cause beaucoup de problèmes soit pour les auteurs que pour les lecteurs, nous avons proposé la manière unique d'usage de cette terminologie dans les textes écrits en serbe. Tous les termes de l'art musico-scénique d'origine française et italienne devraient être écrits en orthographe serbe ce qui facilitera leur intégration dans le système morphologique de la langue serbe.

UDK 808.5:34
ID 185884684

ALENKA KOCBEK

Universität Primorska

EIN INTERDISZIPLINÄRES MODELL FÜR DIE RECHTSÜBERSETZUNG

Zusammenfassung: Im Gebiet der Rechtsübersetzung erweist sich die Notwendigkeit eines interdisziplinären Ansatzes, der die Erkenntnisse der Rechtslinguistik und Translatologie durch die Grundsätze der Rechtsvergleichung aufbaut, als unentbehrlich. Unter vielen Aspekten scheint sich nämlich die Rechtsübersetzung besonders gut zur Anwendung der Prinzipien der funktionalistischen Translationsansätze zu eignen. Um einen entsprechenden theoretischen Rahmen zu gestalten müssen jedoch die funktionalistischen Prinzipien, vor allem das Konzept der sozio-kulturellen Einbettung des Ausgangs- und Zieltexts und die Auffassung des Texts als Kulturems, entsprechend angepasst und durch die Theorie der Meme aktualisiert werden. Da aber die Rechtübersetzung nicht nur zwischen unterschiedlichen Rechtssprachen mit ihren spezifischen Charakteristiken, sondern auch zwischen verschiedenen Rechtssystemen stattfindet, müssen die Rechtsübersetzer unbedingt über umfassende Kenntnisse in der Rechtsvergleichung, sowie auch bezüglich der Auswirkungen der bestehenden Diskrepanzen zwischen Rechtssystemen auf die entsprechenden Rechtssprachen verfügen. In diesem Beitrag wird ein Translationsmodell präsentiert, das die Ansätze der Rechtsvergleichung und Rechtslinguistik vereinigt und anhand von Vertragsübersetzungen illustriert.
Schlüsselwörter: Rechtssprache, Rechtssystem, Kulturem, Mem, Translationsmodell, Skopos

1. EINLEITUNG

Rechtsgeschäfte, die Teilnehmer aus verschiedenen Kulturumgebungen involvieren, erfordern oft die Regulierung der gegenseitigen Beziehungen durch Verträge. Die dazu abgeschlossen Verträge müssen deshalb die Unterschiede zwischen verschiedenen Rechtskulturen (RK), d. h. insbesondere zwischen unterschiedlichen Rechtssystemen (RS) berücksichtigen. Im Rahmen der Vertragsverhandlungen müssen sich die Vertragsparteien über das anzuwendende Recht, sowie auch über die Sprache in der der verbindliche Wortlaut verfasst wird, einigen. Jedenfalls wird das Abfassen einer oder mehreren Sprachversionen eines internationalen Vertrages einen gewissen Anteil expliziter oder impliziter Übersetzung umfassen. Das Übersetzungsverfahren muss jedoch die spezifischen Eigenschaften von Verträgen als in den entsprechenden RK eingebetteten Textsorten in Betracht ziehen. Eine gezielte Translationsstrategie muss deshalb mehrere Ansätze kombinieren, die die verschiedenen linguistischen und extralinguistischen Dimensionen dieser Texte behandeln, und zwar den Ansatz der kontrastiven Rechtslinguistik, der Rechtsvergleichung und die translatorischen Theorien, die sich

mit Rücksicht auf den besonderen Charakter der Rechtsübersetzung als besonders geeignet erweisen.

2. ZEHNSTUFIGES TRANSLATIONSMODELL

Das in diesem Beitrag präsentierte Translationsmodell vereinigt mosaikartig verschiedene translatorische Ansätze mit den Feststellungen der Rechtsvergleichung bezüglich der Unterschiede zwischen verschiedenen RS und derer Auswirkungen auf die entsprechenden Rechtssprachen und unterstützt sie mit den Ergebnissen einer an einem Korpus englischer, slowenischer und deutscher Handelsverträgen vorgenommenen Studie. Es verfolgt in großen Zügen Snell Hornbys holistischen bzw. interdisziplinären Translationsansatz, da es eine Reihe von aufeinander folgenden Schritten vorsieht, die jeder einen spezifischen Aspekt der Verträge mit einem durchaus interdisziplinären Fokus behandeln. Es übernimmt außerdem die funktionalistische Ansicht, die die intendierte Funktion, d. h. den Skopos der Übersetzung als entscheidenden Faktor, der den Translationstyp bestimmt, hervorhebt (Reiß und Vermeer: 1984) und unter Berücksichtigung der kulturellen Einbettung der Texte Verträge als Kultureme betrachtet, d. h. „formalisierte, gesellschaftlich und juridisch eingebettete Phänomene, die in einer besonderen Form und mit einer besonderen Funktion nur in der betreffenden Kultur existieren“ (vgl. Oksaar 1988: 26-27, Vermeer 1983: 8, Nord 1997: 34). Fernerhin schlägt das Modell auch vor, das Kulturem gespaltet in seine verschiedenen Ebenen zu behandeln, auf denen kulturspezifische Eigenschaften identifiziert werden können, die nach Chesterman (1997: 7) den Status von Memen haben, d. h. Einheiten kultureller Übertragung, die Ideen, Konzepte, Ansichten, usw. enthalten und verbal nur durch Translation kulturübergreifend übertragen werden können. Der Text als Kulturem wird deswegen in extralinguistische (der Umfang und der in einer RK gemäß der gültigen Rechtsordnung erforderliche bzw. übliche Inhalt) und linguistische (d. h. die lexikalische, syntaktische, pragmatische und stilistische) memetische Ebenen getrennt.

Das vorgestellte Modell stellt das Verfahren dar, das von der Autorin in Jahren ihrer translatorischen Praxis entwickelt wurde, d. h. ein schematisierter *Think-Aloud-Protokoll*, bestehend aus zehn Richtlinien, die die Translation von Rechtstexten steuern.

2.1. Den Skopos der Übersetzung identifizieren

In der Anfangphase bestimmt der Übersetzer unter Anwendung des Translationsauftrags bzw. durch Konsultieren des Auftraggebers und/oder Berücksichtigung der spezifischen Umstände der Kommunikationssituation den Skopos, d. h. den voraussichtlichen oder geplanten Zweck der Übersetzung. Verträge als Rechtstexte können verschiedene Zwecke verfolgen, z. B.:

- Der Zieltext (ZT) wird innerhalb eines zwei- oder mehrsprachigem RS als eine der zwei- oder mehrsprachigen Versionen des Vertragtexts, die alle rechtkräftig sind, verfasst, wobei aber nur ein RS als anzuwendendes Recht gilt.
- Der ZT wird für eine der Vertragsparteien erstellt, gilt aber nicht als maßgebender/verbindlicher Text.
- Der ZT wird als Grundlage für die Erstellung eines neuen Vertrages in einem anderen RS verwendet und wird dementsprechend den neuen Kommunikationsumständen, d. h. dem ZRS (wozu Mutationen und Anpassungen an verschiedenen memetischen Ebenen des Texts erforderlich sein werden) angepasst.
- Der ZT wird zu Studienzwecken, d. h. für Empfänger erstellt, die die Ursprungssprache nicht beherrschen, um Ihnen die Erforschung der Charakteristiken des spezifischen RS und Vertragssprache zu ermöglichen.

- Der ZT wird für eine vertragsexterne Partei erstellt, wie z. B. für eine Finanzanstalt/Bank als Beweis eines zu erwartenden Einkommens und demzufolge eventuell zur Gewährung eines Kredits.
- (Teile vom) ZT werden als eine Information an die Öffentlichkeit über die Entwicklung der Beziehungen zwischen Firmen aus verschiedenen Ländern übersetzt um eventuell zur Abfassung eines Zeitungsartikels zu dienen.

2.2. Translationstyp gemäß dem Skopos definieren

In dieser Phase bestimmt der Übersetzer den Translationstyp, der dem voraussichtlichen Zweck des ZT am besten entspricht. Mit Bezug auf die verschiedenen Funktionen von Übersetzungen werden diese von Nord in zwei Grundtypen eingeordnet, u. zw. die instrumentelle und die dokumentarische Übersetzung (Nord 1997: 47). Cao jedoch unterscheidet im Rahmen der Rechtsübersetzung drei Kategorien (2007: 10–12):

Die Rechtsübersetzung für normative Zwecke entspricht eigentlich Nords Kategorie der instrumentellen Übersetzung, da sie die Produktion von Übersetzungen von nationalen Gesetzen und internationalen Rechtsinstrumenten in zweisprachigen und mehrsprachigen Rechtsordnungen umfasst, wo der AT und ZT gleiche Rechtswirkung haben. Bei Vertragstexten, die in diese Kategorie fallen, handelt es sich um die verschiedenen sprachlichen Versionen eines Vertrags, die in einer zwei- oder mehrsprachigen Gesetzgebung (z. B. zweisprachige Gebiete Sloweniens, die Schweiz) verfasst werden und alle als rechtskräftig gelten.

Wenn man Caos Klassifizierung weiter folgt, muss Nords Kategorie der dokumentarischen Übersetzung in zwei Subkategorien unterteilt werden. Die erste ist die Rechstübersetzung für informative Zwecke, die deskriptive und konstative Funktionen hat und unterschiedliche Kategorien von Rechtstexten umfasst (Gesetze, Gerichtsentscheidungen, juristische akademische Texte, usw.), die mit dem Ziel verfasst werden, Information über den AT (in der Form eines Dokumenten)

Adressaten in der Zielkultur zu erteilen, wo aber die Übersetzungen einen bloß informativen Wert und keine Rechtskraft haben. Beispiele solcher Übersetzungen findet man oft in einsprachigen Rechtsordnungen, wenn Texte, die aus anderen RS stammen, übersetzt werden um als Informationsquelle über fremde Rechtsordnungen zu dienen. Diese Kategorie von Rechtsübersetzung umfasst Übersetzungen von Verträgen, die für eine der Vertragsparteien verfasst werden, wobei sie aber nicht als maßgebender bzw. verbindlicher Wortlaut gelten. Internationale Verträge enthalten in der Regel eine Klausel, die den verbindlichen Wortlaut, d. h. die maßgebende sprachliche Version des Vertragstexts bestimmt, die im Fall von Abweichungen zwischen den verschiedenen Abfassungen anzuwenden ist.

Die zweite Subkategorie ist die Übersetzung für generelle oder gerichtliche Zwecke, wo in der Ausgangssprache verfasste Originaltexte übersetzt werden um vor Gericht, bzw. in Prozessverfahren als Teil der dokumentarischen Beweise benutzt zu werden. Diese Übersetzungen haben sowohl eine informative, als auch eine deskriptive Funktion. Verträge, aber auch mit ihnen verbundene Dokumentation (Handelskorrespondenz, die vor oder nach Vertragsabschluß von den Parteien ausgetauscht wird) werden in Gerichtsverfahren übersetzt um als Beweis für übernommene Verpflichtungen und erworbene Rechte der Vertragsparteien zu dienen. Die Erstellung solcher Übersetzungen wird in der Regel gerichtlichen (beeidigten) Übersetzern anvertraut, die die Übereinstimmung des ZT mit dem Original in einer Sonderklausel bestätigen. In diesem Fall erlaubt die Übersetzung nur minimale Anpassungen an die Zielkultur.

Die Übersetzung zu generellen Zwecken umfasst jedoch auch die Abfassung von ZT für Empfänger außerhalb der rechtlichen Umgebung, wie z. B. die Übersetzung eines Vertrags für eine Bank, um als Garantie für ein zukünftiges Einkommen und Grundlage zur Gewährung eines Darlehens vorgelegt zu werden; sowie auch Übersetzungen von Verträgen zu Studienzwecken, die für Linguisten zwecks linguistischer Analyse angefertigt werden.

Erfahrene Übersetzer können in der Regel feststellen, welche Art von Übersetzung in einer gegebenen Rechtsumgebung und in einer bestimmten Kommunikationssituation erforderlich ist, d. h. sie sind in der Lage, den Skopos selbst zu identifizieren. Natürlich kann aber auch der Übersetzungsauftrag diese Informationen enthalten. Gemäß der Skopos-Theorie kann der Übersetzungsauftrag erheblich zur Qualität und Funktionalität der Übersetzung beitragen, und zwar dadurch, dass darin dem Übersetzer explizite oder implizite Auskunft über die intendierte Funktionen des ZT, dessen Adressat(en), die voraussichtliche Zeit, den Ort und das Motiv für die Produktion und die Rezeption des Texts gegeben wird (Nord 1997: 137). Für eine Rechtsübersetzung ist jedoch auch eine Information über die als Kommunikationsrahmen zu berücksichtigende Rechtsordnung notwendig.

2.3. Die Anzahl und den hierarchischen Status der beteiligten RS feststellen

Beim Übersetzen von Rechtstexten und insbesondere von Verträgen muss unbedingt berücksichtigt werden, dass obwohl zwei Rechtssprachen und oft auch zwei RK an der Translation beteiligt sind, nicht alle beteiligten RS den gleichen Status haben. Wenn man z. B. innerhalb einer internationalen oder supranationalen Rechtsordnung (z. B. die der Vereinigten Nationen oder der EU) oder einer mehrsprachigen Rechtsordnung (die Schweiz, slowenische und italienische zweisprachige Regionen) übersetzt, ist nur ein RS als Kommunikationsrahmen und dementsprechend als maßgebendes Recht zu betrachten. In Verträgen, die die Beziehungen zwischen Parteien aus verschiedenen Ländern regulieren, in denen die Parteien die Anwendung eines bestimmten Rechts vereinbaren, sind zwar zwei RS involviert, wovon aber nur eins verbindlich und dementsprechend hierarchisch übergeordnet ist. Im letzteren Fall ist das als maßgebend bestimmte Recht Kulturbasis beider sprachlichen Versionen, so dass bei einer Fassung eine Diskrepanz zwischen dem Recht als Kultur und der entsprechenden Sprache entsteht.

Es besteht die Möglichkeit, dass gemäß dem Skopos der AT aus der Ausgangsrechtssprache und dementsprechend aus dem ihr zugrundeliegenden ARS in die Zielsprache und das ZRS übertragen werden müssen. Diese Situation verlangt den Kulturtransfer des AT ins ZRS, das in diesem Fall als verbindlich und hierarchisch übergeordnet gilt. Um den ZT entsprechend in die ZRK einzubetten, wird man Anpassungen an allen memetischen Ebenen des Texts, wo sich das als erforderlich erweist, vornehmen müssen. In solchen Kommunikationssituationen sind zwei RK beteiligt und die Übersetzbarkeit des Texts hängt vom deren Verwandtschaftsgrad ab.

2.4. Den Verwandtschaftsgrad der beteiligten Rechtsysteme bestimmen

In diesem Schritt muss der Übersetzer die Rechtskreise, denen die in der Translation involvierten RS angehören, identifizieren und den Grad ihrer Verwandtschaft feststellen. RS existieren unabhängig von den Rechtssprachen, die sie verwenden, und entstehen durch die Mitwirkung gesellschaftlicher und politischer Umstände. Es besteht keine direkte Übereinstimmung zwischen RS und Rechtssprache. Ein RS kann mehrere Rechtssprachen benutzen (Kanada, die Schweiz, zweisprachige Regionen in Slowenien, Österreich, Italien, Belgien) und in einem Sprachgebiet können verschiedene Rechtsordnungen Anwendung finden, was der Fall bei dem Vereinigten Königreich und den USA ist.

Dementsprechend sollte der Rechtsübersetzer die wichtigsten Rechtskreise, ihre Ähnlichkeiten und die unter ihnen bestehenden Unterschiede gut kennen um in der Lage zu sein, die wegen ihrer (Un-)Verwandtschaft zu erwartenden potentiellen Übersetzungsprobleme vorzusehen.

Zweigert and Kötz (1992) gruppieren die RS anhand ihres geschichtlichen Hintergrunds, des Umfangs der Kodifizierung, der charakteristischen Rechtsinstitute, der Rechtsquellen und ihrer Anwendung, dem spezifischen Modus des Rechtsdenkens und der Ideologie und unterscheiden zwischen 8 wichtigsten Rechtskreisen: dem romanischen, germanischen/deutschen und nordischen (die gemeinsam kontinentales Recht genannt werden), dem angelsächsischen/angloamerikanischen (auch Common Law genannt), sozialistischen, fernöstlichen, islamischen und hinduistischen Rechtskreis (1992: 68-72).

80% der Weltstaaten gehören den zwei einflussreichsten Rechtskreisen an, u. zw. umfasst der Common Law – Rechtskreis England und Wales, die USA, Australien, Neuseeland, Kanada, die ehemalige englische Kolonien in Afrika und Asien, z. B. Nigeria, Kenia, Singapur, Malaysia und Hong Kong. Dem kontinentalen Recht gehören Frankreich, Deutschland, Italien, die Schweiz, Österreich, Lateinamerika, die Türkei, einige arabische Staaten, die nordafrikanischen Staaten, Japan and Südkorea.

Einige RS sind als Hybriden bzw. Mischsysteme zu kategorisieren, die den gemischten Einfluss des Common Law und des kontinentalen Kreises aufweisen, wie z. B. Israel, Südafrika, die Provinz Quebec in Kanada, Louisiana in den USA, Schottland, die Philippinen und Griechenland. Die meisten ex-sozialistischen Länder sind in der post-sozialistischen Zeit in den kontinentalen Rechtskreis zurückgekehrt. Cao kategorisiert auch das EU Recht als Mischrechtssystem (2007: 25).

Die Rechtsordnungen, die dem sog. kontinentaleuropäischen Recht (Rechtskreis des *Civil law)* angehören, das den deutschen, nordischen und romanischen Rechtskreis umfasst, erweisen sich als relativ verwandt. Sie haben gemeinsame Grundlagen in der römischen Rechtstradition und sind durch Kodifizierung gekennzeichnet – die wichtigsten Regeln und Vorschriften sind in schriftlichen Rechtsquellen erfasst. Bei diesen RS ist also eine beträchtliche Verbundenheit der jeweils verwendeten Rechtskonzepte zu erwarten. Andererseits sind RS anderer Länder und Kulturen, die anderen Traditionen entstammen, schwierig zu vergleichen, wie z. B. das fernöstliche, islamische, das Hindu-Recht und letztendlich der angloamerikanische Rechtskreis, der auf *Common law, equity* und *statute law* basiert.

Die wichtigsten Quellen des angloamerikanischen RS sind *Common law, equity* und *statute law*. *Common law* wird oft als *judge-made law* d. h. Richterrecht bezeichnet, da es nicht auf schriftlichen Quellen basiert, sondern auf Präzedenzfällen, d. h. Richterentscheidungen, die in früheren Rechtssachen getroffen wurden. Andererseits ist *equity* ein Terminus, der sich auf ein System von Regeln bezieht, das zusätzlich zu *Common law* angewendet wird und keine direkte Entsprechung in den kontinentalen Rechtsordnungen hat. Eine wichtige Komponente des angloamerikanischen RS ist letztendlich *statute law,* was eigentlich das geschriebene Recht wie z. B. *Acts of Parliament* bezeichnet, d. h. diejenigen Rechtsquellen, die auch in der angloamerikanischen Rechtsordnung in geschriebener Form vorhanden sind.

Die Unterschiede und Abweichungen zwischen *Common law* und kontinentalem Recht resultieren oft aus der Nichtäquivalenz der Termini und Konzepte, die in diesen zwei größten Rechtskreisen verwendet werden und hauptsächlich drei terminologische Felder betreffen (vgl. Cao 2007: 60 ff.), und zwar die Termini, die man zur Bezeichnung verschiedener Rechtsberufe verwendet, die Terminologie, die die verschiedenen Gerichtsstrukturen bezeichnet und die Begriffe, die sich auf spezielle Rechtsgebiete und -institutionen beziehen.

Unter Berücksichtigung dieser Unterschiede kann der Übersetzer vorhersehen, dass z. B. bei der Übersetzung angloamerikanischer Verträge in die Rechtssprache eines der zum kontinentalen Recht gehörenden RS mit mehreren Translationsproblemen zu rechnen ist als im Fall einer Übersetzung zwischen zwei demselben Rechtskreis angehörenden RS. Grundsätzliche Kenntnisse der Rechtsvergleichung ermöglichen ihm auch die Rechtsgebiete zu identifizieren, wo der Umfang und die Ausprägung der Unterschiede den Translationsverlauf verhindern könnten (z. B. das Obligationenrecht im kontinentalen Recht, *equity* im angelsächsischen Recht).

2.5. Die Beziehungen zwischen den verwendeten Sprachen und beteiligten RS feststellen

Nachdem man den Verwandtschaftsgrad der der Übersetzung zugrundeliegenden RS festgestellt hat, sollte man auch die Verwandtschaft der involvierten Rechtssprachen berücksichtigen. In diesem Zusammenhang weist Gérard-René de Groot, Professor für vergleichendes und privates Rechts an der Universität Maastricht, darauf hin, dass beim Übersetzen von Rechtstexten die Systemgebundenheit der Rechtssprache unbedingt zu berücksichtigen ist: "*The language of the law is very much a system-bound language, i.e. a language related to a specific legal system. Translators of legal terminology are obliged therefore to practice comparative law.*" (de Groot 1998: 21 ff.).

Die RS unterscheiden sich gründlich voneinander und es gibt noch keine standardisierte internationale Rechtsterminologie. Jeder Staat (manchmal sogar Regionen in einem Staat) hat seine eigene unabhängige Rechtsterminologie entwickelt, wobei eine multilinguale internationale Rechtsterminologie (wie die des EU-Rechts) nur allmählich im Rahmen supranationaler RS geschaffen wird, wenn sie der Harmonisierung unterzogen werden.

Es ist also das RS, in dem die jeweilige Rechtssprache eingebettet ist und nicht etwa die allgemeine Kultur, das eine entscheidende Rolle in der Translation spielt. Weisflog (1987) spricht von der "Systemkluft" die zwischen RS existiert und eine Kluft zwischen Rechtssprachen zur Folge hat. Je tiefer die Kluft, desto schwieriger ist die Übersetzung und dementsprechend niedriger der zu erwartende Äquivalenzgrad. Sandrini weist darauf hin, dass die Übersetzbarkeit der Rechtstexte in direktem Verhältnis zur Verwandtschaft der an der Translation beteiligten Rechtsordnungen und nicht zur Verwandtschaft der betreffenden Sprachen steht (vgl. Sandrini 1999: 17).

Wenn man den Vertragstext als Kulturem betrachtet, ist der Einfluss des RS auf seiner extralinguistischen Ebene direkt erkennbar – durch die Wirkung übergeordneter Rechtsakten (des Obligationenrechts, informeller Rechtsquellen wie z. B. Allgemeiner Geschäftsbedingungen und Usancen im kontinentalen Recht), die die vertraglichen Beziehungen direkt betreffen und manchmal im Vertragstext auch erwähnt werden. In einem der analysierten Verträge wird z. B. der folgende Satz verwendet: „Soweit Einzelheiten in diesem Vertrag nicht ausdrücklich geregelt sind, ist Werkvertragsrecht anzuwenden."

Solche Bezugnahme auf übergeordnete Gesetzgebung ist typisch für Verträge im kontinentalen Recht, wo der Einfluss solcher hierarchisch höher stehender Vorschriften die Makrostruktur, d. h. den Textumfang bestimmt. Vertragselemente, die durch solche Vorschriften geregelt sind, brauchen nicht explizit und eingehend im Text niedergelegt zu werden, da sie automatisch zur Anwendung kommen. Demzufolge sind nach kontinentalem Recht abgefasste Verträge in der Regel kürzer als vergleichbare angloamerikanische Texte, bei denen solche stillschweigende Geltung von übergeordneten Vorschriften nicht üblich ist. In ihrer Studie "*How Do German Contracts Do as Much with Fewer Words*", in welcher sie deutsche und amerikanische Handelsverträge vergleichen, stellen Hill und King fest, dass deutsche Verträge gewöhnlicherweise nur eine Hälfte bzw. zwei Drittel vergleichbarer amerikanischer Verträgen umfassen, die zu selben oder ähnlichen Zwecken abgeschlossen werden (2004).

Die Verwandtschaft der Rechtssprachen in Vertragsübersetzungen spiegelt sich in der stärker oder schwächer ausgeprägten Ähnlichkeit der verschiedenen memetischen Textebenen (z. B. der Gebrauch des Passivs in deutschen und angloamerikanischen Verträgen auf der syntaktischer Ebene, die Unterschieden beim Ausdrücken der Übernahme von Verpflichtungen – das Futur mit *shall* im Englischen gegenüber den Vollverben, die im Deutschen und Slowenischen zu diesem Zweck verwendet werden, z. B. *sich verpflichten* bzw. *zavezati se* auf der pragmatischen Ebene).

Beim Übersetzen zwischen verschiedenen Rechtkreisen bzw. – systemen sollte man deshalb deren Verwandtschaft, aber auch die Verwandtschaft der an der Translation beteiligten Sprachen einschätzen, wobei man eins der folgenden Szenarien nach der Groot erkennen sollte (1992: 293-297):

- die betreffenden Rechtsysteme und Sprachen sind eng verwandt, wie im Fall von Spanien und Frankreich oder Slowenien und Kroatien, deswegen wird das Übersetzen relativ einfach sein;
- die RS sind eng verwandt, die Sprachen aber nicht, wie beim Übersetzen zwischen holländischer Gesetzgebung in den Niederlanden und französischer Gesetzgebung, wo die Aufgabe nicht extrem schwierig ist;
- die RS sind unterschiedlich, die Sprachen jedoch verwandt, was das Übersetzen erheblich schwieriger macht, besonders noch weil es das Risiko von sog. *faux amis* zur Folge hat, z. B. das Übersetzen von deutschen Rechtstexten ins Niederländische (oder aus dem Englischen ins Französische).

- am schwierigsten ist das Übersetzen zwischen unverwandten RS und Sprachen, wie z. B. *Common Law* - Texte aus dem Englischen ins Slowenische zu übersetzen.

Kocbek (2009) weist auf zwei weitere Szenarien hin, die in de Groots Kategorisierung nicht umfasst sind. Beim ersten handelt sich um Übersetzen innerhalb eines internationalen oder supranationalen RS (wie die Vereinigten Nationen oder die EU), wo Rechtskonzepte des EU Rechts übertragen werden unter Anwendung von Termini, die an nationale RS gebunden sind und als solche durch die ihnen im ZRS zugeschriebene Bedeutung gefärbt sein können. Solche Termini sollten „neutralisiert" bzw. durch eine Bemerkung ergänzt werden, die ihre Bedeutung im EU-Kontext spezifiziert

Beim zweiten Szenarium handelt es sich um Übersetzen zwischen relativ verwandten RS (z. B. zwischen dem deutschen und slowenischen), die beide dem kontinentalen Rechtskreis angehören, aber unter Anwendung einer *Lingua franca,* die an ein RS gebunden ist, das für die Kommunikationssituation irrelevant ist, was oft der Fall ist wenn Englisch als Lingua franca verwendet wird. Wenn man nämlich Englisch in Kommunikationssituationen, wo Teilnehmer aus kontinentalen Rechtsystemen interagieren, unter konsequenter Bindung an das angloamerikanische RS verwendet, bringt das die potentielle Gefahr mit sich, dass man Rechtskonzepte (d. h. Meme auf der lexikalischen Ebene) hereinbringt, die den Kulturen der kommunizierenden Parteien fremd sind, was die Rechtssicherheit der Interaktion beeinträchtigen kann. In solchen Fällen sollte man die spezifische memetische Struktur angloamerikanischer Verträge vor allem auf den syntaktischen, pragmatischen und stilistischen Ebenen berücksichtigen.

Die RS-bedingten Übersetzungsprobleme muss man auch innerhalb der EU konfrontieren, wo Englisch die meistverwendete *Lingua franca* ist (vgl. Kjaer 1999: 72). Wenn Englisch verwendet wird, um Aspekte und Konzepte des EU-Rechts oder der nationalen kontinentaleuropäischen RS zu beschreiben, werden oft Termini benutzt, die durch die ihnen im angloamerikanischen RS zugeschriebene Bedeutung gefärbt sind. Wenn man z. B. das kontinentale Konzept *bona fides* ins Englische übersetzt, wird am häufigsten der Ausdruck *good faith* benutzt, welcher jedoch dem kontinentalen Begriff nicht ganz gleichwertig ist. Das englische Konzept bezieht die Idee der Fahrlässigkeit nicht ein, während die kontinentale Interpretation von *bona fides* oft grobe Fahrlässigkeit mit *bad faith (*Bösgläubigkeit) gleichstellt.

Wenn der Übersetzer eins der obigen Szenarien erkennt, kann er die der mangelhaften Äquivalenz abstammenden Probleme vorsehen, wie z. B. im Fall der typischen lexikalischen Meme der angloamerikanischen Verträge *consideration* oder *estoppel,* oder der Konzepte, die mit dem Obligationenrecht verbunden, sind bei kontinentalen Verträgen.

2.6. Den Ausgangsrechtstext als Kulturem analysieren – die ihn bildenden Meme identifizieren

In dieser Phase soll der Übersetzer die Meme identifizieren, die das Kulturem des AT auf den extralinguistischen und linguistischen Ebenen gestalten. Dazu muss er die Textkonventionen, die für Vertragstexte in verschiedenen RK gelten, gut kennen und dementsprechend die universellen, sowie auch die für einzelne RK prototypischen Charakteristiken erkennen.

Auf der Ebene der Textmakrostruktur bestimmen extralinguistische Faktoren (das jeweilige RS) den Umfang und Inhalt der Vertragsklauseln, die in einer Rechtsordnung als erforderlich oder üblich gelten, wie z. B. die Präambel (*Recital* mit den *Whereas clauses)* oder der Artikel *Representations and Warranties* in angloamerikanischen Verträgen. Wenn man diese Dimension des Texts analysiert, erweisen sich die Kenntnisse in den Gebieten des Rechts, die Verträge regeln (das Obligationenrecht in kontinentalen Rechtsordnungen, das angloamerikanische *Contract Law*), als unentbehrlich. Außerdem soll der Übersetzer auch die kulturspezifische Art und Weise der Vertragsverfassung berücksichtigen, d. h. einerseits maßgeschneiderte Vertragstexte, die für die angloamerikanische RK typisch sind und andererseits gewissermaßen universelle und standardisierte Texte, die durch Anpassung aus Mustertexten abgefasst werden und z. B. für die deutsche und slowenische RK typisch sind.

Bei der Analyse der linguistischen Aspekte des Vertragstextkulturems in der Ausgangssprache müssen die Meme, die seine einzelnen Ebenen kennzeichnen, identifiziert werden:

Auf der lexikalischen Ebene müssen die spezifischen Termini, die RK-spezifische Konzepte ausdrücken, sowie auch sprachliche Phänomene wie Wortpaare (z. B. *have and hold, null and void)* und Wortketten (z. B. *terms, provisions, promises, covenants or conditions; invalid, unenforceable, void or voidable)*, die typisch für angloamerikanische Verträge sind, aber auch idiomatische Ausdrücke wie *nach Treu und Glauben/ bona fides/in good faith*, Dritte/*third party, Kleindruck/small print* usw. erkannt werden.

Auf der syntaktischen Ebene müssen die überwiegenden Satzstrukturen (typische Bedingungssätze, im Englischen oft eingeleitet durch *provided that*), der Gebrauch der Passivstrukturen und unpersönlicher Verbformen festgestellt werden.

Hinsichtlich des Vertragsstils wird man den Formalitätsgrad und die dazu verwendeten Sprachmittel, die den Eindruck der Objektivität und Sachlichkeit verleihen sollten (z. B. Passivstrukturen), analysieren.

Auf der pragmatischen Ebene sind die für die ARK prototypischen Sprachstrukturen zum Ausdruck der wesentlichen vertraglichen Beziehungen (Übernahme/Auferlegung von Verpflichtungen, Erwerb/Gewährung von Rechten), die typischerweise eine hohe performative Kraft haben, zu identifizieren.

Nachdem man das ausgangssprachliche Kulturem definiert hat, kann man es mit dem in der ZRK allgemein geltenden Vertragskulturem vergleichen.

2.7. Das Konzipieren des hypothetischen ZT-Kulturems

Unter Anwendung seiner Kenntnisse über die ZRK und die entsprechenden Kultureme wird der Übersetzer in der Lage sein ein hypothetisches Zielkulturem zu konzipieren, d. h. eine Textrahmenstruktur, die den Konventionen bezüglich Vertragstexte in der Zielkultur vollkommen entspricht. Dazu wird er das gleiche Verfahren wie in der vorangehenden Phase unter Berücksichtigung der einzelnen extralinguistischen und linguistischen Aspekte des Texts anwenden.

2.8. Das AT- und ZT-Kulturem vergleichen – Gemeinsamkeiten/ Unterschiede feststellen

Durch den Vergleich des AT-Kulturems mit dem hypothetischen ZT-Kulturem wird man gemeinsame Merkmale (universelle Meme von Vertragstexten), d. h. Überschneidungen zwischen dem Ausgangs- und Zielkulturem, sowie deren Abweichungen auf verschiedenen Textebenen feststellen.

In den nächsten Phasen des Übersetzungsprozesses - beim Gestalten des ZT, erweist sich der Skopos, d. h. die intendierte Funktion oder Anwendung des ZT als der wesentliche Faktor, der die endgültige Version des Texts bestimmt. In Abhängigkeit vom Skopos bestimmt der Übersetzer:

- die direkt vom Ausgangs- ins Zielkulturem zu übertragenden Meme, u. zw. können das die Meme sein, die sich beim Vergleich der Kultureme als gemeinsam oder universell erwiesen haben (z. B. der Gebrauch von Rechtsterminologie, ein formeller Stil), aber auch andere, die zwar für die ARK prototypisch und in der ZRK nicht vorhanden sind, müssen aber im Einklang mit dem Skopos erhalten werden, z. B. im Fall dass das ARS als maßgebendes Recht vereinbart wird oder weil der ZT von Empfängern in der Zielkultur zur Erforschung der Vorschriften und spezifischen Merkmale der Vertragssprache in der ARK verwendet sein wird;
- die zu modifizierenden/mutierenden Meme, die dem Zielkulturem angepasst werden müssen (besonders im Fall, dass der AT als Basis zur Verfassung eines den Umständen der Zielrechtsordnung angepassten Vertragstexts verwendet wird);
- den Umfang und Ausmaß der Mutationen, denen die AT-Meme zu unterziehen sind. Diese reichen von Änderungen in der Textoberfläche (stilistische Anpassungen wie das Ersetzen englischer/deutscher Passivstrukturen mit anderen unpersönlichen Verbformen im Slowenischen) und/oder auf der konzeptuellen Ebene (Ersetzen des angloamerikanischen Konzepts *consideration* durch das verwandte, jedoch keineswegs äquivalente Konzept des Preises in kontinentalen Verträgen) bis zum Eliminieren einiger Meme des Ausgangskulturems (z. B. der *Whereas*-Klauseln in der Präambel der angloamerikanischen Verträge beim Übersetzen in eine kontinentale Rechtssprache) oder umgekehrt bis zum Einbringen neuer Meme in den ZT, die im AT zwar nicht enthalten waren, sind aber in der Zielkultur notwendig oder üblich (wenn man einen kontinentalen Mustervertrag verwendet um

einen ZT im Einklang mit dem angloamerikanischen Vertragstextkulturem abzufassen, muss der Text durch prototypische Elemente wie *Recital, Definitions, Warranties and Representations* ergänzt werden).

2.9. Endgestaltung des ZT

Dieser Schritt sieht die Gestaltung der endgültigen Textversion vor. Zu diesem Zweck wird der Übersetzer die Erkenntnisse der früheren Phasen in Betracht ziehen und die Meme des Ausgangs- und Zielkulturems imitieren bzw. verwenden, die als Skopos–geeignet identifiziert wurden. Eine wichtige Richtlinie in dieser Phase des Translationsverfahrens ist das Bewusstsein, dass in Abhängigkeit vom Skopos Meme unterschiedlicher RK im ZT nebeneinander bestehen können (wenn der ARS als anzuwendendes Recht bestimmt wird, wird man die prototypischen Inhaltselemente/Klauseln und lexikalischen Meme/Konzepte der ARK auch im ZT bewahren, gleichzeitig wird man aber auf der syntaktischen, stilistischen und pragmatischen Ebene zielkulturspezifische Meme einbringen).

Eine Analyse englischer, deutscher und slowenischer Vertragstexten hat gezeigt, dass einige memetische Merkmale von Verträgen den Status universeller Meme haben – z. B. die Strukturiertheit des Texts in Artikeln, die oft nummeriert sind und entsprechende Schlüsselwörter als Titel haben (*Vertragsdauer, höhere Gewalt,* usw.), ein formeller und ziemlich unpersönlicher Stil, der Gebrauch länger, komplexer Sätze, die die Komplexität der vertraglichen Elemente und Beziehungen ikonisch widerspiegeln.

Vertragstexte sind im Allgemeinen auch durch ihren performativen Charakter gekennzeichnet, der jedoch die Verwendung sprachenspezifischer Strukturen zur Realisierung der Sprechakte der Verpflichtungsübernahme bzw. – auferlegung, Gewährung bzw. Erwerbung von Rechten, des Erlaubens und Verbietens verlangt.

Auf der lexikalischen Ebene erweist sich die Verwendung der Fachsprache, d. h. der Rechtsprache bzw. Fachterminologien anderer vom jeweiligen Vertrag berücksichtigter Fächer als ein weiteres universelles Mem. Wo man sich wegen Unterschiede zwischen RS mit Fällen von fehlender Äquivalenz auseinandersetzen muss, kann eine der folgenden Lösungen gewählt werden: man verwendet den ausgangssprachlichen Terminus in seiner originalen oder transkribierten Version, man setzt eine Paraphrase ein, man bildet einen Neologismus, d. h. man verwendet in der Zielsprache einen Terminus, der in der zielsprachlichen Terminologie noch nicht existiert und ergänzt ihn nach Bedarf durch eine Fußnote (vgl. de Groot 1998: 25) oder man bildet eine Lehnübersetzung (Mattila 2006: 119-121).

Das Risiko abweichender Auslegungen der im Vertrag verwendeten Wörter und Phrasen kann man durch Terminologisierung vermeiden. Angloamerikanische Verträge enthalten in der Regel den Artikel *Definitions and Interpretations,* der aber immer häufiger auch in kontinentalen Verträgen erscheint, und zweifellos zur Vermeidung von Falschauslegungen und Kommunikationsproblemen beitragen kann.

Bei der Realisierung der restlichen Textebenen des ZT werden die für die ZRK prototypischen Meme eingeführt. Besonderer Aufmerksamkeit bedarf das Ausdrücken der wesentlichen Vertragsbeziehungen, d. h. der Auferlegung und Übernahme von Verpflichtungen und/oder des Gewährens und Ausübens von Rechten mit zielsprachespezifischen Sprachmitteln. Das englische Futur mit *shall*, das zweifellos zum Ausdruck von Verpflichtungen in angloamerikanischen Verträgen am häufigsten verwendet wird, hat eine erheblich höhere pragmatische Wirkung als das deutsche oder slowenische Futur und sollte deswegen durch andere Sprachstrukturen mit ähnlicher pragmatischer Kraft ersetzt werden, wie z. B. die Vollverben *sich verpflichten* oder *zavezati se.*

2.10. Die Rechtssicherheit des ZT und Transparenz der translatologischen Entscheidungen sichern

Unter Berücksichtigung des performativen Charakters der Rechtssprache, wonach die Aussagen in einem Vertrag entscheidende Auswirkungen auf das Entstehen vertraglicher Beziehungen, Verpflichtungen und Rechte haben und als solche für die Vertragsparteien verbindlich sind, sollte sich der Übersetzer der mit der Rechtsübersetzung verbundenen Risiken bewusst sein und die Verantwortung für potentielle Folgen einer fehlerhaften Übersetzung übernehmen. Um dieses Risiko zu reduzieren schlägt Sandrini (1999: 39) zwei Leitlinien vor, u.zw. „die Wahrung der Rechtssicherheit des ZT, sowie die Transparenz des translatorischen Handelns".

Nach der ersten Leitlinie sollte man die Rechtsicherheit des ZT durch Mehrfachprüfung der Rechtsgrundlagen des Vertrages und nach Bedarf durch Konsultieren eines Rechtsexperten wahren.

Die zweite Leitlinie betont die Transparenz des translatorischen Handelns, wonach der Übersetzer seine translatorischen Entscheidungen stets zu vertreten hat. Beim Übersetzen von Verträgen wird er dazu interdisziplinäre Kenntnisse der in der Translation involvierten RS, sowie auch der betreffenden Rechtssprachen und Kultureme von Vertragstexten brauchen.

3. SCHLUSSBEMERKUNGEN

Ziel des vorgestellten Translationsmodell ist es einen dynamischen Rahmen für die Rechtsübersetzungsarbeit zu schaffen, der eine logische Aufeinanderfolge von Schritten vorsieht, und gleichzeitig das Bewusstsein über potentielle Translationsfallen, die die Qualität und Funktionalität des ZT beeinträchtigen könnten, zu stärken. Diese Schritte finden nicht unbedingt in der beschriebenen Reihenfolge statt, da sie ineinander übergehen können, einige können sogar gemäß dem Skopos und dem Translationskontext weggelassen werden. Das Resultat dieses Translationsverfahrens ist eine kulturelle Hybride, in welcher Meme aus verschiedenen RK nebeneinander bestehen. Vertragstexte, die in einer *Lingua franca* verfasst werden, sind mit spezifischen Problemen verbunden, da sie das Risiko

implizieren, in die Kommunikation Rechtskonzepte zu übertragen, die den Kulturen (d. h. den RS) der kommunizierenden Parteien fremd sind. Allerdings sollte ein gezielter Ansatz zur Rechtsübersetzung zur Stärkung und Verbreitung der Kenntnisse über verschiedene Rechtssprachen und –kulturen beitragen und die internationale Rechtskommunikation bereichern.

4. LITERATUR

Cao, D. (2007). *Translating Law.* Clevedon: Multilingual Matters Ltd.

Chesterman, A. (1997). *Memes of Translation*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Groot de, G.-R. (1992). Recht, Rechtssprache und Rechtssystem. Betrachtungen über die Problematik der Übersetzung juristischer Texte. In: *Office des publications officielles des Communautés européennes: Terminologie et traduction.* 279–316. Bruxelles und Luxembourg: Commission des Comm. Europ.

Groot de, G.-R. (1998). Language and Law. In: *Netherlands reports to the fifteenth international congress of comparative law. 21 –32.* Antwerp/Groningen: Intersentia.

Hill, C.A. und Ch. King (2004). How Do German Contracts Do As Much with Fewer Words? *Chicago-Kent Law Review* 79: 889-926.

Kocbek, A. (2009). A Targeted Approach to Legal Translation. In: *Legal Language in Action: Translation, Terminology, Drafting and Procedural Issues*. Eds. S. Šarčević and L. Sočanac. Zagreb: Globus. 43–62.

Kjær, A. L. (1999) Überlegungen zum Verhältnis von Sprache und Recht bei der Übersetzung von Rechtstexten der Europäischen Union. In: *Übersetzen von Rechtstexten: Fachkommunikation im Spannungsfeld zwischen Rechtsordnung und Sprache,* Hrsg. P. Sandrini, 63–79. Tübingen: Narr.

Mattila, H. S. (2006). *Comparative Legal Linguistics*. Aldershot: Ashgate.

Nord, Ch. (1997). *Translating as a purposeful activity: Functionalist approaches explained.* Manchester: St. Jerome.

Oksaar, E. (1988) *Kulturemtheorie: Ein Beitrag zur Sprachverwendungsforschung*. Göttingen: Vandenhoeck u. Ruprecht. Hamburg: Joachim Jungius Gesellschaft der Wissenschaften.

Reiß, K., und H. J. Vermeer. (1984). *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie.* Tübingen: Niemeyer.

Sandrini, P. (1999). Translation zwischen Kultur und Kommunikation: Der Sonderfall Recht. In: *Übersetzen von Rechtstexten. Fachkommunikation im Spannungsfeld zwischen Rechtsordnung und Sprache,* Hrsg. P. Sandrini, 9–43. Tübingen: Narr.

Weisflog, W.E. (1987). Problems of Legal Translation. In: *Swiss Reports presented at the XIIth International Congress of Comparative Law.* Zürich: Schulthess, 179-218.

Zweigert, K. and Kötz, H. (1992). *An Introduction to Comparative Law***.** Oxford: Clarendon Press.

ALENKA KOCBEK

Univerza na Primorskem

INTERDISCIPLINARNI MODEL ZA PREVAJANJE PRAVNIH BESEDIL

Povzetek

Specifičnost prevajanja pravnih besedil narekuje uporabo interdisciplinarnega pristopa, ki spoznanja pravnega jezikoslovja in prevodoslovja nadgrajuje z osnovami primerjalnega prava. V mnogih ozirih se področje pravnega prevajanja izkazuje kot izjemno primerno za uporabo funkcionalističnih prevodoslovnih pristopov, predvsem Vermeerjeve teorije skoposa. Vendar pa je za oblikovanje primernega teoretskega okvirja potrebno funkcionalistično načelo kulturne vpetosti izhodiščnega in ciljnega besedila in pa pojmovanje besedila kot kulturema ustrezno prilagoditi in nadgraditi s Chestermanovo teorijo memov. Ker pa prevajanje pravnih besedil ne poteka le med različnimi pravnimi jeziki, ki jih zaznamuje vrsta specifičnih lastnosti, ampak tudi in predvsem med različnimi pravnimi sistemi, mora prevajalec pravnih besedil nujno imeti zadostno znanje s področja primerjalnega prava, kot tudi o vplivu razlik med posameznimi pravnimi sistemi na pripadajoče pravne jezike. V prispevku je predstavljen prevajalski model, ki združuje dognanja primerjalnega prava in pravnega jezikoslovja in jih dokumentira s prevodi pogodb.

UDK: 811.111'42:316.75 ; 811.163.4'42:316.75 ; 81'27:316.77
ID 185884940

SNEŽANA BILBIJA

University of Sarajevo

CONTRASTIVE ANALYSIS OF ACCUSING AND DEFENDING IN ENGLISH AND BOSNIAN/CROATIAN/SERBIAN PUBLIC DISCOURSE

Abstract: The objective of this paper is to investigate various linguistic modes that can be used in English as well as in Bosnian/Croatian/Serbian for the realization of accusing and (self)defending as the two opposite verbal practices used in public discourse. For the purpose of this research accusing and defending are viewed as both direct and indirect speech acts, the hypothesis of the research being that the choice of linguistic forms is highly dependent on the type of private /social relationship between the participants. The realization of these two opposite speech acts will be examined on corpora consisting of English data and Bosnian, Croatian, Serbian data, the purpose of the research will be to establish linguistic strategies common to both languages as well as delineating differences that are assumed to be culture specific.
Keywords: verbal practices, public discourse, linguistic strategies, indirect accusing and defending, discourse participants

1. Introduction

1.1. Theoretical framework

The objective of my research is to show that legitimation of accusation and defending in public discourse is sometimes disguised manipulation.My analysıs draws from Van Dijk's general CDA framework and specifically his definition of manipulation as "illegitimate influence by means of discourse".(Van Dijk 2006:360)**.** The view of manipulation as presented in this article is in tune with Van Dijk's characterization of manipulation as "a typical observer's category, e.g. of critical analysts and not necessarily a participant category ". (Van Dijk, 2006:360)

The investigation presented here attempts to achieve two goals : firstly, to examine linguistic modes and contexts in which such speech acts as accusing and defending can occur publicly and secondly, to explain the reasons that trigger them.

1.2. Verdictive verbs accuse and defend

When we want to research instances of verdictive verbs as *accuse* and *defend*, which Kreidler defines as "verbs that occur in a sentence which expresses the speaker's judgement of some presumed action by the addressee.."(Kreidler 1998 :304), we start with screening utterances for the *illocutionary force* of accusing and defending . In other words, we don't just calculate the frequency of the usage of

words such as *accusation* or *defense*; instead, we trace a whole range of utterances since there are many ways in which one can *accuse* or *defend* without actually having to employ the verdictive verbs themselves. Furthermore, verdictive verbs *accuse* and *defend* should be treated as subcategories of performative verbs (explicit as well as implicit) since they fit the performative formula offered by Yule

I (hereby) Vp =*accuse* you that.. I (hereby) Vp= *defend myself / you*

(Yule 1996:51)

Let us deal now with the dictionary definition of *accuse* and *defend* respectively.

1. *accuse* / ə' kju:z/ verb [T]
   to blame (someone), saying that they have done something morally wrong, illegal, unpleasant or unkind.
   (Concise Oxford English Dictionary:Eleventh Edition: Oxford University Press)
2. *defend* / di' fend /
   denotes warding off actual or threatened attack
   (Cambridge International Dictionary: Cambridge University Press)

It is interesting to note that in many contexts the verb *accuse* can be substituted with the verb *blame***.** However, they still differ with respect to the presence or absence of some components of their respective meanings. So, it appears that the verb *accuse* has a more narrow, and therefore more specific meaning since it requires the object of accusing to be obligatorily an entity with the feature /+ human/ while the object of *blame* may be either / +human/ or /-human/.

1.3. The type of context and data

In addition to establishing whether discoursal accusation or defending are executed directly or indirectly, the researcher also has to determine the type of contexts in which verbal practices of accusation and defence occur publicly.By focusing our research on public acts of accusing and defending we already assume that the context in which these speech acts take place is freely accessible for every member of the public. In a variety of publicly accessible contexts in which the pragmatics of accusing and defending can be examined, accusations of some politicians for their alleged wrong-doing by other politicians and by media deserve to be characterized as political accusations . Although public accusation/ defence discourses can be created in any of the existing media (television,radio, newspapers, and the internet), we decided to collect our English data from the Internet sources and, more specifically, from the US Yahoo Portal News. For our Bosnian/Croatian/Serbian instances we went to daily newspapers.

3. ENGLISH DATA

3.1. Introduction

The Yahoo Portal News data , examined for this research were collected in the second half of 2009 and particular attention was paid to political news on the Portal. Among the various types of information posted on the Yahoo Portal , the news item is allocated a square-shaped space. Individual news is presented in the form of a headline, a succint linguistic rendering of the news deemed to be important,locally as well as globally. And here are some examples:

- Pakistan cuts deals with anti-American tribal chiefs
- Nearly one-third of Afghan president's votes thrown out
- Balloon hoax charges may not come until next week
- Marine sergeant will plead guilty in fake heroism case
- Angry farmers pelt Luxembourg police with eggs and milk
- Bolivian pyramid's makeover turns into renovation fiasco
- Recent storm forces strawberry growers to…
- Body found at Devil's Slide

As we see, each of the eight or nine horizontal lines is furnished with one headline. Should the user of the Yahoo Web Portal be interested in finding out more about what the headlines announce she can, with just a click , get hold of the whole article and find out its author and the source in which the article originally appeared.

It is worth noting that despite the mentioned limitations of available space, the writers and editors of the Portal news appear to be successful in making the illocutionary force of political accusing and defending recognizable for the users of the internet.

3.2. Linguistic modes for political accusations /defences

The linguistic rendering of the political accusations can make use of various linguistic possibilites. Thus for a Yahoo Portal News a political accusation or defending can be formally packed in structures as :

a) *a noun phrass:*

1. Concern, doubts from the left on Obama's health-care plan

b) a simple clause

2. Obama accepts Rep. Joe Wilson's apology for outburst during speech

c) a compound clause

3. Obama: data on uninsured show health reform need

d) *a coordinated clause*

4. Both Sides Condemn Outburst; Wilson Apologizes
5. Obama cites uninsured , keeps up health care pitch

Linguistic formulation of the news relies substantially on truncated sentences resulting from various deletions of grammatical and lexical items.

e) *deletions*

6. Democratic support for Afghan war ( ) waning
7. 6.50 million new patients? More primary docs ( ) a must

But even more important for the launch of the political news on the Portal is the readiness to exploit such pragmatic tools as presuppositions and implicatures which enable the authors of the headlines and their corresponding articles to inject into them the illocutionary force of accusing while they are in fact formally pretending to report on /inform on essential events.

f) presuppositions

8**.** House moves to extend unemployment benefits

In the news headline in 8.) the presupposition triggered by "extend unemployment benefits" is that unemployment exists and the House is accused of its existence.

g) scalar implicatures

9. More fights ahead in Congress over health care

The scalar implicature underlying the news in 9.) is that the Health Care Reform has already been disputed by many –from "more fights" the reader can infer that there was/there existed at least one fight for the health care. From "more fights" the reader further infers that the fight is not over yet. Therefore, she is led to believe that she should not waste time hoping for the successful outcome of the Health Reform.

It is important to note that Yahoo Portal political news are intentionally dressed in rather *informal language*.

10. Dismay in Europe as Obama ditches missile defence
11. Obama junks Bush's European missile defence plan
12. Eastern Europe not feeling the love from Obama
13. President's opinion of Kanye West sparks debate

As for the news in 13. (it becomes noticeable that the individual by the name of President Obama) is referred to in this news headline as President .This is done to connect such politically important title (the function) of the US President with a somewhat scandalous event from the world of entertainment. In many of the news headlines recently collected from the Yahoo Portal News President Obama is being referred to simply as Obama i.e. without the title *President.*

14. Bin Laden calls Obama "Powerless" in Afghan war

Because the fight for Health Reform has been announced as one of Presdient Obama's priorities, it is understandible that such an issue, considered by many to be untouchable, has been for several months one of the hottest topics in the political life in the US. In the Yahoo News headlines the Health Care issue is always mentioned with the negative charge.

15. Analysis:Health care answers wanted from Obama
16. Sen. Snowe,a lonely Republican, will vote for Health Bill
17. Obama pitches health care at college campus

If one were to be generous to the Yahoo, one could attribute this informality to Yahoo's desire to be as accssesible and reader-friendly as possible. In other words, the author of the headline wants to aid the internet user by saving her some time when it comes to interpreting complexities or deceptions quite often associated with political activities of those who officially hold the power. This assistance should not make the busy news -reader feel intimidated : the expression used to judge certain political decisions as well as certain political protagonists are types of expressions that the reader would use when passing comments amongts her friends or family members.

2.3. English Data-Conclusion

By looking at the discussion of the news concerned with current political figures and events in the US politics, it is not difficult to conclude that the writers of the political news headlines are the supporters of the conservative political philosophy of the Right. The journalists promoting the ideology of the Conservative Right (Us) by accusing current Democratic Administration in Washington (Them), their political rivals, manipulate the ordinary reader of the Yahoo Portal news while pretending to inform her about political matters. The reason that triggers public accusation discourses may be found in the desire to demean and minimize whenever it is possible the power of their political opponents.

3. Bosnıan/croatıan/serbıan data

3.1. Linguistic modes

In search for the *illocutionry force of public political accusations* we examined the front pages of three Bosnian daily newspapers :*Dnevnı avaz* (Daily Messenger) and *Oslobođenje* (Liberation) which are published in Federal Sarajevo and *Nezavisne novine* (Independent Newspapers) in Republika Srpska, the smaller of the two BiH entities. With any newspaper, front pages are reserved for the hottest and most relevant news and politics is typically the supplier of such news.In each of the newspapers included in our research , it was noticeable that the journalistic style of news presentation in the headlines was trenched with the desire to promote one political party at the expense of the opposing one . Such tendency is threatening the obligation of the

newswriters to inform the reader. Each of the three Bosnian dailies had their own style in accusing the opponent and defending their preferred political option.

Dnevni avaz (Federal Sarajevo) rather frequently makes use of affirmative sentences with a question mark which apparently has to make the reader believe that what is stated in the given headline is the fact because it is more likely than not that she will overlook the questions mark at the end of the sentence.

Dnevni avaz (Federal Sarajevo)

1. Hiljade bošnjačkih imanja RS će proglasiti svojim? (okt 11)
   (Thousands of cases of Bosniaque ownership of land will be declared by Republika Srpska its own property?)
2. Informacija Ministarstva finansija BiH
   - Za borce nedostaje 33,5 miliona KM ? (okt 16)
   (Ministry of BiH Finances says
   33,5 million of KM lacking for war veterans pensions)
3. Diplomatija i Butmir: EU i SAD izvlače džoker iz rukava: Srbiji će se deblokirati SAA ako „slomi" Dodika? (okt 16)
   (Diplomacy and Butmir: EU and USA use an ace up their sleeve: Serbia will be granted the Agreement with the EU if it "breaks" Dodik ?)
4. Rezerve opustošene, Penzije upitne? (okt 21)
   (Money reserves depleted. Pensions unlikely?)

Oslobodjenje (Federal Sarajevo)

5. Lideri nakon Butmira - Sastanak *bez gorke pilule* (okt 10)
(Leaders after Butmir - The meeting without the bitter pill)

The headline in the example 5.) relied on the backgorund (pragmatic) knowledge for its interpretation. The metaphor of *the bitter pill* is used to avoid overt mentioning of the Constitutional changes fervently advocated by the leading parties in The Federation.

6. Milorad Dodik o butmirskim pregovorima
   odgovor NA NAMETANJE (okt 18)[1]
   (Mılorad Dodik on Butmir talks
   Referendum is the answer to THE IMPOSITION)

In the headline in 6.) the news writer omitted the complements required by nouns like *referendum* (referendum for what ?) and *nametanje* (imposition of what?)

[1] In this article the appearance of block letters in certain segments of some headlines in Bosnian Croatian Serbian, is the result of the author's decision to faithfully transpose the headlines in the examples selected for the discussion.

whose respective meanings are semantically vague. The reader is supposed to go to the background (pragmatic) context and find for himself the complements : "the secession of Republika Srpska from BiH " for the *referendum* and "the imposition of the Changed Constitution by the International Community" for *nameteanje.*

7. Stranke iz Srpske kritikuju predsjedavajućeg Predsjedništva BiH
Entitetski strah od referenduma o NATO-u (okt 25)
(Parties from Srpska criticize the presiding member of the State Presidency)
The Entity in fear of The Referendum for NATO membership)
8. Vlada FBIH zasjedaće bez ministara HDZ-a BIH
Nova kriza zbog stanja u Terminalima? (0kt 13)
(The BiH Federatiion Government will hold meeting without HDZ-BIH ministers)
New Crisis results from the state of affairs in the oil terminals

In the example 8.) the presupposition is triggered by the adjective *new* which implies that there was at least one crisis in the Government before the actual one which is suggestive of political instability in the country.

9. WASHINGTON Komisija za vanjsku politiku Senata SAD-a
John Kerry izlaže (black letters)
plan za *spas* Bosne (red letters) (0kt 21)
WASHINGTON Commission for US Senate foreign policy
John Carry offering a plan for *the salvation* of Bosnia

From the news headline in 9.) the presupposition triggers the "fact " "that Bosnia is in trouble and it requires to be immediately saved by John Carry's plan ,i.e. by the USA plan.

Nezavisne novine (Republika Srpska -Banja Luka)

10. Zbog ubistva Hrvata u Trusini kod Konjica uhapšena četvorica bivših pripadnika ARBiH
Za zločin osumnjičen i Sefer Halilović (Sept 17)
(four former Bih Army soldiers were arrested on account of war crimes commited on Croats in Trusina near Konjic).
Sefer Halilović indicted of war crime too.

2. BH. LIDERIMA DOSTAVLJEN PRIJEDLOG PAKETA KOJI ĆE BITI PREDMET PREGOVORA U BUTMIRU
Predložene promjene Ustava BiH
DODIK: Za RS prijedlozi neprihvaltljivi (Okt 20)

(BIH LEADERS HAVE BEEN GIVEN THE PROPOSALS FOR THE NEGOTIATIONS IN BUTMIR.)

BiH Constıtutıon changes suggested.

DODIK: RS rejects the proposals as unacceptable.

3. SAD i EU očekuju širi konsenzus bh. lidera

CILJ POSTIĆI DOGOVOR O PAKETU ZA NAPREDAK KA EU I NATO

Dodik: Ustav neće biti promijenjen (okt 7)

(USA and EU expect a wider concensus from BiH leaders)

THE OBJECTIVE IS TO REACH AN AGREEMENT ON MEASURES NEEDED FOR JOINING BOTH THE EU AND NATO)

Dodik: The Constitution wil remain unchanged.

3.2 Bosnian Data - Conclusion

A linguistic analysis of political headlines reveals the following trends in the three remarkabley influential Bosnian dailies: omissions of lexical items, questions presented as assertions, the use of metaphor, presupposition and construction of parallel messages packed in sentences without conjunctions. The common denominator for these various linguistic strategies is evasion of impartiality. Such manipulation serves to neutralize and efface what would otherwise be interpreted as public accusation against one's political adversaries (parties) or public defending of one's political decisions. In this struggle for power the common reader is not believed to be able to see through this manipulation.

4. References

Blommaert, J.(2005). *Discourse: A Critical Introduction*. Cambridge and New York: Cambridge University Press.

Chilton, P. (2004). *Analysing Political Discourse: Theory and Practice*. London: Routledge.

Chouliaraki, L. and Fairclough, N. (1999). *Discourse in Late Modernity: Rethinking Critical Discourse Analysis*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Cruse, A. (2006). *Glossary of Semantics and Pragmatics*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Fairclough, N. (2003). *Analysing Discourse: Text Analysis for Social Research*. London:

Routledge.

Fairclough, N. (2006). *Language and Globalization*. London: Routledge.

Fairclough, N. (2008). The language of critical discourse analysis: reply to Michael Billig. *Discourse Society* 19, 811-818.

Hurford, J.R., Heasley, B. and Smith,M.B. (2007). *Semantics. A Coursebook*, 2nd edition. Cambridge: Cambridge University Press.

Kreidler,W. C. (1998). *Introducing English Semantics.* London and New York: Routhledge.

Straehle, C., Weiss, G., Wodak, R., Muntigl, P. and Sedlak, M. (1999). Struggle as

Metaphor in European Union Discourse on Unemployment. *Discourse & Society* 10, 67–99.

Van Dijk, T. (2001). Critical Discourse Analysis. In :*The Handbook of Discourse Analysis* (D. Schiffrin, D. Tannen and H. Hamilton(eds.).Oxford: Blackwell. 352–371 .

Van Dijk, T. (2006). Discourse and manipultion. *Discourse & Society 17*, 359-383.

Van Dijk, T. (2008). *Discourse and Context. A Sociocognitive Approach.* Cambridge: Cambridge University Press.

Van Dijk,T. (2009). Critical discourse analysis and nominalization: problem or pseudo-problem?. *Discourse & Society 19*, 821-828.

SNEŽANA BILBIJA

Univerzitet u Sarajevu

OPTUŽIVANJE I (SAMO)ODBRANA U JAVNOM DISKURSU U ENGLESKOM I BOSANOSKO/HRVATSKO/SRPSKOM - KONTRASTIVNA ANALIZA

Rezime

Cilj ovog rada jeste istraživanje različitih načina kojima se u engleskom odnosno u bosanskom/hrvatskom/ srpskom može ostvariti optuživanje i (samo)odbrana u javnom diskursu. U radu se optuživanje i odbrana posmatraju kao direktni i indirektni govorni činovi a istraživanje je zasnovano na pretpostavci da izbor lingvističkih mogućnosti kojim se oni realizuju u najvećoj meri zavisi od tipa privatnog, odnosno društvenog odnosa između učesnika u komunikaciji. Da bi se ispitalo kako se ostvaruju ova dva suprotna govorna čina formiran je korpus primera iz javnog diskursa kako u engleskom, tako i u bosanskom/hrvatskom/ srpskom, sa ciljem da se sagleda realizacija lingvističkih strategija koje su zajedničke za ostvarenje spomenutih govornih činova , kao i onih koje ih razlikuju.

Ključne reč: javni diskurs, indirektni i direktni govorni činovi optuživanja i odbrane, lingvističke strategije, učesnici u komunikaciji.

UDK811.131.1'282.4(497.5) ; 821.131.1.08(497.5) Милани Н.
ID 185885708

КРИСТИЈАН ЕКЕР

Универзитет у Новом Саду

ЈЕЗИК ИТАЛИЈАНА У ИСТРИ И У РИЈЕЦИ

Апстракт: У овом раду бавићу се анализом језика којим говоре Италијани у Истри; предмет рада није само стандардни италијански језик, него и дијалекти, хрватски, словеначки, истарски (istro-veneto), као и чакавски говор. Убрзо се након Другог светског рата код Италијана у Истри јавио комплекс мањине, тако да су они сами сматрали да је њихов језик без икакве друштвене улоге. У том смислу, најдубља анализа језика и менталитета Италијана у Истри појавила се у романима Нелиде Милани, која је била професорка социо-психолингвистике на Универзитету у Пули. Она је такође и најважнија списатељица италијанске мањине у Истри.
Кључне речи: билингвизам, социо-психолингвистика, Нелида Милани

У области Истре још увек живи око 30.000 Италијана, 27.000 њих у Хрватско, а преосталих 3.000 у узаном приобаљу полуострва која припада Словенији. До 1946., односно, до Париског уговора који је је потврдио да Истра више не припада Италији и да прелази под југословенску власт, живело је у Истри око 500.000 Италијана[1]. Највећи део напустио је своје куће одмах након рата, а они који су остали, годинама су живели усамљено, нарочито после 1948, кад је Тито раскинуо са Стаљином.

Упркос тешкоћама, Италијани су се борили за опстанак својих школа, својих новина и, касније, радија и телевизије и наравно - свог језика. Најјаче средство којим су се Италијани користили за очување и неговање свог језика била је књижевност. Многи Италијани су били писци, објављивали су романе и збирке поезије. Књижевност је била «топос», опште место на ком су се Италијани сусретали са истарскиим Словенима; омогућавала је анализу разлога због којих су се припадници та два народа толико мрзели. Али је књижевност била битна и за очување језика италијанске компоненте. (У овом раду користићу реч «компонента» уместо речи «мањина», која имплицира да је неко «мањи» од неког другог. У друштву, сваки ентитет мора имати своје место и не постоје «мањине»; ова реч семантизује негативно вредновање значаја одређене друштвене заједнице).

[1] Гуидо Румичи, *Fratelli d'Istria*, Mursia, Milano, 2001.

Италијани су успели да новим генерацијама своје компоненте пренесу језик, али је веома занимљиво посматрати однос који данас имају млади Италијани према свом језику и како се временом мењао истарски лингвистички контекст. Нове генерације су евидентно двојезичне, понекад чак и тројезичне. У кућном окружењу говоре дијалектом, који се назива istro-veneto. У школи говоре и пишу стандардним италијанским језиком, док у комуникацији са пријатељима користе најчешће словеначки или хрватски језик, каткад и чакавски дијалекат. (Чакавски, међутим, има шаљиву конотацију: док istro-veneto има комуникативну улогу у породици, дотле и Италијани и Хрвати чакавски сматрају «сељачким» језиком). Билингвизам као појава не тиче се само лингвистике, него има и егзистенцијални карактер. Сваки језик је Weltanschauung, тј. поглед на свет, средство које нам омогућава да тумачимо стварност око нас. Младе генерације у Истри су се родиле и одрастале у двојезичном окружењу. Деца у сличним условима уче језик кроз три степена: први (до 2 године), дете меша језике и не може да разликује која реч припада једном или другом језику. Други, дете почиње да разликује, али још увек меша структуре и речи два језика. Трећи, дете потпуно разликује и меша језике само ако се налази у кругу људи који су двојезични као и оно[2]. Дешава се понекад да говорник меша језике и кад се налази у једнојезичном контексту, и то се дешава кад су у питању необразовани људи или када се говорник жаргонски користи језиком па не мора да се контролише као у службеним ситуацијама (нпр. када разговара са професорима у школи, итд.). Чести су феномени *code-switching* у којима се мешају италијански, хрватски и istro-veneto, као нпр:

> 1) Oggi la professoressa *mi ha alzato*: то је позајмљеница из хрватског "Digla me" (Mi ha interrogato).
> 2) "Go le *traperice* nove!" Траперице, pantaloni на италијанском.
> 3) "Dammi le slušalice che voglio ascoltar el nuovo album de Ramasoti!" Слушалице, cuffie.

У овим случајевима, лексичке и граматичке границе се отварају, италијански, istro-veneto и хрватски постају један језик: *se ha sete mora piti! Ma questa è proprio una lijepa macchina! Baš sam arrabbiata. Non capisce ništa! La xe assai uslužna...*

Нико више не сматра билингвизам недостатком као што се то често дешавало у прошлости. Људи рођени у покрајини попут Истре, где се језици и културе додирују, имају сигурно веће могућности да се успешно конфронтирају са различитим културама од оних који су се родили у

[2] Нелида Милани, *L'italiano fra i giovani dell'Istro-quarnerino*, Pietas-Iulia-Edit, Fiume-Rijeka, стр. 56-60.

једнојезичном контексту. У мултикултурном свету, бити двојезичан је сигурно предност.

Проблеми најчешће настају онда када млади Италијани путују ван Истре, када се морају суочавати са људима који не припадају њиховом двојезичном свету и не могу да користе ни хрватске речи ни дијалекатске речи. Позајмљенице се несвесно користе и могу да доведу говорника у непријатне ситуације: Италијани у Истри сами себе сматрају мањином зато што не могу да владају у потпуности својим језиком. Студенти из Истре, који похађају италијанске Универзитете, некад користе реченице попут: "Molti giovani nell'età delle guerra" (уместо „durante la guerra": позајмљеница из хрватског «током рата»), или "La nave è affondata nel passato secolo" («у прошлом веку», уместо „nel secolo passato"). Осећање «мањине» и комплекс мање вредности присутни су код народа који живи у другој земљи и који не зна да ли припада земљи порекла или народу «већине»: Мађари у Војводини, Румуни у Мађарској. За Италијане из Истре, и младе и старе, осећање усамљености и стид који долази од осећаја неприпадности су сигурно већи, и то из историјских разлога. Лингвиста који жели да се бави италијанском компонентом у Истри, мора да буде и историчар и психолог. Није случајност да је највећи истраживач на том пољу Нелида Милани, која се бавила социо-психолингвистиком на Универзитету у Пули. Она је током шездесетих и седамдесетих година радила само на истраживањима, и није се бавила књижевношћу до тренутка док се односи између италијанских и југословенских власти нису побољшали[3]. Нелида је једна од најпознатијих и најзначајнијих италијанских списатељица и њени романи су веома корисни за разумевање психолошко-лингвистичке сложености Италијана у Истри. Главни разлог због ког су се они осећали усамљенима јесте тај што никада нису имали праву подршку Италије: деценијама су италијанске власти сматрале Италијане из Истре комунистима зато што нису хтели да напусте своје куће; с друге стране, Југословени су мислили да су Италијани и даље фашисти. У таквом контексту, бити Италијан у Истри увек је значило бити непријатељ. Многи Италијани, нарочито током педесетих и шездесетих година, одрекли су се свог идентитета: уписивали су своју децу у југословенске школе, јер су се често бојали да не изгубе посао или да им се

[3] Италијанима у Истри су се више супротстављале хрватске власти него југословенске. Хрвати су добро памтили италијанску фашистичку доминацију која је трајала од 1918. до 1945. године и која је била нељудска и без милости према свим народима који су живели у Истри а нису били Италијани. Мусолини је сматрао словенске народе «нижом расом». Италијани у Истри разумели су и описали у својим делима ту ситуацију и тражили су помирење са Југословенима, нарочито са Хрватима и Словенцима. Напротив, италијанске власти су само испричале другу страну историје (Фојбе, освета Хрвата према Италијанима...), прикривајући сопствену одговорност.

деца неће моћи запослити једнога дана ако буду завршила италијанску школу.

Главни јунак приповетке *La partita*, *Утакмица*[4], момак из средње школе, уписује се у хрватску школу, али убрзо одлучује да пређе у италијанску гимназију:

> *Раније је све било непрестано превођење са хрватског, мање више крути преводи. Јесте ли икада мислили да је превођење рецитација? У рецитацији субјект је један, а израза су два. И у првом и у другом случају одиграва се раздвајање. Кад ја говорим хрватски – ја сам један субјект, али у исто време ја остајем ја - други субјект. Рецитација је производ прецизних менталних операција, дакле није нужно да се одиграва само на позорници. Превођење јесте рецитација и чини да се стално осећаш као на позорници.*[5]

Превођење јесте деоба која подрива темеље идентитета човека који *говори* и који се осећа као на позорници: док он преводи са једног језика на други концентрише се више на ознаку него на означено, и у том процесу губи везу међу њима, а тиме и језички знак. Језик, који спаја ознаку и означено у знак, постаје лаж, неистинита ствар, чисто структурална игра и више није средство за успостављање комуникације. То је права језичка трагедија[6], и јунак Нелидиног романа, који жели да буде писац, чим упише италијанску школу схвата да... не зна довољно добро италијански. Њему остаје само да научи свој матерњи језик читајући што више:

> *Мени се италијански много допада. Али колико је тешко надокнађивање! Код куће причамо на нашем дијалекту, али никад нисам говорио прави италијански. Само ја знам патњу у прво време у италијанској школи, моје живљење у тишини месецима пре него што сам почео одмотавати лексичко клупко. Једино су ми рекламе надолазиле аутоматски...*
>
> *Бацио сам се на читање попут лудака, дан и ноћ... Свака књига представљала ми је не препреку коју сам морао обилазити, већ кључ који ми омогућава улазак у један нови свет, од којег сам пред очима имао само један чаробни комад. Пратио сам причу али ме је изнад свега фасцинирао стил. На магичном пољу стила, робовање ономе што је ограничено се завршава, осећамо се слободни.*[7]

---

[4] Нелида Милани, *La partita*, у *Antologia delle opere premiate*, U.I.I.F-U.P.T.,Fiume-Rijeka-Трст, 1988.

[5] Милани: 1988, стр. 94. Прев. Кристијан Екер.

[6] Позоришни режисер Ромео Кастелући, док је писао сценарио за савремену трагедију, дефинисао је «трагедију» као сваки производ деобе: трагедија почиње у тренутку у ком све то што нам се чини јединствено, једнозначно и хомогено - пуца, подрива се.

[7] Милани: 1988, стр. 95. Превео Кристијан Екер.

Млади студент жели да добро научи свој језик, јер схвата да само стил и форма гарантују суштину приче и говора. Стварност је језик, људско биће даје форму свету захваљујући језичком искуству: даје назив стварима и у исто време их структурише – синтаксом ствара хијерахију међу њима[8]. Дечак полако учи италијански према Сосировом учењу да једна реч добија свој знак захваљући другим речима које јој следе и онима које јој претходе у реченици.

Напор јунака, међутим, није довољан да би победио и «ћутање», тј. онај друштвени феномен по коме су у бившој Југославији мањине *биле слободне да ћуте на језику на којем су хтеле* (Милани, 1988: 94). Забрана се удише као што се удише ваздух, несвесно. Деца, на пример, примећују сама да су њихови сексуални инстинкти «друштвено» непристојни и због тога их потискују током периода који је Фројд назвао «период латенције». Списатељица је такође почела да пише (не да објављује, него да пише) крајем осамдесетих, у тренутку када су југословенске власти биле најотвореније и најпопустљивије и када је држава била на ивици распада[9]. *Требало би да будемо хероји како бисмо могли да пружимо отпор средини у којој живимо* (Милани, 1988: 95), каже главни јунак «Утакмице». Он жели и да нам на ироничан начин објасни шта је «ћутање»:

> *Професорка социологије је хтела да нам објасни теорију ћутања: постоје три хипотезе, рече. Неко каже да су тајни агенти раширили забрану. Неко да је добио преко поште, top secret, наредбу о забрани заједно са наређењем да је поједе чим је прочита. Али професорка је заступала мишљење других, оних који су рекли да није ни било потребно наређење и да смо ми*

[8] У приповеци која има наслов «Чудна деца», Нелида Милани приказује узбуђење хрватско-босанске деце која су избегла у Пулу и која су имала обичај да оду да се играју са парализованим псом списатељице. Једног лепог пролећног дана, деца почињу да разговарају међу собом: «И онда ћемо се вратити у Босну, када наша кућа више не буде имала вртоглавицу и када брашно буде одвојено од пепела. – А тата не. Они су попили и онда су повратили гутљај јогурта. (...) Па да, они су повраћали јогурт и онда су попили и крв је избила из земље и отишла према стаблима... – Па да, али неће се вратити Асад и Бранко, они су погинули у ватри, печени. – Није истина! Они су пекли ватру! (...) – Како – кажем – Како? Мртви су печени, Емире, како је то било? – Рупе у телу су им производиле метке, онда су тела спаљена и ваздух је пунио смрад уоколо (...) Ауторка завршава: «Сјебана босанска деца дошла издалека како би покварила структуру мишљења, форму пролећног дана!». Пролећни дан не постоји сам по себи: то је лингвистички концепт који људски ум гради језиком. (Милани: 1996, стр. 42-46, прев. Кристијан Екер).

[9] То не значи да су Италијани у Истри чекали тренутак распада Југославије, напротив! Сама је Милани рекла да јој недостаје тај melting-pot који је у Истри гарантовала Југославија. Лућиферо Мартини је у својим романима приказао мане које су подривале јединственост Југославије и тражио решење које би спречило распад земље. Исто тако и Клаудијо Угуси, који се увек супростављао идеологијама и који је мислио да су само нове привредне и друштвене улоге могле да спасу земљу у којој је он живео.

толике овце да смо разумели како су хтели да се понашамо – као због неке телепатије – и одмах смо се према томе ускладили.[10]

Данас у Хрватској више не постоји ова неписана забрана језика. Младе генерације плаћају цех за оно што се одиграло после Другог светског рата и још увек осећају последице тих догађаја. У својим стручним радовима Нелида тврди да је нека врста болести погодила италијанску компоненту у Истри: нека врста афазије која не обухвата само људе него и ствари, као на пример градове: и архитектура града, урбанизација, јесте израз, јесте једна врста комуникације, и тиме и језика: понекад афазија погађа и овај вид израза, па градови навлаче на себе вео ћутње. У једној приповетки која се зове «Неприметни пролази», коју је Нелида написала крајем осадемесетих, млада јунакиња се осећа усамљеном и странкињом у свом граду. Нелида не каже који је град у питању, јер то заправо и није битно: градови у Истри су мењали своја лица и Италијани имају исто осећање отуђења и у Пули, и у Ријеци или у Копру:

Понекад ми се чини да је нека врста куге погодила цело човечанство у најтипичнијој вештини: коришћењу писменог или усменог језика. Куга која га је више пута погађала? али која се овај пут приказује као губљење спознајне снаге. Угашена је свака искра која варничи из судара са новим речима и новим околностима, новим догађаијма, новим кварговима, црне рупе које усисавају памћење. Ово насеље ми ништа не говори, без знакова је, без полазних тачака, мутни је универзум, непокретан, потпуно кодификован на другом језику. Ни симбола ни трага ни сигнала ни односа, свет је чудан и тајанствен, простор је у оквиру, без познатих елемената који могу да ме привуку.

Настављамо да пратимо Нелидино мишљење:

Деца у школи питају за назив како би усвојила ствар. Није на речима да само прикажу простор, њихово је да га усвоје, свако од нас га усваја својим сопственим речима, како му се допада и како му одговара. Банка, туристичка агенција, пошта, мењачница, све то што меша сељачко са информатиком, понос оних који су последњи стигли, мени је туђе, или боље, ја се осећам туђинком, у смислу да одбијам свако припадање ономе у чему се не препознајем. Треба ми стварност са многим знацима, треба ми стварност грађена од назива; најбезначајније ствари називом се претварају у најбоље, враћају се нама са тежином оног људског које смо у њих уложили; показују и своју и нашу душу.[11]

[10] Милани: 1988, стр. 97. Превео Кристијан Екер.

[11] Милани: 1988, стр. 92-93. Превео Кристијан Екер.

Младе генерације Италијана полако губе «италијанску душу назива». Хрватски и словеначки су језици које млађи Италијани највише користе и које осећају као најпожељније у социолошком смислу. Хрватске власти још увек нису потпуно одустале од идеје да избришу италијанско присуство у Истри, иако је ситуација боља него у прошлости захваљујући Истарском демократском сабору, тј. партији која већ годинама влада у Истри и у којој су присутни и Хрвати и Италијани. Словеначке власти су одувек биле либералније према Италијанима него хрватске, можда због чињенице да 3.000 људи не представља велики проблем. Треба и да се запитамо да није можда природно да друштвене компоненте губе полако свој језик.

Иако Италијани полако губе однос и – каткад – љубав према свом језику, диглосија је још увек стање у којем живе млади Италијани у Истри.

Песма Лућифера Мартинија добар је пример језика којим Италијани још увек, а често и Хрвати говоре, и који се може чути на улицама у Пули или у Ријеци:

Da otanta ani fiuman
Pietro passa per Cale Canapin
(no'l sa gnanca che xe cambià el nome)
Aiutandose col baston pian pian
el passa tra busi e pietre fate de ricordi
El tira el fià e el pensa quando che'l iera mulo
e'l tirava sassi ai passeri che'desso no xe più.
"Sior Piero – fa una dona striminzida –
kako je?" "Ben – el ghe rispondi – Dobro.
vame i veci". "I vaša žena?" "Dobro anca ela"
El croato ghe xe dificile e Ruža no la sa
el talian. "Ali je bolesna? Nikada ne izlazi"
Piero ghe pensa su. "No – el rispondi – no la xe
bolesna, pigrizia, solo pigrizia."
"Ah – fa la Ruža – Bolesna od pigrizie".
e tuti e due soridi. Come xe bel capirse.[12]

[12] Већ осамдесет година и више / Петар пролази кроз улицу Канапин / (Не зна чак ни да је променила име) / помажући се штапом полако полако / прелази између рупа и камења начињених од сећања / уздише и сећа се кад је био дечак / и бацао се камењем на врапце којих више нема. / „Господине Петре – каже једна мала жена - / како је?" „Добро – одговара он – остарило се." „И ваша жена?" „Добро и она" / Хрватски је тежак и Ружа не зна / италијански. „Али је болесна? Никада не излази. / Петар размишља ."Не – одговара – није болесна, лења, само лења" / Ах – каже Ружица, болесна од pigrizie!" / и обоје се смеју. Како је лепо разумети се. Лућиферо Мартини, *El vecio fiuman*, у *Anca cussì, Antologia delle opere premiate Istria Nobilissima*, U.P.T.-U.I.I.F., Fiume-Rijeka-Трст, стр. 55

У овој песми су присутни сви елементи који карактеришу свакодневни говор Италијана и Хрвата у Истри: „болесна од pigrizije“ синтаксична је конструкција српско-хрватског језика: предлог „од“ означава узрок и захтева генитив. Аутор мења Италијанску реч „pigrizia“ као да је хрватска и додаје наставак генитива једнине –е. Ружа не зна италијански али ипак разуме дијалект istro-veneto. Петар иначе убацује италијанске речи у хрватску реченицу. Мартини завршава своју песму стихом који садржи у себи цео истарски језички свет: *e tuti e due soridi. Come xe bel capirse. И обоје се смеју. Како је лепо разумети се.*

ЛИТЕРАТУРА

Martini, Lucifero, *Anca cussì*, in *Antologia delle opere premiate Istria nobilissima*, U.I.I.F.-U.P.T, Fiume-Rijeka-Trst, 1982.

Milani, Nelida, *L'italiano fra i giovani dell'Istro-quarnerino*, Pietas Iulia – Edti, Pula – Rijeka, 2003

Milani, Nelida, *Una valigia di cartone*, Sellerio, Palermo, 1991

Milani, Nelida, *La partita*, in *Antologia delle opere premiate "Istria nobilissima"*, U.I.I.F.-U.P.T, Fiume-Trieste, 1988.

Milani, Nelida., *L'ovo slosso - Trulo jaje*, Edit, Fiume, 1996

Saussure, Ferdinand de, *Corso di linguistica generale*, Laterza, Roma-Bari, 1970

CHRISTIAN ECCHER

Università di Novi Sad

LA LINGUA DEGLI ITALIANI IN ISTRIA E A FIUME

Riassunto

La componente italiana dell'Istria si è battuta per mantenere in vita, fra i membri della Comunità e soprattutto fra le nuove generazioni, la propria lingua. L'italiano dei giovani è un italiano infarcito di slavismi e di termini dialettali istro-veneti. Spesso i giovani avvertono la propria lingua minoritaria, priva di prestigio a livello sociale. Per trovare lavoro o per comunicare in situazioni ufficiali le lingue più adatte sono il croato o lo sloveno. L'analisi della lingua parlata dai giovani dell'istro-quarnerino emerge a tutto tondo nelle opere di Nelida Milani: non solo in quelle scientifiche – Nelida è stata professoressa di sociopsicolinguistica all'Università di Pola – ma anche e soprattutto in quelle letterarie, nei romanzi come nei racconti. L'autrice infatti riesce a far emergere le difficoltà esistenziali e psicologiche legate alla complessa situazione politica istriana che si rispecchia fedelmente nella lingua parlata dagli Italiani che vivono nell'area dell'ex Jugoslavia.

Parole chiave: bilinguismo, sociopsicolinguistica, Nelida Milani.

UDK373.2::811-053.4(450)
ID 185886476

MICHELE DALOISO
Ca' Foscari University, Venice

LUCIANA FAVARO
Ca' Foscari University, Venice

PRESCHOOL FAMILIARIZATION WITH A FOREIGN LANGUAGE. THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ISSUES

*

Abstract: The purpose of this paper is to discuss methodological issues emerging in preschool 'teaching' of a foreign language and to describe a project called "Progetto Infanzia", an ongoing infant school experimentation led by the research staff of Ca' Foscari University, Venice (Italy). In particular, we outline the theoretical framework regarding children's neurolinguistic potentials and acquisitional mechanisms, then providing information about the Italian school context and about the different phases of the three-year "Progetto Infanzia". Finally we focus on the main methodological choices within the project.
Keywords : Language acquisition, preschool language teaching, embedding.

1. CHILDREN AND FOREIGN LANGUAGE: A THEORETICAL BACKGROUND

It is commonly assumed that children learn languages better, faster and easier than adults. Although some empirical researches has argued that it is not always the case, there is no doubt that language acquisition in infancy follows specific psycholinguistic patterns that must be taken into account within any project of preschool familiarization with a foreign language. Thus, the first section of this paper is devoted to a general overview of some psycholinguistic principles stemming from theoretical and empirical research. These principles constitute part of the theoretical background of "Progetto Infanzia", an ongoing preschool experimentation led by the research staff of Ca' Foscari University (see 3).

1.1. Children's aptitude for and attitude towards languages

Recent studies in Developmental Neuroscience redefined the well-known concept of a "critical period for language acquisition". According to these studies the 0-3 and 4-7 age ranges are the most fertile for language acquisition, especially for

* Michele Daloiso is the author of Part 1 and Part 4 and Luciana Favaro is the author of Part 2 and Part 3.

syntax and phonetics (Gullberg, Indefrey 2006). Within this age range the child's brain is particularly plastic, which allows the formation of specific neural circuits related to specific learning experiences. As a result, the child's brain is able to memorize complex stimuli – such as linguistic input – from the environment. In bilingual contexts, for instance, young children learn two native languages without any extra effort. Neuroscientifically speaking, this means that the cortical representation of both languages is located in the same cerebral regions (Warterburger *et al.* 2003).

Unlike older children, zero to seven year-old learners activate the so-called "implicit memory" to memorize linguistic stimuli. Implicit memory leads to procedural linguistic competence, based on automatic linguistic procedures associated with familiar communicative situations (Fabbro 2004). Within this age range language acquisition is not the result of conscious efforts and study; on the contrary, it is a largely subconscious process of language interiorization. The first implication of such studies is that early exposure to languages other than the native language is advisable, since it would take place within the most fertile age range for language acquisition.

Moreover, some preschool experimental studies have shown that not only aptitude but also children's attitude is particularly positive within this age range (Balboni, Coonan, Ricci Garotti 2001; Daloiso 2009). These research studies have led to the conclusion that young learners show great interest in the foreign language through:

- Nonverbal behavior, such as eye contact, attention, display of joy during foreign language activities.
- Verbal behavior in the native language, such as requests for foreign language activities, and comments on foreign language activities.
- Verbal behavior in the foreign language, such as verbal imitation and spontaneous linguistic production.

1.2. Language acquisition as a holistic experience

If we asked adult students what parts of their body they use to learn a foreign language, they would likely name the mind, ears, eyes and mouth. Interestingly, on the one hand, language learning is generally associated with cognition, i.e. conscious language processing, and on the other hand, only *some* senses (namely sight and hearing) are used.

Children's approach to language acquisition appears to be quite different, as they tend to activate *all* their resources in this process. In neurolinguistic terms this is called "neurosensory learning" (Tasca 2005; Daloiso 2007, 2009a), i.e. the interiorization of notions, skills and abilities by means of senses and motricity. Senses are the doors through which children process information from the environment, and they help to form stable associations with stimuli, feelings and responses. Consequently, thanks to this "neurosensory aptitude" the child shows innate curiosity towards the surrounding world by instinctively looking for stimuli and trying to gain new experiences.

The neurosensory system also plays a pivotal role in language acquisition at an early age, since children associate lexical items and idioms with actions, objects and physical experiences. For instance, pupils will find it easier to learn the word "orange" by handling the real fruit (seeing, touching, smelling and tasting it). Similarly, a child will be facilitated into grasping the meaning of the sentence "Put on your jacket and zip it up!" if he or she can see and imitate the matching actions. In this case the pupil will also learn what to do whenever he or she hears the same words again. In other words, the repeated connection between language and actions will lead to the formation of "linguistic routines", i.e. recurrent idioms and words constantly associated with frequent situations and procedures (Balboni, Coonan, Ricci Garotti 2001; Daloiso 2009b).

1.3. Prefabricated and creative language

During the first years of life children tend to imitate adult behaviour both physically and linguistically. By the end of the second year this imitation mechanism, which was at first an unconscious reflex, becomes intentional and is also activated for language acquisition. In fact, young children are able to memorize and repeat utterances produced by adults, as well as adapt their speech by following the example of adults (Fabbrio 2004).

Recent studies on developmental psycholinguistics claim that children's use of prefabricated language, i.e. long ready-made chuncks of sentences that children are able to memorize and later reuse in the correct context plays a pivotal role in early language acquisition (Camaioni 2001).

Although some researchers claim that language acquisition is independent of prefabricated language and occurs only when children reanalyze ready-made chunks of sentences (Krashen, Scarcella 1978), a more recent perspective on the matter claims that prefabricated language allows early verbal socialization, which serves as scaffolding. In fact, parents, child-carers and peers provide children with support for prefabricated language use and analysis (Shibata Perera 2001).

Moreover, young children are able to creatively use the verbal code they are learning. In the context of early familiarization with a foreign language, evidence of creative language use can be found not only in children's errors but also in language switching and mixing (Daloiso 2009a). Since the foreign language enriches pupils' communicative resources, children will make use of *all* of those codes to satisfy their needs.

However, the connections among foreign language, native language and gestures will depend on the pupils' age and competence in their native language. Infants might produce one-word utterances in the foreign language, as well as two-word mixed language utterances. They will also use gestures with a "linguistic function", that is to fill in the gaps of their incomplete linguistic competence.

Three to five year-old children will be likely to produce mostly mixed language utterances, but the connections among codes might vary from child to child. For instance, mixed language utterances may consist of one or two key-words in the

foreign language and the rest in the native language. Gestures will have a mostly "nonlinguistic function", that is they will have the function of highlighting the message rather than completing it.

Code-mixing will be regarded as a positive effect of early familiarization with foreign languages, because:

- It is a typical feature of very young learners (monolingual kids, for instance, usually mix verbal language and gestures).
- The so-called "early bilinguals" initially mix the two languages they are learning simultaneously, because they have little awareness of the typological difference between the two codes (Ching, Wigglesworth 2007).
- For young children the "communicative function" is more important than the "communicative medium". As a result, they use all the codes at their disposal to reach their goals and satisfy their needs (Camaioni 2001).

2. THE ITALIAN PRESCHOOL CONTEXT

According to the Italian language policy, the teaching of a foreign language is introduced at the primary school level. This means that the first contact with English takes place when the children are six years of age. At the moment, no policy decisions have been made concerning the compulsory presence of a foreign language at infant school. However, in the last two decades the interest in pre-primary contact has increased and, as a result, many Italian schools (both private and public) have activated informal teaching programs - mostly in English, but also in German and French in specific areas where these languages are minoritarian.

This increasing interest has also generated special research projects, conducted to study the nature of FLT in formal contexts and to elaborate on suitable approaches for the early learning of a foreign language, taking into account the age and characteristics of the child and his/her cognitive and affective development. Some members of the Venetian research team of Language Teaching Methodology have been involved in many of these projects (Project *Janua Linguarum*, *Project LESI*).

It is probable that, in the future, a policy decision regulating the introduction of the early learning of a foreign language will be made, due in part to the European Council regulations. Thus, Italy will follow the example of many other European countries and Italian children will have the possibility of a preschool familiarization with a foreign language in the most fertile age range for language acquisition.

2.1. The foreign language within the preschool curriculum

The Italian school system grants schools a degree of autonomy in terms of educational, managerial and financial functions. In 2007 the Ministry for Education published the document ***Indicazioni per il Curricolo per la Scuola dell'Infanzia e per il primo ciclo d'istruzione*** defining and proposing a common curriculum which Infant school teachers could refer to when planning their annual activity. This framework consists of five different '*Campi di Esperienza'* describing specific areas of

cognitive, personal and social development. In the one entitled ***I Discorsi e le Parole,*** referring to the development of self-expression and linguistic and communicative competence, initial contact with a foreign language is mentioned, claiming that it must be introduced to the children in a "natural way".

2.2. Limitations of some school experiences

The absence of specific regulations has led to the proliferation of local, regional or national initiatives, usually launched by schools or local education authorities, aimed at introducing the foreign language into the infant school. With the exception of a few projects conducted at a scientific level ('Progetto Lesi' in Trento, and 'Progetto Infanzia' in Venice), the majority of them are run without any scientific framework. In these teaching experiences - since they cannot be defined as proper experiments – external specialists (mother tongue speakers or those with a foreign language degree) without specific pedagogical training for this school level are called to 'teach' English to the infants. These experts tend to teach the language on the basis of an a priori syllabus. In this way the foreign language becomes a discipline to be taught/learnt – a concept inappropriate for this level of schooling.

2.3. The profile of the infant school language teacher

When the Italian government eventually regulates the presence of foreign languages at infant school level, it is likely that the full teaching staff will be put in charge of the teaching. This will raise a problem with the infant teachers' language skills. External language specialists, as mentioned above, usually have no pedagogical training and no language teaching experience; however, a certain level of language input is guaranteed. On the contrary, unless they have a language degree (which is quite unusual in Italy), an infant school teacher does not generally possess an adequate language proficiency - especially oral language skills – to be able to 'manage' a foreign language with the children, and is therefore unable to provide them with a good model for their competent development. Given the age of the children, this is a key issue.

3. THE "PROGETTO INFANZIA": AN OVERVIEW

In 2007, Ca' Foscari University's Department of Language Sciences was invited by Venice City Council to design an experimental research project involving seven Venetian infant schools. The project, called 'Progetto Infanzia', aims to gradually train the full teaching staff in the early language teaching of English. Carmel Mary Coonan, associate professor at Ca' Foscari University, is responsible for the programme. The research team is made up of four trainees' supervisors, seven trainee teachers (intern students from Ca' Foscari University) and the twenty infant teachers (three in each infant school).

3.1. Action 1 (2007-2008): definition of the experimental context

Regarding the Italian school context, the research team decided that in the first year interventions with the children would be carried out by the seven trainee teachers, intern students from Ca' Foscari University with a good proficiency in English, while the twenty infant teachers would simply be 'spectators'.

The first year was therefore mainly dedicated to observation within the experimental context, the planning of the first intervention with the children and the initial training of both infant teachers and trainee teachers. The latter were invited to visit the assigned school with an observation form as guidance for targeting relevant issues.

The initial training program designed by the supervisors aimed mainly at preparing the seven trainee teachers in early language teaching methodology and in infant school pedagogy. Also the twenty infant teachers were invited to attend this training program.

Supervisors then supported the co-team (trainee-teachers) in the planning of the intervention with the children, providing specific instruments (for example, a 'Learning Unit form') specifically designed for this project.

3.2. Action 2 (2007-2008): first experimentation

In March 2008, the trainee teachers commenced their three-month experimentation with the children. They were required to keep track of their work in a logbook and the supervisors monitored the interventions by visiting the schools fortnightly and videotaping the meetings. The infant school teachers observed the trainees' work, occasionally joining them in easy activities such as singing songs.

3.3. Action 3 (2008-2009): language training for preschool teachers

In the second year of the project teachers were required to be more than mere 'spectators', they had to work 'hand in hand' with the trainees.

In the previous year, the low English proficiency of the teachers had emerged as a serious problem, as many of them claimed thet they would feel insecure speaking to the children without the assistance and the support of the trainees. Consequently, the supervisors designed a 30-hour language-training course that the teachers attended cocurrently with the second part of the training in early language teaching. The language course was not a 'standard' English language course but was designed specifically to support the acquisition of the language within the context of an infant school.

To help the teachers in their attempt to introduce the foreign language to the children, the supervisors drew up a phrasebook listing the English sentences they could use with the children in different routine situations.

3.4. Action 4 (2008-2009): second experimentation

As was previuosly the case, the supervisors supported the co-team (trainee-teachers) in planning the three-month intervention with the children that

commenced in March 2009. Notwithstanding the language course, the performance of some teachers was not satisfactory - the reason being that they felt they would not be able to work in the future without the support of the trainees.

3.5. Action 5 (2009-2010): third experimentation

This is the third year of the project and teachers are developing their ability to 'teach' English to their pupils without the presence of the trainees. Only some of the original teachers were involved in this phase of the project, due to the uncertainties expressed in the previous year.

The teachers have been continually supported in their planning by the supervisors, who visit the schools fortnightly to monitor the activities and to give language and language teaching assistence.

4. METHODOLOGICAL ISSUES

In the following paragraphs some methodological choices within the "Progetto Infanzia" will be discussed. In particular, this section will focus on some proposals of language teaching planning based on the theoretical framework previously outlined (see paragraph 1).

4.1. Aims of preschool familiarization with a foreign language

In recent decades, foreign language teaching has been strongly influenced by the communicative approach, which regards language as a communication instrument wherein socio-pragmatic effectiveness has precedence over formal correctness.

Undoubtedly this particular perspective on language teaching highlights the pragmatic value of languages, contributing to a relevant methodological shift from language form to language use. On the other hand, especially within early foreign language learning in Italy, it has been claimed that the instrumental function is not the only one performed by the non-native language in an educational sphere. It also has a formative role, acting as an additional instrument for the pupil's cognitive, cultural, relational and semiotic development (Freddi 1990, 1999).

In view of such considerations, a "communicative-formative approach" would be particularly suitable in preschool education, since three-to-five-year-old pupils are still traversing the initial phases of cognitive, psychological and social development, so the foreign language cuold also serve as an additional medium to the overall growth of the child (Freddi 1990; Daloiso 2007, 2009a).

Consequently, preschool familiarization with a foreign language would have:

- *An affective aim*: developing a positive attitude towards foreign languages;
- *A cognitive aim*: learning through real experiences in a foreign language;
- *A relational aim*: perceiving the foreign language as an additional communicative medium;

- *A cultural aim*: raising awareness of and developing an open-minded attitude toward language and cultural diversity.

4.2. General features of a child-friendly learning environment

In the first paragraph of this paper, the innate neuropsychological potential of young children in language acquisition was highlighted (see paragraph 1.1). Nonetheless, within an educational perspective, and in order for these innate potential to activate, teachers need to provide pupils with appropriate environmental conditions to help them acquire the non-native language they are being exposed to. In fact, there will not be any hope of acquisition if the teacher does not provide pupils with an enriched language-learning environment.

In order for the preschool educational environment to be child-friendly – in the sense that it respects and stimulates the innate features of early language acquisition (see paragraph 1) – the process of early familiarization with a foreign language need to be (Daloiso 2009b):

- *Frequent*: some neurolinguistic theories of bilingualism argue that frequent linguistic input lowers the foreign language activation threshold, i.e. the quantity of energy necessary to activate a neuronal circuit (Paradis 2004). It is thus necessary to expand the foreign language exposure time by using specific teaching strategies, such as conducting school routines in the target language;
- *Meaningful*: the foreign language activation threshold might also be lowered by teaching techniques that arouse the interest of the child, who needs to feel involved from an emotional, relational and cognitive point of view;
- *Holistic*: since children learn by experience, teachers should select activities that involve manipulation, sensory experience and experimentation. Pupils will do concrete tasks in which the foreign language is a communicative medium. Pupils will thus satisfy their needs (that is, for instance, to play, to manipulate objects, to interact with people) by using the foreign language;
- *Heuristic*: children being exposed to a new verbal code have the opportunity to discover something new about language – for example, that communication has its own rules depending on the context of that language. In other words, early foreign language learning should be an experience that helps children gain awareness of language faculty and language diversity.

4.3. The notion of embedding in language teaching planning

As mentioned above, in Italy most of the teachers called upon to 'teach' a non-native language at the preschool level are usually external specialists without specific pedagogical training for this school level, although they might have a good level of competence in the foreign language.

As a consequence they often tend to teach the language on the basis of an apriori syllabus, which is exclusively based on communicative goals. This approach

has both theoretical and practical limitations. Firstly, in this way the formative dimension of the foreign language is not taken into account at the level of syllabus. In fact, teachers might plan activities that involve non-linguistic (e.g. motor, social) skills, but there is still no explicit and solid connection between those activities and the preschool curriculum. Secondly, through this approach the foreign language becomes a discipline to be taught/learnt, which does not appear to be appropriate for this level of schooling.

The communicative-formative approach can be realized at the level of planning through "embedding", a key concept in the elaboration of a suitable approach as well as that of 'quality of process' as opposed to 'quantity of product'. Rather than being "taught" the language, children need to be sensitized to it through the aims and the contents of the school curriculum.

The notion of embedding consists of two pedagogical principles (Balboni, Coonan, Ricci Garotti 2001; Daloiso 2009):

- *Integration between a foreign language and other curricular activities*: since they contribute to the overall growth of the child, foreign language activities will also help in reaching nonlinguistic aims (for instance, relational, cultural and motor), particularly those included in the normal curriculum.
- *Foreign language within school time and school 'space'*: teachers should seize every opportunity to expose the children to the foreign language at school (for instance, using the foreign language during school routines, which are a familiar and meaningful context to children). In other words, pupils need to perceive the foreign language as a useful medium to reach their goals and satisfy their needs.

5. REFERENCES

Balboni, P.E., Coonan, C.M., Ricci Garotti, F. (2001). *Lingue straniere nella scuola dell'infanzia.* Perugia: Guerra.

Camaioni, L. (2001). *Psicologia dello sviluppo del linguaggio.* Bologna: Il Mulino.

Chin, N.B., Wigglesworth, C.. (2007). *Bilingualism. An Advanced Resource Book*. London: Routledge.

Daloiso, M. (2007). *Early Foreign Language Teaching.* Perugia: Guerra.

Daloiso, M. (2009a). *La lingua straniera nella scuola dell'infanzia. Fondamenti di glottodidattica.* Torino: Utet Università.

Daloiso, M. (2009b). The Role of Linguistic Routines in Early Language Learning. *Revista saber & educar. Cadernos de estudo,* 14, 1-12.

Fabbro, F. (2004). *Neuropedagogia delle lingue.* Rome: Astrolabio.

Freddi, G. (1990). *Azione, gioco, lingua.* Padua: Liviana.

Freddi, G. (1999). *Psicolinguistica, sociolinguistica, glottodidattica. La formazione di base del docente di lingue e di lettere.* Torino: Utet.

Gullberg, M. & Indefrey, P. (2006). *The Cognitive Neuroscience of Second Language Acquisition*. Oxford:

Blackwell.

Krashen, S. & Scarcella, R. (1978). On Routines and Patterns in Language Acquisition and Performance. *Language Learning*. 28, 283-300.

Paradis, M. (2004). *A Neurolinguistic Theory of Bilingualism*. Philadelphia: Benjamins.

Shibata Perera, N. (2001). The Role of Prefabricated Language in Young Children's Second Language Acquisition. *Bilingual Research Journal*. 25, 251-280.

Wartenburger, I., Heekeren, H. R., Abutalebi, J., Cappa, S. F., Villringer, A. & Perani, D. (2003). Early Setting of Grammatical Processing in the Bilingual Brain. *Neuron*. 37, 159-170.

MICHELE DALOISO
Ca' Foscari University, Venice

LUCIANA FAVARO
Ca' Foscari University, Venice

AVVICINARE I BAMBINI IN ETA' PRESCOLARE AD UNA LINGUA STRANIERA: ASPETTI TEORICI E METODOLOGICI

Riassunto

Questo articolo si propone di mettere in evidenza come la presenza di precisi riferimenti teorici e metodologici sia fondamentale nelle esperienze di familiarizzazione verso una lingua straniera con i bambini in età prescolare. Innanzitutto, gli insegnanti interessati a promuovere un'esperienza di sensibilizzazione in età precoce verso una lingua non nativa devono possedere conoscenze su alcuni pattern neuropsicologici e linguistici specifici di questa fascia d'età. In secondo luogo, è necessario che essi tengano in considerazione le specificità del contesto dell'acquisizione di una lingua straniera. A differenza della lingua materna, per i bambini la lingua straniera non è un mezzo di comunicazione "necessario" fuori della classe, quindi gli insegnanti devono assicurarsi che il suo uso sia per loro "significativo" nel contesto scolastico. In questo senso, il concetto di "innesto" della lingua straniera nelle normai attività educative scolastiche gioca un ruolo chiave, in quanto garantisce che la lingua straniera venga percepita dai bambini come un mezzo sia di comunicazione che di apprendimento.

UDK81'23 ; 373.3::811.131.1'243
ID 185886732

MARIJA RUNIĆ

Univerzitet u Beogradu

JEZIČKE STRUKTURE I NIVOI ZAJEDNIČKOG EVROPSKOG OKVIRA[1]

A**pstrakt:** Rad ima za cilj da ispita moguće veze između gramatičkih struktura i nivoa jezičko-komunikativne kompetencije, na način na koji je ona definisana u Zajedničkom evropskom okviru. Usled krajnje sociopragmatskog viđenja kompetencije u drugom jeziku u dokumentu ostaje nerešeno pitanje jezičke forme. Sa druge strane, ni pojmovno-funkcionalni pristup ne pruža rešenje o tome na koji se način ona treba razmatrati u jezičkoj praksi. Ovaj članak posebno tumači pretpostavku teorijskog modela certifikacije italijanskog kao stranog jezika Univerziteta za strance u Sijeni da nivo kompetencije odgovara stadijumu u usvajanju jezika.
Ključne reči: jezička forma, Zajednički evropski okvir, jezičko-komunikativna kompetencija, nivo, italijanski kao drugi jezik, jezička certifikacija, usvajanje drugog jezika

1. UVOD

Nedostatak pojmovno-funkcionalnih opisa struktura jezika koji bi bili naučno utemeljeni jedan je od osnovnih razloga za vraćanje Zajedničkog evropskog okvira[2] na formalni pristup jezičkim strukturama i njihovoj gradaciji u didaktici. Okvir, međutim, izlaže samo neke kategorije i parametre koje se koriste u opisu gramatike i daje vrlo uopštenu skalu nivoa pravilne upotrebe bez ikakavih strukturalnih referenci za deskriptore koje koristi. Kako ističe Lo Duca (2006), najveći izazov za korisnike Zajedničkog okvira predstavlja upravo uspostavljanje jasnih veza između deskriptora/skala dokumenta i specifičnih struktura nekog jezika. Iako su „etikete" A2, B1 ili C1 postale neizostavni deo prakse kada je reč o evropskom lingvističkom prostoru, malo kome je i suštinski jasno kakva se značenja kriju iza njih.

Sa druge strane, saznanja da postoji utvrđen redosled u usvajanju jezičkih struktura i pretpostavka da bi se poštovanjem takvog redosleda mogao usavršiti nastavni proces (up. Pienneman 1985) unose novo svetlo na gradaciju jezičkih formi. Iako nam naučna dostignuća u ovom trenutku ne dozvoljavaju da zasnujemo

[1] Ranija verzija rada predstavljena je na Međunarodnom kongresu primenjene lingvistike u Novom Sadu (31 oktobra-1. novembra 2009. godine). Želela bih da se zahvalim publici na korisnim komentarima.

[2] U daljem tekstu koristićemo skraćeni naziv: Okvir, Evropski okvir ili Zajednički okvir. Pun naslov dokumenta glasi *Zajednički evropski okvir za žive jezike: učenje, nastava, ocenjivanje*. U stručnoj literaturi na srpskom jeziku koristi se i verzalna skraćenica ZEO (up. Marinković 2006 ili Đurić 2008).

didaktiku koja bi u potpunosti odražavala ovakvo stanovište, u nekim naučnim krugovima (Giacalone Ramat 1993, Ellis 1997, Vedovelli 2002, Bagna 2003) jasna su pozivanja na njega, barem onda kada su u pitanju očekivanja o tome šta učenici mogu da znaju. Pa ipak, i pored sve otvorenijih ukazivanja na procese usvajanja koji se moraju uzeti u obzir prilikom organizacije procesa nastave, jedino mesto gde je moguće pronaći jasno uspostavljenu vezu između skala Okvira, jezičkih struktura i procesa usvajanja je certifikacija italijanskog kao stranog jezika Univerziteta za strance u Sijeni.

Cilj našeg rada je da ispita moguće veze imeđu struktura jezika koji se uči[3] i nivoa komunikativno-jezičke kompetencije na način na koji je ona predstavljena u Evropskom okviru. Naše izlaganje ćemo započeti analizom sociopragmatskog pristupa Okvira u tumačenju jezičko-komunikativne kompetencije. Nakon toga ćemo pokušati da protumačimo nepropisujući stav dokumenta prema jezičkoj formi. U potrazi za mogućim rešenjem razmotrićemo potom prednosti i nedostatke certifikacionog modela CILS Univerziteta za strance u Sijeni i načina na koji predstavlja jezičke strukture italijanskog kao drugog jezika[4] na globalnoj skali jezičko-komunikativne kompetencije.

2. KAKO OKVIR VIDI JEZIČKO-KOMUNIKATIVNU KOMPETENCIJU?

Suština modela jezičko-komunikativne kompetencije zasniva se na viđenju, detaljno objašnjenom u drugom poglavlju dokumenta, da su korisnici jezika aktivni učesnici u društvu, koji izvršavaju zadatke u određenom kontekstu i specifičnom polju delovanja. Dakle, ono je čvrsto utemeljeno u sociopragmatskom modelu jezika (up. Vedovelli 2002), koji daje prednost upotrebi jezika nad formom. Prilikom opisa jezičko-komunikativne kompetencije po nivoima autori Okvira koriste pozitivne formule „*x* može da uradi aktivnost *y* u kontekstu *z*" – „CAN DO" deskriptore. Uopštenost Okvira u definisanju nivoa objašnjava se činjenicom da deskriptori globalnog tipa treba da pruže sveobuhvatan pogled na sam proces učenja, nastave ili ocenjivanja, te da su detaljne karakteristike mikrofunkcija, gramatičkih oblika i leksike posebno predstavljeni za svaki jezik, upućujući korisnike na Treshold Level 1990 (Evropski okvir: 39).

Pa ipak, sociopragmatski sadržaj skala Okvira stvara poteškoće prilikom tumačenja i definisanja samih nivoa. Kao što ističu Cassandro/Maggini (2004), tako opisane skale otežavaju da se sasvim jasno utvrdi jezički profil učenika, a formule, koje postignuće učenika definišu pozitivnim iskazima, postavljaju problem utrvđivanja kvaliteta onoga što učenik ume da uradi. To znači da kada u jezičkoj praksi utvrdimo da učenik može da uradi ono što nam kaže Okvir, i dalje ostaje otvoreno pitanje kako (koliko dobro) i čime (kojim jezičkim sredstvima) on to

[3] U celom radu jezik i jezički odnose se na nematernji jezik/jezike.

[4] U našem radu nećemo praviti razliku između termina drugi i strani jezik, odnosno koristićemo naziv drugi jezik kao nadređen termin.

postiže. Suština kritika upućenih svode se na nemogućnost da se one jednoznačno protumače prilikom ocenjivanja jezičko-komunikativne kompetencije. Savet Evrope na ove poteškoće odgovara izradom sredstava kojim bi se omogućilo jedinstveno tumačenje nivoa. Priručnik pod nazivom Relating Language Examinations to the Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment objašnjava proceduru kojom se dolazi do jedinstvene interpretacije nivoa Evropskog okvira, uz koji su obezbeđeni i standardizovani uzorci pisane i govorne produkcije i interakcije za nekoliko jezika. Međutim, smatramo da, i pored dragocenosti ovih instrumenata, ostaje nerešen suštinski problem: kako za određene jezike protumačiti deskriptore na planu strukture. Stoga ćemo se u narednom poglavlju osvrnuti na to kako dokument razmatra jezičku formu.

3. MESTO JEZIČKE FORME U ZAJEDNIČKOM OKVIRU

U dokumentu je prisutan priličan oprez kada treba da se zauzme stav prema mestu forme u nastavi jezika. Sledeći iskazi nam to pokazuju:

> No complete, exhaustive description of any language as a formal system for the expression of meaning has ever been produced. (...)The grammar of any language in this sense is highly complex and so far defies definitive or exhaustive treatment. There are a number of competing theories and models for the organisation of words into sentences. It is not the function of the Framework to judge between them or to advocate the use of any one (...) Linguistic competence is treated here in a formal sense.(...) How much, if indeed any, of this formal analysis should enter into language learning or teaching is a different matter. The functional/notional approach adopted in the Council of Europe publications Waystage 1990, Threshold Level 1990 and Vantage Level offers an alternative to the treatment of linguistic competence(...)[5] (*CEFR*: 108-116)

Tvorci Okvira svesni su težine problema kada su u pitanju određenja prema lingvističkim teorijama. Pa ipak, Evropski okvir pristupa lingvističkoj kompetenciji iz formalne perspektive i ukazuje na razliku takvog pristupa u odnosu na prethodne publikacije Saveta Evrope, gde je korišćen pojmovno-funkcionalni pristup, koji polazi od funkcija i komunikativnih pojmova, a zatim navodi jezička sredstva koja ih izražavaju (Okvir: 128-129). Pretpostavljamo da je vraćanje Okvira na formalni pristup jezičkoj kompetenciji delom uzrokovan nedostatkom pojmovno-funkcionalnih opisa struktura jezika koje bi bilo naučno utemeljene. I pored nesumnjivog uspeha pojmovno- funkcionalnih silabusa u nastavi jezika, pristup jezičkim strukturama i njihovom gradiranju nije proizašao iz jasno utemeljenog teorijskog okvira. Stern (1992) ukazuje kako je ključno pitanje pronalaženje najboljeg

[5] Opredelili smo se da citat preuzmemo iz verzije Okvira na engleskom jeziku pošto smatramo da srpski prevod ne prenosi značenje ovih rečenica na zadovoljavajući način.

načina da se gramatički silabus integriše sa zahtevima funkcionalnog ili komunikativnog silabusa.

Odnos prema formi, njenoj prezentaciji i evaluaciji u nastavi dodatno je otežan zahtevima da se u njega uključe saznanja koja nam dolaze iz teorije usvajanja jezika (u vezi sa italijanskim jezikom up. Vedovelli/Villarini 2003, Bagna 2001). Dakle, novo pitanje koje se postavlja pred učesnike u nastavnom procesu jeste uspostavljanje ravnoteže između onoga što učenik mora da zna da bi odgovorio zahtevima komunikacije i onoga što može da zna. Sa saznanjima koja nam gotovo svakodnevno dolaze iz teorije o usvajanju jezika, neizbežno je da se pristup jezičkim strukturama razvija u ovoj dijalektici. Smatramo da su autori Zajedničkog okvira svesni složenosti zadatka koji je zadesio autore programa, udžbenika i jezičkih kurseva otvaranjem perspektive o usvajanju jezičkih struktura. Međutim, i u samoj nauci postoje nesuglasice oko toga da li se i na koji način rezultati istraživanja u teoriji usvajanja jezika mogu pretočiti u praksu (v. Ellis 1997). U narednom poglavlju razmotrićemo model CILS, certifikaciju italijanskog kao stranog jezika, koja uspostavlja sasvim jasne veze između saznanja iz oblasti usvajanja italijanskog kao drugog/stranog jezika i nivoa jezičko-komunikativne kompetencije[6].

4. NIVOI OKVIRA I CERTIFIKACIJA ITALIJANSKOG KAO DRUGOG JEZIKA

Jezička certifikacija je poseban oblik merenja jezičke kompetencije jer je nezavisna u odnosu na kontekst i sredinu gde se dati jezik izučava i ima za cilj da jezičku kompetenciju smesti na uspostavljenoj skali vrednosti. Najveći doprinos Okvira području jezičke certifikacije sastoji se u standardizovanju skale vrednosti, u pružanju sistematski definisananih parametara koji predstavljaju instrument za jednoznačnu komunikaciju.

Povezivanjem certifikacije kao standardizovanog oblika evaluacije jezičke kompetencije i skala nivoa Okvira, certifikacija postaje mesto gde se skale nivoa i njeni deskriptori tumače na najeksplicitniji način. Bagna (2001) ukazuje da obaveza certifikacije da unapred uspostavi parametre za definisanje mesta jezičke kompetencije na skali nivoa, nju samu postavlja kao referentni model za učenje jezika. Ti parametri se definišu za svaki nivo u pogledu morfosintaksičkih struktura, obima rečnika i upotrebe jezika kojima kandidati treba da vladaju, čime postaju neka vrsta putokaza za učenje jezika u postupku uspostavljanja ciljeva učenja i izrade silabusa.

[6] Nije nimalo uobičajeno da se jezička pedagogija zasniva na teoriji usvajanja jezika (up. Ellis 1997). Kao najčešći razlog za nemogućnost primene rezultata istraživanja u teoriji usvajanja jezika navodi se jaz između teorije, koja doprinosi tehničkom znanju i nastave jezika, koja nastoji da reši probleme u praksi. I pored toga, deo naučnika (Tarone *et al*. 1976, Hatch 1978) smatra da istraživanja u oblasti usvajanja drugog jezika treba da praktičare upoznaju sa procesima usvajanja kako bi znali kakve rezultate mogu da očekuju od svojih učenika.

Svi oblici certifikacije italijanskog kao drugog jezika eksplicitno uspostavljaju vezu sa nivoima Zajedničkog evropskog okvira[7]. Grego Bolli (2004) primećuje kako takva veza često nije opravdana niti je dovoljno jasno objašnjena. Problem se, prema našem mišljenju, nalazi u nedovoljno definisanom modelu jezika koji se testira. U uvodu Priručniku o certifikaciji italijanskog kao drugog jezika (Manuale della certificazione dell'italiano L2 2005) Vedoveli, među ostalim činiocima koji su neophodni prilikom naučnog utemeljenja certifikacije kao posebnog oblika testiranja jezičke kompetencije, navodi i „analisi dei modelli di competenza linguistico-comunicativa: definizione dei processi di sviluppo e delle tappe di apprendimento come base per i livelli di competenza da valutare"[8] (Vedovelli 2005: 19). Međutim, kada se uzmu u obzir pojedinačni oblici certifikacije, stiče se utisak da samo postojanje nivoa i njihova gradacija nije teorijski definisana na nedvosmislen način. U tom smislu najdalje ide certifikacija CILS. Ona nivo jezičke kompetencije definiše kao mesto u kome se ukrštaju izvesne strukturalne crte međujezika (kao stadijuma u procesu sticanja jezičke kompetencije na ciljnom jeziku) i konteksta, u kome će učenici staviti „u pogon" svoja znanja pri funkcionalnalnoj komunikaciji – čiji je cilj ostvarivanje društvenih ciljeva[9]. Novina certifikacije CILS je što se ona u definisanju nivoa ne rukovodi samo kriterijumom komunikativne situacije već i jezičkim mogućnostima nosilaca kompetencije. Iz ovakve perspektive, uspostavljanje granica između nivoa su proizvod konvencije „dove la CILS assume come patrimonio insostituibile i risultati delle ricerche acquisizionali, ma che necessariamente integra con indicazioni di 'dover essere', di obiettivi ai quali gli apprendenti e chi impartisce formazione possono riferirsi per poter vedere garantita la spendibilità sociale della competenza."[10] (Vedovelli 2005: 19)

4.1. Jezičke strukture nivoa certifikacije CILS

Kao što je rečeno u prethodnom odeljku, CILS svoj model jezičke kompetencije nastoji da oblikuje i prema strukturalnim crtama međujezika kao etape u usvajanju italijanskog kao drugog jezika, nastojeći da izjednači karakteristike

[7] Za italijanski kao drugi jezik postoje ukupno četiri certifikata: CILS, Univerziteta za strance u Sijeni; CELI, Univerziteta za strance u Peruđi; IT, Trećeg rimskog univerziteta i PLIDA, Društva za italijanski jezik Dante Aligijeri.

[8] „analizu modela jezičko-komunikativne kompetencije: definisanje razvojnih procesa i etapa u učenju kao temelj [za uspostavljanje] nivoa kompetencije koja se ocenjuje" – *prim. prev.*

[9] Silabus italijanskog jezika koji je izvršio najveći uticaj na didaktičku praksu, izradu didaktičkih materijala i sadržaja testova je Livello Soglia (1981) autorke Nore Galli de' Paratesi. Kriterijum kojim se autorka služila prilkom odabira sadržaja i njihove gradacije jesu konkretne komunikativne situacije. Uvrštene jezičke forme su, dakle, rezultat njihove funkcionalne vrednosti u komunikaciji. Konsultovanje ovoga štiva i danas predstavlja nezaobilazan korak prilikom izrade silabusa italijanskog kao drugog jezika.

[10] „u kojoj *CILS* prisvaja kao nezamenljivo bogatstvo rezultate istraživanja u usvajanju jezika, ali koje nužno upotpunjuje uputstvima o tome šta 'treba da se zna', o ciljevima na koje učenici i oni koji drže nastavu mogu da se pozivaju kako bi mogli da vide da će im biti zajemčena društevna upotrebljivost kompetencije." – *prim. prev.*

međujezika sa parametrima kompetencije nivoa CILS (up. Bagna 2001:106). Međutim, između nivoa jezičke kompetencije i stadijuma u usvajanju italijanskog jezika ne može se uspostaviti u potpunosti znak jednakosti. U ovom trenutku istraživanja u oblasti usvajanja drugoj jezika još uvek nisu sa potpunom tačnošću definisala sve stadijume, a posebno one naprednije, koji bi se mogli izjednačiti sa nivoima C1 i C2 (nav. delo: 106) . Sa druge strane, certifikacija ima drugačija polazišta od istraživanja usmerenih da otkriju karakteristike stadijuma u usvajanju pošto strukture nivoa jezičke kompetencije definiše unapred, shodno potrebama koje nameću komunikativne situacije na određenom nivou. Teorija usvajanja drugog jezika definiše naknadno strukture po stadijumima, nakon što uspostavi etape u prirodnom procesu učenikove elaboracije jezičkog inputa.

Pa ipak, navedene razlike ne sprečavaju da se uoče i uspostave sličnosti, poštujući pretpostavke da postoje faze u usvajanju koje su prirodne i univerzalne i koje didaktička praksa, u koju ubrajamo i jezičko testiranje, ne bi trebalo da narušava.

Sledeća tabela predstavlja sažetu verziju tabele za jedan nivo, u kojoj Bagna (2001: 109-122) uspostavlja sličnosti i razlike između stadijuma u usvajanju/učenju italijanskog i nivoa CILS-a.

Faza u učenju italijanskog kao drugog jezika	**Osnovne strukturalne crte**	**Nivo CILS-a (nivo Okvira)**	**Osnovne strukturalne crte nivoa**
4. stadijum-srednji (varietà di sviluppo)	u morfologiji prisutni procesi pojednostavljivanja; u prošlosti prednost se daje pravilnim morfemima iako se javljaju i nepravilni oblici; razvijaju se kategorije vremena, uzroka i relacije; javlja se imperfekat da bi izrazio nesvršeni vid u prošlosti; javlja se razlikovanje između realne i irealne modalnosti; sužava se opseg upotrebe prezenta indikativa, javljaju se oblici futura za izražavanje irealnosti, retki oblici kondicionala su leksikalizovani kao i nekoliko oblika konjunktiva; obogaćuje se repertoar zamenica, pojavljuju se i kombinovane zamenice *me* / *te* + *lo*.	**CILS 1 (B1)**	upotreba određenog i neodređenog člana; prisvojne, pokazne i upitne zamenice i pridevi; kondicional sadašnji; slaganje prošlog participa sa subjektom u oblicima perfekta; nenaglašeni i naglašeni oblici ličnih zamenica u dativu i akuzativu; povratne zamenice, odnosne zamenice.

Ideja da se uspostavi veza između nivoa Okvira i stadijuma u usvajanju, i na jednoj i na drugoj strani tabele ostavlja bez odgovara pitanje kako se može predstaviti po nivoima/stadijumima razvoj pojedinačnih oblika i struktura. Naime, morfosintaksički elementi kojima je potrebno da kandidati vladaju imaju univerzalnu vrednost pošto se ne uzimaju u obzir strukturne i tipološke razlike jezika kandidata u odnosu na ciljni, italijanski jezik. Na primer, ako uzmemo u obzir kategoriju određenog i neodređenog člana, uočavamo da CILS predviđa na nivou B1 vladanje njegovom upotrebom. Međutim, za govornike jezika bez člana njegova upotreba ostaje problematična i na najnaprednijim nivoima. Za praktičare ostaju tako nerešena pitanja koji su domeni upotrebe člana dostupni jezičkoj kompetenciji na nivou B1 ili A2, a koji se predviđaju na višim nivoima. Na koji način treba pristupiti evaluaciji pojedinačnih kategorija na određenim nivoima? S druge strane, svaki stadijum u usvajanju je predstavljen kao skup određenih oblika/struktura karakterističnih upravo za taj stadijum, pri čemu se novi stadijum razlikuje u odnosu na prethodni zbog prisustva nove strukture. Ostaje ipak nejasno šta je to što je zajedničko jezičkim oblicima karakterističnim za određenu fazu u usvajanju jezika.

5. ZAKLJUČAK

Problem mesta i gradacije jezičke forme u definisanju jezičko-komunikativne kompetencije može biti delimično rešen ako joj pristupimo iz perspektive usvajanja drugog jezika. Tako na primer model certifikacije italijanskog kao drugog jezika - CILS, koji smo predstavili u radu, predlaže da se izjednače nivoi u učenju i stadijumu u usvajanju jezika, te da se nivoi potom usklade sa zahtevima komunikacije na datom jeziku. Međutim, i pored svoje privlačnosti ova ideja zahteva dalje dopune. Naime, u teoriji usvajanja drugog jezika istraživanja su usmerena na utvrđivanje redosleda kojim se uče različiti oblici ili strukture ili pak samo jedna specifična struktura. Da bi se dobila potpunija slika o nivou jezičko-komunikativne kompetencije, odnosno stadijuma u usvajanju, potrebno je da se ova dva oblika istraživanja integrišu. To podrazumeva da se prilikom definisanja mesta neke jezičke strukture na određenom nivou kompetencije moraju uzeti u obzir i karakteristike vladanja određenom strukturom na datom nivou. Takav pristup predviđa i uključivanje perspektive maternjeg jezika kandidata.

LITERATURA

Bagna, C. 2001. Le varietà di apprendimento dell'italiano L2 e la struttura della CILS. U: M. Barni e A.Villarini (ur.). *La questione della lingua per gli immigrati stranieri. Insegnare, valutare e certificare l'italiano L2.* Milano: Franco Angeli,103-124.

Bagna, C. 2003. Preposizioni e competenza quasi-bilingue/quasi-nativa in italiano L2. S*tudi italiani di linguistica teorica e applicata* 32,1, 105-137.

Council of Europe.2001. *Common European Framework of Reference for Languages: Learning,Teaching, Assessment*. Cambridge: Cambridge University Press.

Ellis, R. 1997. *SLA Research and Language Teaching*. Oxford: Oxford University press.

Galli de' Paratesi, N. 1981. *Il livello soglia per l'insegnamento dell'italiano come lingua straniera*. Strasbourg: Council of Europe.

Grego Bolli, G. 2004. Il Consiglio d'Europa, Il 'Quadro Comune Europeo' e la certificazione linguistica. L'Esperienza dell'Università per Stranieri di Perugia e dell'ALTE. U: E. Jafrancesco (ur.) *Le tendenze innovative del Quadro Comune Europeo di Riferimento per le Lingue e del Portfolio*. *Atti del XII Convegno nazionale ILSA*. *Firenze, 18 ottobre 2003*. Atene: Edilingua, 45-63.

Lo Duca, M. G. 2006. *Sillabo di italiano L2: per studenti universitari in scambio*. Roma: Carocci.

Marinković, N. 2006. Razvoj nastave srpskog kao stranog jezika u reformi visokog obrazovanja. U: J. Vučo (ur.) *Nastava jezika u reformi obrazovanja*. Nikšić: Filozofski fakultet, 54-59.

Pienemann, M. (1985) . Learnability and syllabus construction. U: K. Hylenstorm & M. Pienneman (ur). *Modelling and Assessing Second Language Acquisition*. Clevedon, England: Multilingual Matters.

Ramat, A. G. [10]2004. Italiano di stranieri. U: A.A. Sobrero (ur.) *Introduzione all'italiano contemporaneo. La variazione e gli usi*. Roma-Bari: Laterza, 341- 410.

Savjet Evrope. 2003. *Zajednički evropski okvir: učenje, nastava, ocejenjivanje*. Podgorica: Ministarstvo prosvjete i nauke Republike Crne Gore.

Stern, H.H. 1992. *Issues and Options in Language Teaching*. Oxford: OUP.

Vedovelli, M. 2002. *Guida all'italiano per stranieri. La prospettiva del* Quadro Comune Europeo *per le lingue*. Roma: Carocci.

Vedovelli, M. e A. Villarini. 2003. Dalla linguistica acquisizionale alla didattica acquisizionale: le sequenze sintattiche nei materiali per l'italiano L2 destinati agli immigrati stranieri. U A.G. Ramat (ur.) *Verso l'italiano*. Roma: Carocci, 270-304.

Vedovelli, M. (ur.) 2005. *Manuale della certificazione dell'italiano L2*. Roma: Carocci.

MARIJA RUNIĆ

University of Belgrade

LANGUAGE FORMS AND CEFR LEVELS

Summary

The focus of this paper is to explore possibile links between grammatical structures and the levels of communicative language competence as defined by the Common European Framework of Reference for Languages. Un utmost sociopragmatic interpretation of the second language proficiency leaves unsolved the issue of language form in the document. Neither notional-functional approach gives us the key to the treatment of language form when addressing language proficiency issues. Therefore, the assumption that a level is an acqisitional stage of the theoretical model of the second language certificate of University for Foreigners of Siena is analyzed.

Key words: language forms, Common European Framework for Languages, communicative language competence, level, L2 Italian, language certification, L2 acquisition

UDK81'246.2:373.5(497.113)"2007" ;
371.3::81'242(497.113)"2007"
ID 185887244

Руженка Шимоњи-Чернак

Педагошки факултет, Сомбор

АДАПТАЦИЈА НА ДРУГИ НАСТАВНИ ЈЕЗИК У СРЕДЊОЈ ШКОЛИ СА АСПЕКТА УЧЕНИКА И НАСТАВНИКА

Апстракт: Рад је из области психологије двојезичности и педагошке психологије и има посредан значај и за методе учења већинског језика у школама са мањинским наставним језиком. Приказани су резултати истраживања спроведеног 2007. године у 6 средњих школа на територији Војводине. Испитаници су били ученици првог и другог разреда средње школе који су променили наставни језик (83 ученика) и професори који раде у тим средњим школама (45 професора). Циљ истраживања је био показати како се одвија адаптација на српски наставни језик са аспекта ученика, колико траје и како тај исти процес виде наставници. Инструмент у истраживању је био упитник који је садржао следеће области: проблеми адаптације на српски језик, начин учења српског језика у основној школи и утицај промене наставног језика на школски успех. Резултати показују да највећи проблем ученицима представља непознавање српских израза у општим предметима, усмено одговарање и већи напор при учењу. професори као највећи проблем такође опажају усмено одговарање али и психолошке факторе који негативно утичу на ученике (напетост, нелагодност).
Кључне речи: мањинско образовање, двојезичност, словачки, српски, наставни језик

1. ТЕОРИЈСКИ ОКВИР ИСТРАЖИВАЊА

Теоријски оквир истраживања чини психологија двојезичности која се између осталог бави и питањима образовања двојезичне деце, заправо педагошким аспектима двојезичности (Göncz, 2005). Словаци у Војводини спадају у групу аутохтоних етнојезичких мањина чији су припадници двојезични.

У образовању деце која припадају аутохтоним етнојезичким мањинама срећу се неке специфичности које се не појављују у образовању већинских ученика, као што су развијеност мреже образовних установа на њиховом матерњем језику, избор наставног језика приликом поласка у основну школу, један предмет више током основне школе, уџбеници на матерњем језику... Једна од њих је и промена наставног језика у средњој школи и адаптација на нови наставни језик. Наиме, ученици који основну школу заврше на свом матерњем језику осим ретких изузетака у средњој школи прелазе на српски наставни језик. У вези са тим се отварају питања нивоа развијености комуникативне а посебно когнитивне језичке компетенције на већинском

језику као основе способности учења на том језику, као и питање утицаја промене наставног језика на школски успех ученика. За академски успех у средњој школи неопходна је добро развијена когнитивна језичка компетенција у наставном језику. Под овом компетенцијом подразумевамо способност коришћења датог језика као средства за решавање проблема (Cummins, 2004). Градиво у средњој школи је сиромашно контекстуалним и ситуационим елемантима и захтева већи ниво когнитивног напора.

На основу резултата истраживања у утицају промене наставног језика на школски успех ученика словачке и мађарске етнојезичке заједнице у Војводини (Šimonji-Černak, 2005) су показали да код ученика Словака не постоји статистички значајна повезаност пада у школском успеху у првом разреду средње школе који је повезан и променом наставног језика. Код ученика Мађара је утврђено да промена наставног језика утиче на пад школског успеха. Резултати су показали да на школски успех ученика у првом разреду средње школе утиче ниво развијености когнитивне језичке компетенције на српском језику а управо ова језичка способност је мање развијена код ученика са не-српским матерњим језиком у односу на ученике са српским матерњим језиком. Анкетирање ученика и њихових професора са циљем прикупљања информација о прилагођавању на српски наставни језик представља допуну истраживањима о утицају промене наставног језика на школски успех ученика у средњој школи.

2. ОСНОВНИ ПОДАЦИ О ИСТРАЖИВАЊУ

Истраживање је спроведено током 2007. године у средњим школама у Војводини у којима постоји већи број ученика који су основну школу завршили на словачком језику.

Циљ истраживања је био утврдити шта ученицима представља проблем у адаптацији на српски наставни језик и како проблеме у адаптацији виде и решавају професори који предају тим ученицима.

Испитаници су били ученици првог и другог разреда средње школе чији је матерњи језик словачки а који су основну школу завршили на словачком језику. То значи да су испитаници променили језик наставе у средњој школи. Први и други разред је одабран због тога што се адаптација на српски наставни језик одвија на почетку школовања у средњој школи а претпоставља се да је у завршним разредима већ адаптација завршена.

Осим ученика испитаници су били и професори средњих школа који предају ученицима чији матерњи језик није српски. Професори раде у истим средњим школама које похађају испитани ученици.

Средње школе су биране на основу прелиминарних информација од самих школа колико имају ученика са словачким матерњим језиком да би анкетирање било економично. Обухваћене су средње школе у два региона Војводине, Бачкој и Банату. Регион Срема није обухваћен због тога што већина

ученика из Старе Пазове, где је највећа основна школа са словачким наставним језиком, средње школе похађа у Београду и постоји проблем проналажења више ученика у једној средњој школи.

Ученици су анкете попуњавали на часу одељенског старешине а професори по принципу добровољности у зборници.

Испитано је укупно 83 ученика и 45 професора. Преглед испитаника и школа се налази у Табели 1.

- Табела 1. Испитаници у истраживању

Средње школе	Ученици	Професори
Медицинска школа «7. април», Нови Сад	7	10
Техничка школа «Јован Вукановић», Нови Сад	9	6
Економска школа «Др. Радивој Увалић», Бачка Паланка	18	7
Машинска школа «9. мај», Бачка Паланка	3	8
Електротехничка школа «Никола Тесла», Панчево	14	6
Пољопривредна школа «Јосиф Панчић», Панчево	32	8

2.1. Инструмент у истраживању

Као инструмент у истраживању је коришћен упитник посебно конструисан од стране истраживача за потребе овог испитивања. Постоји посебан упитник за ученике а посебан за професоре. Упитник за ученике је био на словачком језику а за професоре на српском језику.

Питања у упитнику се односе на следеће области:

1. проблеми у адаптацији на српски језик,
2. начин учења спског језика у основној школи и
3. утицај промене наставног језика на школски успех у средњој школи.

Детаљнији увид у упитник се налази у делу о резултатима истраживања на ученицима и професорима.

3. РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

3.1. Резултати истраживања на ученицима

У првом питању је од ученика тражено да наведу 5 предмета у средњој школи у којима имају највише проблема са српским језиком. На основу резултата може се речи да више проблема постоји у општим предметима а мање у стручним предметима. Предмети који представљају највећи проблем због српског језика су следећи (*Дијаграм 1.*):

1. Физика: 26 ученика
2. Хемија: 26 ученика
3. Српски језик: 26 ученика
4. Математика: 22 ученика

5. Историја: 17 ученика

❖ *Дијаграм 1. Предмети који представљају проблем због српског језика*

Са аспекта проблематичности предмета због српског језика можемо посебно посматрати однос општих и стручних предмета. Општи предмети су они које су ученици учили и у основној школи али на словачком језику а стручни предмети су ти са којима се ученици по први пут срећу и усвајају их на српском језику. На основу резултата који су приказани у Дијаграму 2. можемо видети да већи проблем са језичког аспекта представљају управо општи предмети. Врло је вероватно да је то због промене језика наставе и због непознавања терминологије одређених предмета. Ученици као најпроблематичније са језичког аспекта навели управо физику, хемију, српски језик, математику и историју, што су општи предмети. Терминологија стручних предмета се усваја од почетка на српском језику а из општих предмета неопходно је усвајање нових израза и мењање постојећих словачких израза.

❖ *Дијаграм 2. Однос општих и стручних предмета*

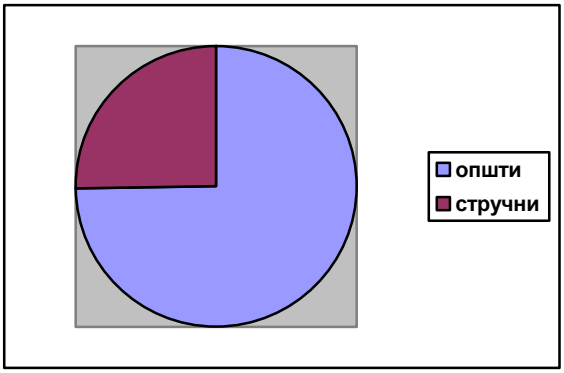

Српски језик може да представља посебан проблем због тога што ученици који су основну школу завршили на словачком језику српски језик су имали као нематерњи, по сасвим различитим плановима и програмима од српског језика као матерњег. Следи логичан закључак да су ти ученици у средњим школама у неравноправном положају када настављају са учењем српског језика као

матерњег без адакватних основа из основне школе. Поставља се питање како то превазићи а да то небуде на укор права и потребе школовања на свом матерњем језику у основној школи.

У другом питању се од ученика тражило да рангирају бројевима од 1 (највећи) до 10 (најмањи) у чему имају проблем са учењем на српском језику. Било је понуђено 9 одговора и једна отворена могућност да сами напишу одговор. Резултати рангирања су следећи:

1. усмено одговарање
2. не изражавам се довољно брзо
3. размишљам на словачком језику, онда преводим на српски језик
4. не познајем српске изразе
5. проблем ми је учење на српском језику
6. имам словачки акценат када причам српски
7. професори немају довољно разумевања
8. проблем ми је писмено проверавање знања
9. проблем ми је комуникација са школским друговима

Позитиван налаз је да најмањи проблем је комуникација са школским друговима, да не постоји исмевање или омаловажавање ученика чији је матерњи језик словачки. Исто тако ученици сматрају да професори ипак имају довољно разумевања за њихове потешкоће. Писемена провера знања се показала као мање проблематична у односу на усмену проверу. Вероватан разлог томе је да код усменог изражавања долази до изражаја флуентност, брзина изражавања као и сигурност говорника. Поред тога код усменог одговарања публику представља цео разред и професор а евентуалне негативне реакције следе непосредно после начињене погрешке и делују као негативно поткрепљење.

У трећем питању ученици су требали да опишу три проблема које су означили као највеће. Резултати се налазе у Дијаграму 3. Приметно је да су то тешкоће око усменог изражавања на српском језику. Од укупног броја испитаника (83) 20 пута је поменут проблем са непознавањем израза из појединих предмета, 13 да не разумеју све изразе на српском језику, 10 да се не изражавају довољно брзо и 10 да преводе у глави са словачког на српски језик. Као највећи недостатак знања из српског језика највише ученика је навело да има проблем са другачијим изразима из појединих школских предмета (23 испитаника) и са усменим изражавањем (9 испитаника).

Можемо рећи да је заједнички именитељ свих ових тешкоћа са адаптацијом недовољни фонд речи у српском језику, што ствара проблеме у школском учењу.

❖ Дијаграм 3. Највећи проблеми у адаптацији на српски језик

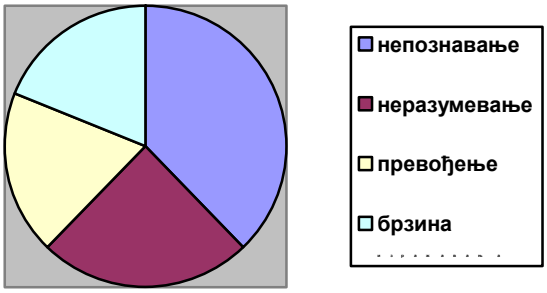

На питање *да ли* им је потребно више времена за учење само зато што је градиво на српском језику 40 ученика је одговорило потврдно а 43 ученика негативно (*Дијаграм* 4.).

❖ *Дијаграм* 4. *Да ли* је потребно више времена за учење?

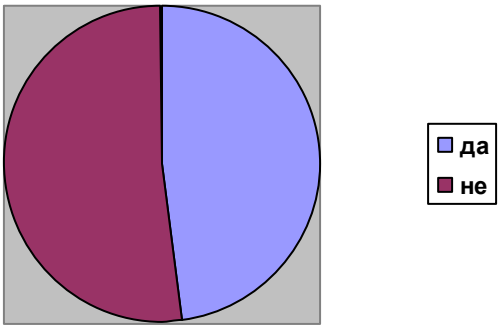

У петом питању ученици су требали *да* одговоре *да ли* на часовима морају бити пажљивији због српског језика а резултати су следећи: 25 ученика је одговорило *да* морају, 35 *да* морају понекад а 22 ученика *да* не морају.

❖ *Дијаграм* 5. *Да ли* морате бити пажљивији на часовима због српског наставног језика?

Осмо питање се односило на то, *да ли* ученици морају градиво *да* уче напамет, због тога што многе ствари не разумеју јер је градиво на српском језику. 21 *да* морају, 34 *да* понекад морају а 24 *да* не морају.

❖ Дијаграм 6. Да ли морате да учите напамет?

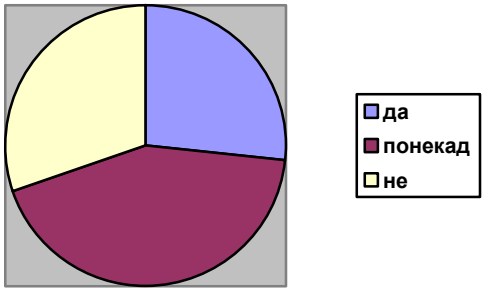

Одговори на ова три питања показују да ученици чији матерњи језик није српски морају улагати више напора и енергије за разумевање наставе као и за усвајање знања код куће. Посебан проблем је што већина ученика барем понекад прибегава вербалном механичком учењу код куће што представља намање квалитетан вид учења а разлог тога је језичке природе. Самим тим ученици добијају и лошије оцене јер не уче са разумевањем.

Одговори ученика су показали да велика већина професора ипак има разумевања за то да српски језик није њихов матерњи језик (24 да имају разумевање, 51 понеки схватају а 10 да не схватају). Такође велика већина ученика је навела да им се школски другови не исмевају због словачког нагласка приликом разговора на српском језику. Ова два податка су важна првенствено због психолошке сигурности за ученике који су променили језик наставе.

На питање с ким разговарају на српском језику осим у школи испитаници су дали следеће одговоре:

1. ни са ким: 29 испитаника
2. са пријатељима: 27 испитаника
3. са родитељима и родбином: 11 испитаника

То значи да више ученика има контакте са српским језиком изван школе у чему је посебно важна усмена комуникација са својим вршњацима. Код куће скоро сви испитаници разговарају само на словачком језику што значи да словачки језик јесте код свих ученика породични језик а српски језик је школски језик.

На питање шта би променили у настави српског језика у основној школи испитаници су навели следеће промене:

1. више часова посветити учењу српског језика: 19 испитаника
2. на часовима српског језика причати само на српском језику: 6 испитаника
3. више радити књижевност: 5 испитаника

Мада је више од половине испитаних ученика (48) одговорило да не би ништа мењали у учењу српског језика као нематерњег, за даљу праксу у основним школама је важан податак да они сматрају да треба више времена посветити учењу српског језика. Поставља се питање да ли ученицима у

основној школи треба више часова српског језика (јер ионако су више оптерећени) или је боље решење другачији план и програм, као и метода учења српског језика. Сматрамо да је ово друго решење прихватљивије и да би ученици са словачким матерњим језиком требали да имају посебна програм учења српског језика као нематерњег, различит од програма за ученике са мађарским матерњим језиком.

Посебну пажњу заслужује анализа одговора на питање да ли је боље завршити основну школу на српском језику, иако је матерњи језик словачки. Негативне одговоре је дало 40 ученика а делимично потврдне и потврдне 49 ученика (Дијаграм 7.). То значи да је мишљење подељено око једног важног питања а то је колико ученика не сматра да је важно школовати се на свом матерњем језику и колико ученика сматра да немају довољне језичке компетенције у српском језику за слушање наставе у средњој школи. Ово питање је повезано са даљом мотивацијом будућих родитеља да своју децу уписују у основне школе на словачком језику а не на српском језику (тамо где имају такав избор). Такође је повезано и са обавезом предшколске установе и основне школе да ученицима обезбеди комуникативну равноправност у српском језику и то иновираним програмима и методама учења српског језика као нематерњег или другог језика.

❖ Дијаграм 7. Да ли је боље завршити основну школу на српском језику?

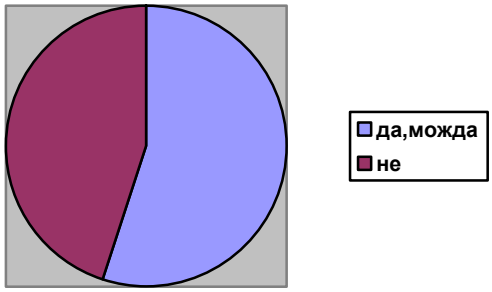

Са овом проблематиком је повезано и мишљење ученика да су ти ученици који су завршили основну школу на словачком језику у горем положају у средњој школи у односу на ученике који нису мењали наставни језик. Потврдно на ово питање је одговорило 42 ученика а негативно 24 (Дијаграм 8).

❖ Дијаграм 8. Да ли су ученици у горем положају ако су основну школу завршили на словачком језику?

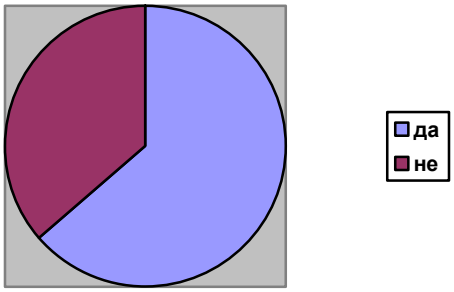

Ипак, већина ученика не сматра да на школски успех негативно утиче промена наставног језика. Тако да остаје отворено питање у чему су ти ученици у лошијем положају, да ли се ради о лошијем познавању српског језика које ипак не утиче негативно на успех, али изискује више времена за учење и повећану концентрацију на часовима, што може бити оптерећење за ученике у смислу да улажу више напора а немају боље резултате.

3.2. Резултати истраживања на професорима

У одговору на питање да ли ученици са словачким матерњим језиком имају неке проблеме са променом наставног језика је интересантно упоредити одговоре професора општих и стручних предмета и посебно професора српског језика и књижевности (Табела 2.).

- Табела 2. Да ли ученици имају неке проблеме са српским наставним језиком?

	да	**не**	**донекле**
Општи предмети (32 професора)	14- 44%	2-6%	16-50%
Стручни предмети (13 професора)	1-8%	3-23%	9-69%
Српски језик и књижевност (12 професора)	9-75%	0%	3-25%
Остали општи предмети (20 професора)	5-25%	2-10%	13-65%

Из Табеле 2. видимо да постоји разлика између професора који предају опште и стручне предмете и између професора који предају српски језик и књижевност и остале опште предемте. Професори стручних предмета у већој мери примећују код својих ученика проблеме због српског језика. Сличне резултате смо добили и од ученика. Велика разлика постоји између професора српског језика и професора осталих општих предмета. Сви професори српског језика увиђају проблеме у адаптацији на српски наставни језик, чак три

четвртине од њих позитивно тврде да такви проблеми постоје. Професори осталих општих предмета само у једној четвртини јасно тврде на постоје проблеми. Ученици су исто тако указали на проблем у адаптацији у предмету српски језик и књижевност.

У следећем питању су професори требали да наведу проблеме који се јављају конкретно у њиховом предмету. Од укупно наведена 54 различита одговора највише њих (32) се односи на продуктивни језички аспект који се тиче усменог изражавања, тешкоћа при усменом одговарању, малог фонда речи у српском језику и уопште тешкоћа у комуникацији. Професори су навели такође и неке психолошке проблеме (6), као што су притисак, нелагодност при усменом одговарању и појава страха и избегавања усменог одговарања. За разлику од усменог изражавања код писања постоји мало проблема (7). Можемо дакле на основу ових података закључити да највише проблема професори у својим предметима опажају у сфери усменог изражавања , без обзира на то о каквом предмету се ради.

У следећем питању су професори наводили како превазилаже постојеће језичке тешкоће код ученика у свом предмету. Од укупно наведених 34 различита начина највише (15) се може једном речи описати као толерантним односом према датим ученицима. Остали начини су више рада са тим ученицима (10) и стрпљењем (9).

У одговору на питање шта би требало променити у настави српског језика у основној школи они професори који су рекли да нешто треба мењати, навели су следеће пожељне промене:

1. више времена посветити учењу српског језика, више часова у основној школи,
2. ученицима је потребно више знања из граматике и правописа и
3. ученици би требали да читају више књижевних дела на српском језику.

Ученици су исто тако у највећој мери навели да треба више часова посветити учењу српског језика и читати више књижевних дела на српском језику.

Професори у највећој мери сматрају да промена наставног језика донекле утиче на школско постигнуће. На захтев да објасне свој одговор на питање да ли промена наставног језика негативно утиче на школски успех професори су за поједине одговоре дали следећа објашњења:

1. да, негативно утиче: ученицима је више времена потребно за учење, теже исказују научено, имају проблеме са граматиком, ћирилицом и ти проблеми постоје до краја школовања (4 одговора).
2. донекле: више морају да уче, несигурни су при усменом одговарању, имају слабији успех, теже се сналазе, временом све постојеће тешкоће превазиђу (23 одговора).
3. не, не утиче негативно: тешкоће су додатна мотивација за рад, ученици се брзо снађу и важан је само рад и учење (16 одговора).

На питање колико траје адаптација на српски наставни језик професори су одговорили следеће:

1. годину дана (11)
2. прво полугодиште (9)
3. првих месец дана (6)
4. током целе четири године (4)

На основу ових одговора можемо закључити да ученици који су основну школу завршили на словачком језику поред прилагођавања новој средини и новој школи морају да савладају и једну додатну тешкоћу: нови наставни језик и то у току првог полугодишта или прве године.

4. ЗАКЉУЧАК

После промене наставног језика са словачког на српски постоји адаптација на нови наставни језик. Траје целу прву годину а најинтензивнија је током првог полугодишта. Тога су свесни и ученици и њихови професори.

У општим школским предметима за разлику од стручних постоји највећи проблем и то због непознавања израза, недовољно брзог изражавања. У овоме се подудара мишљење ученика и професора. Од општих предмета се издваја српски језик и књижевност. И ученици и професори се слажу да усмено изражавање представља најизраженију тешкоћу у свим предметима.

Половина испитаних ученика сматра да треба похађати основну школу на матерњем језику, али и да су такви ученици у горем положају од ученика који су основну школу завршили на српском језику. И ученици и професори не сматрају да промена наставног језика утиче негативно на школски успех ученика, или утиче донекле.

Питање промене наставног језика у средњој школи и прилагођавања ученика на нови наставни језик можемо размотрити и са аспекта образовања деце припадника аутохтоних мањина на матерњем језику. За ове ученике најбоље резултате даје управо образовање на матерњем језику уз константно учење српског језика као предмета. Ако желимо да сачувамо мањинске језике мора постојати и мањинско образовање. Са друге стране, припадницима аутохтоних етнојезичких мањина треба школа да обезбеди комуникативну равноправност са говорницима српског језика као већинског језика. Другим речима, школа мора да пружи адекватна знања и комуникативне вештине на српском језику. Поставља се питање како ублажити прелаз са једног наставног језика на други. Ни у ком случају то не треба радити на штету мањинског наставног језика, у смислу да не треба децу образовати на мањинском наставном језику, већ на српском. На тај начин полако ће доћи до замене језика не само на индивидуалном, већ и друштвеном нивоу. Најадекватнији начин су

квалитетне методе наставе српског језика и квалитетни наставни планови и програми.

Пошто су ученици као највеће проблеме навели непознавање израза из појединих општих школских предмета било би корисно израдити терминолошке речнике на језицима свих језичких заједница које живе у Србији. Својевремено су такви речници и постојали и сигурно би и сада били корисно средство за олакшавање прелаза са језика мањине на српски наставни језик.

Језички проблеми који се појављују у средњој школи код ученика припадника аутохтоних етнојезичких мањина често служе као аргумент родитељима приликом избора наставног језика у основној школи (тамо где имају могућност избора) да се определе за већински наставни језик. Пошто је образовање на свом матерњем језику један од кључних фактора очувања етничког идентитета и етнојезичке виталности неке заједнице, треба посветити дужну пажњу прцесима и проблемима преласка са једног на други наставни језик у средњој школи. Овај рад представља један од корака у том правцу.

5. ЛИТЕРАТУРА

1. Cummins, J. (2004). *Basic Interpersonal Communicative Skills and Cognitive Academic Language Proficiency*. Jim Cummins Bilingual Education Web. Retrieved 11. 03. 2006 from **WWW.ITEACHILEARN.COM/CUMMINS/**

2. Göncz, L. (2005a). A kétnyelvűség pszichológiája. (*The psychology of bilingualism*). In I. Lanstyák and I. Vančoné Kremmer I. (Eds.), Nyelvészetről- változatosan. Segédkönyv egytemisták és a nyelvészet iránt érdeklődők számára (Multi- faceted Linguistic. Selected papers for university students and evryone interested in linguistics). (pp. 32- 76). Dunaszerdahely: Gramma Nyelvi Iroda.

3. Šimonji-Černak, R. (2005). *Neke determinante školskog uspeha kod učenika pripadnika jezičkih manjina u Vojvodini nakon promene nastavnog jezika (magistarski rad, neobjavljeno).* Novi Sad: Filozofski fakultet.

RUŽENKA ŠIMONJI-ČERNAK

Faculty of Education

ADAPTATİON TO THE SECOND TEACHİNG LANGUAGE İN SECONDARY SCHOOL FROM THE ASPECT OF PUPİLS AND TEACHERS

Summery

It concerns adaptation when it is in the field of bilingual psychology and pedagogical psychology and it has an indirect importance for the methods of learning of the majority language in schools with the minority teaching language. The results of the research carried out in 2007 in six secondary schools on the territory of Vojvodina are shown. The examiners were the pupils of the first and second class of a secondary school that changed the teaching language (83 pupils) and the teachers that work in those secondary schools (45 teachers). The aim of the research is to show how the adaptation to Serbian teaching language from the aspect of a pupil develops, how long it lasts, and how the teachers see the very process. The instrument in the research was the questionnaire which included the following fields: the problem of adaptation to Serbian language, the way of learning Serbian language in an elementary school and how the changing of the language affects the pupils` success. The results show that the biggest problem for the pupils is being unfamiliar with Serbian expressions in general subjects, oral examination and greater effort in learning. As the biggest problem, the teachers also see oral examining, as well as psychological factors that negatively affect pupils' learning (suspense, anxiety).

Key words: minority education, teaching language and bilinguals

UDK 378.147:811.111]:004.773
ID 185887500

VESNA LAZOVIĆ

University of Novi Sad

THE POTENTIAL OF BLOGGING IN LANGUAGE TEACHING

Abstract : Blogs, another useful tool for all teachers, tend to completely substitute traditional and seemingly out-of-date noticeboards. This paper reports on the use of blogs as part of modern way of teaching and informing students, presenting the concrete example of how beneficial and practical this way of virtual communication can be for any language course. Further, it highlights ideas, comments and suggestions given by the students who have had the opportunity to read and follow blogs created for specific language courses throughout one academic year.
Keywords : blog, blogging, language teaching, language course.

1. INTRODUCTION

In recent years, with the expansion of computer technology in everyday life, a language classroom has experienced the benefits of global computer networks and has introduced the growing number of learning resources such as interactive teachers' whiteboards, wikis, blogs and others, in that way enabling teachers to make their work easier and creating the potential for collaboration and interaction beyond the classroom.

This paper examines how blogs can enhance teaching and learning of English in higher education. In the first part, the paper reports on the use of blogs as part of modern way of teaching and informing students, presenting the concrete example of how beneficial and practical this way of virtual communication can be for any language course. Further, it highlights ideas, comments and suggestions given by the students who have had the opportunity to read and follow blogs created for specific language courses throughout one academic year.

2. BLOGS

2.1. Definition

A blog (a contraction of the term weblog) represents a frequently updated personal online space, i.e. a type of web page, where an author publishes posts, engages others in discussion about their posts, and collects and shares resources (Nardi et al. 2004). Winer (2003) provides a more technical definition, stating that a blog is composed of a hierarchical combination of text, images, media objects and

data, arranged chronologically, that can be viewed in an html browser. Blogging, in other words, can be defined as creating, modifying, storing, maintaining, following and adding content to a certain web resource or blog.

The first appearance of blogs dates back to mid-1990s when they evolved from the online diary, where people wrote about their daily routines, habits and shared the account of their personal lives with everyone on the web. Hence, they became a means of keeping others informed about happenings or progress over a period of time.

Blogs may take the form of an ongoing diary or personal journal, which is most commonly the case, containing personal thoughts, opinions, reflections, etc. or they may be so-called filter-style blogs, where the blogger posts links to other web content with a commentary on this (Blood 2000). However, any other content is allowed, depending on the purposes and interests of the blogger (e.g. mini-essay, photo-essay, project updates, fiction or non-fiction works). As it is such a convenient way to communicate ideas, share thoughts and elicit other people's comments, a blog is used by a wide variety of professions (students, teachers, writers, politicians, managers, journalists etc.).

There are many different types of blogs, and their number is constantly and rapidly increasing. According to Technorati.com, a blog search engine, the number of active blogs has grown from about 30,000 in 1998 to estimated 184 million blogs worldwide in 2008.

2.2. Blog features

An individual message or entry on the blog is called a post. A blog is made up of numerous posts usually displayed in reverse-chronological order. Each post is stored in the blog's database. Technologically simple as they are and closely linked to the concept of online journal writing, blogs have several specific features, the most important being the following:

1. instant publishing
2. readers' comments
3. hyperlinks to other sites
4. chronicled archive

As Chuang (2008) observes, features of blogs include instant publishing of text or graphics to the web without sophisticated programming knowledge as well as mechanisms via which readers provide comments or feedback to blog posts. There are also opportunities to establish additional hyperlinks to web sites, including other blogs and more general net resources and to archive posts by date, enabling the easy accessibility and the possibility to reread them again.

Blogs are easy to create, use and maintain. They require very little technical knowledge, since each system has already been designed and built, and all that is needed is the content to be displayed (Weiler 2003:74). The actual creation of a blog is simple and takes only a few minutes. By just going to one free-hosting blogging

website, such as blogger.com, and signing in, one will be able to create, publish and update the blog quickly and without any difficulty.

3. BLOGGING IN LANGUAGE TEACHING

Classroom blogs or class blogs are blogs that are managed by a teacher for his/her students to post their work and exchange ideas (Luehmann and Frink 2009:275), to deliver news, resources and to make students collaborate and discuss (Weller et al. 2005:64). Some authors (Weller et al. 2005:62; Richardson 2003:40) noticed that no matter the considerable acceptance and attention in popular culture and specific non-educational contexts, blogs are still adopted only at the margins in education, since only a small number of educators use them in their teaching.

Richardson (2008:26-27) describes blogs as tools that can create learning and interaction with people outside the typical classroom situation, connect the classroom to the outside world, create an archival system so members can go back and review what they have done. Weiler (2003:74) points out that blogs can be used as an extension of the classroom, where discussions and collaborations continue afterwards, thus making them an excellent vehicle for student-centered learning.

There are numerous ways of using blogs in language teaching. For example, blogs can be used as modern noticeboards by teachers, as electronic portfolios of written work by students or as a way of sharing and collaboration among students. Further, a teacher can use an existing blog to provide information and find the source of data for lesson preparation or create their own blog with the access to different exercises and lesson plans, exchanging ideas with others. Whatever the purpose and use, a blog can definitely be a motivating factor for students, since they are much acquainted with the today's technology, most commonly more than their teachers are. In that way, learning becomes independent of time and place constraints and above all, student-oriented.

3.1. Benefits of using blogs in teaching

At the same time useful, practical and time-saving, blogs can offer unique learning opportunities and enrich the learning experience. Many authors writing about the educational value of blogging have identified the following teaching and learning affordances of blogging (summarised in Luehmann and Frink 2009: 276-277):

- Materials are available for ongoing reflection, revision and analysis due to the long-term and ongoing access of blog posts.
- The structure of blogging encourages and enables the integration of varied resources, involving students in reading, critiquing, comparing and contrasting.
- Blogs offer a venue to extend classroom discussions outside the classroom leading to more and broader opportunities for interactions between students and between teacher and students.

- Classroom blogs that encourage and sometimes require students to read and critique each other's posts lead to deeper and more meaningful interaction.
- Classroom blogs are often public, thus making student work available for recognition and comment by an audience larger than the teacher, which can result in increased student motivation to produce quality work.

Zorko (2009: 21-24) states that in comparison with print materials, web-based learning promotes better cognitive learning since it is more flexible, autonomous and motivating, it allows access to a vast amount of information and a deeper approach to learning materials that can provide corrective feedback and finally, it exposes students to authentic language and culture.

4. THE INTEGRATED LANGUAGE SKILLS BLOG – AN EXAMPLE OF THE BLOG USED FOR THE LANGUAGE COURSE

Blogs serve the purpose in that they inform students and help them find numerous sources of information. The design of the page is simple, clear and easy to navigate. Although the benefits are obvious and understood, not many teachers opt to use them in their lessons.

Here presented and explained is the concrete example of how beneficial and practical this way of virtual communication can be for any language course, namely the Integrated Language Skills course. This language course, which is taken during the first two semesters of students' studies at the Department of English, Faculty of Philosophy, is intended to help them develop their linguistic competence and presents the starting point for mastering the English language.

Picture 1. The ILS blog for groups A and B

The aim of the ILS blog was, first, to inform students about future assignments, useful sites and later, it developed into an inevitable tool for almost any teaching goal. The content on the blog includes:

1. information on the course outline and the exam
2. different notifications
3. homework assignments
4. writing/test/speaking results
5. reminders of due dates (exam periods, classes, homework)
6. information on book fairs, discounts in bookshops
7. announcements of student-related events
8. useful links to other sites – additional materials and resources for optional independent learning, dictionaries, encyclopedias, other blogs etc.
9. students' comments on classroom work (e.g. presentations and debates)
10. students' writing – e.g. reviews of films, books, concerts etc.

Regarding students' writing, the publicity of their work may be a cause of concern when published on the Internet, but the personal data on the blogs can be protected if blog creators restrict the access to a limited and chosen number of people with a login and password.

Apart from these possibilities, mostly textual messages, which present the basic features of the blogging software, the blog itself can offer more advanced features and be the source of other embedded content, such as:

a) ***widgets*** – interesting and useful live updates on a website, webpage or desktop, which contain personalized neatly organized content or applications selected by its user[1], such as dictionaries online;

b) ***isuu service*** – uploading and reading documents online;

c) ***youtube service*** – uploading and sharing videos;

d) ***easy counter service*** – collecting statistics on the number of hits the blog received (e.g. when one wants to know approximately how many students have read the post).

[1] The definition taken from http://www.lazworld.com/glossary.html.

Picture 2. The report on the number of hits in January

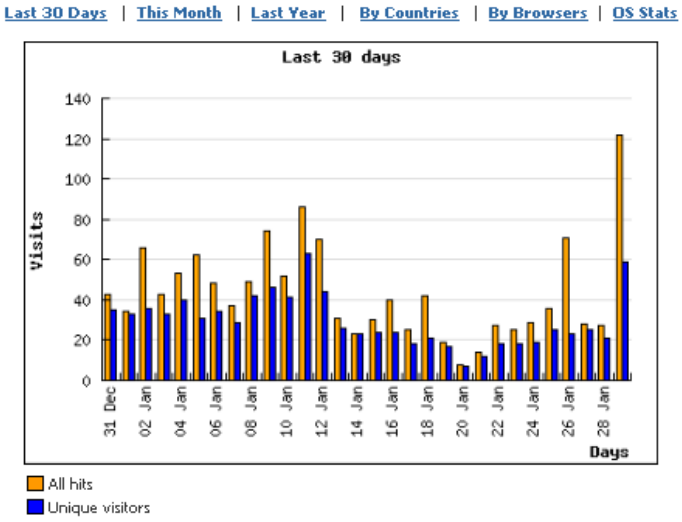

Month	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	Avg.	Total
Jan	33	36	33	40	31	34	29	42	46	41	63	44	26	23	24	24	18	21	17	7	12	18	18	19	25	23	25	21	59			29	852

5. RESEARCH – STUDENTS' PERSPECTIVE, EVALUATION AND FEEDBACK

Having introduced the concrete example of using blogs in the language course, this paper further highlights ideas, comments and suggestions given by the students who have had the opportunity to read and follow blogs throughout one academic year. The research focussed on students' analysis of the learning value of blogs based on their experience. As well as providing information about the blog used for the abovementioned language course – Integrated Language Skills, the students were asked to comment on the potential of using blogs in teaching and to offer any suggestions or ideas. The questions were as follows:

1. Which blogs created for the courses at our department do you read and follow?
2. How often? (once a day, twice a week...?)
3. How much information can be found there?
4. Are they regularly updated? Can you rely on them?
5. To what extent is/was ILS 1 and 2 blog useful, in your opinion?
6. Would you change anything about it? What in particular?
7. Any other ideas/suggestions/comments of yours about the use of blogs for academic purposes would be more than welcome.

This questionnaire was given to the total of 47 respondents, 29 were at the time the first-year students while 18 were the second-year students at the Faculty of Philosophy (Department of English). The percentage is here of no relevance, hence the detailed statystical analysis of the results will be avoided.

5.1. Summary of students' responses

The students reported that only two blogs were actively used and regularly updated in their year of study (there are around 14 courses per academic year). The majority visited the blog several times a week or more often when the results were expected. Only 3 students (less than 1%) stated that they did not have Internet access at home. The students agree that the site has to be updated regularly and the availability of hyperlinked resources be checked frequently.

Regarding the information on the ILS blog, the students were quite satisfied, and they emphasised the access to plenty of necessary information and links important both for the course and the exam.When asked about the usefulness, the students all agreed that the blog was useful, but their reasons somewhat differ. Some of their explanations were:

- ⇨ *All I needed was found there, it was regularly updated and contained all the necessary information.*
- ⇨ *We could see our test results and other announcements there, plus it also has interesting links.*
- ⇨ *Everything is accurate, well-sorted and organised.*
- ⇨ *It has many useful sites for practice. It is regularly updated.*
- ⇨ *We could express our opinions and discuss various subjects.*
- ⇨ *I mainly used it for checking exam results, as it saved my time.*

In the end, the students suggested more tasks and downloadable exercises, more writing assignments, more links to language activities and practice, book recommendations and finally, the different template of the blog, i.e. colours, letters and background. Concerning the use of blogs for academic purposes, they recognised the necessity for more blogs, one for each course, or, alternatively, one intended for students of English, where the results of all the exams could be found as well as different notifications about lectures, possible changes and cancellation etc.

6. CONCLUSION

The Internet has undoubtedly changed the perspective of future teaching and learning process and "highlighted the potential of innovative information technology for application to education" (Chuang 2008). Available to many people and easy to be used, the net is a fairly cheap way to access the source of infinite data. Many authors have recognized the potential of blogs to support classroom learning and to offer a number of possibilities for student-centered learning in higher education, since they prove to be an effective way to publish and manage content on the web.

The trends in new ways of communication cannot be ignored, since the positive effects of instant publishing and online community on students' ability and willingness to read and write after the class are extremely significant. As Weller et al.

(2005:61) suggest technology implementation in a positive learning experience can definitely be one of the strongest influencing factors in students' subsequent uptake.

Blogs are an easy and inexpensive way to improve instruction, facilitate publishing, build community, involve different audiences, and provide a lasting record of learning (Richardson 2003:42). Hence, with all these benefits in mind, teachers should not be afraid of using them in their classrooms. The good use of blogs can make teaching more interesting and refresh the teaching process.

7. REFERENCES

Blood, Rebecca (2000)."Weblogs: A History and Perspective". http://www.rebeccablood.net/essays/weblog_history.html (accessed January 20, 2010).

Chuang, Hsueh-Hua (2008). Weblog-based electronic portfolios for student teachers in Taiwan. *Educational Technology Research and Development.* Published online. http://www.springerlink.com (accessed January 15, 2010).

Luehmann, April Lynn and Frink, Jeremiah (2009). How Can Blogging Help Teachers Realize the Goals of Reform-based Science Instruction? A Study of Nine Classroom Blogs. *Journal of Science Education and Technology* 18 (3), 275-290. http://www.springerlink.com (accessed January 15, 2010).

Nardi, Bonnie A., Schiano, Diane J. and Gumbrecht, Michelle (2004). Blogging as social activity, or, would you let 900 million people read your diary? Proceedings of the 2004 ACM conference on Computer supported cooperative work held in Chicago Illinois. New York: ACM, 222 - 231. http://home.comcast.net/~diane.schiano/CSCW04.Blog.pdf (accessed January 12, 2010).

Richardson, Will (2003). Web Logs in the English Classroom: More than Just Chat. *The English Journal* 93 (1), 39-43.

Richardson, Will (2009). *Blogs, wikis, podcasts, and other powerful tools for the classrooms*. Second Edition. Thousand Oaks, California: Corwin Press.

Technorati, State of the Blogosphere. http://technorati.com/state-of-the-blogosphere (accessed January 10, 2010).

Weiler, Greg (2003). Using Weblongs in the Classroom. *The English Journal* 92 (5), 73-75.

Weller, Martin, Pegler, Chris and Mason, Robin (2005). Use of innovative technologies on an e-learning course. *Internet and Higher Education* 8, 61-71.

Winer, Dave (2003). ''What makes a weblog a weblog?'' Weblogs at Harvard Law. http://blogs.law.harvard.edu/whatMakesAWeblogAWeblog (accessed January 10, 2010).

Zorko, Vida (2009). Web Resources as a Learning Aid for ESP/EAP Students, In: *Jezik struke: teorija i praksa,* Conference Proceedings (J. Vučo, A. Ignjačević and M. Mirić, eds.). Beograd: Čigoja štampa, 17-26.

Suggested sites

Blog hosting, http://blogger.com

Blog search engine, http://www.technorati.com

Easy counter statistics, http://www.easycounter.com

ILS blog, http://aibgrupa.blogspot.com

Internet Marketing and Website Development Services, http://www.lazworld.com/glossary.html

Issuu – online publishing, http://issuu.com

Youtube – sharing videos, http://www.youtube.com

Widgets – example, http://www.ldoceonline.com/widgets.html

Web tools for Education, http://www.getmail.com.au/wwwtools/magazines.aspx

VESNA LAZOVIĆ

Univerzitet u Novom sadu

POTENCIJAL KORIŠĆENJA BLOGA U NASTAVI JEZIKA

Rezime

Pored toga što se blog sve češće koristi kao mesto na kojem se iznose različiti pogledi, mišljenja i individualni stavovi, prepoznaje se i njegova druga funkcija, koja pruža mogućnost obaveštavanja studenata. Blog kao nov i moderan način za prenošenje informacija preti da u potpunosti zameni tradicionalne i zastarele oglasne table. Ovaj rad bavi se upotrebom blogova u nastavi sa posebnim osvrtom na konkretan primer upotrebe bloga za jezički kurs i naglaskom na prednosti korišćenja ovakvog vida virtuelne komunikacije. Nadalje, ističu se ideje, komentari i predlozi studenata koji su imali priliku da čitaju i prate blogove namenjene određenim kursevima tokom jedne školske godine.

UDK81'367 ; 81-116
ID BROJ: 185887756

EVA TIBENSKÁ

Sveučilište u Zagrebu

ZNAČENJE FORME I FORMA ZNAČENJA U SINTAKSI

Apstrakt: U sveučilišnoj se praksi opis jezičnog sustava prezentira studentima u pojedinim jezikoslovnim disciplinama kao što su fonetika i fonologija, leksikologija, morfologija i sintaksa, čime se zapravo ruši cjelovita ideja o jeziku u smislu poznavanja pojedinačnih razina jezičnoga sustava. Iako se naglašava povezanost jezičnih razina i korištenje elemenata iz nižih razina, rijetko se studentima približavaju paralele koje se pojavljuju između pojedinih razina. Iako razina zvučne i sintaktičke strukture jezika i nije neposredno povezana, pokušat ćemo upozoriti na paralele koje između njih postoje.
Ključne riječi: jezični sustav, rečenica, iskaz, iskazni odgađaj, značenje, forma, struktura

Teorijsko polazište fonološke teorije slovačkog jezikoslovca Jána Sabola predstavljaju teze o odnosu pojedinačnog i općenitog te konkretnog i apstraktnog kao rezultata zajedničkog djelovanja i protukretanja integracije i specijalizacije u svjesnom psihičkom zrcaljenju stvarnosti (Sabol 1989). Njegove misli rezultiraju trijadom osnovnih zvučnih jedinica u oblasti designansa jezičnog znaka: **fona** = pojedinačno, **fonema** = apstraktno općenito, „ono što je jednostavno i zajedničko nekom skupu predmeta“ (Černík 1986, 230), **morfofonema** = konkretno općenito, tj. „ono (genetski) zajedničko, što ujedinjuje pojave u konkretnu cjelinu“ (op. cit., s. 236). Sâm autor sintetske fonološke teorije naznačuje neke paralele u odnosima između izdvojenih pojava na zvučnoj razini i u odnosima paradigma – sintagma, rečenica – iskaz, površinska – dubinska struktura, dijateza, aktanti i cirkumstanti na sintaktičkoj razini jezičnog sustava. Navedene paralele pokušat ćemo ovdje otkriti i ispitati.

Situacija na sintaktičkoj razini jezičnog sustava u usporedbi sa zvučnom razinom mnogo složenija. Dok zvučna razina predstavlja izlaznu razinu jezičnog sustava, sintaktička je razina njegov hijerarhijski najviši stupanj. Odnosima jediničnog i općenitog te konkretnog i apstraktnog dodaju se na sintaktičkoj razini odnosi sadržaja i forme, preciznije rečeno bitnog i dopunskog sadržaja, vanjske i unutarnje forme (Černík 1985, 99–102), kao i odnosi prema elementima iz nižih razina jezičnog sustava, uključujući suprasegmentalne i segmentalne fenomene zvučne razine. Za razliku od zvučne razine, gdje ne moramo uvažavati odnos prema jedinicama iz nižih razina, kod sintaktičke razine pak ne moramo uvažavati odnos

prema višim jedinicama jezičnog sustava (ako ih ne izdvajamo kao samostalnu razinu teksta).

Unutarnje hijerarhijsko ustrojstvo sintaktičke razine puno je složenije nego odnosi između fona, fonema i morfofonema na zvučnoj razini. F. Daneš (1985, str. 9) raščlanjuje tri razine (gubitka) strukturacije sintaktičkih jedinica: razinu gramatičke, propozicijsko-semantičke i komunikativne strukture. J. Horecký (1988) u svojoj sadržajno-izraznoj i funkcionalnoj analizi iskaza došao je do puno brojnijih razina strukturacije sintaktičkih jedinica. Obojica autora pak najvišom razinom sintaktičkog uobličavanja smatraju komunikat – tekst – i njegovu najmanju sastavnicu, elementarnu jedinicu teksta, odnosno iskaz. Razlog je za to taj što je funkcija iskaza „biti znak određene situacije". Istu funkciju ima i rečenica. Međutim, dok je funkcija iskaza biti znak određene situacije u komunikaciji, funkcija je rečenice biti znak određene situacije u jeziku. Iz toga proizlazi sljedeće: dok je propozicijski sadržaj iskaza to što se o situaciji izjavljuje s obzirom na komunikacijsku namjeru, sadržaj je rečenice to čega se od poznate denotativne situacije rečenica dotiče prilikom svoje idejno-jezične obrade. Pri analizi rečenice kao apstraktno-opće jedinice ne uzimamo u obzir komunikacijsku namjeru i komunikacijsku situaciju povezanu s njezinom realizacijom. Kao rečenice razmatramo zapravo tipske iskaze s komunikativnom funkcijom obavještavanja i primarnom formom koja služi njezinu uobličavanju.

U lingvističkim radovima ne postoji uvijek razlika između *rečenice* i *iskaza*. Funkcioniranje jezika nas međutim uvjerava da u svjesnom psihičkom odražavanju stvarnosti dolazi neprestano do izražavanja suprotnosti konkretnoga i apstraktnoga. S gledišta te suprotnosti potrebno je, jednako kao u fonologiji, svrstati **rečenicu** pod apstraktno općenito, **iskaz** pod apstraktno konkretno i **iskazni događaj** pod konkretno, pojedinačno. Termin *iskaz* ne označava pak konkretan iskazni događaj ostvaren u određenoj komunikativnoj situaciji od strane konkretnog govornika, nego povijesno uvjetovan rezultat generalizacije velikog broja tipski istovjetnih događaja.

Iskaz kao konkretno-općenita jedinica postaje predmet istraživanja jezikoslovaca gledajući s aspekta njezina svrstavanja u višu jedinicu, teksta (ovdje se pozornost obraća ponajprije na pitanja koheznosti i koreferencije), ili s aspekta unutarnje strukture odnosno uzajamnog odnosa njezine sadržajne i formalne sastavnice. Vanjska, pojavna strana iskaza eksplicitna je odnosno implicitna iskazna forma (termin koristimo prema autorima Grepl – Karlík, 1983). Sadržajna strana predstavlja propozicijski sadržaj i željenu komunikacijsku namjeru. Odnos je sadržaja i forme prema V. Černíku (1985, 101) odnos bitnog i dopunskog sadržaja, vanjske i unutarnje forme. Svaki sadržaj ima svoju formu, a svaka forma nekakav sadržaj. T. B. Alisovova (1971) osobinu primarnosti pripisuje određenom značenju odnosno određenoj formi na osnovi kriterija uobičajenosti ili većoj mjeri pojavljivanja njihove uzajamne korelacije, apstrahirane iz visoke brojnosti njihovih korelacija pri realizaciji u rečenici, preciznije u iskazu. Naime, primarna je forma u odnosu prema određenom značenju njegovo najvjerojatnije uobličavanje, tj. ono koje se pojavljuje potencijalno najčešće. Veza između primarne forme i određenog značenja (i obratno) stvara spoznaju da takva forma najbolje opisuje dani sadržaj.

Odnos između značenja i forme u sintaksi pojava je povijesno uzrokovana, a istodobno relativna, što se obuhvaća terminom asimetrični dualizam. On je rezultat tendencije koja vrijedi u jeziku općenito, dakle da jedna jezična forma služi izražavanju nekoliko značenja, nerijetko suprotnih. Svaka promjena forme u usporedbi s primarnom formom donosi određeni pomak u značenju, budući da je forma u dugoročnom procesu postojanja jezika stvorila svoje vlastito značenje, tzv. značenje u zrcaljenju forme (Dokulil – Daneš, 1958).

Ako je, dakle, na razini iskaza potrebna mogućnost uobličavanja propozicijskog sadržaja „zahtijevam da ideš van" komunikacijska namjera „želim postići da napustiš prostoriju i ideš van" i primarno eksplicitna forma iskaza, rečenična *Naređujem ti/tražim da ideš van.* ili implicitna forma iskaza, rečenična *Idi van!*, odnosno nerečenična forma *Sad van!*, a usprkos tome ćemo se poslužiti sekundarnom formom iskaza *Trebao bi ići van;* / *Što misliš o tome da ideš van?*, unosimo u te iskaze nove značajne nijanse povezane sa značenjem upotrijebljene sekundarne forme. U navedenim primjerima riječ je o nijansama preporučivanja i predlaganja. Komunikacijska se namjera upotrebom sekundarne forme ne mijenja, no mijenja se propozicijski sadržaj i u njemu uključena komunikacijska funkcija „zahtijevam" u funkciju „imam preporuku/prijedlog".

Rečenica kao sintaktička jedinica na razini jezika ima puno ustaljenije i manje brojne oblike izražavanja nego što ih ima iskaz. Kao primjer navodimo rečenicu *Otac će se danas vratiti.* Sa semantičkom strukturom *procesor* (aktivna supstancija koja vrši radnju, a pritom ne djeluje na drugu supstanciju) – *radnja kao proces* – *tempus.* Nasuprot nje mogu stajati iskazi različitoga propozicijskog sadržaja s komunikativnom funkcijom: *Otac će se danas vratiti.* / *Otac će se vratiti danas.* / *Danas se vraća otac (a ne majka); Vraća li se danas otac?* / *Vraća li se otac danas? Oče, vrati se danas! Neka se otac danas vrati! Da se bar danas otac vratio! ...*

To što J. Horecký u citiranom radu smatra funkcijom rečenice ili iskaza „biti znak određene situacije" ne znači da rečenica odnosno iskaz logično točno i iscrpno uobličava sve poznate atribute situacije koju uobličava. Misaoni proces povezan neposredno s produkcijom iskaza u komunikacijskom procesu interpretira se ovdje sukladno V. Černíku (1985) kao međusubjektni odnos, kao društvenu formu mišljenja kod koje dolazi do narušavanja logike uobličavanih pojava. J. Popela (1985, 178) o tome piše: „... općenito postoji mogućnost izbora između osobina koje odražavaju određenu stvarnost, taj je izbor u danom jeziku društveno obvezan (konvencionalan), i zato je popratna pojava svakog odraza stvarnosti određeni stupanj konvencionalnosti. Jezična konvencionalnost i jezična stilizacija dvije su strane iste pojave koje proistječu iz principa izbornosti."

Određena deformacija jezične biti uobličavanog fragmenta stvarnosti javlja se pod utjecajem toga, što se u mišljenju koje prethodi produkciji iskaza koristi u većoj mjeri subjektivna interpretacija pojava stvarnosti. Sastoji se u transformaciji kroz prizmu stvarnosti s njezinom poznatom logičnom biti kroz prizmu čovjeka, njegovu osjetilnu, osjećajnu ili racionalno-evaluacijsku sferu. Uz ostalo to se iskazuje tako da bilo koju aktivnost čovjek u društvenoj formi mišljenja obrađuje prema istoj shemi

koju rabi za obrađivanje ljudske (namjerne, promišljene) aktivnosti. Češki jezikoslovac V. Skalička (1962) naziva taj princip na području sintakse akcijskim principom, te na osnovi njega karakterizira sintaksu kao antropocentričku.

Subjektivna komponenta misaone djelatnosti kao međusubjektnog odnosa dolazi do izražaja ponajprije na području izbora između više mogućnosti obrade stvarnosti. Osnova je izbor djelomične situacije (fragmenta) kao određene poznate situacije, te dalje izbor tog kuta gledanja, od kojeg se izabran fragment stvarnosti idejno procesuira i jezično uobličava. Na izbor kuta gledanja utječu postojeće i poznate zakonitosti uobličavane stvarnosti (na primjer ako u toj stvarnosti ne postoji izvor aktivnosti ili taj izvor ne poznajemo, ne možemo je s gledišta izvora aktivnosti i vrste njegove aktivnosti uobličiti: *Sijeva*). Na drugoj strani determiniraju izbor kuta gledanja postojeće, relativno ustaljene mogućnosti idejne obrade i jezičnog uobličavanja određene tipski istovjetne denotativne situacije. Na primjer rezultat tzv. logičkog mišljenja kao subjektno-objektnog odnosa jest spoznaja da se u realnosti obična vrata (ne automatska na fotoćeliju) mogu otvoriti samo pod utjecajem nekog vanjskog izvora aktivnosti. Međutim, u misaonoj obradi koja prethodi stvaranju iskaza postoji mogućnost apstrahirati na temelju ustaljenih misaono-jezičnih shema i poznatog izvora aktivnosti te obraditi odabranu činjenicu samo s njezine „pojavne" strane. Rezultat tog procesa može biti iskaz *Vrata su se otvorila,* u kojem se istodobno apstrahira od strane percipijenta „pojavne" strane uobličavane stvarnosti. (Imanentnu prisutnost percipijenta, evalvatora i sl. označava I. Poldauf, 1964, kao prisutnost tzv. trećeg sintaktičkog plana.)

S obzirom na veliku mjeru generaliziranja možemo konstatirati da su se u dugoročnom procesu tvorbe rečenica ustalile sljedeće mogućnosti kuta gledanja ili gledišta na jezično uobličavane fragmente stvarnosti:

A: Gledanje fragmenta stvarnosti preko govornika ili drugog živog, obično ljudskog bića kao opažatelja, osjetitelja odnosno vrednovatelja dane stvarnosti. Opažanje, osjećanje odnosno vrednovanje moraju pritom biti „pasivni", u obratnom slučaju riječ bi bila o kutu gledanja uobličavanja stvarnosti kroz izvor aktivnosti (skupina B b).

Primjer: *U kuhinji osjećam miris kave.*

U kuhinji se osjeća miris kave. (neosobno izražavanje značenja „svatko osjeća mirisa kave u kuhinji")

B: Gledanje fragmenta stvarnosti kroz njega samoga, tj. u apstrahiranju od opažatelja i sl. To se gledište dalje raščlanjuje na:

a) golu konstataciju njegova postojanja, uz eventualnu vremensku odnosno prostornu konkretizaciju toga postojanja:

Primjer: *U kuhinji je miris kave.*

Miris se kave širi prostorijom. (= slikovito izražavanje, koje rješava nespretnost uobličavanja u prethodnoj rečenici)

Ako zanemarimo tu mogućnost (npr. N. D. Aruťunovova, 1976, takve egzistencijalne rečenice uopće ne smatra rečenicama sa subjektno-predikatnom

strukturom), budući se tvorac rečenice u pravilu odlučuje između mogućnosti uobličavanja stvarnosti:

b) na osnovi principa aktivnosti, tj. kroz izvor aktivnosti i vrstu njegove aktivnosti.

Primjer: *U kuhinji (lijepo) miriše kava.* (*kava* je aktivna supstancija koja proizvodi miris; u rečenici je subjektni participant sa specifikacijom *procesor*; više o aktivnim specifikacijama subjektnog participanta vidi Tibenská, 1991)

c) na osnovi principa neaktivnosti – sastoji se u gledanju stvarnosti kroz njezinu „pojavnu" stranu kao izraz relativno stalnog stanja, osobine odnosno neaktivne, spontane radnje njezina nositelja:

Primjer: *Kuhinja miriše po kavi.* (značenje glagola *mirisati* promijenilo se iz aktivnog „proizvoditi miris" u neaktivno „biti mirisan, imati osobinu mirisa")
Kuhinja je mirisna od kave.

Sljedeća mogućnost uobličavanja stvarnosti pri nepromjenjivom kutu gledanja (A, B) rečenične su strukture u kojima se cijela denotativna situacija idejno obrađuje i dalje jezično uobličava u posesivnom odnosu prema osobi s obzirom na koju vrijedi situacija, odnosno koja iz situacije ima korist/štetu. Naziv za osobu u posesivnom odnosu prema uobličavanoj stvarnosti ispunjava u semantičkoj strukturi rečenice nesubjektnu, a istodobno neobjektnu ulogu benefaktora Njegov nesubjektan i neobjektan položaj proizlazi iz toga što nije izravan sudionik uobličavane situacije (predikat nije s gledišta intencije orijentiran na tu supstanciju kao na obvezatno prisutnu u rečeničnoj strukturi). Naravno, ne može se svaka uobličavana situacija pripisati supstanciji u ulozi benefaktora. Kod prije navedenih primjera to je moguće samo u slučajevima rečeničnih struktura B b (s aktivnim subjektom – procesorom): *U kuhinji miriše kava. – U kuhinji <u>mi</u> miriše kava.* i struktura B c (s neaktivnim subjektom specificiranim kao nositelj stanja): *Kuhinja miriše po kavi. – Kuhinja <u>mi</u> miriše po kavi.*

Nositelji su jezika tijekom njegova dugog korištenja stvorili ustaljene sintaktičke forme uobličavanja tipski istovjetnih značenja (idejno procesuiranih fragmenata stvarnosti). Te su ustaljene forme stekle dugoročnom stereotipnom upotrebom svoje vlastito značenje, već spomenuto „značenje u zrcaljenju forme". To se „značenje forme" vrlo učinkovito koristi u razlikovanju stupnja mjere i aktivnosti odnosno neaktivnosti u idejno-jezičnom procesuiranju istovjetne djelomične denotativne situacije (podrobnije Tibenská, 1988). Primjerice denotativnu situaciju koju možemo na osnovi logičnog idejnog procesuiranja karakterizirati kao neaktivnu radnju, koju određena supstancija vrši nenamjerno, bez upotrebe volje, možemo uobličiti na dva načina:

a) *Otac štuca.* – b) *Ocu se štuca;*

a) *Poskliznula sam se (na mokroj travi).* – b) *Poskliznulo mi se (na mokroj travi).* = doslovno prevedena slovačka pečenica.

U rečenicama s dativno izraženim subjektom (*otcu, mi)* značenje je rečenične strukture, dakle forme, u skladu s logičnim poznavanjem denotativne situacije. Vanjski, formalni pokazatelji:

a) besubjektna (neosobna) rečenična struktura;

b) subjekt izražen nesubjektnom formom, dakle kroz padežnu formu dativa u kombinaciji s nepolaznom pozicijom u rečenici;
c) neosobno povratni oblik glagola u predikatu, svojim ustaljenim značenjem naglašava u jeziku flektivnog tipa, kao što je i slovački i drugi slavenski jezici, značenje neaktivnosti subjektnog participanta semantičke strukture rečenice i rečenice kao cjeline.

Odnos između značenja i forme rečenice opisuje se sukladno koncepciji rečeničnih obrazaca u češkom (Daneš, Hlavsa i dr., 1981) tzv. kompleksnim rečeničnim obrascem (u brojniku je kraticama sintaktički relevantnih morfoloških podataka uobličena formalna struktura, u nazivniku semantička struktura rečenice). Situacija na razini rečenice na određeni je način kompliciranija nego na razini iskaza zato što je svoja vlastita značenja stvorila s jedne strane djelomična *sintaktička forma* (u slovačkom se kod subjekta naziva *podmetová*); podrobnije Tibenská, 1995, kod objekta *predmetová* (gramatički objektna), kod predikata sukladno češkoj tradiciji naziva se *predikátorová* (gramatički predikativna)), no u povijesnom razvoju jezika stvorila ga je i *forma rečenice kao cjeline*, njezina *rečenična shema* odnosno *konstrukcija*. (U usporedbi s tim u iskazu je relevantna samo cjelina – iskazna forma). Na primjer rečenične sheme $S_N - VF$ i $S_N - VF - S_A$ imaju svoje „značenje u zrcaljenju forme" specificirano kao aktivno. Oni naime služe za formalno uobličavanje rečenica s aktivnim subjektom specificiranim kao **procesor** (*Dječak trči, trubi...*), **aktor** (*Dječak motri puža.*), **kauzator** (*Preživjeli su okitili grob.*) odnosno **realizator** (*Cvijeće je okitilo grob.*). (Termine i primjere preuzimamo iz radova Tibenská, 1989. i 1991.) Ako se služimo sintaktičkom fonološkom teorijom, onda jest sintaktička subjektna pozicija aktivnog subjekta u rečeničnoj shemi pozicija njegova maksimalnog razlikovanja (*maksimalne participantske diferencijacije*).

Ako se pak rečenične sheme $S_N - VF$ a $S_N - VF - S_A$ koriste radi uobličavanja semantički neaktivnih rečenica, onda značenje forme dolazi u suprotnost s njihovom semantičkom strukturom. Aktivno značenje rečenične sheme tada donekle modificira, „ublažava" ukupno negativno značenje rečenice, a također značenje njenih pojedinih članova. Primjerice u rečenici *Otac drijema.* neaktivno je značenje rečenice izraženo već i u neaktivnosti predikatnoga glagola kao leksičke jedinice, a također i poznavanjem logike uobličavane situacije. Znamo o njoj da radnju *drijemanja* ne može ljudski činitelj obavljati svjesno, namjerno. Aktivno značenje rečenične sheme pak uzrokuje da je subjekt u ovoj rečenici specificiran kao **neaktivan nositelj radnje**. U rečenici *Ocu se drijema.* rečeničnom shemom $S_D - VF_{neos.\ refl.}$ pojavljuje se u ulozi predikata isti glagol s neaktivnim rečeničnim značenjem. Njegovo je pak leksičko značenje u skladu s ukupnim neaktivnim značenjem rečenične sheme. Rezultat je specifikacija subjektnog participanta kao **nositelja (fizičkog) stanja**. To je u usporedbi sa specifikacijom nositelja radnje specifikacija s većom mjerom neaktivnosti.

Kao što je već rečeno, pojedini su participanti semantičke strukture rečenice koje imaju svoje primarno i sekundarno sintaktičko (gramatičko) uobličavanje. Ako subjekt shvaćamo kao semantički entitet koja uključuje sve njezine aktivne

i neaktivne specifikacije, onda primarnom formom uobličavanja subjekta u slovačkom jeziku smatramo formu subjekta (prema drugoj terminologiji tzv. gramatičkog subjekta). Riječ je o supstantivu ili njegovu ekvivalentu, zamjenici, u padežnom obliku nominativa odnosno niječnog/partitivnog genitiva u polaznoj poziciji u rečenici (ne u smislu aktualne raspodjele, nego iz perspektive supstancije, kongruencijski povezane s predikatom (Tibenská, 1995).

Pri podrobnijem svrstavanju subjekta na aktivne i neaktivne specifikacije možemo pak subjektnu sintaktičku formu označiti kao primarnu samo u odnosu prema aktivnim specifikacijama subjekta. Njegove se neaktivne specifikacije primarno uobličavaju formama ***S/Pron***$_A$ ili ***S/Pron***$_D$ odnosno ***prepS/Pron***$_I$ i nepolaznom sintaktičkom pozicijom: *Zebe ga; Mami se loše diše; S njim je loše.* = doslovno prevedene slovačke rečenice. Takva forma približava svojim ustaljenim značenjem neaktivne specifikacije subjekta i objekta, koji je po značenju primarno neaktivan (Tibenská, 1998).

Od slučajeva kada promijenjena forma rečenice i pojedinih njezinih članova izaziva promjenu semantičke strukture rečenice, potrebno je razlikovati slučajeve **deriviranih rečeničnih struktura (DRS).** Značenjska strana DRS-a zadržava izvorni, iako pod utjecajem sekundarne forme djelomično modificiran oblik. Istovjetnost značenjske strane osnovne i derivirane rečenične strukture oslanja se prije svega na nepromijenjeno aktivno značenje glagola u predikatu: *Učitelj kažnjava učenika (zbog neposlušnosti). → Učenika se kažnjava (zbog neposlušnosti). / Učenik je kažnjen (zbog neposlušnosti).*

Značenjska modifikacija, do koje dolazi kod DRS-ova interpretira se u skladu s autorima M. Grepl – P. Karlík (1983, 37) kao promjenu hijerarhizacije njihove semantičke strukture. Na položaj najvažnije, izlazne supstancije u DRS-u izvorni objekt javlja se specificiran kao patiens ili rezultat (rjeđe kao adresat). Aktivni se subjekt putem padežnog oblika i pozicije tipične za cirkumstant „pomiče u pozadinu" kao instrument ili u potpunosti ispada iz rečenične sheme. No odmah nakon što predikat dobije neaktivno značenje, kao na primjer u rečenici sa sponsko-imeničkim predikatom *Ulice su bile pune ljudi.*, rečeničnu strukturu ne smatramo deriviranom nego samostalnom.

Rečenične strukture u kojima se zamjenjuje dio i cjelina u ulozi subjektnog odnosno objektnog participanta semantičke strukture također ne pripadaju deriviranim strukturama sa sinonimnom semantičkom strukturom, nego rečenicama koje uobličavaju različiti fragment iste globalne denotativne situacije. O značenjskoj korelaciji (sinonimiji) takvih rečenica možemo govoriti samo s gledišta istovjetne poznate globalne, a ne više iz gledišta uobličavane djelomične situacije. Kao primjer navodimo rečenične strukture:

1 a) *Znanstvenici su svoju pozornost usmjerili na poznati problem.* – b) *Pozornost znanstvenika usmjerila se na poznati problem.*

Posvojni odnos između dijela i cjeline potvrđuje zamjenica *svoju* u rečenici 1 a te naziv cjeline u poziciji neodređenog atributa u rečenici 1 b.

2 a) *Mama je obrisala namještaj od prašine.* – b) *Mama je obrisala prašinu s namještaja.*

Različitost uobličavane situacije počiva na različitosti participanta u ulozi objekta, kojim je u rečenici 2 a cjelina (*namještaj*) i u rečenici 2 b dio cjeline (*prašina*).

Deriviranim rečeničnim strukturama ne pripadaju ni **tzv. proširene rečenične strukture**, u kojima je spram značenjski korelacijskim, tzv. uvrštenim rečeničnim strukturama, **pridošao novi participant u ulozi subjekta.** Isto kao u analiziranim relacijama dio – cjelina, i u sadržajno korelacijskim rečeničnim strukturama riječ je o različitoj idejno-jezičnoj obradi jedne globalne denotativne situacije. Pri ekstenziji rečenice za još jedan subjektni participant dolazi do gubitka subjektnosti prethodnog subjekta.

Primjerice: *Auto je skrenuo iza ugla.* (imenica *auto* je subjekt sa specifikacijom procesora) –

> *Vozač je autom skrenuo iza ugla* (imenica *vozač* je subjekt sa specifikacijom kauzatora, imenica *autom* jest cirkumstant sa specifikacijom instrument/sredstvo).

Slično tome može (ali ne mora) nakon proširivanja jednostavne rečenične strukture za sljedeći objektni participant izgubiti svoju objektnost i izvorni objekt.

Primjer: *Mama je zakrpala košulju.* (*košulju* = objekt sa specifikacijom patiens)

> *Mama je zakrpala rupu (na košulji).* (*rupu* = objekt sa specifikacijom patiens, *na košulji* = cirkumstant sa specifikacijom locus)

Oblik semantičke strukture rečenice (SSR) je dakle rečenična shema i njezine pojedinačne sastavnice. Sadržaj SSR-a tvore odnosi između njegovih članova pri čemu on određuje i specifikaciju njihovih participantskih uloga. SSR participantima i njihovim specifikacijama odgovara na formalnoj razini struktura rečeničnih članova (subjekt – gramatički subjekt, u slovačkoj terminologiji zvani podmet). Sadržaj rečenične sheme jest sintagmatika, dakle semantički odnosi koordinacije i subordinacije (predikacije i determinacije) unutar sintagme. Oblik rečenične sheme tvore formalni odnosi u sintagmi – jaka i slaba sintaktička ovisnost (*Jan piše; piše zadaću*), ista sintaktička razina (*otac i mama*) i sintaktička neovisnost, odnosno adjunkcija (*umijeće šutjeti*). I na ovoj najnižoj razini sintaktičkih jedinica dolazi do izražaja asimetrični dualizam značenja i oblika (prava i neprava parataksa).

Nižim jezičnim razinama, a ne više sintaksi, pripadaju jezični eksponenti formalnih relacija u sintagmi kao što jesu pripadnost člana sintagme pojedinim vrstama riječi, sintagmatski relevantne gramatičke kategorije, npr. padež, gramatičke riječi – prijedlozi i veznici, te fonska sredstva – stanka, naglasak, rečenična intonacija.

Iz prethodne analize proizlazi da arbitrarnost jezičnog znaka, tako vidljiva, iako ne stopostotna na razini leksema (onomatopejske riječi, izražajni „eho“ fonema i suprasegmentalnih jedinica u značenju leksičkih jedinica; Sabol 1984), djelomično slabi na sintaktičkoj razini prema višim jedinicama jezičnog sustava. Uzrok tome vjerojatno se krije u poznatoj logici uobličavane situacije i prirodnom nastojanju govornika da izrekne o uobličavanoj stvarnosti istinitu i točnu informaciju.

Zaključak: Na osnovi analize prikazanog materijala dolazi se do spoznaje da do nesklada između značenjskog i formalnog aspekta rečenice dolazi samo kada je

semantika korištenih leksičkih jedinica (ponajprije semantika glagola u funkciji predikata) toliko jednoznačna da ne mora imati podršku u sintaktičkoj formi i njezinu značenju. Međutim, upotrijebljena sekundarna sintaktička forma donosi sa sobom istodobno svoje vlastito značenje (značenje u ogledalu forme) kojim se precizira odnosno djelomično mijenja (modificira) značenje koje je nastalo korelacijom značenjske strane upotrijebljenih leksičkih jedinica.

Poželjno je dakle da navedene paralele između jedinica i pojava pojedinih razina jezičnog sustava, a također između značenja i forme, ne izostaju u nastavnoj praksi na razini sveučilišnog studija jezika.

LITERATURA

Alisova, T. B. : Očerki sintaksisa sovremennogo italianskogo jazyka. Semantičeskaja i grammatičeskaja struktura prostogo predloženija. Moskva, Izdateľstvo Moskovskogo universiteta 1971.

Aruťunova, N. D.: Predloženije i jego smysl. Logiko-semantičeskije problemy. Moskva, Nauka 1976.

Černík, V.: Filozofické kategórie formy a obsahu. In: K princípom marxistickej jazykovedy. Red. J. Horecký. Bratislava, Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV 1985, s- 95-106.

Černík, V.: Systém kategórií materialistickej dialektiky. (Kritika Hegelovej Logiky ako vedy.) Bratislava, Pravda 1986.

Daneš, F.: Věta a text. Studie ze syntaxe spisovné češtiny. Praha, Academia 1985.

Daneš F. – Hlavsa, Z. a kol.: Větné vzorce v češtině. Prahla, Academia 1981.

Dokulil, M. –DANEŠ, F.: K tzv. významové a mluvnické stavbě věty. In: O vědeckém poznání soudobých jazyků. Praha, Nakladatelství ČSAV 1958, s. 231-246.

Grepl, M. – Karlík, P.: Gramatické prostředky hierarchizace sémantické struktury věty. Brno, Universita J. E. Purkyně 1983.

Horecký, J.: Obsah, forma a funkcia jazykových jednotiek. In: Funkční lingvistika a dialektika. Linguistica XVII/2. Eds. J. Nekvapil, O. Šoltýs. Praha, Ústav pro jazyk český 1988, s. 323-328.

Poldauf, I.: The Third Syntactical Plan. Travaux Linguistique de Prague 1. Red. J. Vachek. Prague, Éditions de l´Academie Tchécoslovaque des Sciences 1964, s. 267-280.

Popela, J.: K otázce jazykové stylizace myšlenkového obsahu. In: Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Fac. Philosophica. Philologica 52, 1985, s. 171-179.

Sabol, J.: Výrazové „echo" vo význame lexikálnej jednotky. In: Obsah a forma v slovnej zásobe. Materiály z vedeckej konferencie o výskume a opise slovnej zásoby slovenčiny. (Smolenice 1. – 4. marca 1983.) Red. J. Kačala. Bratislava, Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV 1984, s. 156-163.

Sabol, J.: Syntetická fonologická teória. Bratislava, Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV 1989.

Skalička, V.: Das Wesen der Morphologie und der Syntax. In: Acta Universitatis Carolinae – Philologica 3. Slavica Pragensis IV. Red. V. Barnet a i. Praha, Universita Karlova1962, s. 123-127.

Tibenská, E.: Dialektický protiklad aktívnosti a neaktívnosti pri syntaktickom stvárňovaní objektívnej reality. In: Funkční lingvistika a dialektika. Linguistica XVII/2. Eds. J. Nekvapil, O. Šoltýs. Praha, Ústav pro jazyk český 1988, s. 329-335.

Tibenská, E.: Sémantika subjektu vo vzťahu k sémantike vety. Kandidátska dizertačná práca. Bratislava, JÚĽŠ SAV 1989.

Tibenská, E.: Subjekt a jeho aktívne (činiteľské) špecifikácie. Jazykovedný časopis, 42, č. 1, 1991, s. 39-52. rus. resumé s. 52.

Tibenská, E.: Podmet a subjekt. In: Studia Academica Slovaca, 24. Prednášky XXXI. Ročníka letného seminára slovenského jazyka a kultúry. Red. J. Mlacek. Bratislava, Stimul – Centrum informatiky a vzdelávania FF UK 1995, s. 177-186.

Tibenská, E.: Objektový participant sémantickej štruktúry vety. Slovenská reč, 63, č. 4, 1998, s.198–209.

EVA TIBENSKÁ

University of Zagreb

THE MEANING OF FORM AND THE FORM OF MEANING

Summary

The paper deals with the problem of terminological differentiation of the terms *sentence, utterance* and *speech act.* All these units have both semantic and formal meaning. In the course of development a particular meaning associates with a particular form. Use of a secondary form results in the change or modification of the meaning due to the meaning of the form used. In the thinking process preceding the formation of a higher syntactic unit there is a constant simplification of the recognised logic of the presented situation and there is also a selection of the point of view from a constant number of points of view.
Thus the arbitrariness of a linguistic sign is partially violated in the relation to a higher syntactic unit.

UDK811.133.1'367.322
ID 185889292

Наташа Радусин-Бардић

Универзитет у Новом Саду

УПИТНЕ РЕЧЕНИЦЕ ФРАНЦУСКОГ ЈЕЗИКА У АВГС И КОМУНИКАТИВНОЈ МЕТОДИ

Сажетак: Основне разлике у приступу учења граматике у АВГС и комуникативној методи произлазе из чињенице да је у АВГС методи заступљен имплицитан, док је у комуникативној методи заступљен експлицитан приступ учења граматике. У овом раду биће приказано како се ти различити приступи огледају у учењу упитних реченица у настави француског као страног језика. Упитне реченице заслужују посебну пажњу у настави француског као страног језика с обзиром на чињеницу да се одликују синтаксичком разноврсношћу облика чији се правилан одабир, у конкретном говорном чину, нужно везује за ситуационо раслојавање језика, тј. прилагођава се условима одвијања конкретне говорне ситуације и степена њене формалности.
Кључне речи: упитне реченице, француски језик, АВГС метода, комуникативна метода

1. ГРАМАТИКА У АВГС МЕТОДИ И КОМУНИКАТИВНОМ ПРИСТУПУ УЧЕЊА СТРАНИХ ЈЕЗИКА

1.1. Увод

Аудио-визуелна глобално-структурална (АВГС) метода и комуникативни приступ у учењу страних језика два су методолошка правца која су у великој мери обележила савремену наставу француског као страног језика. Након што упоредимо њихов однос према учењу граматике и према стандардном језику, видећемо како се те разлике одражавају на учење интерогативног модалитета у настави француског као страног језика.

Анализирајући основне карактеристике АВГС методе и комуникативног (функционалног) приступа у учењу страних језика, Робер Галисон је упоредио њихове ставове у односу на кључна дидактичка питања: коме је учење намењено, који циљ се наставом жели постићи, на који начин је одабран педагошки материјал, те на којим теоријским, методолошким и педагошким принципима се заснива учење страног језика [Galisson 1980]. Управо различите концепцијске основе, од којих полазе ови методолошки правци, одражавају се и на њихов различит став према граматици и према грешци, који је, поред осталих најважнијих одлика, истакла проф. др Душанка Точанац [Точанац 1990]. Док је у АВГС методи заступљена имплицитна граматика, у комуникативном приступу је заступљена експлицитна граматика, АВГС метода

има негативан став према грешци, док комуникативан приступ има позитиван став према грешци. Да би ове разлике биле објашњене, нужно је, дакле, сагледати неке опште поставке на којима почивају ова два методолошка правца.

1.2. Граматика у АВГС методи учења страних језика

АВГС метода тежи постизању комуникације истичући у први план искључиво лингвистичку компетенцију. Будући да се, у АВГС методи, под наслеђеним утицајем бихевиоризма из аудио-оралне методе, стицање лингвистичке компетенције неког страног језика изједначава са механичким процесом усвајања одређених навика, по принципу *стимуланс-респонс*, усвајање граматичких модела постиже се помоћу структуралних вежби које, понављањем, супституцијом и трансформацијом одговарајућих језичких структура, треба да доведу до усвајања датих језичких механизама. АВГС метода ослања се на структуралистичку лингвистичку теорију, а одабране граматичке структуре и лексичке јединице у АВГС методи произлазе из анкета, спроведених током педесетих и почетком шездесетих година прошлог века, које су имале за циљ да утврде учесталост употребе одређених облика у савременом француском језику и на основу којих је установљен „основни француски језик" (*le français fondamental 1er degré* и *le français fondamental 2e degré*) који је требало да омогући једнообразно, брзо и ефикасно учење за све полазнике почетног и, касније, средњег курса француског као страног језика. Иако се, у АВГС методи, истиче улога ситуације у комуникацији, приоритет се неоспорно даје граматичкој структури и на њој се заснива прогресија у организацији наставног материјала (идући од више ка мање учесталим облицима и од граматички једноставнијих ка сложенијим облицима). У настави је заступљен стандардни француски језик приказан у виду, често стеротипских, дијалога, основне језичке форме у АВГС методи, сазданих по узору на „основни француски језик". Стварањем аутоматизама избегава се посредство граматичких објашњавања, те је у АВГС методи заступљена имплицитна граматика. Грешка се, у наставном процесу, не толерише, те се она настоји избећи и предвидети и током саме израде педагошког материјала, узимајући у обзир контрастивна језичка истраживања, а уколико се грешка ипак јави приликом репродуковања одређеног језичког модела, што је у пракси неминовна појава, она се настоји исправити упорним понављањем, опонашањем и увежбавањем одговарајућих језичких структура. Међутим, управо чињеница да се грешка не толерише може обесхрабрити ученика у покушају да се одважи да комуницира на страном језику, те да га унапред паралише и осујети сваку његову спонтану иницијативу за изражавањем.

1.3. Граматика у комуникативном приступу учења страних језика

Комуникативан приступ тежи постизању комуникације кроз стицање комуникативне компетенције која превазилази лингвистичку компетенцију јер

не обухвата само издвојено језичко знање, већ читав низ језичких и ванјезичких садржаја који подједнако чине интегрални део комуникацијског процеса у свакодневном животу. На основу поделе дате у *Nouvelle introduction à la didactique du français langue étrangère*, комуникативна компетенција се састоји из семиолингвистичке компоненте (лингвистичка компетенција, али и други значењски системи као што су гестови и мимика у разговорном језику, те графија и интерпункција у писаном тексту), референцијалне компоненте (цивилизацијски садржаји народа чији се језик учи, као што су познавање друштвене организације, културе, климатских услова, географског положаја и сл.), говорно-текстуалне компоненте (познавање правила организације кохерентне аргументације, нарације и сл.), социопрагматичке компоненте (познавање норми легитимног језичког и нејезичког понашања у различитим ситуацијама) и етно-социокултуролошке компоненте (познавање менталитета одређеног народа, те његовог културно-историјског, друштвено-политичког и верског наслеђа) [Boyer et al. 1990: 47-51], које омогућавају употребу одговарајућег исказа у складу са говорном ситуацијом и комуникативном намером и интеракцијом међу учесницима у говорном догађају. Говорни чинови, као најмање социолингвистички релевантне комуникацијске јединице, представљају појединачан исказ у оквиру говорног догађаја [Радовановић 2003: 159], те, као такви, постају основна језичка форма у комуникативном приступу учењу страних језика и бирају се у зависности од исказане потребе учења, које не морају бити нужно исте за све ученике. Говорни чин се, према томе, дефинише као социолингвистичка, а не као формална граматичка јединица: „Дакле, као социолингвистичка величина односно вредност, говорни чин се не идентификује унапред ни са једном класом језичких јединица (реченични комплекс, клауза, реченица, синтагма, реченични еквиваленат, реч, и др.). При том се одликује само релативном смисаоном, интонационом, позиционом и функционалном аутономношћу, али и нужношћу увида у *језички* и *нејезички контекст* ради његове правилне и тачне интерпретације“ [Радовановић 2003: 161]. Из тога произлази да се комуникативни приступ не заснива на нормативној граматици, која посредством метајезика описује граматичка правила, већ на значењској, функционалној граматици, која полази од функције језика, те за одговарајућа значења нуди контекстуално примерене језичке облике који не следе прогресију, као на начин како је она дефинисана у АВГС методи. Аутентични документи, као основни видови педагошког материјала у комуникативном приступу, омогућавају увид у разноврсне језичке регистре, те тако настава није ограничена само на стандардни језик, већ су заступљени и учестали супстандардни облици који се често срећу у комуникацији са изворним говорницима. За разлику од АВГС методе, где преовладавају структуралне вежбе[1], у комуникативном приступу, под утицајем

[1] Треба имати у виду да су, у историји наставе страних језика, структуралне вежбе, у несистематизованом облику, постојале и пре АВГС метода, а оне се примењују и након њих, и

когнитивистичке теорије учења, приоритет се даје тзв. „концептуализацијским вежбама“ у којима се подстиче активно и конструктивно усвајање знања, креативност, индивидуално изношење претпоставки у циљу трагања за правилностима језичких датости [Galisson 1980: 40]. Према томе, у овом методолошком правцу заступљен је експлицитни приступ граматици, али не дедуктивног типа, где би правила била унапред дата, па потом илустрована примерима, већ индуктивног типа, где, на основу конкретне комуникацијске примене, ученици треба сами да изнађу извесне правилности. У процесу учења, грешка се, према когнитивистичкој теорији, која се налази у основи комуникативног приступа, сматра неизбежном појавом, те се она толерише уколико не омета интеракцијски процес комуникације и правилно преношење поруке. Треба имати на уму да је циљ комуникативног приступа стицање, пре свега, комуникативне компетенције, чему је подређена лингвистичка компетенција, те познавање граматичких правила више није релевантно мерило знања, јер се комуникација може успоставити и помоћу граматички неправилних исказа. Једино је релевантна ефикасност успостављене комуникације у зависности од услова говорне ситуације у којој се конкретан говорни догађај одвија, те се на тај начин постиже спонтано изражавање на страном језику које више није спутано страхом од грешке у лингвистичком коду.

Како бисмо, на основу конкретних примера, уочили неке основне разлике између АВГС методе и комуникативног приступа у учењу страних језика, видећемо на који начин је, у методама израђеним по узору на ове методолошке правце, осмишљено учење упитних реченица у настави француског као страног језика.

2. УПИТНЕ РЕЧЕНИЦЕ У АВГС МЕТОДИ И КОМУНИКАТИВНОМ ПРИСТУПУ УЧЕЊА ФРАНЦУСКОГ КАО СТРАНОГ ЈЕЗИКА

2.1. Упитне реченице у настави француског као страног језика

Упитне реченице у француском језику одликују се синтаксичком хетерогеношћу облика чија појединачна употреба није произвољна, већ се динамички повинује условима говорне ситуације у којој се говорни догађај остварује и комуникативној намери, односно језичком и нејезичком контексту. Управо због тога што, у одређеном говорном чину, између осталог, бројни нејезички чиниоци, а међу њима првенствено степен формалности говорне

то, нарочито, у савременим методама које имају еклектички приступ, тј. које попримају особине више методолошких праваца (као нпр. једна од првих еклектичких метода, *Archipel* (1982), која је заснована на аутентичним документима, којима се одликује комуникативан приступ у учењу страних језика, али и на структуралној граматици, као одлици АВГС методе). Треба, такође, напоменути да, док је АВГС метода кохерентно јасно утврђен методолошки правац, комуникативан приступ у учењу страних језика није у потпуности теоријски и методолошки усклађен.

ситуације, друштвени статус и међусобни однос, тј. говорна улога учесника у комуникацији, одређују употребу одговарајућег облика упитних реченица, који може бити више или мање синтаксички комплексан, учењу упитних реченица у настави француског као страног језика мора бити посвећена посебна пажња. Синтаксичка комплексност појединих облика, као и мноштво потенцијалних варијетета који исказују интерогативни модалитет у савременом француском језику, могу изазвати несигурност правилног одабира у одговарајућој говорној ситуацији, те је због тога важно којим редоследом и којом динамиком се уводе упитне реченице, те којим облицима упитних реченица се даје приоритет у настави француског као страног језика. Управо због сложености аспеката које треба имати у виду приликом организовања учења интерогативног модалитета у француском језику, ова тематика представља својеврстан изазов методичарима приликом израде педагошког материјала који се, у великој мери, разликује у зависности од заступљеног методолошког правца.

2.2. АВГС метода *Le français et la vie, 1* и комуникативна метода *Escales, 1*

За потребе дате анализе, примери су преузети из следећих метода за учење француског као страног језика које припадају различитим методолошким правцима, а које су намењене одраслим почетницима: из АВГС методе – *Le Français et la vie, 1* (1971) и из методе у којој је заступљен комуникативан приступ – *Escales, 1* (2002). Њихове различите методолошке опредељености исказане су у њиховим предговорима. Тако у предговору методе *Le Français et la vie, 1* стоји да је то аудио-визуелна метода која „првенствено тежи ка усвајању језичких структура и њиховом уграђивању у ученичке аутоматизме“ [Bruézière et al. 1971: III-V]. У предговору методе *Escales, 1* јасно је да је реч о комуникативној методи која се у великој мери ослања на „Заједнички европски оквир за живе језике: учење, настава, оцењивање“ Савета Европе (Стразбур, 1998) и која постепено води ка „истинским комуникацијским задацима у културолошком контексту“ [Blanc et al. 2002: 3].

Ове методе, у складу са својим различитим методолошким опредељењима, имају различит став према стандардном језику, који се нужно одражава на учење упитних реченица у настави француског као страног језика. Аутори методе *Le Français et la vie, 1* истичу да она, са или без техничких аудио-визуелних помагала, сигурним и брзим темпом, води ка овладавању „корисним и лепим језиком“ који није „ограничен или осиромашен“, него „тачан и узоран француски језик“ који ће бити постепено усвајан у наставном процесу [Bruézière et al. 1971: IV]. Са друге стране, аутори методе *Escales, 1* истичу да је у њиховој методи заступљен „аутентичан језик“ који припада различитим језичким регистрима, а не само стандардном француском језику [Blanc et al. 2002: 3]. Веома важна одлика методе *Escales, 1* јесте та што она јасно прави разлику између оних садржаја које ученици треба да науче активно да користе од оних које треба само да препознају и разумеју, а „оно што треба да

разумемо на неком живом језику је нужно обимније од оног што треба да знамо да кажемо“ [Blanc et al. 2002: 3].

Анализирајући упитне реченице у наведеним методама можемо закључити да је приближно исти однос тоталних питања (на које је очекиван одговор да или не) и парцијалних питања (на које није очекиван одговор да или не, већ се тражи одређена информација која се односи на део исказа): у методи *Le Français et la vie, 1* има 64 % тоталних питања и 36 % парцијалних питања, док у методи *Escales, 1* има 61 % тоталних питања наспрам 39 % парцијалних питања. Значајне разлике међу овим методама произлазе из начина како су распоређени различити облици за исказивање интерогативног модалитета у тоталним и парцијалним питањима. Након што упоредимо заступљеност одређених облика упитних реченица у овим методама за учење француског као страног језика, упоредићемо те резултате са општом анализом упитних реченица у савременом француском разговорном језику.

2.3. Тотална питања у методама *Le français et la vie, 1* и *Escales, 1*

Тотална питања у француском језику могу се исказати интонацијом (*Vous voulez du café?*), уметањем упитне речце *est-ce que* и очувањем редоследа речи као у изјавној реченици: субјекат + предикат + објекат (*Est-ce que vous voulez du café?*) или инверзијом (*Voulez-vous du café?*). Као што се види на приложеном графикону, у обе анализиране методе, већина тоталних питања постављена је интонацијом, али у различитој пропорцији у односу на остале облике упитних реченица (у методи *Le Français et la vie, 1* има 68 % тоталних питања постављених интонацијом, 15 % помоћу упитне речце *est-ce que*, 17 % помоћу инверзије, док у методи *Escales, 1* има чак 93 % тоталних питања постављених помоћу интонације, свега 4 % помоћу упитне речце *est-ce que* и 3 % помоћу инверзије):

ТОТАЛНА ПИТАЊА

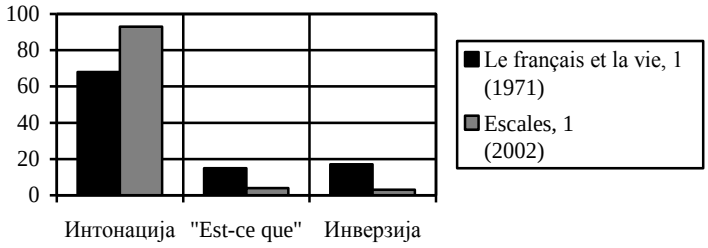

Тенденција постављања тоталних питања у разговорном језику помоћу интонације установљена је још приликом дефинисања „основног француског језика“ [Gougenheim et al. 1964: 226], а потврђена је и у савременим анализама упитних реченица у француском језику. Наиме, Франсоаза Гаде наводи податак да у разговорном језику удео тоталних питања постављених помоћу интонације може да досегне чак 95 % [Gadet 1997: 107]. Инверзија се чува, углавном, у писаном и негованом језику, док се у разговорном језику настоји

очувати уобичајен редослед речи као у изјавној реченици (субјекат + предикат + објекат), и то уметањем упитне речце *est-ce que* на почетак питања или, као што смо видели, далеко чешће, постављањем питања помоћу интонације. Према томе, метода *Escales, 1*, заснована на аутентичним документима, верније одсликава пропорцију заступљености различитих облика тоталних питања и доминантност постављања питања помоћу интонације у француском језику него што то чини метода *Le Français et la vie, 1*, заснована на импровизованим дијалозима.

2.4. Парцијална питања у методама *Le français et la vie, 1* и *Escales, 1*

Парцијална питања у француском језику могу се, такође, поставити на више начина: упитна реч + инверзија (*Où vas-tu?*), упитна реч + *est-ce que* + уобичајен редослед речи као што је у изјавној реченици (*Où est-ce que tu vas?*), упитна реч на крају исказа (*Tu vas où?*) и упитна реч на почетку питања без инверзије (*Où tu vas?*). Анализирајући употребу парцијалних упитних реченица у настави француског као страног језика, Жан-Клод Шевалије је донео следећи закључак: „Младом ученику биће предложен следећи модел: *Comment Pierre est-il parti*?, биће му саветовано да избегава: *Comment est-ce que Pierre est parti?* што се сматра одликом тзв. фамилијарног стила и биће забрањена употреба облика: *Pierre est parti comment?*. Међутим, довољно је само мало нагнути уши у Француској како би се закључило да, ако је заиста други облик прилично чест у разговорном језику – мада мање него што се у то верује –, трећи облик изворни говорници прилично често користе у говору који се сматра негованим, док је први облик, готово у потпуности, одсутан у разговорима." [Chevalier 1969: 36] Будући да се време објављивања чланка у коме је изнет овај закључак готово подудара са годином издавања методе *Le Français et la vie, 1*, не изненађује чињеница да ова метода, која одражава стандардни језик, управо показује тенденције у настави о којима је Жан-Клод Шевалије говорио: 65 % парцијалних питања постављено је помоћу инверзије (*Où vas-tu?*), 35 % помоћу уметнуте упитне речце и уобичајеног редоследа речи као у изјавној реченици (*Où est-ce que tu vas?*), док је свега 3 % парцијалних питања постављено тако да је упитна реч на крају реченице или на почетку, али без инверзије. Тих 3 % одступања од предложеног модела заступљено је у питањима: *Comment ça va?*[2], *Ça fait combien?*, *C'est combien?*. Управо ови примери показују да ова метода доследно следи „основн француск језик" јер у *L'élaboration du français fondamental (1er degré). Étude sur l'établissement d'un vocabulaire et d'une grammaire de base* стоји следеће: „У настави смо задржали, нарочито, осим изоловане употребе ових прилога, облике: *Où vas-tu?* (уз инверзију заменице) и *Où est-ce que tu vas?* (*où est-ce qu'il va?*) који чува нормалан редослед

[2] Чињеница да се ово питање, мада уобичајено у свакодневном говору, први пут јавља тек у претпоследњој лекцији у методи *Le Français et la vie, 1* показује да је прогресија заснована првенствено на граматичким облицима на уштрб учесталости употребе одређених облика који се не могу сврстати у стандардно-граматичке узоре.

речи. Могуће је, у пракси, учити и реченице: *Comment ça va?* и *Ça coûte combien?*“ [Gougenheim et al. 1964: 229] Наиме, установљено је, током дефинисања „основног француског језика“, да двосложни упитни прилози на почетку питања чешће не поштују инверзију, али је задржан само облик *Comment ça va?*, док се показало изузетно често да упитни прилог *comment* буде на крају упитне реченице када се питање односи на цену или количину, те је задржан облик: *Ça coûte combien?*

Парцијална питања у методи *Escales, 1* имају сличност са парцијалним питањима у методи *Le Français et la vie, 1* једино по приближно истој заступљености питања постављених помоћу упитне речце *est-ce que* (*Où est-ce que tu vas?*): 28 % у методи *Escales, 1*, и 35 % у методи *Le Français et la vie, 1*. Међутим, велике су разлике у пропорцији заступљености осталих облика парцијалних питања. Док је 65 % тоталних питања у методи *Le Français et la vie, 1* било постављено инверзијом (*Où vas-tu?*), у методи *Escales, 1* таквих је само 16 %. Са друге стране, нестандардни облик (*Tu vas où? Où tu vas?*) у методи *Le Français et la vie, 1* био је заступљен свега 3%, док је у методи *Escales, 1* таквих питања чак 56 %. Различит однос парцијалних питања у овим методама за учење француског језика види се на следећем графикону:

ПАРЦИЈАЛНА ПИТАЊА

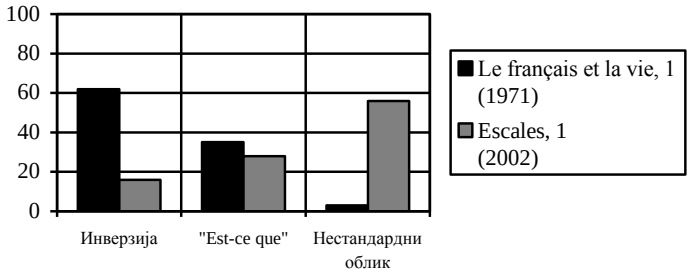

Овакве разлике намећу питање какав је стваран однос различитих облика парцијалних питања у савременом француском језику. Клер Бланш-Бенвенист наводи резултате анализе разговорног језика које показују да је облик *Où vas-tu?* заступљен свега 3 %, *Où est-ce que tu vas?* 12 %, *Tu vas où?* 33 %, а *Où tu vas?* чак 46 % [Blanche-Benveniste et al. 1990: 212] Према томе, метода *Escales, 1* вернije показује, такође, пропорцију заступљености различитих облика парцијалних питања и доминантност постављања питања без инверзије у француском разговорном језику, него што то чини метода *Le Français et la vie, 1*.

3. ЗАКЉУЧАК

Упоређујући упитне реченице у АВГС методи *Le Français et la vie, 1* (1971) и у методи која се заснива на комуникативном приступу учења страног језика *Escales, 1* (2002), које су објављене у временском распону од тридесет година,

откривамо значајне разлике у приступу учења интерогативног модалитета у настави француског као страног језика. Те разлике произлазе из различитих концепцијских поставки на којима су засновани различити методолошки правци којима ове методе припадају. Оне су изведене из различитих теоријских, методолошких и педагошких принципа, а за изучавање приступа учењу интерогативног модалитета од велике важности има њихов различит став према учењу граматике и различит однос према стандардном језику: у АВГС методи заступљена је имплицитна граматика и стандардни језик, који је приказан у импровизованим дијалозима, док је у комуникативном приступу заступљена експлицитна граматика индуктивног типа и разноврсни језички регистри стандардног и супстандардног језика, који су приказани у виду аутентичних докумената. Самим тим, комуникативан приступ јасније пружа увид у стварну употребу упитних реченица, што потврђују и резултати анализа интерогативног модалитета у савременом француском језику.

Учење интерогативног модалитета у француском језику изазива бројне полемике у дидактици француског као страног језика, а могли бисмо рећи да њихов узрок лежи у укорењеном ставу који франкофон говорник има према стандардном и разговорном језику, а који је описала Анријета Валтер следећим речима: „Он има, с једне стране, представу о том лепом француском језику који се традиционално преноси кроз књижевна дела великих писаца и који поприма обличје **мита**: не дирајмо га, могли бисмо га оштетити! А, поред тог идеалног, чистог, довршеног, савршеног језика, имамо још један француски језик, који свако без оклевања користи сваки дан, вишеструки и променљиви језик, који се прилагођава модерном свету и фамилијарним ситуацијама. Тешко га је прихватити као француски језик, као 'прави француски језик' - па ипак, он се савршено уклапа у традицију класичног језика одржавајући, при том, сопствену динамику: оно што нам данас пара уши, сутра нас више неће чудити." [Walter 1988: 22] Новије методе за учење француског као страног језика показују јасну тенденцију да ипак следе упутства Жан-Мари Дебезје: „Треба још, међутим, победити идеју, чисту француску творевину, да странац треба да се углађеније изражава од изворног говорника. Крајње је време да престанемо од њега захтевати да се сваког дана и у свим околностима изражава *упарађеним језиком*." [Debaisieux 2000: 158] Како би се то постигло, потребно је, између осталог, у настави француског као страног језика, адекватно употребљавати разноврсне облике упитних реченица у складу са општим језичким и нејезичким контекстом, тј. говорном ситуацијом и комуникативном намером, поштујући потврђене навике језичког понашања изворних говорника.

4. ЛИТЕРАТУРА

Blanc, J., Cartier, J.-M., Lederlin, P., (2002). *Escales, 1*. Paris: CLE International.

Blanche-Benveniste, C., Bilger, M., Rouget, C., van den Eynde, K. (1990). *Le français parlé. Études grammaticales*. Paris : CNRS Éditions.

Boyer, H., Butzbach-Rivera, M., Pendanx, M. (1990). *Nouvelle introduction à la didactique du français langue étrangère*. Paris: CLE International.
Bruézière, M., Mauger, G. (1971). *Le Français et la vie, 1*. Paris: Collection publiée sous le patronage de l'Alliance française, Hachette.
Chevalier, J.-C. (1969). Registres et niveaux de langue: les problèmes posés par l'enseignement des structures interrogatives. *Le français dans le monde*, Numéro spécial: Unité et diversité du français contemporain. Paris: Hachette, Larousse.
Debaisieux, J.-M., (2000). Réalités du discours oral et didactique du FLE. *Le français dans le monde,* Numéro spécial: Actes du colloque international du CRAPEL (Centre de Recherches et d'Applications Pédagogiques en Langues). Paris: Hachette. 143-158.
Gadet, Françoise (2001). *Le français ordinaire*. Paris: Armand Colin (2e édition).
Galissson, R. (1980). *D'hier à aujourd'hui: la didactique générale des langues étrangères. Du structuralisme au fonctionnalisme*. Paris: CLE International.
Germain, C. (2001). *Évolution de l'enseignement des langues : 5000 ans d'histoire*. Paris: Collection Didactique des langues étrangères, CLE International.
Gougenheim, G. ; Michéa, R. ; Rivenc, P. ; Sauvageot, A. (1964). *L'élaboration du français fondamental (1er degré). Étude sur l'établissement d'un vocabulaire et d'une grammaire de base*. Paris: Didier.
Radovanović, M. (2003). *Sociolingvistika*. Sremski Karlovci, Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića (reprint drugog izdanja iz 1986. g., Novi Sad: Dnevnik – Književna zajednica Novog Sada, Beograd: Biblioteka Theoria, 4, Beograd)
Točanac, D. (1990). Komunikativni pristup i AVGS metode – odnos i razlike u postavkama. *Zbornik radova Instituta za strane jezike i književnost Filozofskog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu*, *Prva konferencija Živi jezici: Učenje/nastava jezika – komunikativni pristup i obrazovanje nastavnika*. 95-98.
Točanac-Milivojev, D. (1997). *Metode u nastavi i učenju stranog jezika*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva. (ћир.)
Walter, H., (1988). *Le français dans tous les sens*. Paris: Éditions Robert Laffont.

NATASA RADUSIN-BARDIĆ

Université de Novi Sad

LES PHRASES INTERROGATIVES EN FLE DANS LA MÉTHODE SGAV ET LA MÉTHODE COMMUNICATIVE

Résumé

En comparant les variétés syntaxiques des phrases interrogatives figurant dans la méthode SGAV *Le Français et la vie, 1* (1971) et dans la méthode communicative *Escales, 1* (2002), nous constatons qu'elles se distinguent par des différences significatives dans l'approche de l'enseignement de la modalité interrogative en français langue étrangère. Ces différences proviennent de différents principes théoriques, méthodologiques et pédagogiques adoptés par ces méthodes. Dans la méthode SGAV, la grammaire est implicite, tandis que dans la méthode communicative, elle est explicite et de mode inductif. Dans la méthode SGAV, on choisit comme modèle une langue standard construite à partir du Français fondamental, représentée dans les manuels par des dialogues préfabriqués, tandis que dans la méthode communicative, on prend en compte – au niveau de la compréhension du moins – l'ensemble des niveaux et des registres de langue choisi dans les documents authentiques qui révèlent des variations sociales et stylistiques considérables dans le français contemporain. Par conséquent, grâce à son approche qui privilégie la forme linguistique variée et adaptée à la fois à l'intention de communication et à la situation de communication, la méthode communicative montre mieux l'utilisation effective de différentes formes des phrases interrogatives par les locuteurs natifs.

UDK 811.133.1'366.582.2/.4:811.163.41'366.582.2/.4
ID 185889548

IVANA VILIĆ

Univerzitet u Novom Sadu

ATELIČNE GLAGOLSKE SITUACIJE U FRANCUSKOM U ODNOSU NA SRPSKI JEZIK

Sažetak: Atelične glagolske situacije tipa Aktivnosti i Stanja u aspektno markiranim glagolskim vremenima u francuskom jeziku – aoristu, perfektu i imperfektu *(le passé simple, le passé composé, l'imparfait)*, kao prevodne ekvivalente na srpskom jeziku najčešće imaju oblike glagola nesvršenog (imperfektivnog) vida. Tako se u prevodu na srpski jezik prenosi informacija koja je u francuskom izražena na nivou leksičkog aspekta, o procesu koji traje bez ograničenja. Informacija gramatičkog aspekta u francuskom, koja je sadržana u glagolskim oblicima perfekta i aorista o vremenskoj ograničenosti glagolske radnje, međutim, nije moguće izraziti na srpskom jeziku. U slučaju francuskih ateličnih situacija u imperfektu, i leksički i gramatički aspekat izražavaju sličnu informaciju o procesu koji traje bez ograničenja, kao i imperfektivni glagolski vid u srpskom jeziku. U prenošenju aspektualnog značenja iz francuskog na srpski jezik koriste se oblici glagola sa najsličnijim semantičkim obeležjima.
Ključne reči: aspekat, atelične glagolske situacije, imperfektivni vid, francuski jezik, srpski jezik

1. UVOD

Atelične glagolske situacije – glagolske situacije tipa Aktivnosti[1] i Stanja - u aspektno markiranim glagolskim vremenima u francuskom jeziku – aoristu, perfektu i imperfektu *(le passé simple, le passé composé, l'imparfait)*, kao prevodne ekvivalente na srpskom jeziku najčešće imaju oblike glagola nesvršenog (imperfektivnog) vida. Ovu pojavu ilustruju sledeći primeri:

(1) *Ils marchèrent* longtemps vers l'est… (TM/V)
[Dugo *su hodali* na istok…] (TM/P)
(2) Les premiers jours *ont été* très durs. (CA/E)

[1] U radu će se glagolske situacije Aktivnosti i Stanja označavati velikim slovom, kao način obeležavanja klase glagola sa određenim skupom distinktivnih obeležja (Smith 1991 : 28). Ipak, važno je napomenuti da su u radu 'Verbs and Times' Z. Vendlera (Vendler 1957) klase glagola aktivnosti *(activities)*, stanja *(states)*, ostvarenja *(accomplishments)* i dostignuća *(achievements)* obeležene malim slovom, što ćemo i mi zadržati kada je reč o Vendlerovoj klasifikaciji glagola. Osim toga, Z. Vendler u pomenutom radu govori o semantičkim osobinama klasa glagola, dok se u kasnijim istraživanjima aspektualnih klasa govori o glagolskim situacijama (Smith 1991, Jackendoff 1991)

[Prvi dani *su bili* veoma teški.] (KA/S)

(3) Le curé *marchait* en avant… (CA/E)

[Pop *je išao* napred...] (KA/S)

Cilj ovog rada je da se, upoređivanjem ateličnih glagolskih situacija (Aktivnosti i Stanja) u francuskom jeziku i njihovih prevodnih ekvivalenata u srpskom, ukaže na neke od razlika koje postoje u načinima stvaranja i izražavanja aspektualnog značenja u francuskom i u srpskom jeziku.

Aspektualno značenje u francuskom jeziku nastaje kao rezultat interakcije i kombinovanja informacija sadržanih na nivou gramatičkog i leksičkog aspekta (Smith 1991). Gramatički aspekat, koji se fokusira na vremensku perspektivu eventualnosti, u francuskom jeziku izražen je kroz sistem glagolskih vremena za izražavanje prošlosti. Leksički aspekat odnosi se na semantičke, inherentne vremenske osobine glagolske situacije i izražava se skupom konceptualnih temporalnih osobina, najčešće ±stativnost, ±teličnost, ±trajanje (Smith 1991). U srpskom jeziku, glagolski vid je morfološka kategorija i izražava se oblikom glagola pomoću derivacionih afiksa (prefiksa i infiksa). I tip glagolske situacije, odnosno leksički aspekat, i glagolski vid u srpskom jeziku formalizovani su već u leksikonu (Novakov 2005). Budući da se u francuskom i u srpskom jeziku aspektualno značenje stvara na suštinski različite načine, može se pretpostaviti da u prenošenju i izražavanju aspektualnog značenja između ova dva jezika dolazi do razlika i nepodudaranja.

Upotrebom glagola imperfektivnog vida u srpskom jeziku kao prevodnih ekvivalenata ateličnih glagolskih situacija u francuskom, prenosi se informacija izražena na nivou leksičkog aspekta, o procesu koji traje bez ograničenja. Međutim, informaciju koja je u francuskom izražena glagolskim oblikom perfekta i aorista *(le passé composé, le passé simple)* na nivou gramatičkog aspekta o vremenskoj ograničenosti procesa, u srpskom jeziku nije moguće preneti.

2. ATELIČNE GLAGOLSKE SITUACIJE

Kategorija teličnosti predstavlja jedno od inherentnih, semantičkih obeležja leksičkih jedinica i zajedno sa obeležjima trajnosti i dinamičnosti, kao deo leksičkog aspekta[2], učestvuje u stvaranju aspektualnog značenja.

Teličnost ukazuje na prisustvo cilja ili prirodne krajnje tačke u značenju glagolske situacije. Kod ateličnih glagolskih situacija ne postoji prirodna krajnja tačka niti cilj koji bi predstavljao granicu trajanja glagolske situacije, te radnja

[2] Američki lingvista H. Gari (Garey 1957) bio je jedan od prvih autora koji govori o razlici između leksičkog aspekta kao dela semantičke strukture jezika, koji nije deo formalne strukture jezičkog sistema, i gramatičkog aspekta, kao gramatikalizovane kategorije koja se označava morfološkim oblicima glagola. Analizirajući kategoriju aspekta u francuskom jeziku, H. Gari pravi razliku između ‚perfektivnog glagola' i ‚perfektivnog vremena' i naglašava da aspekat, u francuskom jeziku, zavisi od leksičkog značenja glagola u određenom kontekstu, a ne od glagolskog vremena (Garey 1957).

ovakvih glagolskih situacija teče bez ograničenja. Telične glagolske situacije, međutim, u sebi sadrže jasno definisanu, prirodnu krajnju tačku iza koje radnja situacije ne može da se nastavi[3].

Obeležje ateličnosti prisutno je u glagolskim situacijama tipa Aktivnosti i Stanja.

2.1. Tip glagolske situacije Aktivnosti

U Vendlerovoj tipologiji glagola (Vendler 1957) aktivnosti su definisane kao tip glagola koji kao procesi traju u vremenu. Sastoje se od sukcesivnih faza koje na homogen način slede jedna za drugom i svaki deo procesa glagola tipa aktivnosti iste je prirode kao celina.

Glagolsku situaciju Aktivnosti karakterišu konceptualna obeležja dinamičnosti, trajanja i ateličnosti. Američki lingvista Karlota Smit (Smith 1991 : 45) na sledeći način prikazuje vremensku šemu Aktivnosti:

I ..... F_{Arb}

pri čemu su:

I - početna tačka

..... - sukcesivni stadijumi

F_{Arb} - proizvoljna krajnja tačka

Eventualnost tipa Aktivnosti teče bez ograničenja. Ovakva eventualnost može da se prekine u bilo kom trenutku, da prestane ili da stane, ali ne može da se završi, jer ovi procesi nemaju cilj niti prirodnu krajnju tačku. Njihov prestanak je jednostavno prestanak same Aktivnosti, a proizvoljna krajnja tačka u kojoj Aktivnost prestaje može biti izražena ili ne (Smith 1991).

Tipu glagolske situacije Aktivnosti pripadaju glagoli ili glagolske sintagme u francuskom jeziku kao *marcher – hodati, voler – leteti, travailler – raditi, nager – plivati, dormir – spavati, courir – trčati, attendre – čekati, manger des cerises – jesti trešnje, lire de la poésie – čitati poeziju.*

2.2.Tip glagolske situacije Stanja

Obeležje teličnosti, kako kaže K. Smit (Smith 1991) za glagolske situacije Stanja nije relevantno. Ipak, neki autori (Lefeuvre &Nicolas 2003, Stanojević & Ašić, 2006) glagolske situacije Stanja posmatraju kao atelične. Ova različita stanovišta mogu se razumeti ako se uporedi vremenska struktura glagolskih situacija Stanja i ostalih tipova eventualnosti. Stanja, za razliku od ostalih glagolskih situacija nemaju

[3] Govoreći o aspektu u francuskom jeziku, francuski lingvista G. Gijom (Guillaume 1970) ukazuje na razliku između glagola kod kojih radnja teče u kontinuitetu, bez ikakve granice u samom značenju glagola (kao kod glagola *marcher – hodati*) i glagola kod kojih je kontinuitet toka radnje prekinut granicom koja postoji u samom značenju glagola (takav je glagol *sortir – izaći*) (Guillaume 1970 : 26 – 27). Ova razlika u semantici glagola u francuskom odgovarala bi kategoriji teličnosti o kojoj se govori u istraživanjima aspektualnog značenja.

inherentnu vremensku strukturu (Jackendoff 1991)[4]. Ona se sastoje od nediferenciranog perioda, za razliku od Aktivnosti (i teličnih situacija Ostvarenja) koje se sastoje od sukcesivnih stadijuma (Smith 1991).

U Vendlerovoj klasifikaciji glagola (Vendler 1957) stanja predstavljaju klasu glagola koji traju u trenutku ili u intervalu vremena. Ovoj klasi glagola pripadaju francuski glagoli kao *avoir – imati, être – biti, posséder – posedovati, désirer – želeti, aimer – voleti, détester – mrzeti, savoir – znati, croire – verovati.*

Glagolsku situaciju Stanja karakterišu konceptualna obeležja stativnosti i trajanja.

Opisujući glagolsku situaciju Stanja, K. Smit (Smith 1991) na sledeći način prikazuje njihovu vremensku šemu:

(I) _____ (F)

Period tokom koga traje Stanje, a koji je sastavljen od istovetnih delova, predstavljen je linijom. Inicijalna (I) i finalna (F) tačka ne čine deo samog Stanja i stoga su prikazane u zagradama. Inicijalna tačka predstavlja početak trajanja samog Stanja, a finalna trenutak u kome ono prestaje da traje.Budući da se glagolska situacija Stanja sastoji od nediferenciranog perioda, važi pravilo da ako Stanje traje u određenom intervalu vremena, ono traje na isti način u svakom delu tog intervala.

Ako se uporede glagolske situacije tipa Aktivnosti i Stanja, uočava se da je njihovo zajedničko distinktivno obeležje trajanje, a razlikuju se u obeležju dinamičnosti. Iako kategorija teličnosti za glagolske situacije Stanja nije relevantna, kako kaže K. Smit (Smith 1991), ipak ove glagolske situacije nemaju krajnju tačku. Stoga se može reći da glagolske situacije Aktivnosti i Stanja imaju i zajedničko obeležje ateličnosti, odnosno, kod oba tipa glagolskih situacija ne postoji krajnja tačka koja bi predstavljala prirodnu krajnju tačku u značenju glagolske situacije.

3. GLAGOLSKE SITUACIJE AKTIVNOSTI I STANJA U FRANCUSKOM JEZIKU U ASPEKTNO MARKIRANIM VREMENIMA U ODNOSU NA SRPSKI

3.1. Gramatički aspekat u francuskom i glagolski vid u srpskom jeziku

Pored leksičkog aspekta, u stvaranju aspektualnog značenja u francuskom jeziku važnu ulogu ima i gramatički aspekat, kojim se izražava način sagledavanja vremenske šeme glagolske situacije i koji se najčešće izražava gramatičkim oblicima glagola. Dva su osnovna načina sagledavanja vremenske šeme situacije: perfektivni i imperfektivni. Perfektivni način sagledavanja prikazuje situaciju kao jedinstvenu

[4] R. Džekendof (Jackendoff 1991) naglašava da je razlika između Eventualnosti i Stanja u inherentnoj temporalnoj strukturi ova dva koncepta: Stanja nemaju inherentnu temporalnu strukturu, dok Eventualnosti imaju inherentnu vremensku strukturu koja je dinamička kategorija i teče u oređenom pravcu. Upravo ova osobenost Stanja utiče na to da kod situacija Stanja ne postoji veza između komponente vremena i strukture situacije. Vremenski interval Stanja može biti tačka, otvoren ili zatvoren interval, što ne utiče na strukturu situacije Stanja. Kod situacija Eventualnosti, međutim, postoji veza između komponente vremena i strukture situacije (Jackendoff 1996 : 327 – 328).

celinu, uključujući i početak i kraj situacije, a imperfektivni prikazuje deo glagolske situacije i fokusira stadijume koji nisu ni početni ni krajnji.

U francuskom jeziku postoji tesna veza, formalna i konceptualna, između sistema glagolskog vremena i aspektualnog značenja. Kategorije perfektivnosti i imperfektivnosti izražavaju se kroz glagolska vremena za iskazivanje prošlosti (Smith 1991). Pri tome, opozicija imperfektivno/perfektivno u francuskom ne realizuje se morfološkim oblicima, a „morfemi za imperfekat i aorist (npr. –ait u *écrivait* i –it u *écrivit*) izražavaju istovremeno i prošlo vreme i gramatički aspekat" (Ašić & Stanojević 2006 : 68).

Kao važnu karakteristiku i osobenost aspektualnog sistema francuskog jezika K. Smit (Smith 1991) naglašava činjenicu da se perfektivni i imperfektivni aspekat mogu kombinovati sa svim tipovima glagolskih situacija. To znači da se aspektualno značenje u francuskom jeziku stvara kombinovanjem inherentnih, odnosno semantičkih aspektualnih osobina glagolskih leksema i informacije o načinu posmatranja glagolske situacije, kao jedinstvene celine, sa izraženom početnom i krajnjom tačkom (koju izražava perfektivni aspekat) ili strukture situacije, bez izražene početne niti krajnje tačke (izražene imperfektivnim aspektom).

I glagolske situacije Aktivnosti i situacije Stanja u francuskom jeziku mogu se kombinovati i sa perfektivnim i imperfektivnim glagolskim aspektom.

Glagolske situacije izražene perfektivnim aspektom u francuskom jeziku predstavljene su kao zatvorene, sa početnom i krajnjom tačkom. Atelične glagolske situacije Aktivnosti već imaju proizvoljnu krajnju tačku, a u slučaju glagolskih situacija Stanja, krajnja tačka predstavlja promenu i izlazak iz situacije Stanja (Smith 1991).

Perfektivni aspekat, čija osnovna odlika je da situacije predstavlja kao celine koje imaju početak, sredinu i kraj, kompatibilan je i sa obeležjem trajanja. Glagolske situacije sa obeležjem trajanja mogu se kombinovati sa perfektivnim aspektom, odnosno, mogu biti prikazane kao situacije koje traju duže ili kraće vreme, ali istovremeno imaju i vremenske granice. K. Smit (Smith 1991 : 103) ovako prikazuje šemu perfektivnog aspekta:

I F
//////////

pri čemu I predstavlja početnu, a F finalnu tačku glagolske situacije.

Osnovna glagolska vremena za izražavanje perfektivnog aspekta u francuskom jeziku su perfekat *(le passé composé)* i aorist *(le passé simple)*. I perfekat, kao i aorist označava kompletno završenu radnju u prošlosti i predstavlja je globalno, kao završenu celinu (Stanojević & Ašić 2006). Perfektivno glagolsko vreme primenjeno na ateličnu glagolsku situaciju u francuskom označava postojanje izvesne radnje u vremenu, uključujući i njen prestanak (na primer, *il a joué – igrao se*) (Garey 1957 : 108).

Glagolske situacije izražene imperfektivnim aspektom predstavljene su kao otvorene, bez početne niti krajnje tačke. Imperfektivni aspekat prikazuje interval

unutar glagolske situacije. K. Smit (Smith 1991: 111) ovako prikazuje šemu imperfektivnog aspekta:

I .. /////////// .. F

pri čemu su I – početna tačka, F – krajnja tačka glagolske situacije.

Imperfektivni aspekat u francuskom jeziku izražava se imperfektom *(l'imparfait)*, glagolskim vremenom za izražavanje prošlosti koje može da se kombinuje sa svim tipovima glagolskih situacija, ili glagolskom perifrazom *être en train de [upravo nešto raditi]*, koja nema odgovarajući oblik kao kontrast za ostale oblike gramatički izraženog aspekta, i zato ne pripada zatvorenom sistemu glagolskog aspekta francuskog jezika (Smith 1991 : 258). Kao glagolsko vreme, imperfekat podrazumeva određeno vremensko prostiranje, čemu se ne vidi ni početak ni kraj i može da označava trajanje radnje, koja dobija karakter nesvršenosti (Charaudeau 1992).

Imperfektivno glagolsko vreme primenjeno na ateličnu glagolsku situaciju u francuskom jeziku izražava postojanje radnje, bez ikakvih indikacija o njenom početku ili kraju (na primer, *il jouait – igrao se*) (Garey 1957 : 108).

U srpskom jeziku kategorija glagolskog vida smatra se za morfološku kategoriju. Opozicija imperfektivno/perfektivno izražava se oblikom samog glagola. Svaki glagol u srpskom jeziku ima vidsko značenje, a perfektivnost, kao markirani član u aspektualnoj opoziciji perfektivnost/imperfektivnost izražava vremenske granice predikatske radnje ili stanja isticanjem njenih graničnih tačaka (Piper i dr. 2005). Svršeni (perfektivni) glagoli nose u sebi vremensku granicu kao signal promene statusa događaja ili stanja označenog predikatom, dok nesvršeni (imperfektivni) tu granicu nemaju.

U proučavanjima glagolskog vida u srpskom jeziku, uočava se da se ova kategorija definiše kao „osobina glagolskog značenja kojom se određuje način trajanja glagolske radnje" (Belić 1949 : 278), odnosno, da se vezuje za vremensku ograničenost (ili neograničenost) trajanja procesa (Stevanović 1969), ili vremensko ‚uobličavanje' predikatske radnje (Piper i dr. 2005).

Oblikom samog glagola u srpskom jeziku izraženo je i distinktivno obeležje trajanja, koje je u francuskom jeziku deo leksičkog aspekta, i informacija o ograničenosti, odnosno, neograničenosti procesa, koja je u francuskom deo gramatičkog aspekta.

Po svojoj aspektualnoj vrednosti da jedan proces predstavljaju globalno, kao završenu celinu, glagolska vremena aorist *(le passé simple)* i perfekat *(le passé composé)* u francuskom jeziku bliski su svršenom (perfektivnom) glagolskom vidu u srpskom. Glagolsko vreme imperfekat *(l'imparfait)* u francuskom jeziku, sa druge strane, može se uporediti sa nesvršenim (imperfektivnim) glagolskim vidom u srpskom jeziku po svojoj aspektualnoj vrednosti da glagolsku radnju predstavlja kao otvorenu, bez početka niti kraja.

Ipak, pri stvaranju aspektualnog značenja u francuskom jeziku značajnu ulogu ima i leksički aspekat. Kako se u francuskom perfektivni i imperfektivni

glagolski aspekat mogu kombinovati sa svim tipovima glagolske situacije, značenja koja nastaju kao interakcija distinktivnih obeležja trajnosti, dinamičnosti i teličnosti, kao i perfektivnog i imperfektivnog načina sagledavanja glagolske situacije, nije uvek moguće izraziti na srpskom jeziku. Kada se uporede glagolske situacije tipa Aktivnosti ili Stanja u oblicima perfekta, aorista i imperfekta u francuskom jeziku *(le passé composé, le passé simple, l'imparfait)*, kao prevodni ekvivalenat u srpskom jeziku javlja se najčešće glagol nesvršenog (imperfektivnog) vida.

3.2. Glagolske situacije Aktivnosti i Stanja i perfektivni aspekat u francuskom u odnosu na srpski jezik

U primerima (1) i (2) navedene su glagolske situacije Aktivnosti na francuskom jeziku izražene oblikom aorista *(le passé simple)* i njihovi prevodni ekvivalenti na srpskom:

(1) *Il écouta* longuement cette apaisante rumeur. (TM/V)
[Dugo *je slušao* taj smirujući mrmor.] (TM/P)

(2) *Ils marchèrent* longtemps vers l'est… (TM/V)
[Dugo *su hodali* na istok ...] (TM/P)

Francuski glagoli Aktivnosti *il écouta – slušao je, ils marchèrent – hodali su* izražavaju procese koji su trajali u prošlosti, a oblik aorista *(le passé simple)* označava da je glagolska radnja kompletno završena. Prilozi *longuement* i *longtemps* pojačavaju značenje trajanja. Iako je glagolsko vreme aorist *(le passé simple)* po svojoj aspektualnoj vrednosti da proces predstavlja globalno, kao završenu celinu sličan svršenom (perfektivnom) glagolskom vidu u srpskom jeziku, u prevodu na srpski jezik u ovim primerima upotrebljeni su glagoli nesvršenog (imperfektivnog) vida. Tako je na srpskom preneta informacija o procesu koji je trajao, što je u francuskom deo leksičkog aspekta. Informacija gramatičkog aspekta u francuskom, o kompletno završenom procesu u prošlosti, u prevodu na srpski, međutim, nije izražena.

Slično je i sa glagolskim situacijama Stanja u aoristu *(le passé simple)*:

(3) *Il fut* surpris par l'absence de reproches. (StE/PP)
[*Bio je* iznenađen što mu ne prigovara.] (SE/MP)

(4) Et les sujets de porcelaine … *s'aimèrent* jusqu'à ce qu'ils furent mis en pièces. (H. Ch. Andersen, *La bergère et le ramoneur)*
[A porcelanski zaljubljenici… *voljahu se* sve dok se i sami ne razbiše.] (H.K. Andersen, *Pastirica i dimnjačar*)

I glagoli Stanja *il fut – bio je, ils s'aimèrent – voljahu se*, kao i glagoli Aktivnosti u prethodnim primerima, izraženi su oblikom aorista *(le passé simple)* na francuskom, a kao prevodni ekvivalenti na srpskom jeziku upotrebljeni su glagoli nesvršenog vida. U prevodu na srpski preneta je informacija leksičkog aspekta, o procesu koji traje bez krajnje tačke, ali ne i informacija gramatičkog aspekta, sadržanu u glagolskom obliku aorista o vremenskoj završenosti radnje, odnosno stanja koje je trajalo, ali se i

završilo u prošlosti (što bi u srpskom jeziku bilo izraženo svršenim, perfektivnim vidom[5]).

Primeri (5) i (6) prikazuju glagole tipa Aktivnosti na francuskom jeziku u obliku perfekta *(le passé composé)* i njihove prevodne ekvivalente na srpski, a primeri (7) i (8) glagolske situacije Stanja na francuskom, takođe u obliku perfekta *(le passé composé)* i njihove prevode na srpski:

(5) *J'ai volé* un peu partout dans le monde. (StE/PP)

[*Leteo sam* svuda pomalo.] (SE/MP)

(6) Aujourd'hui *j'ai* beaucoup *travaillé* au bureau. (CA/E)

[Danas *sam* mnogo *radio* u kancelariji.] (KA/S)

(7) *J'ai* toujours *aimé* le désert. (StE/PP)

[Uvek *sam voleo* pustinju.] (SE/MP)

(8) Les premiers jours *ont été* très durs. (CA/E)

[Prvi dani *su bili* veoma teški.] (KA/S)

I perfekat *(le passé composé)* u francuskom, kao i aorist *(le passé simple)*, predstavlja proces globalno, kao završenu celinu u prošlosti. I priloške odredbe *un peu partout dans le monde – svuda pomalo, beaucoup – mnogo , toujours – uvek* u navedenim primerima doprinose značenju neograničenog procesa. I ovde su francuski glagoli Aktivnosti *j'ai volé – leteo sam, j'ai travaillé – radio sam,* kao i glagoli Stanja *j'ai aimé – voleo sam, (les jours) ont été – (dani) su bili* prevedeni na srpski glagolima nesvršenog vida. Informacija leksičkog aspekta (o procesu koji traje, bez određene krajnje tačke) i u ovim primerima preneta je u prevodu na srpski jezik, dok ideja o vremenskoj završenosti procesa u prošlosti, izražena gramatičkim aspektom, odnosno oblikom perfekta, nije. I u ovom slučaju, informacija gramatičkog aspekta u srpskom jeziku bila bi izražena svršenim glagolskim vidom.

3.3. Glagolske situacije Aktivnosti i Stanja i imperfektivni aspekat u francuskom u odnosu na srpski jezik

U rečenicama (9) i (10) prikazani su glagoli tipa Aktivnosti na francuskom u obliku imperfekta *(l'imparfait)* i njihovi prevodni ekvivalenti na srpskom:

(9) Le curé *marchait* en avant… (CA/E)

[Pop *je išao* napred...] (KA/S)

(10) Vendredi *ne travaillait* à proprement parler jamais. (TM/V)

[Petko nikada *nije radio* u pravom smislu reči.] (TM/P)

Primeri (11) i (12) ilustruju kako su glagolske situacije Stanja u obliku imperfekta *(l'imparfait)* prevedene na srpski:

(11) *Il connaissait* assez bien cette région de l'île... (TM/V)

[5] Kada se posmatraju glagolske situacije tipa Stanja u srpskom jeziku, može se primetiti da su ovo uglavnom glagoli nesvršenog vida: *biti, imati, posedovati, želeti, voleti, mrzeti, znati, verovati*, a da su njihovi vidski parovi uglavnom ingresivni glagoli kao na primer: *zaposedovati, zaželeti (poželeti), zavoleti, zamrzeti, saznati (doznati), poverovati*, odnosno inhoativni oblici koji znače otpočinjanje radnje.

[On *je* dosta dobro *poznavao* taj deo ostrva...] (TM/P)

(12) Ignorant toute notion de passé et de futur, *il vivait* enfermé dans l'instant présent. (TM/V)

[Ne znajući ni za kakav pojam prošlosti ni budućnosti, *živeo je* zatvoren u sadašnjem trenutku.] (TM/P)

Imperfekat *(l'imparfait)* u francuskom jeziku predstavlja situacije kao trajne, sa otvorenim krajem i ne uključuje ni početnu ni krajnju tačku procesa. Po ovoj osobini sličan je ateličnim glagolskim situacijama. U slučaju francuskih glagola Aktivnosti i Stanja u navedenim primerima – *(le curé) marchait – (pop) je išao, (Vendredi) ne travaillait jamais – (Petko) nikada nije radio, il connaissait – poznavao je, il vivait – živeo je*, po semantičkim osobinama da izražavaju procese koji nemaju prirodnu krajnju tačku, ovi glagoli slični su imperfektu u francuskom, tako da u ovom slučaju i leksički i gramatički aspekat izražavaju informaciju o procesu koji traje bez postojanja krajnje tačke. I u prevodnim ekvivalentima na srpskom jeziku upotrebljen je oblik nesvršenog (imperfektivnog) vida glagola, jer je on najsličniji po konceptualnim osobinama i imperfektu u francuskom jeziku, ali i glagolskim situacijama Aktivnosti i Stanja.

4. ZAKLJUČAK

Iz prethodnih primera vidi se da glagolske situacije sa obeležjem ateličnosti u francuskom jeziku, u aspektno markiranim glagolskim oblicima perfekta *(le passé composé)*, aorista *(le passé simple)* i imperfekta *(l'imparfait)*, kao prevodne ekvivalente u srpskom jeziku imaju oblike glagola nesvršenog (imperfektivnog) vida. Ako se uporede konceptualne osobine ateličnih glagolskih situacija u francuskom jeziku i osobine nesvršenog glagolskog vida u srpskom, kao zajedničko distinktivno obeležje može se izdvojiti obeležje trajanja, ali i nepostojanje krajnje tačke. Oba obeležja, i trajanje i ateličnost, u francuskom jeziku izražena su na nivou leksičkog aspekta, dok su u srpskom obeležja trajanja i neograničenosti izražena oblikom glagola (nesvršenim glagolskim vidom). U prevodnim ekvivalentima na srpski jezik, preneta je informacija o procesu koji traje, informacija koju izražava leksički aspekat u francuskom, ali ne i informacija da je proces završen, koji je izražen oblikom glagola u francuskom jeziku kroz gramatički aspekat, perfektom i aoristom *(le passé composé, le passé simple)*.

Kao zaključak, može se konstatovati da, u situaciji kada postoje razlike u konceptualnim kategorijama u dva jezika, kao što je slučaj sa kategorijom aspekta u francuskom i u srpskom, u kontaktu između dva jezika koriste se oblici sa najsličnijim semantičkim obeležjima.

5. LITERATURA

Belić, Aleksandar (1949). *Savremeni srpskohrvatski književni jezik.* Beograd : Naučna knjiga.

Charaudeau, Patrick (1992). *Grammaire du Sens et de l'Expression*. Paris : Hachette.

Garey, Howard (1957). Verbal Aspect in French. *Language* 33, 91 - 110.

Guillaume, Gustave (1970). *Temps et Verbe*. Paris : Champion.

Jackendoff, Ray (1991). Parts and Boundaries. *Cognition* 41, 9 – 45.

Jackendoff, Ray (1996). The Proper Treatment of Measuring Out, Telicity, and Perhaps Even Quantification in English. *Natural Language & Linguistic Theory*, 14 (2), 305 – 354. http://www.jstor.org/stable/4047853

Lefeuvre, F. & Nicolas. D. (2003). La phrase nominale existentielle et la distinction aspectuelle télique / atélique. *Revue de Sémantique et Pragmatique* 14, 157 – 172.

Novakov, Predrag (2005). *Glagolski vid i tip glagolske situacije u engleskom i srpskom jeziku*. Novi Sad : Futura publikacije.

Piper, Predrag i dr. (2005). *Sintaksa savremenoga srpskog jezika : prosta rečenica.* Beograd – Novi Sad: Institut za srpski jezik SANU-Beogradska knjiga-Matica srpska.

Smith, Carlota (1991). *The Parameter of Aspect*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.

Stanojević, V. & Ašić, T. (2006). *Semantika i pragmatika glagolskih vremena u francuskom jeziku*. Kragujevac : Filološko-umetnički fakultet.

Stevanović, M. (1969). *Savremeni srpskohrvatski jezik II*, Beograd : Naučna knjiga.

Vendler, Z. (1957). Verbs and Times. In: Vendler, Z. (1967). *Linguistics in Philosophy.* Ithaca: Cornel University Press, 97 – 121.

Skraćenice

(CA/E) – Camus, Albert (1957). *L'étranger*. Paris : Gallimard.

(KA/C) – Kami, Alber (1991). *Stranac*. Prevod: Zorica Hadži-Vidojković. Beograd: Prosveta.

(StE/PP) – Saint-Exupéry, Antoine de (1946). *Le Petit prince*. Paris : Gallimard.

(CE/МП) – Sent-Egziperi, Antoan de (2002). *Mali princ*. Prevod : Nenad Krstić. Beograd: Draganić.

(TM/V) – Tournier, Michel (1972). *Vendredi ou les limbes du Pacifique*. Paris:Gallimard.

(TM/П) – Turnije, Mišel (1990). *Petko ili limbovi Pacifika*. Prevod: Gordana Stojković. Novi Sad : Bratstvo jedinstvo.

IVANA VILIĆ

Université de Novi sad

SITUATIONS VERBALES ATÉLIQUES EN FRANÇAIS PAR RAPPORT AU SERBE

Résumé

Le français et le serbe emploient des moyens différents dans la construction et l'expression de l'information aspectuelle. Si on compare les situations verbales atéliques – activités et états – en français et leurs équivalents en serbe, on constate que pour exprimer la notion d'atélicité en serbe c'est l'aspect imperfectif qui est utilisé le plus souvent. Cependant, dans le cas des verbes et des syntagmes verbaux atéliques combinés avec un temps perfectif en français (le passé simple ou le passé composé), on voit qu'en serbe c'est l'information de l'aspect lexical qui est gardée, alors que l'idée de l'action accomplie, exprimée par l'aspect grammatical, ne l'est pas. Les verbes imperfectifs en serbe expriment les traits distinctifs de durée et d'atélicité, les mêmes traits que ceux exprimés par les situations verbales atéliques en français.

UDK811.133.1'367.335.4:811.163.41'367.335.4
ID 185890060

RUŽICA SEDER

Univerzitet u Novom Sadu

FRANCUSKE KOMPLETIVNE REČENICE UVEDENE GLAGOLIMA OSEĆANJA I NJIHOVI KORELATI U SRPSKOM JEZIKU

Sažetak: Tema ovog rada je izbor glagolskog načina u francuskim kompletivnim rečenicama koje su uvedene nekim od izraza osećanja (glagolom ili glagolskim izrazom, kao i imeničkim i pridevskim rečima), i njihovi prevodni ekvivalenti u srpskom jeziku. S obzirom na činjenicu da su prevodni ekvivalenti kompletivnih rečenica u srpskom najčešće *izrične rečenice u širem smislu*, a da se u rečenicama koje su predmet rada u francuskom jeziku uvek koristi sibžonktiv, očekivalo bi se da se u srpskom prevodu uvek javljaju izrične rečenice, sa modalno upotrebljenim prezentom. Analizom ovakvih rečenica i njihovog prevoda na srpski, na korpusu romana Marsela Prusta *Un Amour de Swann* , u originalu i u prevodu na srpski jezik, došli smo do zaključka da prevod ovih rečenica direktno zavisi od značenja glagola kojim su uvedene, tako da njihovi prevodi formiraju dve skupine: 1) kompletivne rečenice uvedene *glagolima straha*, koje se prevode konstrukcijom *da+ prezent*, gde prezent ima modalnu vrednost (ili u nekim slučajevima, futurom) i 2) kompletivne rečenice uvedene uvedene *glagolima kojima se izražavaju druga osećanja* (osim osećanja straha), koje se prevode uzročnom rečenicom.
Ključne reči: kompletivna rečenica, indikativ, sibžonktiv

Kompletivne rečenice predstavljaju grupu zavisnih vezničkih rečenica uvedenih pomoću veznika *que* (*propositions conjonctives introduites par que*)[1], ili vezničkih izraza formiranih na osnovu *que*: *à ce que*, *de ce que*, *en ce que*. Sa sintaksičke strane, ove rečenice se oslanjaju na neki elemenat njima nadređene rečenice - glagol ili glagolski izraz, imenicu, pridev, pa čak i prilog[2], i služe kao njegova dopuna.[3] Taj elemenat nadređene strukture naziva se *oslonac*[4] (fr. *support*), odnosno *upravna reč*.

[1] Mi ćemo u ovom radu koristiti termin *kompletivne rečenice*, u skladu sa terminologijom jednog broja francuskih gramatičara (Damourette-Pichon 1911-36; Le Bidois 1971; Le Goffic 1993) . Ipak treba precizirati da u literaturi ne postoji jedinstvena terminologija kada je u pitanju ova grupa rečenica. Neki gramatičari (Nyrop : 1930, Grevisse : 1969) nazivaju ih *imenske rečenice* (*propositions substantives*), zbog mogućnosti njihove supstitucije imenicom. Sa druge strane, postoje i oni koji *kompletivnim rečenicama* nazivaju i sve one interogativne i relativne rečenice koje imaju funkciju direktnog objekta u odnosu na glagol nadređene rečenice.

[2] Jedini izuzetak su kompletivne rečenice u funkciji subjekta, koje se nalaze ispred nadređene rečenice.

[3] U skladu sa tim, ove rečenice mogu imati funkciju : 1) direktnog ili indirektnog objekta (*Je veux que tu viennes*/*Je tiens à ce que tu viennes*), 2) subjekta (*Qu'il soit beau n'est pas discutable*), 3) atributa (*La vérité est qu'il n'est pas compétent*), 4) odredbene dopune (*Son désir qu'elle vienne*), 5) apozicije (*Ils ont tous*

Između upravne reči i kompletivne rečenice postoji snažna sintaksičko-semantička veza, u smislu da upotreba glagolskih načina i vremena u kompletivnoj rečenici zavisi od forme i značenja upravne reči. Zbog toga se obično kaže da se izbor glagolskog načina (upotreba indikativa ili sibžonktiva) u ovim rečenicama objašnjava na osnovu ideja izraženih glagolom[5] nadređene rečenice, što bismo mi precizirali primedbom da nije reč samo o značenju glagola te nadređene strukture, već o čitavom njenom smislu, tačnije o kontekstu koji ta nadređena struktura nameće, kako svojom formom, tako i svojom semantikom.

U rečenicama koje su predmet ovog rada glagolski način je uvek sibžonktiv, te ćemo izdvojiti neka njegova teorijska određenja predstavnika pojedinih lingvističkih pravaca.

Damuret i Pišon u svojoj knjizi *Des mots à la pensée* (Damourette - Pichon 1911-36) definišu ga kao glagolski način kojim se prenosi *le non-jugement* (ne izražavanje suda/ocene)[6], pri čemu se pod izrazom *non-jugement* podrazumeva uzdržanost subjekta da donese sud o verovatnosti realizacije radnje o kojoj se govori.[7] Tako se upotrebom indikativa ustvari iznosi sud o tome da je izneta činjenica realna ili verovatna, dok upotreba sibžonktiva predstavlja uzdržavanje od takvog suda. Žorž i Rober Le Bidoa (Le Bidois 1971) definišu ga kao kao *glagolski način psihičke energije*[8] (Le Bidois 1971).

U funkcionalnoj gramatici Andre Martinea (Martinet 1979 : 120) sibžonktiv se određuje kao način koji „proces predstavlja jedino kao zamisao, koja postoji jedino u domenu duha (*une pure et simple conception de l esprit*); proces se ne predstavlja kao nešto postojeće i govornik ga ne smešta na plan realnosti."

Slično ga određuje i grupa autora koji u ovom glagolskom načinu vide sredstvo iskazivanja subjektivne interpretacije: M. Grevis ga definiše kao „način koji radnju predstavlja kao samo *envisagée par la pensée*, koja nije smeštena na plan realnosti" (Grevisse 1969 : 565)[9]. Vagner i Penšon (Wagner - Pinchon 1962) definišu ga upravo kao „način pomoću koga se [govornik] interpretira proces", grupa autora u *Grammaire Larousse du français contemporain* (Chevalier et al. 1964 : 359) kao „način

---

accepté cette idée nouvelle, qu'ils doivent tous lui rendre visite), 6) dopunskog člana (*terme complétif*) - *Il faut que je fasse attention*.

[4] U našoj literaturi obično se koristi termin *upravna reč* (Ivić 1970; Simić - Jovanović 2002; Ružić 2006), pa ćemo i mi dalje koristiti taj termin.

[5] Pod *glagolom nadređene* rečenice treba podrazumevati glagol ili glagolski izraz, kao i glagol *être* praćen atributom (pridev ili particip), npr. *être désireux/consentant*, ili eventualno neki drugi perifrastični oblik. Na primer, u izrazu : *Désireux qu'il soit recompensé* kompletivna rečenica izražava isti modalitet kao i u izrazu: *Je désire qu'il soit récompensé.*

[6] *le moeuf du non- jugement* (Damourette - Pichon 1911- 36 : 469). Termin *le moeuf* je pozajmljen iz stare francuske gramatike, a autori ga koriste umesto termina *le mode*, podrazumevajući pod njim samo indikativ i sibžonktiv.

[7] Isto ga definiše i Pjer Le Gofik, tačnije on ga definiše kao način koji "indique une suspension du jugement" (Le Goffic 1993 : 94).

[8] *mode de l'énergie psychique*

[9] Gotovo identičnu definiciju nalazimo i kod G. Možea (Mauger 1968).

koji govornik koristi da oceni realizaciju ili mogućnost realizacije radnje“, a u gramatici grupe autora (Riegel et al. 2003) precizira se da se ovaj način koristi kada se između procesa i njegovog iskazivanja javi „ zavesa“ (fr. *écran*) nekog psihičkog akta (osećanje, želja, sud), koja sprečava da proces stigne do svoje potpune aktualizacije“ (Riegel et al. 2003 : 321).

Na osnovu uvida u vrednosti koje ima francuski sibžonktiv i semantiku struktura u kojima se upotrebljava, moguće je postaviti pitanje o tome koji su to oblici koji u srpskom jeziku imaju ekvivalentne vrednosti i koje su to strukture koje imaju istu semantiku. Tačnije, javlja se potreba za proverom koji su to formalni i/ili semantički ekvivalenti ovog glagolskog načina u srpskom jeziku.

Poređenjem sistema glagolskih načina u francuskom i srpskom jeziku, jasno se izdvajaju određene razlike. Naime, u francuskom jeziku kategorija glagolskih načina tradicionalno podrazumeva, sa jedne strane, lične glagolske načine (fr. *modes personnels*) i sa druge, bezlične glagolske načine (fr. *modes impersonnels*). Prva grupa obuhvata *indikativ, sibžonktiv, kondicional i imperativ (*fr. *indicatif, subjonctif, conditionnel, impératif)* a druga *infinitiv i particip (*fr. *infinitif , participe)*. Kada je reč o srpskom jeziku, glagolski načini se u gramatikama ne tumače jedinstveno: Aleksandar Belić (Belić 1998) i M. Stevanović (Stevanović 1969) pravim modusima u srpskohrvatskom jeziku smatraju jedino *imperativ* i *potencijal (kondicional)*[10], a istu klasifikaciju nalazimo i u *Sintaksi savremenog srpskog jezika* (Piper et al. 2005). Sa druge strane, pojedini gramatičari[11] ovoj kategoriji pridružuju i indikativ i optativ[12]. U gramatici Živojina Stanojčića i Ljubomira Popovića (Stanojčić-Popović 1994) u ovu glagolsku kategoriju, pored oblika imperativa i kondicionala, svrstavaju se i oblici Futura II -Futura egzaktnog (ako *budem pisao, budeš pisao, ...*). Svi naši gramatičari su saglasni u stavu da infinitivi i bivši participi a sadašnji glagolski prilozi (prošli i sadašnji), i trpni glagolski pridev ne pripadaju sistemu glagolskih načina u srpskom jeziku.

---

[10] U našoj literaturi se za ovaj glagolski način paralelno javljaju dva termina: *potencijal* i *kondicional*. Ipak, ima mišljenja da upotreba ovih termina kao sinonima nije potpuno opravdana (objašnjenje videti u : Gudurić 2007 : 366). U tom smislu, mnogi naši gramatičari opredeljuju se za termin *potencijal.*

[11] Josip Silić i Ivo Pranjković *Gramatika hrvatskog jezika (za gimnazije i visoka sveučilišta)* koji navode tri glagolska načina: imperativ, kondicional (prvi i drugi) i optativ. E. Barić et al. *Priručna gramatika hrvatskog književnog jezika* . U drugoj navedenoj gramatici autori izdvajaju čak četiri "gramatičke oznake kategorije načina" (Barić 1979: 334), i to : indikativ (izjavni način), imperativ (zapovedni način), kondicional (pogodbeni način), i optativ (željni način). Dalje ih dele na *obeležene* i *neobeležene*, pri čemu je indikativ načinski neobeležen jer iskazuje "nepristran (neutralan) stav govornika prema onome što se kazuje predikatom" (Barić et al. 1979 : 334). Ostali oblici su načinski obeleženi, jer iskazuju "pristran (subjektivan) stav onoga koji govori ili piše preme onome što se kazuje predikatom" (Barić et al. 1979: 334).

[12] Pod optativom se podrazumava oblik koji morfološki odgovara *glagolskom pridevu radnom* (*živeo, živela, živelo, živeli, živele, živela*), a pomoću koga se grade složeni oblici indikativa i kondicionala. (Barić et al. 1979).

Nakon poređenja evidentiranih glagolskih oblika i njihove upotrebe jasno je da *mode subjonctif* nema svog fromalnog korespondenta u srpskom jeziku.[13] Međutim, u skladu sa definicijom same modalnosti, svaki jezik trebalo bi da raspolaže sredstvima za njeno iskazivanje, te i srpski jezik nužno mora posedovati oblike kojima nadomešćuje one modalne vrednosti koje se u francuskom jeziku iskazuju sibžonktivom[14]. Dakle, iako nema formalne korespondente, francuski sibžonktiv mora imati semantičke korespondente u srpskom jeziku.

Na osnovu uvida u vrednosti glagolskih oblika srpskog jezika[15], konstatujemo da su u srpskom jeziku, sa redukovanim sistemom glagolskih načina, glagolska vremena tâ koja, u zavisnosti od konteksta, imaju ili temporalnu (indikativnu ili relativnu) ili preuzimaju modalnu funkciju. Ovakav zaključak, kada mu se priključe stavovi vezani za francuski sibžonktiv, čini opravdanim pokušaj da se ispita da li će njegov prevodni ekvivalent uvek biti srpski glagolski oblik sa modalnom vrednošću.

Analizom sistema zavisnih rečenica u srpskom jeziku dolazimo do pretpostavke da će se sintaksičko-semantički ekvivalenti francuskih kompletivnih rečenica nalaziti ponajviše u okviru *izričnih* rečenica *(u širem smislu)*[16]. Kao i francuske kompletivne rečenice, izrične rečenice imaju imeničku konstituentsku vrednost, i najvažnija funkcija im je *dopunska* - pre svega funkcija *direktnog objekta* glagola *komuniciranja, mišljenja, opažanja, osećanja* i sl.[17] U *Srpskoj sintaksi* autora R. Simića i J. Jovanović nalazimo termin koji u sebi objedinjuje informaciju i o njihovoj poziciji i o njihovoj funkciji: *dopunske prileksikalne rečenice*. (Simić – Jovanović 2002 : 1412).[18]

---

[13] Ovu konstataciju potkrepićemo i konstatacijom V. Draškovića: "(...) Slično stoji i sa sibžonktivom, modusom koji je za Slovene mnogo teže shvatljiv (jer je u slovenskim jezicima, izuzev malih ostataka, nestao još pre mnogo stoleća)" (Drašković : 1969 : 219).

[14] Isti zaključak nalazimo i u jednom skorijem radu (Gudurić 2007 : 367): „Za razliku od francuskog, srpski jezik nema morfološki determinisan oblik sibžonktiva, ali to nadomešćuje *modalnom upotrebom* indikativnih glagolskih vremena. S druge strane, srpski ima sve ostale načine kao i francuski, osim participa koji je u savremenom srpskom prešeo u kategoriju glagolskih priloga."

[15] Koji se, počev od Aleksandra Belića, svrstavaju u kategorije *indikativa, relativa i modusa.* Naime, Belić je u svojoj knjizi *O jezičkoj prirodi i jezičkom razvitku* (Belić 1998 : 230) u sistemu glagolskih vremena izdvojio ova tri podsistema. Ovakvo učenje su prihvatili i njegovi sledbenici, počev od M. Stevanovića (Stevanović 1967 : 27), do autora savremenih gramatika.

[16] U savremenoj literaturi pronašli smo i termine *kompletivne rečenice* (Kordić 2008) ili *dopunske klauze* (Ružić 2006). Mi smo se u ovom radu opredelili za terminologiju i tipologiju zavisnih rečenica iz gramatike Stanojčić –Popović (1994), koja u najvećoj meri sledi tradicionalnu terminologiju.

[17] Kao i francuske kompletivne rečenice, i srpske izrične rečenice mogu da imaju i druge funkcije, pored funkcije direktnog objekta. Mogu da predstavljaju i indirektni objekat (*Ivan je razmišljao (o tome) da se upiše na prava*), dopunski atribut (*vest (o tome) da je Marko dobio nagradu*), dopunski zavisni član u pridevskoj sintagmi (*svestan da je pogešio*), kao i subjekat (*Da se krene u 6h, (to) svima odgovara*).

[18] Podtipove ovih rečenica predstavljaju:1. *deklarativne rečenice* (izrične rečenice u užem smislu), 2. *zavisnoupitne rečenice* i 3. *voluntativne (voljne) rečenice*. U daljem tekstu koristićemo termine: *izrične rečenice* (za izrične rečenice u širem smislu) i *deklarativne rečenice* (za izrične rečenice u užem smislu). Gramatičari su uglavnom saglasni da se u prve dve podvrste izričnih rečenica glagolska vremena upotrbljavaju temporalno, najčešće „(...) *relativno,* i to u odnosu na vremensku situaciju više rečenice"

Poput francuskih kompletivnih rečenica, čiji glagolski način i vreme zavise od upravne reči (fr. *support),* i u srpskom jeziku je upravna reč osnova upotrebe i značenja zavisnih struktura. Naime, glagoli realnog značenja (tipa *pričati*) ostavljaju slobodu upotrebe, ali su polazište za vremensku orijentaciju oblika. Ukoliko je pak u pitanju glagol sa volitivnom nijansom u svom značenju (tipa *narediti*), uslovićе volitivno-imperativni i prospektivni karakter zavisne rečenice.

1. PREVODNI EKVIVALENTI KOMPLETIVNIH REČENICA UVEDENIH GLAGOLIMAOSEĆANJA

Reč je o glagolima i glagolskim izrazima koji opisuju neko osećanje ili duševno stanje („*mouvement de l'âme*").

Kroz analizu ovakvih rečenica izdiferencirale se dve podgrupe: rečenice uvedene glagolima strahovanja, i rečenice uvedene glagolima za izražavanje drugih osećanja.

1.1. Rečenice uvedene glagolima strahovanja

Kompletivne rečenice posle glagola, glagolskih izraza ili imenica: *craindre, avoir peur, redouter, appréhender, trembler/la peur, la crainte, de peur que, de crainte que* i sl. mogu se podeliti u dve skupine, u zavisnosti od toga da li strahovanje izraženo u glavnoj rečenici počiva na mogućnosti da dođe do realizacije neke radnje (izražene kompletivnom rečenicom), ili naprotiv na mogućnosti da do realizacije te radnje ne dođe.

A) strahovanje od realizacije radnje

Ovakve rečenice se na srpski jezik prevode voluntativnim rečenicama, za koje je već rečeno da imaju modalnu vrednost. Karakteristični oblik voluntativnih rečenica je *da+prezent*, ili *neka+prezent* (ukoliko se radi o posrednoj zapovesti - zapovesti licu koje nije prisutno). Naime, voluntativna rečenica od svoje glavne rečenice zavisi na takav način da je radnja njenog glagola obično obeležena vremenom glagola glavne rečenice, dok je sama voluntativna rečenica skoro uvek u prezentu (trajnom ili svršenom)[1], dakle ima *stalno vreme* (Belić 1933).

1. ...et ***craignant*** *que*, désillusionnée de l'art, *elle <u>ne</u> le fût en même temps de l'amour.* (MP : 26)

(Stanojčić-Popović 1994 : 297). Sa druge strane, *voluntativne (voljne) rečenice* su *modalnog karaktera*, jer se njima iskazuje situacija koja nije realna. U pitanju su rečenice „...kojima se iznosi sadržina glagola unutrašnjeg raspoloženja u vidu zahteva, želje, žaljenja, nastojanja, plana, gotovosti, spremnosti, nade, pretpostavke, sigurnosti, sposobnosti, potrebe, neminovnosti, vršenja još nerealizovanih ili neizvesno realizovanih procesa. Taj, svima njima zajednički, modalni karakter vezuje ove rečenice u posebnu vrstu izričnih rečenica, koje mi, s pravom po svome mišljenju, nazivamo ovim njima zajedničkim imenom" (Stevanović 1969 : 798).

Među našim gramatičarima ipak postoje i mišljenja da prezent u ovoj konstrukciji nije modalan. Videti u: Tanasić 1996 : 168.

➢ ...i ***bojeći se*** <u>*da se ona*</u>, razočaravši se u umetnost, <u>*ne razočara*</u> istovremeno i u ljubav. (ŽMP : 79)

2. …, ***il craignait*** *que ce passé incolore*, fluide et supportable, <u>*ne*</u> *prît un corps tangible et immonde, un visage individuel et diabolique*. (MP : 426)

➢ Ali bojao se, (...), da se ta bezbojna, žitka i podnošljiva prošlost <u>*ne pretvori*</u> u opipljivo i gnusno telo, u jedan izraziti i satanski lik. (ŽMP : 255)

U *Srpskoj sintaksi* (Simić – Jovanović 2002) se ove rečenice razlikuju od deklarativnih po tome što je njihovo značenje prospektivno (njeno ostvarenje vezano je za budućnost).[19] U prilog ovome govori i određenje koje ovim rečenicama daje A. Musić u svom radu *Rečenice bojazni u grčkom, latinskom i srpskohrvatskom jeziku* : „I njima se izriče želja subjekta glavne rečenice ili (kod postulativnog oblika glagolskog) onoga, koji govori, da ne bude ono, što glagol zavisne rečenice znači, a tim se izriče i ono, čega se on boji. (...) Glagolski oblik zavisne rečenice može biti ili prezenat (obično perfektivnoga glagola), koji u slavenskim jezicima zastupa indoevropski konjunktiv, ili kondicional, koji po značenju odgovara indoevropskom optativu“ (Musić 1933 : 206)[20].

Specifičnost ovih rečenica u odnosu na rečenice uvedene izrazima drugih osećanja je to što se u njima često sreće *ekspletivno ne* [21], što nalazimo i u srpskom jeziku, posle izraza tipa *plašiti se*, *bojati se, strepeti, strah, bojazan,...*. Kada je reč o francuskom jeziku, Damuret i Pišon (Damourette - Pichon 1911-36) pojavu ekspletivnog *ne* (u njihovoj terminologiji: *discordantiel*) u ovoj situaciji objašnjavaju činjenicom da je *strah* upravo nesklad između činjenice da postoji mogućnost realizacije neke pojave i želje da do nje ne dođe.

3. … (peut-être au «Bal des Incohérents» où ***il tremblait*** *qu'elle n'allât* ensuite)… (MP : 346)

---

[19] Tačnije, realizacija određene radnje se: 1. naređuje ili zahteva (*imperativne izrične rečenice,* a zavise od glagola tipa *zapovediti, narediti, zahtevati, tražiti, moliti, predlagati*), 2. želi (*optativne* ili *željne* izrične rečenice zavise od glagola tipa *želeti, žudeti, voleti*), 3. planira (glagoli tipa *nameravati, planirati, nastojati, truditi se, pokušavati,...*). M. Stevanović (Stevanović 1969) u ovu grupu ubraja i glagole tipa: *plašiti se, strahovati, dopuštati, zaslužívati, zahtevati, nadati se, očekivati, omesti, pripremati se, pristajati, umeti, uspeti, biti voljan/sposoban/spreman.*

[20] Zaključak pomenutog rada A. Musića je i da su (u sva tri jezika) ove rečenice nastale od finalnih. Finalne rečenice se u srpskoj literaturi definišu kao *modalne*: „ Modalni karakter ovih zavisnih rečenica najbolje pokazuje upotreba potencijala, ali i prezent u ovim rečenicama ima modalno značenje.“ (Stanojčić-Popović 1994 : 316).

[21] U objašnjenju ovog pojma poslužićemo se definicijom Nade Milošević (MIlošević 1997 : 37): "Pod pojmom *ekspletivan"* (suvišan, pleonastičan) u gramatikama se podrazumeva reč koja, iako upotrebljena u nekoj rečenici, nije neophodna u pogledu značenja ili sintakse. Tako bi po ovoj definiciji trebalo da budu potpuno istog značenja dve rečenice koje bi se jedino razlikovale u tome što bi jedna sadržala tu reč, a iz druge bi ona bila izostavljena." Autor navodi da se u francuskim gramatikama pored termina *explétif* koriste i termini *abusif, redondant, pléonastique, modal.*

➢ ...(možda na « Balu Nesuvislih », gde je ***strepeo*** <u>*da ona ne ode kasnije*</u>)... (ŽMP : 157)

[Moguće je da će ona otići na « Bal Nesuvislih », a on to ne želi.]

Forkluziv (drugi element negacije) se u ovom slučaju ne javlja, zbog toga što subjekat glavnog glagola na žalost ne može da isključi pojavu koje se boji iz sveta koji poima.[22] Kada su ovakvi glagoli upotrebljeni odrično ne pojavljuje se ekspletivno *ne*, jer nema više nesklada: ili zbog nedostatka mogućnosti da dođe do neželjene pojave, ili zbog nedostatka straha od nje. U skladu sa ovom distinkcijom, forkluziv se javlja samo u prvom slučaju. [23]

Detaljnu studiju upotrebe ekspletivnog *ne* daje Nada Milošević (Milošević 1997 : 38-43), a mi ćemo izdvojiti samo glavne zaključke:

Uz ekspletivno *ne* se (od četiri forme sibžonktiva) koriste samo prosti oblici- dakle sibžonktiv prezenta ili imperfekta[24], a u srpskom ekvivalenti su im glagoli svršenog glagolskog vida (perfektivni glagoli) kao i glagol *biti*, koji su isključivo u prezentu:

4. (…) parce que ***j'avais peur*** *que cela* <u>*ne*</u> *t'ennuie*. (MP : 429)

➢ (…) jer sam se bojala <u>*da ti ne bude krivo*</u>. (ŽMP : 258)

Upotreba ekspletivnog *ne* posle izraza straha u francuskom jeziku je fakultativna, u smislu da ukoliko se ono izostavi, ne dolazi do promene u značenju, već samo do promene jezičkog registra.

5. (…) et Swann lisait dans les yeux d'Odette ***cet effroi*** *qu'il lui demandât* de n'y pas aller, (…). (MP : 337)

➢ (…) I Svan je u Odetinim očima čitao ***strepnju*** da on <u>*ne*</u> <u>zatraži</u> od nje da ne ode, (…). (ŽMP : 146)

---

[22] Damuret i Pišon (Damourette – Pichon 1911-36), analizirajući upotrebe oba elementa negacije u francuskom jeziku, zaključuju da *ne* (*discordantiel*) izražava nesklad između glavne i zavisne rečenice, a drugi element negacije (*forclusif*) isključuje sadržaj negiranog glagola iz stvarnosti. Potpuna negacija postiže se upotrebom oba elementa.

[23] U francuskom jeziku, ekspletivno ne se upotrebljava samo kada je glagol dopuna u sibžonktivu, a nikada kada je glagol -dopuna u infinitivu (u skadu sa pravilima *infinitivne transformacije*). O ovome više pogledati u: Milošević 1997 : 40.

[24] Ovo je zbog semantike glagola straha. Strah je moguće osećati samo vezano za potencijalnu, još ne realizovanu radnju. Ukoliko se element *ne* upotrebi uz uz složeni oblik sibžonktiva (kada se radnja kompletivne rečenice odnosi na prošlost), tada taj element pojačava subjektivni stav govornika: *Je crains que Pierre ne soit arrivé en retard.* (Milošević 1997). Mi se sa ovakvim stavom slažemo, uz primedbu da se u ovakvim primerima značenje glagola *craindre* izjednačava sa značenjem glagola *penser*, *croire.*

U srpskom njegova upotreba u ovoj situaciji nije fakultativna. Skoro isto značenje moguće je postići bez ekspletivnog *ne* ali sada se više ne može koristiti prezent (sa modalnom vrednošću), nego futur:

- I Svan je u Odetinim očima čitao strepnju <u>*da će zatražiti*</u> od nje da ne ode, (…).

B) strahovanje od ne-realizacije radnje

U francuskom jeziku, jedina sintaksička razlika u odnosu na prethodnu skupinu jeste ta što u ovim rečenicama sada nalazimo potpunu negaciju, ali u srpskom jeziku se ta razlika ogleda i u upotrebi drugog glagolskog oblika - naime, u takvim izričnim rečenicama u srpskom se, umesto prezenta sa modalnom vrednošću sada koristi futur, dakle-indikativ:

6. …dont ***il craignait*** *que ne revînt pas l'à-propos*. (MP : 45)
- …za koju se bojao <u>*da neće više imati povoda*</u>... (ŽMP : 108)

1.2. Rečenice uvedene glagolima drugih osećanja (*iznenađenje, začuđenost, zadovoljstvo,...*)

Kao što smo već napomenuli, kompletivna rečenica uvedena ovakvim glagolima uvek će biti u sibžonktivu. Interesantno je da sibžonktiv u ovim rečenicama ne označava *zamišljenu, neizvesnu radnju* (*envisagée par l'esprit*), već naprotiv radnju koja je realizovana, izvesna. Petar Skok[25] naziva ga „subjonctif stylistique", jer on sada predstavlja „realne radnje koje su obojadisane velikom subjektivnošću" (Skok 1939: 178).[26] Ovakve rečenice na srpski se prevode uzročnom rečenicom, čiji glagolski oblik je temporalno (najčešće relativno) upotrebljen.

7. (…) ***elle souffrait*** *que la conscience* qu'elle avait de sa parenté avec les Guermantes *ne pût se manifester* extérieurement en caractères visibles (…). (MP : 381-382)
- (…) ***ona je patila*** <u>*što ta njena svest o rodbinskoj vezi s Germantovima ne može da se ispolji vidljivim znacima*</u> (…). (ŽMP : 201)

8. (…) ***il admirait que*** *le corps humain fût si souple et si fort, qu'il pût* continuellement tenir en échec, déjouer tous les périls qui l'environnent (…), et

[25] Petar Skok smatra da francuski sibžonktiv (u njegovoj terminologiji *konjunktiv*) iako naslednik latinskog konjunktiva, „kao morfem, ima više psihološko ili stilističko značenje nego logičko" (Skok 1939 : 181), a kao jedan od dokaza za takvu tvrdnju smatra upravo njegovu upotrebu posle afektivnih glagola.

[26] Ovakva upotreba sibžonktiva postaje jasnija u svetlu određenja koje ovom glagolskom načinu daju Žorž i Rober Le Bidoa (Pogledati poglavlje: *Vrednosti francuskog sibžonktiva - osvrt na dosadašnja proučavanja*).

permît ainsi aux êtres de se livrer chaque jour (…) à leur œuvre de mensonge, à la poursuite du plaisir. (MP : 411)

- (…) ***divio se*** *što je ljudsko telo tako gipko i tako jako, što može neprestano da obuzda i osujeti sve pogibelji što ga okružuju (…), i što tako omogućuje ljudskim stvorenjima da se svakodnevno (…) odaju svojoj raboti laganja i jurenja za uživanjima.* (ŽMP : 236)

9. ***Il s'émerveillait*** *que des actes* (…) maintenant *fussent devenus* pour lui *graves* (…). (MP : 425)

- ***Divio se*** *što su postupci* (…) *sada postali za njega tako teški* (...).(ŽMP : 253)

10. …et ***il se félicita*** *que le plaisir* qu'il avait à voir Odette *trouvât* une justification… (MP : 264)

- …a ***polaskao je sebi*** *što zadovoljstvo* koje oseća u viđenju Odete *nalazi opravdanje*… (ŽMP : 55)

11. Dès lors ***il ne s'étonna plus*** *que Swann*, aussi bien qu'un autre, *fréquentât l'Elysée*, (…). (MP : 256)

- ***I onda se nije više čudio*** *što Svan*, kao što bi i bilo ko mogao, *odlazi u Jelisejsku palatu,* (…). (ŽMP : 45)

12. ***Celui-ci***, à qui il avait fait part de son projet sans lui en dire le motif, ne se sentait pas de joie et ***s'émerveillait*** *que Swann*, pour la première fois depuis quinze ans, *consentît enfin à venir voir sa propriété et,* quoiqu'il ne voulait pas s'y arrêter, lui avait-il dit, *lui promît du moins de faire ensemble des promenades et des excursions pendant plusieurs jours*. (MP : 342)

- Kada mu je Svan saopštio svoju želju, ovaj se baš nije mnogo obradovao i ***čudio se*** *što Svan*, prvi put za petnaest godina, *najzad pristaje da dođe da vidi njegov posed* ; ali pošto sam nije hteo tamo da se zadržava, kako mu je rekao, obećao mu je bar da će zajedno ići na izlete i šetnje nekoliko dana. (ŽMP : 151-153)

13. Et quand il était tenté de ***regretter*** que depuis des mois il *ne fît plus que voir Odette*, … (MP : 265)

- ***I kad bi pao u iskušenje da zažali*** *što se već mesecima sastaje samo s Odetom,* … (ŽMP : 56)

Jedini izuzetak koji smo izdvojili u korpusu je glagol *s'effrayer* upotrebljen u značenju « odobravati, dopuštati », dakle u značenju *glagola volje*, i tada u prevodu na srpski nalazimo glagolski oblik sa modalnom vrednošću:

14. (…) les Verdurin ***qui ne s'effrayaient pas*** *qu'une femme eût un amant* pourvu qu'elle l'eût chez eux, l'aimât en eux, et ne le leur préférât pas, disaient: «Eh bien! amenez-le votre ami.» (MP : 226)

➢ (…) Verdirenovi, ***kojima nije smetalo*** **to**[27] *da neka žena ima ljubavnika*, pod uslovom da ga ima kod njih, da ga voli kroz njih i da im ga ne pretpostavlja, rekli bi : « Pa dovedite vašeg prijatelja ! » (ŽMP : 8)

2. KOMPLETIVNE REČENICE ČIJA JE UPRAVNA REČ IMENICA ILI PRIDEV

Potpuno isti principi važe i u slučaju kada je upravna reč *(fr.support)* na koju se oslanja kompletivna rečenica imenica ili pridev, dakle, kada je u pitanju je *imenski oslonac* (*support nominal*). U francuskoj sintaksi se takvoj kompletivnoj rečenici dodeljuje funkcija odredbene dopune[28]. Bez obzira na razliku u vrsti upravne reči, srpski ekvivalent ovih kompletivnih rečenica isti je kao i kod odgovarajućih upravnih glagola.

Ukoliko je u pitanju imenska reča koja označava neko *osećanje*, opet se uspostavlja razlika u zavisnosti od toga da li ona označava *strah* (tada se prevodi *voluntativnom rečenicom*) ili *neko drugo osećanje* (kada se prevodi rečenicom sa *uzročnim značenjem*).

2.1. Osećanje straha (*la peur/la crainte-strah , l'effroi-strepnja,užasavanje*)

S obzirom na to da sintaksa kompletivnih rečenica uvedenih ovim izrazima u potpunosti poklapa sa onima koje su uvedene glagolima strahovanja, i upotreba *ekspletivnog ne* funkcioniše po istom principu:

15. (...) dans ***sa peur*** *qu'on ne les abimât*… (MP : 261)
= (...) **elle avait peur** *qu'on ne les abimât*…
➢ (…) iz ***bojazni*** *da ih ne oštete*… (ŽMP : 51)

16. (…) et Swann lisait dans les yeux d'Odette ***cet effroi*** *qu'il lui demandât* de n'y pas aller, (…). (MP : 337)
➢ (…) I Svan je u Odetinim očima čitao ***strepnju*** *da on ne zatraži od nje* da ne ode, (…). (ŽMP : 140)

Neki gramatičari (Le Bidoa II 1971 : 358) smatraju da se ovakvim rečenicama mogu približiti i priloški izrazi istog značenja, kao što je *de peur que*, što mi smatramo opravdanim :

[27] U ovom primeru, izrična rečenica nije vezana direktno za reč koju dopunjuje (gl. *smetati*), nego preko *korelativa* (poimeničene zamenice *to*). Termin *korelativ* preuzeli smo iz gramatike Stanojčić-Popović 1994.

[28] Napominjemo da ovaj termin nije preuzet iz naše stručne literature, već predstavlja prevod francuskog termina: *complément de détermination.*

17. (…) jetant furtivement sur son changeant visage un regard aussitôt détourné **de peur *qu'****elle n'y vît* l'avance d'un désir *et ne crût* plus à son désintéressement,… (MP : 156)

- (...) i kad bude krišom bacao na njeno promenljivo lice poglede koji bi odmah skretali iz ***bojazni*** <u>*da ona u njima ne vidi nagoveštaj požude*</u> i prestane verovati da je njegova ljubav nekoristoljubiva... (ŽMP : 62)

2.2. Druga osećanja (*iznenađenje, začuđenost, zadovoljstvo,...*)

18. (…), quoiqu'elle ne lui eût pas caché ***sa surprise*** *qu'il habitât ce quartier* qui devait être si triste et «qui était si peu *smart* pour lui qui l'était tant». (MP : 232)

- (…), premda nije krila od njega svoje ***iznenađenje*** <u>što on stanuje u toj četvtri</u> koja mora da je tako tužna i « koja je tako malo smart, spram njega koji je to toliko mnogo ». (ŽMP : 16)

19. (…) portèrent au comble ***son étonnement*** *qu'un homme* avec qui il dînait, qui n'avait ni fonctions officielles, ni illustration d'aucune sorte, *frayât avec le Chef de l'État*. (MP : 255)

- (…) dovedoše do vrhunca njegovu ***zapanjenost*** <u>što se neko</u> ko s njim večera i ko nema zvaničnih funkcija ni bilo kakvu slavu <u>viđa sa šefom države</u>. (ŽMP : 44)

20. Et il restait une heure à causer tristement avec quelque pauvre fille ***étonnée*** qu'il ne fît rien de plus. (MP : 431)

- I on bi ostao da razgovara po celi sat s kakvom jadnom devojkom, ***iznenađenom*** <u>što on ne traži ništa više</u>. (ŽMP : 261)

21. - «Ah! ***je suis contente*** *que vous appréciiez mon canapé*, répondit Mme Verdurin. (MP : 245)

- - O, ***drago mi je*** <u>što cenite moj divan</u>, odgovori g-đa Verdiren. (ŽMP : 32)

22. Il s'éloigna en s'excusant et rentra chez lui, ***heureux*** *que la satisfaction de sa curiosité eût laissé leur amour intact et qu'*(…), *il ne lui eût pas donné*, par sa jalousie, cette preuve qu'il l'aimait trop, …. (MP : 321-322)

- On se povuče, izvinjavajući se, i vrati se kući, ***srećan*** <u>što</u> (…) svojom ljubomorom <u>nije pružio Odeti</u>, (...) <u>taj dokaz da je suviše voli</u>, ... (ŽMP : 126-127)

23. …Mme Verdurin, ***râvie*** *que la table fût justement si intéressante*, le jour où M. de Forcheville venait pour la première fois. (MP : 39)

- ...***očarana*** <u>što je društvo tako zanimljivo</u> baš toga dana kad joj je Forševil prvi put došao. (ŽMP : 99)

U sledećim primerima veznik *da* moguće je zameniti veznikom *što*:

24. Du reste ***il n'était pas très content*** *que Cottard fît rire de lui devant Forcheville*. (MP : 26)

➢ On, uostalom nije baš bio jako ***zadovoljan*** <u>*time da Kotar pred Foršvilom pravi šale na njegov račun*</u>. (ŽMP : 98)

S obzirom na to da se ekvivalentnim strukturama javljaju i veznik *što* i veznik *da*, možemo reći da je značenje ovih rečenica izrično-uzročno. Naime, čak i u primerima sa veznikom *da*, reč je o njegovoj uzročnoj upotrebi[29].

Samo u jednom slučaju ovakva rečenica prevedena voluntativnom rečenicom. Međutim, u ovom primeru jasno je da izraz *être content* može biti zamenjen glagolom *vouloir* što onda potpuno objašnjava ovakav prevod:

25. (…) de sorte qu'***il aurait été content*** *qu'elle quittât* Paris pour toujours; (MP : 409)

= il aurait voulu *qu'elle quittât* Paris pour toujours;

(…) tako da ***bi mu bilo drago*** <u>*da ona ode iz Pariza*</u> zauvek ; (ŽMP : 234)

Kao što su primeri pokazali , glagol francuske kompletivne rečenice čija upravna reč (glagol ili imenska reč) svojim sadržajem iskazuje osećanja, uvek je u sibžonktivu. Među prevodnim ekvivalentima u srpskom, međutim, dolazi do podele u zavisnosti od toga da li upravna reč izražava strahovanje ili druga osećanja. Kada je reč o strahovanju, prevodni ekvivalent zavisiće od toga da li strahovanje počiva na mogućnosti da dođe do realizacije neke radnje, ili pak na mogućnosti da do njene realizacije ne dođe. U prvom slučaju u francuskom jeziku česta je, iako fakultativna, upotreba ekspletivnog *ne*. Prevodni ekvivalent je srpska *voluntativna rečenica* u kojoj upotreba ekspletivnog *ne* nije fakultativna, nego obavezna. Naime, ukoliko se izostavi ekspletivno *ne* u srpskom jeziku više nije moguće upotrebiti prezent, već je obavezna njegova zamena futurom. Ukoliko strahovanje počiva na mogućnosti da ne dođe do realizacije neke radnje, u francuskom jeziku sintaksa rečenice ostaje ista, s tim što više nije moguća upotreba ekspletivnog *ne*. U srpskom jeziku pak, u ovim slučajevima dolazi do značajnijih promena - konstrukcija *da+prezent* biva zamenjena konstrukcijom *da+futur*. Kompletivne rečenice uvedene upravnim rečima koje izražavaju druga osećanja imaju prevodni ekvivalent u rečenici sa uzročnim značenjem, u kojoj su glagolska vremena temporalno upotrebljena. Isto pravilo važi i

[29] „Njegova uzročna upotreba ograničena je samo na faktivne sadržaje koje uvodi nevelik broj leksema sa značenjem čovjekovog stanja ili raspoloženja. (...) Najčešći je uz lekseme *radovati se, čuditi se, zahvaliti se* i glagolske imenice od njih stvorene, zatim uz priloge *dobro, milo, drago, žao, žalosno* i *čudno* i pridjeve *srećan* i *(ne)zadovoljan.*" (Kovačević 1998 : 126).

ukoliko je u pitanju reč koja pripada drugoj semantičkoj kategoriji, ali u određenom kontekstu izražava neko osećanje.

Literatura:

1. Barić E. et al. (1979), *Priručna gramatika hrvatskog književnog jezika,* Zagreb, Školska knjiga.

2. Belić, A. (1933) *Gramatika srpskohrvatskog jezika za treći razred srednjih i stručnih škola,* Beograd, Izdavačka knjižarnica Gece Kona.

3. Belić, A. (1998) *Opšta lingvistika,* Prvi tom: *O jezičkoj prirodi i jezičkom razvitku,* knjiga I i II, Beograd, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva. (Prvo izdanje 1941).

4. Chevalier, J.-C., Blanche-Benveniste, C., Arrivé, M., Peytard, J. (1964) *Grammaire Larousse du français contemporain,* Larousse, Paris.

5. Damourette J., Pichon, É. (1911-36) *Des mots à la pensée, Essai de Grammaire de la Langue Française,* Tome cinquième, VERBE (fin), Paris, Bibliothèque du "français moderne", Collection des linguistes contemporains.

6. Mauger, G. (1968) *Grammaire pratique du français d'aujourd'hui,* 4e édition, Paris, Hachette.

7. Drašković, V. (1969) *Sibžonktiv u savremenom francuskom. Ogledi iz sintakse i istorije Francuskog jezika* (Essais de syntaxe et d'histoire de la langue française), Beograd, Filološki fakultet beogradskog univerziteta, Monografije, Knjiga XXIX.

8. Grevisse, M. (1969) *Le Bon Usage,* 9e édition revue, Gembloux, Editions J. Duculot, S.A.

9. Gudurić, S. (2007) *Modalne vrednosti prezenta i imperfekta u francuskom jeziku: Njihova upotreba u protazama na si i ekvivalenti u srpskom,* Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, knjiga XXXII , Novi Sad, Filozofski fakultet Novi Sad.

10. Guillaume, G. (1970) *Temps et Verbe*, Paris, Librairie Honoré Champion, Editeur.

11. Ivić, M. (1970) *Upotreba glagolskih vremena u zavisnoj rečenici: prezent u rečenici s veznikom da,* Zbornik za filologiju i lingvistiku XIII/1, Novi Sad.

12. Kordić, S. (2008) *Koordinacija i subordinacija u složenim rečenicama slavenskih jezika,* Južnoslovenski filolog, LXIV.

13. Kovačević, M. (1998) *Sintaksa složene rečenice u srpskom jeziku,* Beograd, Raška škola.

14. Le Bidois, G., Le Bidois, R. (1971) *Syntaxe du français moderne (ses fondements historiques et psychologiques),* Tom I i II, Paris, Editions A. et J. Picard.

15. Le Goffic, P. (1993) *Grammaire de la phrase française,* Paris, Hachette.

16. Martinet, A. (1979) *Grammaire fonctionnelle du français*, Paris, Crédif.

17. Mauger, G. (1968) *Grammaire pratique du français d'aujourd'hui,* 4e édition, Paris, Hachette.

18. Milošević, N. (1997) *Negacija predikata u francuskom i srpskom jeziku,* Magistarski rad odbranjen na Filološkom fakultetu u Beogradu(rukopis) .

19. Musić, A. (1933) *Rečenice bojazni u grčkom, latinskom i srpskohrvatskom jeziku*, Zagreb, Tisak nadbiskupske tiskare.

20. Nyrop, Kr. (1930) *Grammaire Historique de la Langue Française,* Tome 6e, Copenhague, Gyldendalske Boghandel Nordisk Forlag.

21. Tanasić, S. (2005) *Sintaksa* glagola u: Piper P., Antonić I., Ružić (Petrović) V., Tanasić S., Popović Lj., Tošović B., *Sintaksa savremenog srpskog jezika (Prilozi gramatici srpskog jezika), Prosta rečenica*, U redakciji akademika Milke Ivić, Institut za srpski jezik SANU, Beogradska knjiga, Matica srpska, Beograd,.

22. Riegel, M., Pellat, J.C., Rioul, R. (1994) *Grammaire méthodique du français,* 3e édition Paris, P.U.F.

23. Ružić, V. (2006) *Dopunske rečenice u savremenom srpskom jeziku (I),* Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku XLIX/1, Novi Sad.

24. Silić, J., Pranjković, I. (2005) *Gramatika hrvatskoga jezika (za gimnazije i visoka učilišta)*, Zagreb, Školska knjiga.

25. Simić, R. (2002) Jovanović J., *Srpska sintaksa,* I-II, Beograd, Jasen.

26. Skok, P. (1939) *Pregled francuske gramatike,* deo II, Zagreb, Izdanje naklade školskih knjiga i tiskanica savske banovine.

27. Stanojčić, Ž., Popović, Lj. (1994) *Gramatika srpskoga jezika,* (udžbenik za I, II, II i IV razred srednje škole), Treće, prerađeno izdanje, Zavod za udžbenike i nastavne sredstva, Beograd.

28. Stevanović, M. (1969) *Savremeni srpskohrvatski jezik*, (II *Sintaksa*) Beograd, Naučna knjiga.

29. Tanasić, S. (1996) *Prezent u savremenom srpskom jeziku,* Beograd, Institut za srpski jezik SANU.

30. Točanac-Milivojev, D. (1989a) *Propositions, phrase et texte,* Syntaxe de Phrase Française, Novi Sad, ISJK.

31. Točanac, D. (1989b) *Morfologija glagolskih oblika u francuskom i srpskohrvatskom jeziku,* Novi Sad, Zbornik radova ISJK, Sveska 10.

32. Wagner, R.-L. & Pinchon, J., *Grammaire du français classique et moderne,* Paris, Hachette, 1962.

Korpus:

1. Marcel Proust, *A la Recherche du Temps Perdu, Tome I: Du Côté de chez Swann, Deuxième partie: Un Amour de Swann,* Paris, Gallimard, 1954. (skraćenica : MP)

2. Marsel Prust, *Jedna Svanova Ljubav*,_prevod: Živojin Živojinović, Novi Sad, Matica Srpska, 1967. (Copyright by *Librairie Gallimard,* Paris, 1919.) (skraćenica: ŽMP)

RUŽICA SEDER

Université de Novi Sad

Propositions complétives introduites par les verbes de sentiment et leurs équivalents en serbe

Résumé:

Cet article porte sur le choix du mode verbal dans les propositions complétives dépendant d'un mot qui exprime le sentiment (un verbe, un nom ou un adjectif), et leurs équivalents serbes. Nous constatons que les propositions complétives trouvent généralement leurs équivalents serbes dans le même type de propositions (propositions complétives, en serbe: izričnе rečenice) et que dans celles qui dépendent d'un verbe du sentiment le mode verbal est toujours le subjonctif, on pourrait donc s'attendre à ce que dans la traduction en serbe on trouve toujours des propositions complétives (izričnе rečenice) dont le verbe a une valeur modale. L'analyse de ce type de propositions et leurs équivalents serbes (sur un corpus extrait du roman de Marcel Proust Un Amour de Swann, en version française et sa traduction serbe) a montré que cela n'est pas toujours le cas. En effet, les équivalents serbes forment deux sous-groupes bien différents: 1) propositions complétives dépendant d'un verbe qui exprime la crainte traduites avec la construction da+ présent, le présent ayant une valeur modale et 2) propositions complétives dépendant d'un verbe exprimant d'autres sentiments (autres que la crainte) traduites sous forme de propositions causales.

UDK811.133.1'373.45(714):811.111
ID 185890572

VANJA MANIĆ

Université de Novi Sad

LES ANGLICISMES DU FRANÇAIS QUÉBÉCOIS

Abrégé : En parlant de la situation linguistique au Québec, il est important de rappeler que le Canada est un pays qui a deux langues officielles, l'anglais et le français. On y trouve plus de locuteurs anglais que français, et c'est pour cette raison qu'on peut y sentir une grande influence anglaise. À part la langue des indigènes, c'est la deuxième langue de contact pour les francophones au Canada. Vu le fait que le Québec était depuis toujours une province isolée et entourée par les Anglais, il a toujours été très difficile de protéger le français. Étant donné la situation actuelle, on est parfaitement conscient de la globalisation, qui impose l'anglais comme *lingua franca* dans chaque coin du monde, ce qui est devenu un phénomène socio-linguistique inévitable. Cette communication va principalement porter sur les anglicismes lexicaux et anglicismes sémantiques en français québécois.

Mots clés: français, français québécois, anglicismes lexicaux et anglicismes sémantiques

En parlant de la situation linguistique au Québec, il est important de rappeler que le Canada est un pays qui a deux langues officielles, l'anglais et le français, et que le français ne devient langue officielle qu'en 1969. C'est pour cette raison qu'on a plus de locuteurs anglais (57,8 % de population) que français (22,1 % de population) dans ce grand pays, et qu'on sent une grande influence anglaise dans tous les domaines de la vie quotidienne.

Quand on regarde ce phénomène historiquement par rapport à la France, on peut remarquer qu'au Moyen âge le français a eu une grande influence sur l'anglais et que c'était une langue très appréciée surtout dans les cours anglaises (Henri II, Aliénor d'Aquitaine, etc.).

Cependant, avec la colonisation et après les nombreuses guerres entre les Anglais et les Français sur le territoire de la Nouvelle-France, la situation a changé. C'est à partir du XVIIe siècle que ce changement a lentement commencé à se faire, plus précisément avec la conquête britannique (vers 1760). Il était très difficile de sauvegarder et de protéger le français, vu le fait qu'à cette époque-là, le Québec était une province isolée et entourée par les Anglais. D'autre part, cette invasion s'est encore accélérée aux XIXe et XXe siècles avec l'industrialisation.

Étant donné la situation actuelle, on est parfaitement conscient de la globalisation, qui impose l'anglais comme *lingua franca* dans chaque coin du monde, ce qui est devenu un phénomène socio-linguistique inévitable. L'influence de l'anglais, est de plus en plus présente dans chaque coin du monde, dans chaque

domaine de la vie quotidienne (médias, musique, films, publicités, marques, politique, économie, science, technique, etc.), et on ne peut pas facilement lui échapper.

Quand on parle de la situation linguistique au Québec il faut aussi mentionner que les Québécois s'expriment parfois en « franglais », c'est-à-dire ils passent du français à l'anglais avec aisance. « Ils « switchent » parfois dans la même phrase. Entre le mélange de deux langues, la parlure québécoise et l'accent, le touriste français a parfois du mal à comprendre. Pourtant, plus ou moins consciemment, beaucoup de Québécois modifient imperceptiblement leur façon de parler quand ils s'adressent à un Français. » (Armagne, 80).

Un « francophone de l'étranger, conversant avec un Québécois, remarquera assez peu les anglicismes usuels tels [...] *fun* (plaisir) ou *bad luck* (malchance) [...] Mais que la conversation s'engage sur des sujets comme l'automobile, la mécanique ou les sources d'énergie et il lui faudra prêter attention, s'il n'est pas familier avec l'anglais, pour ne rien perdre des propos qui seront tenus.» (Poirier, 68)

En ce qui concerne le français québécois il faut mentionner que les anglicismes touchent tous les aspects de la langue: la prononciation, la morphologie, la syntaxe, le lexique et la phraséologie (Meney, XXII).

Cette communication va principalement porter sur les anglicismes lexicaux et anglicismes sémantiques en français québécois.

1. Les anglicismes lexicaux

Quand on parle des anglicismes lexicaux il faut dire qu'il s'agit des mots empruntés à l'anglais avec un ou plusieurs sens. Certains mots de cette catégorie sont passés par le processus d'adaptation phonétique et orthographique.

Il y en a beaucoup dans le français parlé au Canada mais nous allons n'en mentionner que quelques-uns :

BEANS (n. f. pl.) – ce mot employé au pluriel connaît plusieurs formes orthographiques: *bines, binnes*; il désigne « les haricots blancs secs, les fayots » (DQF, p. 221) et en effet il a gardé le même sens qu'en anglais:

Ex/ - « C'est mes *bines* d'hier que je digère » (Jacques Renaud): c'est mes fayots d'hier que je digère;

- « Je veux des crêpes, un coco, du bacon, des saucisses, des patates, des *"bines"* et des "toastes" » *(Les Deux Rives)*;

- *bines au lard*: plat traditionnel composé de haricots secs, de lard et de mélasse;

- *bines de chantier*: haricots qu'on servait aux bûcherons dans les exploitations forestières; (Meney, 221).

DEAL (n. m.) – ce mot emprunté directement de l'anglais aussi, peut désigner « une affaire, un marché, un accord, une entente, un marchandage » (Meney, 623); et le sens n'a pas changé par rapport à l'anglais :

Ex/ - *un bon deal, le meilleur deal, le deal du siècle*: une bonne affaire, la meilleure affaire, l'affaire du siècle;

- « C'est un bon *deal* pou la ville de Montréal, pour l'industrie des courses, pour le gouvernement, pour tout le monde » (*Le Devoir*): un bon accord, une bonne entente;

- « On n'est pas pressé, on cherche un bon *deal* » (*Le Journal de Québec*): un bon accord.

Nous trouvons aussi ce mot dans les constructions suivantes:

- *faire un deal*: conclure une affaire, un marché;

- *faire un deal avec quelqu'un*: conclure, passer, faire un marché avec quelqu'un; offrir des conditions avantageuses à quelqu'un;

- *offrir un deal*: faire, proposer un marché; (Meney, 623).

D'autre part le mot

FLAT (n. m.) – ce mot, ne s'emploie pas en français standard. En français québécois il a emprunté deux sens à l'anglais « crevaison, pneu crevé; petit appartement, deux-pièces» :

Ex/ - *J'ai fait un flat*: J'ai crevé un pneu; J'ai eu une crevaison;

- « Pendant cinq ans j'ai eu mon « *flat* » privé sur la rue Caron, j'ai eu des maîtresses [...] » (Roger Lemelin): petit appartement; (Meney, 838).

GAME (n. f.) – en français québécois ce mot peut désigner « match, rencontre; partie; chose, histoire; esprit, sens », et, comme on va voir, il a adopté plusieurs sens de l'anglais, par exemple:

Ex/ - *game de cartes*: partie de cartes;

- *game de hockey:* match de hockey;

- *bien jouer la game*: bien jouer;

- *sortir quelqu'un de sa game*: déstabiliser, troubler un joueur (il s'agit du calque de l'anglais, nous consacrerons plus d'attention aux calques dans le texte qui suit);

- « En attendant j'viens d'pardre ma game [...] » (Richard Desjardins): j'viens de perdre ma partie;

- *jouer une game*: faire semblant;

- *c'est une autre game*: c'est une autre chose; c'est une autre histoire;

- *[...] Il n'a pas compris « la game » de la productivité*: l'esprit, le sens, le petit jeu de la productivité; (Meny, 886-887).

JOB (n. f.) – en français québécois ce mot est le plus souvent utilisé au féminin, tandis qu'en français « standard » il est le plus souvent au masculin. Le français québécois a également gardé plusieurs sens anglais de ce mot (« travail, emploi, poste, place, boulot », etc. (Meney,1009-1010)). Vu le fait qu'on l'emploie beaucoup dans la langue parlée, nous n'allons citer que quelques exemples et montrer son emploi:

Ex/ - « On dirait que les jeunes préfèrent avoir une *job* avec un salaire pour pouvoir rentrer chez eux à 5h » (*Le Journal Québécois*): un job;

- *Il est assuré de sa job jusqu'à 50 ans*: d'avoir un boulot; de son job;

- *C'est presque une job à temps plein*: un boulot à temps complet; un job à temps complet;

Et dans les constructions suivantes:

- *job de coach, de correspondant, de vendeur*, etc. ;

- *avoir une belle job*: avoir une bonne place ; une belle situation;

- *chercher une job*: chercher du travail, un emploi;

- *connaître sa job*: connaître sa partie, son métier;

- *être sur la job*: être en train de travailler, être au travail, être à son travail;

- *dormir sur la job*: dormir à son poste, dormir pendant le travail; etc.; (Meney,1009-1010).

JOBBER (v. tr.) – ce verbe est dérivé du mot « job » et il désigne « entreprendre, exécuter (un travail) pour un montant donné; faire négligemment (un ouvrage) » (Meney, 283); ce qui est intéressant c'est que ce mot n'existe pas en fr. st. Nous pouvons constater que dans ce cas il s'agit d'une intégration morphologique; c'est un emprunt direct à l'anglais « to job » :

Ex/ - *C'est moué qui a jobbé c'te maison-là!* (Meney, 283): mal faire, négligemment, son travail.

JOBBER/ JOBBEUR (n. m.) – dans le *Dictionnaire québécois-français* on trouvera aussi cette dérivation du mot *job*. Il peut désigner un « entrepreneur, sous-entrepreneur, sous-traitant; ouvrier à la tâche, à la pièce, journalier, etc. » (Meney, 1011) :

Ex/ - *M. …est jobbeur, c'est-à-dire entrepreneur forestier*;

- *ceux qu'on nomme coupeux de chemin, jobbers, journaliers ou claireurs*; (Meney, 1011).

LIGHTER (n. m.) – ce mot employé en français québécois a gardé deux sens de l'anglais; il désigne « briquet; lance-flamme; allume-cigare; allume-cigarette » (Meney, 1051):

Ex/ - « Sors ton *lighter*! » (Georges Dor): ton briquet;

- « [...] Pars les wipers, allume la radio, pousse le *lighter*, ouvre la valise... » (*L'Actualité*); (Meney, p. 1051).

2. Les anglicismes sémantiques

Dans le cas des anglicismes sémantiques, on emploie un mot français, déjà existant, avec un ou plusieurs sens anglais. En français québécois il y a un grand nombre de ces exemples, et en effet il s'agit des faux-amis:

(S') ADRESSER (v. tr. / pron.) – en français « standard » ce verbe désigne « émettre (des paroles, des questions, des remarques, etc.) en direction quelqu'un » , cependant lorsqu'il est employé avec le sens de « s'occuper de, traiter » qu'a le verbe anglais *to address*, c'est un anglicisme sémantique. Ainsi, « *adresser la parole à quelqu'un* » est correct en français, mais pas « *adresser un problème* », employé au lieu de « *s'occuper d'un problème* », de l'anglais « to adress a task ».

Ex/ - *adresser le problème du chômage*; (Meney, 39).

AGENDA (n. m.) – en français « standard » ce mot désigne un « petit carnet sur lequel on inscrit, jour par jour, ce qu'on doit faire », tandis que le français québécois a adopté le sens anglais qui est parfois considéré comme incorrect. Ce mot peut désigner « ordre du jour », et en parlant de la politique « priorités, programme, etc. »:

Ex/ - *préparer l'agenda d'une assemblée*: préparer le programme, l'ordre du jour (Dagenais, 24);

- *agenda constitutionnel*: étapes, calendrier des discussion constitutionnelles;

- *agenda politique*: priorités politiques etc.; (Menay, 46).

BRASSIÈRE (n. f.) – en français standard ce mot a trois significations « chemise de femme, très ajustée; petite chemise de bébé; gilet de sauvetage ». Cependant sous l'influence anglaise ce mot a adopté le sens de « soutien-gorge », et d'après certains linguistes les Québécois commettent un anglicisme en utilisant le mot « brassière » au lieu de « soutien-gorge » (Dagenais, 106):

Ex/- « Si elles ne veulent pas porter de *brassière*, c'est leur affaire » (*Le Droit*); (Menay, 287).

CHARGER (v. tr.) – quand il s'agit de ce verbe et de son emploi en français « standard » il est « étranger au vocabulaire financier » (Dagenais, 156), ce qui n'est pas le cas en anglais « to charge ». Justement ce sens a été adopté en français québécois et ce mot sous cette influence peut signifier « faire payer, demander, prendre; porter, mettre au compte de » (Menay, 410):

Ex/ - *Un déménageur charge 120 $ l'heure le 1er juillet*: prend 120 dollars l'heure;

- *[...] je me suis dit que j'étais aussi bien de charger des honoraires*: d'exiger des honoraires; (Menay, 410).

CONTRÔLER (v. tr.) – ce verbe a été emprunté au français par l'anglais au XVIIe siècle, et en anglais il a une signification qui est beaucoup plus forte « exercer une influence dominante sur, diriger, dominer » (Menay, 535) que celle du français standard « examiner, vérifier », où ce verbe, au sens de « maîtriser », est considéré comme un anglicisme. En français québécois, ce verbe a traduit les significations de l'anglais:

Ex/- *On voit donc les personnes âgées du centre Séraphin [...] contrôler tout le village avec leurs lois [...]*: dominer, diriger;

- Mais si la pauvreté gagne du terrain elle pousse aussi les gens à se serrer les coudes pour mieux la contrôler, à s'unir pour mieux la combattre: contrôler, maîtriser; (Menay, 534).

OPPORTUNITÉ (n. f.) – ce substantif, issu du latin *opportunitas*, a longtemps conservé le premier sens de ce mot « occasion favorable », tandis qu'au XXe siècle, en français standard il a pris le sens de « caractère de ce qui est opportun, de ce qui convient ». En anglais, ce mot qui provient directement du latin, a pris le sens d' « occasion », de « possibilité », et c'est justement ce sens qui est très souvent conservé en français québécois:

Ex/- *Un employé ou une employée oeuvrant sur une ferme a l'opportunité de s'épanouir (La feuille d'érable)*: a la possibilité de s'épanouir;

- J'ai donné quelques coups d'épaule supplémentaires et j'ai profité de mes opportunités: j'ai profité des occasions qui se sont offertes à moi; (Menay, 1206-1207).

Nous venons de citer seulement quelques exemples d'emprunts lexicaux et sémantiques. Et quand il s'agit du genre que les Québécois attribuent à des mots empruntés de l'anglais, cela varie aussi. Dans la plupart des cas, si un mot anglais se termine par une voyelle il est considéré comme masculin (*un aréna, un party*, etc.), cependant si le mot anglais se termine par une consonne il est considéré comme féminin (*une balloon*, *une draft, une peanut*, etc.).

De même nous pouvons constater que l'influence anglaise est très forte au Québec, où les langues française et anglaise sont en constante proximité, et il est donc, très difficile de garder et de protéger le lexique français. À ce problème on pourrait aussi ajouter la grande distance géographique de la mère patrie.

Pourtant les Québécois luttent contre cette anglomanie: soit ils évitent certain mot anglais en utilisant son équivalent français, soit ils recourent au procédé du calque qui finit par masquer l'emprunt sans pourtant l'éliminer, ou encore ils enrichissent leur français en attribuant à un mot un ou plusieurs sens anglais.

Parfois il est très difficile de dégager ces deux langues, d'identifier l'origine d'un mot, de déterminer à quelle langue un certain mot a été emprunté, parce que durant les siècles passés le français et l'anglais se sont côtoyés sans relâche et ont changé chacun à sa façon en s'influençant l'un l'autre.

À la suite de ces constatations, nous pouvons dire aussi que le Canada est un terrain propice au bilinguisme. De même, il faudrait avoir en vue que les Québécois pourraient être parfois mal compris des Français. Cette dualité linguistique nous démontre aussi, qu'il y a là de bons et de mauvais côtés. D'abord, elle enrichit la langue, mais d'autre part, elle peut être menaçante pour l'une de ces deux langues car les gens oublient comment les utiliser correctement.

Quoi qu'il en soit, tous ces anglicismes méritent d'être présentés parce que, d'un côté ils enrichissent la langue française, et que d'autre part, ils démontrent une certaine tolérance entre les francophones et les anglophones.

RÉFÉRENCES

Armagne, C. (2007). *Parlez-vous québécois?* France: Éditions d'Orbestier.

Belanger, M. (2004). *Petit guide du parler québécois*. Québec: Alain Stanké.

Beliveau, M. et Granger, S. (2000). *Savoureuses expressions québécoises.*Monaco: Éditions

du Rocher.

Bergeron, L. (1997). *Dictionnaire de la langue québécoise*. Montréal: TYPO.

Dagenais, G. (1967). *Dictionnaire des difficultés de la langue française au Canada*. Québéc Montréal: Éditions pedagogia inc.

Desruisseaux, P. (2005). *Trésor des expressions populaires*. Québec: Bibliothèque québécoise.

Desruisseaux, P. (1990). *Dictionnaire des expressions québécoises*. Québec: Bibliothèque québécoise.

Dulong, G. (1999). *Dictionnaire des canadianismes*. Québec: Septentrion.

Dor, G. (1997). *Ta mé tu là ? (Ta mère est-elle là?).* Québec: Lanctôt.

Laurendeau, P. (1990). La langue québécoise: un vernaculaire du français. *Itinéraires et contacts de cultures*, vol. 6, pp 91-106. Paris-Québec: L'Harmattan.

Leard, J.-M. (1995). *Grammaire québécoise d'aujourd'hui*. Montréal: Guérin universitaire

Meney, L. (2003). *Dictionnaire québécois-français*. Montréal: Guérin.

Poirier, C. (1998). *Dictionnaire historique du français québécois*. Sainte-Foy: Les Presses de l'Université Laval.

Poirier, C. (1980). Le lexique québécois: son évolution, ses composantes. *Stanford french review,* pp. 43-83. Stanford: Anima libri.

ВАЊА МАНИЋ

Универзитет у Новом Саду

АНГЛИЦИЗМИ У КВЕБЕЧКОМ ФРАНЦУСКОМ

Резиме

Када је реч о Канади као официјелно двојезичном подручју, енглеском и француском, важно је истаћи да она поседује већи број говорника енглеског језика и самим тим се осећа и његов утицај на француско говорно подручје. Осим америндијанског језика, енглески је други језик са којим говорници француског често долазе у контакт у Канади. Имајући у виду да је Квебек одувек био изолована регија и окружена говорницима енглеског језика, одувек је било тешко сачувати и заштитити француски у Канади, нарочити данас када се услед глобализације енглески намеће као *lingua franca* у свим деловима света и као неизбежни социо-лингвистички феномен. Управо овај рад има за циљ да укаже на неке лексичке и семантичке англицизме који су присутни у свакодневном животу говорника квебечког француског језика.

UDK811.163.41'375.43'373.421:811.111 ; 070(497.11):81'27
ID 185890828

MIRA MILIĆ

University of Novi Sad

ANGLICISMS AS STYLISTIC SYNONYMS IN SERBIAN NEWSPAPERS AND MAGAZINES

Abstract: This paper is about different types of anglicisms used for stylistic purposes in media language in Serbian. Research is based on the corpus of examples compiled from the Serbian newspapers and magazines in recent three years. According to this analysis, there are six types of anglicisms as stylistic synonyms in media language in Serbian classified according to different stylistic purposes. They are: trendy anglicisms, advertisement anglicisms, associative anglicisms, metaphoric anglicisms, ironic anglicisms, and inertial anglicisms. All of them are defined and exemplified, and finally discussed from the aspect of their justifiabilty in the language system of Serbian.
Keywords : anglicisms, lexicology, synonymy

1. INTRODUCTION

This research is based on the corpus of the Serbian newspapers and magazines in recent two years (*NIN*, *Vreme*, *Dnevnik*, *Građanski list*, *Kurir*, *Politika*, and *24 sata Novi Sad*). Examples found in this corpus can broadly be classified in six types of anglicisms used for stylistic purposes in media language in Serbian. They are: trendy anglicisms, advertisement anglicisms, associative anglicisms, metaphoric anglicisms, ironic anglicisms, and inertial anglicisms. All of them are defined and exemplified. For easier reference in the discussion, all examples are numbered (1-34). English lexical items are given in italics whereas their Serbian equivalents are presented in small capitals. Bearing in mind that this paper deals with synonymy, anglicisms (transshaped or translated) are always provided by their synonymic pairs in Serbian.

2. DEFINITION OF ANGLICISM AND SYNONYM

The concept of an anglicism is broadly defined as any lexical item in Serbian borrowed from English (Cf. Filipović, 1986: 192). However, this analysis calls for a more detailed definition of an anlicism, which is essentially a slightly modified definition by Prćić (2005: 145). Firstly, the term anglicism includes transshaped or non-transshaped lexical units (words and affixes) borrowed from English, as

exemplified by *corner* > KORNER, or naturalized (mostly Latin) lexical units in Serbian with higher frequency of usage and/or semantic modification under the influence of English, such as *presentation* > PREZENTACİJA. Secondly, the term anglicism includes translated lexical and syntactic units (words, phrases and sentences) in Serbian which comply with the lexical standard of English, as in *to be or not to be* > BİTİ İLİ NE BİTİ. The term transshaped is taken over from Prćić (2005: 124), and it refers to a new form with its inherent content taken over from English, which is adapted to the orthographic and semantic standard of Serbian (e.g. *corner* > KORNER). Consequently, the term non-transshaped anglicism refers to a new form with its inherent semantic content taken over from English which is not adapted to the orthographic and semantic standard of Serbian (*delivery service* > DELİVERY SERVİCE). The first are referred to as obvious anglicisms while the latter are hidden anglicisms (Prćić, 2005: 145).

There are various definitions of synonymy in literature, but they essentially imply that it is a sense relation (Cf. Lyons, 1977: 202; Murphy, 2003: 146; Cruse, 1986: 88). Thus sense relation is tied to denotative sameness/similarity. However, denotative sameness is rarely found in natural languages, and it is more likely to expect denotative similarity (near or graded synonymy) instead. Although such synonyms contribute different information, they are similar enough to be synonyms on the grounds of sense similarity. Different information is explained by the difference in expressive elements of meaning (connotation, affect, register, dialect, jargon), as well as differences in collocational restrictions, selectional differences and frequency.

3. TYPOLOGY OF ANGLICISMS AS STYLISTIC SYNONYMS

Apresjan's statement (1995: 226) that expressive lexical items are a powerful source of synonymy has a particular significance for the topic further dealt with in this paper i.e. anglicisms as stylistic synonyms in Serbian. Even though assumed to be an exclusive characteristic of literary language, (cf. Milić, 2008), this paper proves that anglicisms are frequent stylistic means of expression in the Serbian media language too. What is more, the range of stylistic nuances of anglicisms tends to be even wider in media language than in literature. Examples found in the analysed corpus can broadly be classified into six types of anglicisms as stylistic synonyms all of which are defined and exemplified below. They are: trendy anglicisms, advertisement anglicisms, associative anglicisms, metaphoric anglicisms, ironic anglicisms, and inertial anglicisms.

3.1. Trendy anglicisms

Trendy anglicism occurs in a synonymic pair one of which is a trendy transshaped / nontransshaped anglicism and the other is its existing translation equivalent. Such anglicisms do not improve expressiveness in Serbian as they usually coexist as doublet forms with their existing translation equivalents.

Examples:

1) *come back* > KAMBEK, POVRATAK ("... dalje tenzije između islamskog svijeta i Zapada, nezadrživi uspon Kine i Irana itd. – najavljuje i rivajvl iliti kambek marksizma ..." *NIN* 2941 2007.);

2) *dinner* > DINER, VEČERA ("Amerikanci su brzo reagovali na prve signale da je velika glad krenula na put oko sveta, bez obzira na to što je kod njih tek malo zagrizla u čuveni *diner* (*saper*) večeru po povratku s posla koju tamo jedino i računaju u pravi *mil*. Onih nekoliko prepodnevnih krofni i palačinki sa sirupom (*donats* i *penkejks*), te sendvič u vreme pauze za ručak – samo su pomoć da se preživi do dinera. Kao prvi krivac za krizu cena hrane navodi se – benzin, *gezolin, oil* kako ga sve zovu. Pre 15 dana u Ohaju se galon „*gesa*" prodavao za onih uobičajenih 99 centi kao i galon vode za piće, dvolitra koka-kole, funta mlevenog mesa..." *Dnevnik*, 4.05.2008.);

3) *fifty-fifty* > FIFTI-FIFTI, POLA-POLA ("Za sada nastojim da taj odnos bude fifti-fifti." *Dnevnik*, 10.02.2007.);

4) *happy birthday* > HAPPY BIRTHDAY, SREĆAN ROĐENDAN ("Ana, happy birthday" (title) *Građanski list*, 6.11.2007.);

5) *neverending story* > NEVERENDING STORY, PRIČA BEZ KRAJA ("Naša reklamna sudbina je neverending story." *NIN* 20.07.2006.);

6) *no comment* > NO COMMENT, BEZ KOMENTARA ("Onda je gospodin nastavio: on je iz Novog Sada iz stare novosadske porodice (i dalje *no comment*), žena mu je Mađarica, deca su mu u Segedinu (*no comment*), uče mađarski, promenio im je prezimena u mamino da ne bi imali problema (*no comment*), jer su Srbi takvi i takvi, uglavnom , nikakvi (ćutali smo, do kraja)." *NIN* 2983, 2008.);

7) *no objection* > NO OBJECTION, BEZ PRIMEDBI ("Pretkvalifikacija za most Gazela je praktično završena, čeka se tzv. „no objection" izveštaj koji potvrđuje da nema promedbi na tok tenderskog postupka i odabir preduzeća od Evropske investicione banke." *NIN* 2952, 2007.);

8) *one by one* > ONE BY ONE, JEDAN PO JEDAN ("No, mislim, da je tako moralo biti i da je bolje izneveriti gledalište nego stoličicu boje lila, na kojoj su, *one by one*, sedeli Boris i Toma." *Kurir*, 16.01.2008.).

The above examples are found in general informative articles in magazines and daily newspapers alike. KAMBEK (1) is used to lessen the impression of reviving a bad political system by association of a common collocation of a musical movement instead. DINER (2), as well as a number of other anglicisms in the same article illustrate the language of the Serbian immigrants in America. They do not have any specific stylistic function but seem to be a necessary means of communication as the original Serbian words are probably pushed aside and forgotten. Anglicisms in examples (3), (4), and (5) are merely means of creating status symbols, as knowing English means to be a member of a higher class in the society. The same is true of examples (6), (7), and (8) even though their function might also be to evoke UN

sanctions (6), EU investment policy (7), and European integration (8). The last example has an additional stylistic function as it also conveys an ironic tone.

3.2. Advertisement anglicisms

Advertisement anglicism occurs in a synonymic pair, one of which is a transshaped / notransshaped anglicism used for advertising purposes, and the other is its existing translation equivalent.

Examples:

9) *VIP* > VIP, VEOMA VAŽNA OSOBA ("VIP je kul, VIP je jul" (title), *NIN* 2955, 2007.);

10) *What do you have to say?* > WHAT DO YOU HAVE TO SAY?, ŠTA KAŽETE? ("Kupovinom HP LaserJet štampača pametno investirate u svoje poslovanje, a kada to činite, budite sigurni da ste uvek na dobitku! What do you have to say?" *NIN* 2977, 2008.).

Generally speaking, the majority of advertisements do not pay much attention to linguistic principles. It looks as if they follow their own principles to communicate their message in a most effective manner. It also seems that English words tend to be more frequent in advertisements than in other media texts. There are two English words in example (9) and only one Serbian, whereas in example (10) a whole English sentence has been used without a single word in Serbian. Analyzing the two examples further, it is obvious that English words cannot be related to any brand names, as they all make up entries of a general lexicon. *Cool* > KUL in example (9) even rhymes with JUL. In an attempt to answer the question of what the function of linguistically unjustified English words may be in the above examples, the following conclusion can be drawn. English words in example (9) are probably related to the target audience of young people of left political orientation. Example (10) confirms the fact that the world of computers just cannot do without English, thus a slogan, *What do you have to say?* > WHAT DO YOU HAVE TO SAY?, is just its necessary extension.

3.3. Associative anglicisms

Associative anglicism which occurs in a synonymic pair one of which is an anglicism associating a popular piece of art and the other is a contextually expected translation equivalent.

Examples:

11) *all night long* > ALL NIGHT LONG, CELE NOĆI ("Čitav klub se se sav okupio u svom nagomilanom infantil-ludilu kontrole nad svetskim zbivanjima; samo gospođa Ber, anđeo, ne može da zaspi, sebe vidi da *all night long* jaše na nevidljivim krilima iznad paklenog ponora: „ Je li to sve u redu što radimo?" Na povocu ove antidiplomatske mucave bande muških Velikih igrača?" *NIN* 2998, 2008.);

12) *fear of flying* > STRAH OD LETENJA, STRAH OD PADA ("Strah od letenja"(podnaslov) ... Konopac kojim smo vezani tare se o stenu, a ako je na

njoj staklo, može da ga prepreže i onda svi letimo dole – kaže Nižić“ *Građanski list* 2665, 2.04.2008);

13) *good/bad guys* > DOBRI/LOŠI MOMCI, POZITIVCI/NEGATIVCI (“Zgrožena publika širom sveta, a naročito u Americi, koja je poslala svoje dobre momke da nauče pameti iračke loše momke nije mogla verovati svojim očima.“ *NIN* 2961, 2007.);

14) *lost in space* > LOST IN SPACE, IZGUBLJEN U SVEMIRU (“Verovatno je Kusturičin disput na temu buduće kanske apstinencije bio dodatno inspirisan sastavmo ovogodišnjeg žirija u kome su, uz mnoge lepe devojke, sedeli Mišel Pikoli, *lost in space*, i sveži nobelovac Orhan Pamuk, značajan turski književnik koji pokušava da se afirmiše i u Srbiji gde ga niko ne razume, kao što svojevremeno niko nije razumeo Markesa.” *NIN* 2944, 2007.);

15) *make love not war* > MAKE LOVE NOT WAR, VODITE LJUBAV A NE RAT (“NATO-bombe nasrpske zgrade kao odbrana srpskih žena jeste levi minimalni zahtev za sprovođenje parole Make love not war i u trenutno dehumanizovanom balkanskom regionu.“ *NIN* 2998, 2008.);

16) *mission: impossible* > MISSION: IMPOSSIBLE, NEMOGUĆA MISIJA (“Krug je zatvoren. Igra je počela. Mission impossible? Dajemo optimizmu šansu!“ *NIN* 3009 2008.);

17) *Šumadija dream* > ŠUMADIJA DRIM, ŠUMADIJSKI SAN (“Šumadija drim (title) Tirnanić, B. „Šumadija drim“, 42, NIN 2951, 2007.);

18) *to be or not to be* > BITI ILI NE BITI, PITANJE OPSTANKA, EGZISTENCIJALNA DILEMA (“Kapiten Dejan Milovanović i fudbaleri Crvene zvezde pozvali su u pomoć navijače za večerašnji „biti ili ne biti“ meč sa Boltonom u četvrtom kupu UEFA kupa (20.45)“ *24 sata Novi Sad*, 6.12.2007.);

19) *tough guy* > TOUGH GUY, ŽESTOK MOMAK (“Negde početkom 1919. godine mobilisan je, kao 22-godišnjak, i Hemfri Bogart Bogi, kasnije filmski heroj mnogih generacija i Tough Guy, koji će za sva vremena ostati upamćen po pravom, tihom, ali pretećem glasu, po cigareti koju obrće među prstima jedne ruke i po čaši viskija koju ne ispušta iz druge ruke.“ *NIN* 2925, 2007.).

Anglicisms of this type usually arouse associations of bestsellers (12), names of songs (11), films (17), and TV series (14, 16). But object of association might also be a famous saying *to be or not to be* > BİTİ İLİ NE BİTİ from Shakespeare's *Hamlet* (18), a slogan such as MAKE LOVE NOT WAR (15) coined for the hippie movement, a TOUGH GUY persona associated with Humphrey Bogart (19), or simply a nickname from American movies for positive characters *good guys* > DOBRİ MOMCİ or *bad guys* > LOŠİ MOMCİ for negative ones (13). What is interesting about this type of stylistic anglicisms is that almost all above examples were found in the *NIN* magazine, more exactly in articles by columnists. By using associative anglicisms, columnists increase semantic potential of their written expression by bringing to mind contents of books, films or TV series. This type of stylistic anglicisms may also have more than one function, which makes it possible to treat them as metaphoric anglicisms too. As an

example, *good guys* > DOBRİ MOMCİ stand for the Americans, while *bad guys* > LOŠİ MOMCİ are Iraqis.

3.4. Metaphoric anglicisms

Metaphoric anglicism which occurs in a synonymic pair one of which is an anglicism literally denoting another concept from the one it is used for, based on likeness or analogy, and the other is its translation equivalent incapable of developing an intended metaphoric association.

Examples:

20) *by default* > PO DEFAULTU, PO OBRASCU, PO PRIRODI STVARI ("Nikolić bi, čak i ako on sam to ne bi želeo, *po defaultu* bio izolovan kao onomad Kurt Valdhajm, s tim da Srbija ipak nije Austrija jer nema ni njene pare ni njen prilično lagodan međunarodni položaj." *Vreme* 894, 2008.);

21) *copy-paste* > KOPI, PASTE, KOMPJUTERSKO PREPEVAVANJE (PESAMA) ("Sve se svodi na poetiku generacije tih autora, tj. na prepevavanje nekih starih pesama – kopi, paste!" *NIN* 2923, 2006.);

22) *corner* > KORNER, UGAO ("Ali, ko se smejao više se ne smeje, jer je firma „Manual" ozbiljna u svojim namerama i zamislima, što smo, uostalom, i pokazali našim nastupom na manifestaciji „Veče muzeja", gde smo pod pokroviteljstvom „Muzeja savremen umetnosti u Vojvodini" dobili jedan „korner", ..." *Građanski list* 2509 2007.);

23) *rally* > RELI, TRKA („Što se tiče cena, bio je to pravi *reli*, jer su one neprestalno rasle i dostigle su najviši nivo u poslednjih 25 godina." *NIN* 2993, 2008.);

24) *reset* > RESETOVATI (REČENICU), PREFORMULISATI (REČENICU) ("Naime, ne čini li vam se da sve ono što nam se ovih dana događa oko proglašenja virtuelne države Kosovo koja, gle, postoji i deluje u stvarnom, opipljivom prostoru i vremenu, za razliku od stvarne države Srbije koja, gle, na Kosovu postoji samo u virtuelnom prostoru... uh, sad sam baš zapetljao; resetujem rečenicu: dakle, ne čini li vam se da sve nekako ide naruku Koštunici ..." *Vreme* 894, 2008);

25) *ready for action* > READY FOR ACTION, SPREMAN ZA AKCIJU ("Kad se pogleda www.magnehance.com, može se pročitati da trouglasti magnet, nošen u džepiću donjeg veša, održava optimalan protok krvi, a organ čini, kako pišu, *ready for action*." *NIN* 2981, 2008).

Speaking of metaphors, Cruse says that it is a structure "which induces the hearer (or reader) to view a thing, or state of affairs, or whatever, as being like something else, by applying to the former linguistic expressions which are more normally employed in references to the latter" (1986: 41). As illustrated by above examples, common metaphors in media language are related to sport (22, 23) and computers (20, 21, 24, 25). Using sports metaphors an author evokes universal sports connotations such as: athleticism, fairness, daring, joking, good manners, success,

failure, etc. (Beard, 1998: 55). On the other hand, enormously powerful and reliable computers symbolise man's aspiration towards power of wisdom. As already stated for associative anglicisms, metaphoric anglicisms usually occur in articles by columnists.

3.5. Ironic anglicisms

Ironic anglicism which occurs in a synonymic pair one of which is a transshaped / nontrasshaped anglicism implying contrast to what is actually meant, for the sake of subtle humour, and the other is a contextually justified translation equivalent.

Examples:

26) *by the way* > BAJDVEJ, UZGRED BUDI REČENO ("Bajdvej, nijedna me zapadna ambasada na primer nije pozvala niti Novu godinu čestitala." *NIN* 2923, 2007.);

27) *(cardboard) city* > „KARTON SITI", GRAD OD KARTONA ("...- još nismo videli da neko šeta „karton sitijem" ispod beogradske Gazele, da dušebrižno gura osobu u invalidskim kolicima ili da se, na primer, slika sa pripadnic(a)ima LGBT organizacija." *Vreme* 832, 2006.);

28) *delivery service* > DELIVERY SERVICE, SLUŽBA DOSTAVE ("Ovo iz razloga što televizija i inače smrt smatra svojim neprikosnovenim *vlasništvom*. Ona je kao medij *delivery service* smrti." *NIN* 2978, 2008.);

29) *dream team* > DRIM TIM, TIM SNOVA ("Ili možda „drim tim" okupljen oko Demokratske stranke planira kopernikansko pojačanje – u vidu nekih poznatih likova, koji bi da zakopaju naše zlatnike na jednoj leeepoj veeeeelikoj poljani, pa će onda tamo da nikne zlato, koje ćemo svi bratski, onako socijalno odgovorno, da podelimo!" *NIN* 2998, 2008.);

30) *slow motion* > SLOW MOTION, USPORENI SNIMAK ("Neobično će biti i za one koji su u kulturi radili slow motion, jer će sada morati da rade brzo." *NIN* 2916, 2006.);

31) *that's not my cup of tea* > TO NIJE MOJA OMILJENA ŠOLJA ČAJA, TO MI SE NE SVIĐA ("Kao što, s druge strane, Evrosong nije moja omiljena šolja čaja." *NIN* 2946, 2007.).

Generally speaking, most anglicisms above are used to criticise something that has to do with English-speaking world: English-saturated vernacular (26), poverty-stricken quarters (27), sending people to the Hague Tribunal as if they are post packages 28), winning *dream team* > DRIM-TIM is made up of west-preferred democrats (29), passivity of cultural authorities, i.e. *slow motion* > SLOW MOTION is no longer possible (30), and an English translated idiom *that's not my cup of tea* > TO NIJE MOJA OMILJENA ŠOLJA ČAJA (31) criticises overuse of English in Eurosong contest. Although predominantly meant to convey subtle humour, some of the above anglicisms might be entered in the class of metaphoric anglicisms too, such as *delivery service* > DELIVERY SERVICE, which equates extradiction of The Hague suspects

with transport of ordinary goods, or *slow motion* > SLOW MOTION which is a film metaphor aimed to point out negligence of cultural issues. As already stated for the two types of stylistic anglicisms above, these anglicisms commonly occur in magazine columns too.

3.6. Inertial anglicisms

Inertial anglicism which occurs in a synonymic pair one of which is a transshaped / nontransshaped anglicism and the other is its existing translation equivalent whose repetition is avoided by using an anglicism instead.

Examples:

32) *laptop* > LAPTOP, RAČUNAR ("LAPTOPOVANJE (title)... Pravni tim Radovana Karadžića, sa advokatom Svetozarom Vujačićem na čelu, preuzeće danas u 12.00 u sedištu MUP Srbije laptop i diskove za koje se smatra da su pripadali Radovanu Karadžiću. Vujačić je naveo da će povesti stručnjaka za kompjutere uz čiju pomoć će potvrditi da li je zaista reč o računaru koji je pripadao njegovom klijentu." *Kurir*, 14.08.2008.);

33) *presentation* > PREZENTACIJA, PREDSTAVLJANJE ("Dulić: U sredu prezentacija Akcionog plana" (title)... Dulić je rekao da se čuo s premijerom Vojislavom Koštunicom i da je ostalo da se sledećih nekoliko dana odluči u kojoj će formi biti predstavljen Akcioni plan." *Građanski list*, 2633-34, 1-2.03.2008.);

34) *snowboarding* > SNOUBORDING, SKIJANJE NA DASCI ("Najbolja mesta za snoubording" (title)... Ako još niste odlučili gde želite da uživate na svojoj *dasci*, možda će vam pomoći spisak četiri najpopularnije svetske destinacije za *snoubord*… . *Borderima* svih nivoa znanja ili staza, 33 lifta i najviši vrh na 2.792 metra nadmorske visine..." *24 sata Novi Sad*, 03.01.2008.).

Ullmann's view of synonymy is that it is an invaluable resource lending itself to a variety of uses which "fall into two broad categories, according to whether the speaker has to choose between synonyms or prefers to combine them for some specific purpose. The former allows selection of a synonym which carries the right amount of emotion and emphasis, and the latter enables either variation or collocation of synonyms" (1962: 151-153). In order to avoid repetition of the same word, English-based and Serbian-based synonyms tend to be used alternatively, even though synonyms LAPTOP and RAČUNAR refer to different technical concepts (33). PREZENTACİJA is not followed by its past participle form PREZENTOVAN but PREDSTAVLJEN instead (34). Likewise, in spite of borrowed terms SNOUBORDİNG and BORDER, Serbian DASKA is used further in the same text (35).

It seems unlikely that the above examples illustrate mastery of a written expression that makes them justified according to Ullman's interpretation. What they confirm more likely is non-compliance with linguistic principles. LAPTOP and RAČUNAR in example (33) might be accepted as synonymous as the former is a hyposynonym of the latter, example (34) shows inconsistent usage of lexeme

PREDSTAVİTİ and the term PREZENTOVATİ, while example (35) is a sign of inconsistent use of compound noun SNOUBORDİNG and its compounding elements, one of which (BORDER) is the proper one, while SNOUBORD would be more justified than its Serbian equivalent DASKA. In view of the above inconsistencies, it is probably understandable why these anglicisms usually occur in ordinary informative texts in newspapers.

However, this type of anglicisms do occur in literature for the reason of stylistic variation. As an example, Borislav Pekić (2002: 455) uses KONVEJER and POKRETNA STAZA in his novel *Besnilo*. („U somnabularnoj mori, u kojoj bekstvo ne uspeva, senke grabe prema njemu, ostajući u mestu ukopane, grčevito se opirući pokretnoj stazi koja ih neumoljivo vraća terminalu smrti. Nalazio se u polumračnoj prtljažnici bez prozora, kroz koju je prilazio konvejer za kofere". What he meant to say by using POKRETNA STAZA in the first sentence is to point out an inescapable way to death, and what he meant by KONVEJER in the other sentence is to denote a technical concept.

4. ARE ENGLİSH-BASED STYLISTIC SYNONYMS JUSTIFIABLE IN THE LANGUAGE SYSTEM OF SERBİAN?

The key issue to be discussed is whether stylistic anglicisms found in the written media language are justified in the Serbian lexicon in the light of the fact that many of them have translation equivalents which are more often than not pushed aside by the trendy anglicisms. The above analysis leads to a conclusion that most stylistic anglicisms in the written media language seem unjustified due to the following reasons:

a) The very fact that all anglicisms above have potential translation equivalents in Serbian raises the question whether anglicisms are needed at all;

b) Stylistic anglicisms which refer to common concepts are easily memorized;

c) Most of these types of anglicisms are characterized by high frequency of usage;

d) Newspapers and magazines are easily accessible to any reader;

e) Whatever comes from the media language is copied by readers as a sign of latest fashion, status symbol, and prestige;

f) Once launched to the media language, stylistic anglicisms start their own unpredictable semantic development.

Analysis of an example, *collateral damage* > KOLATERALNA ŠTETA, gives an insight into further development of an anglicism in Serbian. As a result of NATO bombing of ex-Yugoslavia, it was not uncommon that innocent people and their property suffered damage. To inform the public about such consequences, NATO reporters used the term *collateral damage* which was translated by calquing, KOLATERALNA ŠTETA. („Bivša gradonačelnica Novog Sada je tada, u jednom razgovoru s Nikolićem, rekla kako je ona samo kolateralna šteta, ali da je prava meta hajke bio on" *NIN* 3012, 2008.). However, frequency of the term in media language in Serbian led to its

modification to denote anything that happened of its own doing. Consequently, by means of analogy, KOLATERALNA ŠTETA resulted in KOLATERALNİ VİŠAK, and who knows what else might come out, as communication is a creative process. („Ali, bar bi uspela da bude kolateralni višak u pogledu imidža SRS“ *NIN* 2955, 2007.). The fact that KOLATERALNİ could have been translated as UZGREDNİ proves an assumption that many Serbian-based synonyms will be pushed aside and forgotten under the invasion of their doublet forms borrowed from English. Greatest threats come from informative texts where trendy, advertisement and inertial anglicisms are most frequent.

Although seeming unnecessary at first sight, associative, ironic, and metaphoric anglicisms do not threaten the language system of Serbian. This might be due to the fact that media texts in which they occur are very close to literary ones. Reasons for such a conclusion are the following:

a) Most of such anglicisms do not refer to common concepts;
b) Magazine columns are not common texts for reading;
c) As a rule, these anglicisms occur only once.

Summarising the above, it seems that the more sophisticated the source media text is, the less dangerous stylistic anglicisms are for the language system of Serbian.

5. CONCLUSİONS

On the basis of the above research, the following conclusions can be drawn. Firstly, an assumption that stylistic anglicisms can only be found in literature is no longer viable, as the above research proves their existence in media language too. Secondly, according to this research, stylistic anglicisms can be classified into six types (trendy, advertisement, associative, metaphoric, ironic, and inertial anglicisms), even though particular types of stylistic anglicisms have two-fold or even multiple stylistic functions, due to which the distinction between certain types is not a clear-cut one. Thirdly, speaking of sources of texts in which stylistic anglicisms are most frequent, the following conclusion can be drawn. Trendy, advertisement, and inertial anglicisms are predominant in ordinary informative texts of newspapers, whereas associative, metaphoric, and ironic anglicisms occur mostly in magazine articles written by columnists.

To sum up, it seems that trendy, advertisement, and inertial anglicisms are not justified as they threaten to steal the semantic field previously belonging to their Serbian equivalents, while associative, metaphoric, and ironic anglicisms seem to be justified as they are used to enhance the writer’s own expression, and do not threaten the language system of Serbian at all. Such a conclusion might be explained by the fact that columns, where the latter three types of stylistic anglicisms occur, are half-way between media texts and literature in which anglicisms are truly additional means of an author’s expression.

6. REFERENCES

Апресян, Ю. *Д*. (1995). *Избранные труды*, *Лексическая семантика: Синонимические средства языка* (2. издање) [Selected works, Lexical Semantics: Synonimic means of a language (2. edition)], том I. Москва: Школа „Языки русской культуры“, Издательская фирма „Восточная литература“ РАН.

Beard, A. (1998). *The Language of Sport*. London: Routledge.

Cruse, D. A. (1986). *Lexical Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Filipović, R. (1986). *Teorija jezika u kontaktu: Uvod u lingvistiku jezičkih dodira* [Theory of languages in contact: Introduction to linguistics of language contacts]. Zagreb: Jugoslovenska akademija znanosti i umjetnosti, Školska knjiga.

Lyons, J. (1977). *Semantics*, *1-2*. Cambridge: University Press.

Milić, M. (2008). English-based versus Serbian-based Synonyms in the Novels of Slobodan Selenić. In K. Trbojević, & I. Rašulić Milišević (Eds), *International Conference English Language and Literature Studies: Structures across Cultures ELLSSAC Proceedings*, Vol. 1. Belgrade: Faculty of Philology, Čigoja štampa, 253-261.

Murphy, L. M. (2003). *Semantic relations and the lexicon*. Cambridge: Cambridge University Press.

Pekić, B. (2002). *Besnilo: žanr-roman*. Novi Sad: Solaris.

Prćić, T. (2005). *Engleski u srpskom* [English within Serbian]. Novi Sad: Zmaj.

Ullmann, S. (1962). *Semantics: An introduction to the science of meaning.* Oxford: Basil Blackwell &Mott ltd.

MIRA MILIĆ

Univerzitet u Novom Sadu

ANGLICIZMI KAO STILSKI SINONIMI U DNEVNIM I NEDELJNIM NOVINAMA NA SRPSKOM JEZIKU

Rezime

Ovaj rad zasniva se na pretpostavci da anglicizmi u dnevnim i nedeljnim novinama na srpskom jeziku mogu imati stilske funkcije. Istraživanje je izvršeno na korpusu primera preuzetih iz dnevnih i nedeljnih novina na srpskom jeziku tokom poslednje tri godine. Analiza je pokazala da anglicizmi kao stilski sinonimi u medijskom srpskom jeziku imaju izvestan broj stilskih namena, na osnovu kojih se mogu podeliti na šest vrsta: pomodni anglicizmi, reklamni anglicizmi, asocijativni anglicizmi, metaforički anglicizmi, ironični anglicizmi i inercijski anglicizmi. Svi su definisani i ilustrovani primerima. Izlaganje je podeljeno na pet delova. Posle prvog, uvodnog dela, u drugom su date definicije anglicizma i sinonima. Treći deo, koji sadrži šest odeljaka, bavi se tipologijom anglicizama kao stilskih sinonima u medijskom srpskom jeziku. U četvrtom delu navedeni su glavni argumenti opravdanosti i neopravdanosti anglicizama kao sinonima u jezičkom sistemu srpskog, dok su u poslednjem, petom delu izloženi zaključci.

UDK811.111'373.612.2 ; 378.147::811.111'276.6:658
ID 185891340

NADEŽDA SILAŠKI

University of Belgrade

ADDING COLOUR TO THE TEACHING OF ENGLISH – FIGURATIVE USES OF COLOURS IN BUSINESS-RELATED VOCABULARY

Abstract: This paper is set within a wider theoretical framework of Conceptual Metaphor Theory (Lakoff and Johnson 1980; Lakoff and Turner 1989) and Conceptual Metonymy Theory (Radden and Kövecses 1999; Radden 2000; Barcelona 2000). We focus on the figurative uses of colours in some business-related expressions in English, i.e. with the extension of the basic meaning of colours via metonymy (e.g. GOLDEN FOR MONEY in *golden hello*; GREEN FOR ENVIRONMENTAL PROTECTION in *green companies*; or PINK FOR WOMEN and PINK FOR GAY PEOPLE in *pink-collar workers* and *pink dollar*, etc.). Finally, some pedagogical implications are discussed, namely a metaphor-based vocabulary teaching to ESP economics students. Basing our argument on a pilot questionnaire survey results, we claim that the metaphor-based approach to teaching vocabulary is effective only up to a certain point, where intercultural competence is needed for understanding the meaning of business-related expressions.
Keywords: ESP, Conceptual Metaphor Theory, colour metaphors and metonyms, meaning extension, business vocabulary.

1. INTRODUCTION

Colours (together with shapes) are among the first concepts we register as they are "relatively easy to describe, at least within a specific culture" (Niemeier 2007: 141). This is probably the reason why colours have always attracted much scholarly interest, both in the field of psychology and linguistics.[1] Although the human eye can discriminate 7.5 million minimal colour differences according to hue, luminosity and saturation[2], there are languages with only two basic terms, meaning that "[c]olours [...] can be regarded as a concept widely internalised and widely shared within a language community [...] prone to give rise to numerous meaning extensions in diverse types of metonymy." (Niemeier 1998: 124).

This paper is set within a wider theoretical framework of Cognitive Linguistics, more precisely Conceptual Metaphor Theory (Lakoff and Johnson 1980; Lakoff and Turner 1989) and Conceptual Metonymy Theory (Radden and Kövecses 1999;

[1] See, e.g. Berlin/Kay (1969), Kay/McDaniel (1978), Niemeier (1998, 2007), Philip (2006), Allen (2007, 2009), etc.

[2] According to Brown and Lenneberg (1954), quoted in Niemeier (1998: 124).

Radden 2000; Barcelona 2000). From such a cognitive perspective we deal with the figurative uses of colours in some business-related expressions in English. More specifically, we deal with the extension of the basic meaning of colours via metonymy, and the ways these metonymic mappings form the basis for understanding some business-related expressions containing a colour term as metaphors (e.g. *golden* for money in expressions such as *golden* hello, *golden* handcuffs, *golden* parachute; *green* for environmental protection in expressions such as to go *green*, *green* companies; or *pink* for women and *pink* for gay people in expressions such as *pink* dollar, *pink*-collar workers, etc.). Finally, pedagogical implications, i.e. the possibilities of metaphor-based vocabulary teaching to Serbian economics students, are also discussed in the paper.

According to Conceptual Metaphor Theory, metaphor and metonymy are regarded not only as a textual decoration which contributes to the expressiveness of the text, but as having "important roles in structuring thinking and therefore language" (Deignan 2005: 73). As "metaphor and metonymy often 'meet' at conceptual and linguistic crossroads" (Barcelona 2000: 1), a strict difference between them cannot be drawn easily. Lakoff and Johnson (1980) define *metaphor* as understanding and experiencing one kind of thing in terms of another or as a partial mapping or set of correspondences between two conceptual domains which they term the *source* and *target* domains. *Metonymy*, on the other hand, is understood as a conceptual projection whereby one domain is partially understood in terms of another domain included in the same experiential domain (Barcelona 2000). Many authors claim that all metaphors are essentially metonymy-based (see e.g. Barcelona 2000; Radden and Kövecses 1999; etc.). A metonymy-based metaphor is defined as "a mapping involving two conceptual domains which are grounded in, or can be tracked to, one conceptual domain." (Radden 2000: 93). Metaphor used to be claimed to be based on *similarities* between unlike entities. However, research has shown that some metaphors "cannot be traced back to experiential correlations, but rather have their basis in perceived similarities or resemblances" (Semino 2008: 7). Metonymy, on the other hand, is based on conceptual *contiguity*, which is based on "extralinguistic experiences and connotations and is therefore culture-dependent" (Niemeier 1998: 123).

2. THE CULTURAL SPECIFICITY OF METAPHOR AND METONYMY

Most metaphors and metonymies are motivated by bodily experience, i.e. they are embodied. However, although bodily experience is universal, the conceptual domains of experience are not necessarily the same in all cultures, which means that both metaphors and metonymies are "to a large extent culture-specific" (Barcelona 2000: 6). "If 'culture' is understood in its broadest sense, it could be argued that every aspect of human experience is filtered through it" (Deignan 2003: 255), which has already been proved by numerous cross-cultural studies of metaphors and metonymies (see, e.g. Boers 2000).

Deignan (2003: 257) claims that, as far as metaphors are concerned, there are "two closely connected factors [that] underlie the differences between languages", (1) different cultures may hold different folk beliefs about attributes of the source domain; and (2) the source domain may be less salient in different cultures. Littlemore (2003: 273) agrees that metaphors are "typically culturally-loaded expressions, whose meaning has to be inferred through reference to shared cultural knowledge", and that "[c]onfusion is particularly likely to arise when, for cultural reasons, the speaker and listener attach different connotations to the source domains" (Littlemore 2003: 274).

The connotations of a language expression, in turn, are defined as "pragmatic effects that arise from encyclopaedic knowledge about its denotation (or reference) and also from experiences, beliefs, and prejudices about the contexts in which the expression is typically used." (Allan 2007: 1047). However, although "[t]he culture-specific nature of certain figurative expressions may (initially) be a stumbling block for foreign language learners" (Boers 2003: 234), there are ways in which this problem may be overcome in the ESP classroom.

Therefore, the issue we attempt to raise in this paper is whether the teaching of business-related colour expressions to economics university level students in Serbia could be based on metaphors and metonimies, i.e. whether English and Serbian share the same cognitive and cultural models and common cross-domain mappings generated by unique cultural stereotypes, which could facilitate teaching special, business-related lexis to Serbian students.

3. METAPHOR-BASED VOCABULARY TEACHING TO ECONOMICS STUDENTS

The explicative role of metaphor in vocabulary teaching to ESP students has long been recognised by a number of methodologists.[3] They all stress the importance of metaphors in vocabulary acquisition, pointing out one particular technique: groupings of words according to a particular metaphor, that gives rise to a whole set of expressions which are all based on that same metaphor, i.e. "metaphorical sets", as Dudley-Evans and St John (1998: 84) call them. These sets help students simplify the vocabulary that would otherwise be too complicated to understand. Therefore, it is of the utmost importance to raise "metaphoric awareness on the part of the language learner [by drawing] their attention to the source domain or to the origin of unfamiliar figurative expressions" (Boers 2000: 140). This is, according to the same author, best achieved by making "explicit reference to the literal sense or origin, grouping figurative expressions under their source domains, and questioning the

[3] See, e.g., Henderson (1982), Dudley-Evans/St John (1998), Charteris-Black (2000), Boers (2000), White (2003), etc.

validity of the underlying analogies" (Boers 2000: 145). Such an approach to vocabulary teaching/learning has already been proved very fruitful[4].

However, although the term *metaphor* is often used as an umbrella term to include other figures of speech, including metonymy, the explicit use of conceptual metonymy in the teaching of ESP students has been rather neglected. Niemeier (1998: 120) claims that the research of metonymy is an important topic from several perspectives: the extension of lexicon, the culture-dependence perspective, the language acquisition perspective, and linguistic relativity perspective. For the purpose of this paper, the first three perspectives have the greatest relevance. As "the chromatic information stored in memory is associated with mental models of both concrete and abstract entities" (Koller 2008: 399), in the following section we will deal with the associations with certain colours in Serbian and English, i.e. with metaphors and metonimies on which some business related expressions containing the colour word in them are based. For the purposes of this paper we have selected business-related expressions containing only three colours – *green*, *golden* and *pink*, together with sporadic mention of other colours for illustration or for the reasons of contrast.

In order to obtain an initial idea of the associations with the three selected colours and to establish whether English and Serbian share the same conceptual background and the same cultural stereotypes concerning these colours, a pilot study was carried out on 70 respondents, all of whom are students of the Faculty of Economics, Belgrade University. The students were given a questionnaire in which they were asked to name three abstracts or concrete entities that they most usually associate with the three colours in question – *green*, *golden* and *pink*. No concrete or abstract categories to be associated with the three selected colours were given in advance, so that students provided their own answers without being influenced by any mappings hypothesised by the author of this paper.

In the next three sections we will comparatively present the most common metonymic mappings referring to the three selected colours (*green*, *golden* and *pink*) – firstly those found in English, based on the existing business-related expressions, and then those found in Serbian, based on the results of the pilot questionnaire survey mentioned above.

3.1. The case of GREEN

Since "all colours have a prototypical realisation – the focal point on the spectrum at which the hue is deemed to be the 'best example' of the colour" (Phillip 2006: 59), the most basic meaning of *green* in English refers to items which are green in nature, such as *green* leaves, *green* grass and *green* trees, and this universal

[4] See, e.g., White (2003), who shows that the student group exposed to a cognitive linguistics approach to learning vocabulary as opposed to another group given a more conventional vocabulary explanation, showed a clear advantage with regard to "memorisation, recall and test performance" (White 2003: 147).

meaning of the colour *green* has given rise to numerous meaning extensions (e.g. *green*field investment).

In by far the largest number of expressions in business and economics vocabulary containing the colour *green*, however, *green* metonymically stands for nature, ecology, concern for the environment, the conservation of natural resources, and the like. This "environmental and ecological meaning of *green*" (Philip 2006: 83) is reflected in expressions such as *green* bond, *green* companies, *green* economics, *green* fund, *green* image, *green* investing, *green* marketing, *green* tech, *greening*, *green*washing, to go *green*, *green*-collar worker, *green* accounting, etc. According to Niemeier (1998: 131-134), this metonymy is relatively new as "it only developed with the ecological movement", in the mid-1980s.

Another metonymy, also producing several business-related terms, is GREEN STANDS FOR MONEY, from which the following expressions are derived: *greenback* (a slang term for U.S. paper dollars), *greenmail* (a neologism derived from *black*mail and *green*back, meaning 'to blackmail a company into handing over money by using the threat of a takeover'), etc.

The colour *green* also stands for inexperience, immaturity, freshness, naivety, being unripe, undeveloped, and the like. This meaning of *green* "is derived from the metonymic link with *green wood* – young wood that is greenish in colour and very supple and flexible – and the expression combines the characteristics of malleability with youth, with the additional factor of youth corresponding to inexperience." (Philip 2006: 83). Business-related expressions that lean on this metonymic link are *green*horn, an inexperienced person, a newcomer, especially one who is unfamiliar with the ways of a place or group, and *green* shoots, a term used to describe signs of economic recovery during an economic downturn, which gained popularity when it was used by U.S. Federal Reserve chairman Ben Bernanke to describe positive economic data during the financial crisis of 2008-2009.

Finally, the colour GREEN STANDS FOR PERMİSSİON, obviously deriving this meaning, like many other expressions, from "perceivable objects" (Allen 2009: 627), in this case, traffic lights. Thus, there are the following expressions: to get/give the *green* light, *green* card, etc.

Let us turn now to the results of our pilot questionnaire survey, conducted to establish whether there is a match between the connotations certain colour carry in English and Serbian. As fas as the results for the colour *green* are concerned, they are the following (see Table 1):

Table 1

GREEN					
CATEGORY	**priroda**	**smirenost**	**muslimani**	**vojska**	**OTHER**
EXAMPLES OF ELICITED ASSOCIATI	(trava, šuma, drvo, ekologija, livada, etc.)	(odmor, opuštanje, mir, bezbrižnost, etc.)	(Sarajevo, Albanci, džamija, etc.)	(uniforma, armija, etc.)	(proleće, leto, ostrvo, jabuka, etc.)

ONS					
%	**71%**	**7%**	**3.5%**	**2%**	**16.5%**

Students provided a total of 169 associations with the colour *green*. By far the most frequent association with the colour *green*, accounting for as much as 71% of the total number of elicited associations, derives from its basic meaning, the colour of "naturally green items" (Niemeier 1998: 132), the prime example of which is undoubtedly *trava.* Luckily for English teachers, "the most productive of all meaning extensions connected to 'green' has to do with the domain of nature and emanates quite directly from its universal meaning" (Niemeier 1998: 132), also reflected in Serbian. There is also a semantic field which we called *smirenost*, which is not found in business expressions in English, accounting for 7% in Serbian. The third category is rather unexpected, but understandable in light of the recent wars in the former Yugoslavia, having a strong impact on the present mental images of the young in Serbia. A probably idiosyncratic association of the colour *green* with the army and uniform accounts for just 2% of the total. The category under the heading *other* contains just one association of the colour *green* with *mladost*, an extension of the meaning of *green* associated with inexperience, immaturity, freshness, etc, as well as with *kreni*!, a conceptual mapping between *green* and permission, deriving from traffic lights. However, as this was a pilot investigation with only 70 respondents, intended to identify *possible* tendencies in the association of colours with various concepts, it is very likely that these two meanings of *green* would show up in a larger percentage if a large-scale study was conducted. Finally, the colour *green* being associated with money is also missing in Serbian, due to the culture-specific nature of this metonymy in English, which derives from the US paper money printed in green ink.[5] Pedagogical implications of these, although tentative, pilot questionnaire survey results will be dealt with later in the text.

3.2. The case of GOLDEN

The colour *golden* derives its name from gold, a precious metal of intrinsic value once used as a medium of exchange. However, the connotation of this precious metal results in a meaning extension, such that the colour GOLDEN STANDS FOR MONETARY VALUE, which is reflected in numerous business-related expressions in English. All these expressions refer to substantial financial incentives or benefits, so valuable that the executives who are offered and who have accepted such incentives are bound to remain associated with the company they work for, since by resigning from the company they will end up losing them. Therefore, *golden* offers are meant to keep those executives interested in retaining their positions. These expressions will be illustrated by several examples: *golden* boot, *golden* handcuffs, *golden* handshake, *golden* hello, *golden* life jacket, *golden* parachute, *golden* bungee, etc.

[5] We shall deal with these culture-specific metonymies in greater detail later in the text.

Table 2 shows the most frequent connotations of the colour *golden* as obtained from a pilot survey conducted among Serbian students of economics.

Table 2

GOLDEN					
CATEGORY	**nakit**	**novac**	**moć**	**medalja**	**OTHER**
EXAMPLES OF ELICITED ASSOCIATIONS	(narukvica, minđuše, ogrlica, blago, zlato, etc.)	(bogatstvo, vrednost, kovani novac, etc.)	(sjaj, bahatost, prestiž, uticaj, uspeh, etc.)	(Olimpijada, reprezentacija, pehar, pobednik, prvi, etc.)	(žica, žito, jesen, raskoš, luksuz, etc.)
%	**28%**	**22%**	**16%**	**12%**	**22%**

Students provided a total of 148 associations with the colour *golden*. A majority of associations with *golden* clearly refer to some kind of valuable possession which can easlily be converted into money (28%). *Monetary value* is the second most frequent association with golden, accounting for 22% of the total number of elicited associations. Other associations with *golden*, provided by students in our pilot study, such as *moć*, *bahatost*, *sjaj* and *uspeh*, accounting for 16% of the total, could also be sorted out into the same category, deriving from the GOLD İS POWER metaphor. One clear exception in Serbian is *medalja* (with the elicited associations such as *Olimpijada*, *pobednik*, *reprezentacija*, *pobednik*, *prvi* and *pehar*), where the focus is on winning (metaphor GOLD İS WİNNİNG), with a universal metonymic basis in the *gold* medal given to the winner in a sports competition, which clearly reflects the sport-oriented attitude of the Serbian young. No association stands out with a vast majority of students.

3.3. The case of PINK

Finally, the most prominent connotation of the colour *pink* in Anglo-Saxon world is that of femininity. Being traditionally the colour of little girls, as opposed to *blue* for little boys, *pink* is thought of as a feminine, delicate colour. This conceptual mapping is clearly reflected in business-related expressions such as a rather sexist term *pink-collar worker*, denoting someone employed in a job that is considered to be a female occupation, like teaching and nursing, traditionally *pink-collar jobs*. The term is formed by an analogy to *blue*-collar worker and *white*-collar worker, commonly equated with men in the workforce with jobs that demanded more manual labor or a more educated worker, respectively. We are clearly witnessing the modern gender associations[6] with the colour *pink*, which seem to have become universally accepted, thus further accentuating the sexual division of labour.

[6] Another term, *lavender* linguistics, which has been derived from the association of the colour *lavender* with gay and lesbian communities, also indicates that another pastel colour beside pink, is typically

However, in certain business-related expressions there is another conceptual mapping, PINK FOR GAY, "by virtue of the feminine connotations of *pink*" (Philip 2006: 87). As Allen claims (2009: 633), "the Nazi marking of homosexuals with pink triangles made that colour seem effeminate". Thus, there are expressions such as *pink dollar* or *pink pound* (an umbrella term being *pink money*) used to describe the purchasing power of LGBT (lesbian, gay, bisexual, transsexual) individuals in the United States and Great Britain, respectively. With the rise of the gay rights movement, *pink* money has turned from a marginalised market to a flourishing industry in many countries such as the United States and United Kingdom. Many businesses now specifically cater to homosexual customers, including nightclubs, shops, restaurants, etc. Consequently, there is also *pink advertising*, aimed at the gay and lesbian community. As far as business-related expressions are concerned, the colour *pink* is, therefore, typically associated with women and gay people, having "strong gendered associations" (Koller 2008: 400).[7]

Table 3 below contains the most frequent connotations of the colour *pink* as experienced by the Serbian students of economics.

Table 3

PINK						
CATEGORY	**žene**	**TV Pink**	**deca**	**cveće**	**kič**	**OTHER**
EXAMPLES OF ELICITED ASSOCIATIONS	(ženstvenost, devojčica, barbika, lutka, šminka, karmin, garderoba, etc.)	(televizija, kanal, Grand parada, pevačice na Pinku, TV Pink, etc..)	(dete, beba, detinjstvo, igračka, plišani meda, etc.)	(cvet, ruža, lala, etc.)	(kič, neukus, etc..)	(flamingosi, Pink panter, radost, škola, kul, napadnost, gej, pederi, etc.)
%	**46%**	**15%**	**10%**	**6%**	**4%**	**19%**

The fact that the colour *pink* is most frequently associated with *women* is clearly reflected in our questionnaire results. This association accounts for 46% of the total number of elicited associations with *pink*. An unexpected but at the same time quite understandable finding, especially in light of its popularity among young people in Serbia, is *TV Pink*, which may be considered as a culturally specific association *par excellence*, accounting for 15% of the total. The colour *pink* is associated with *deca* (10%), as well as with *cveće* (6%) and *kič* (4%). The category *other* contains just two associations of *pink* with *gay* (*gej*, and *pederi*, a highly derisive and a pejorative term). On the whole, we may say that both English and Serbian seem to rely on femininity

used to denote gay people. The term *lavender* linguistics is used to describe the study of language used by gay, lesbian, bisexual, transgender, and queer (LGBTQ) speakers (see also Allen 2009: 636).

[7] Koller (2008) provides an excellent overview of the associations with the colour *pink* in British culture, establishing that femininity and conventional feminine traits are by far the most frequent associations.

as the main association with the colour *pink*, although some culturally specific associations are also present.

4. PEDAGOGICAL IMPLICATIONS

What are the pedagogical implications of these results for English teachers? We may conclude that in the case of COLOUR metaphors in general, metaphor-based technique of vocabulary teaching to ESP students whose native tongue is Serbian, is facilitated by the fact that English and Serbian seem to frequently (though not always) share the same cognitive and cultural models, i.e. the connotations of certain colours seem to be the same in both cultures. Since COLOUR metaphors involve transference of meanings, these meanings may be culturally dependent and "[o]ne reason why students tend to misinterpret metaphors may be that they use different cultural references when attempting to interpret them" (Littlemore 2003: 273), when "the aspects of the source domain that are drawn on to create metaphorical expressions may not be those aspects that are most salient to current speakers" (Deignan 2003: 267). Fortunately, both in English and Serbian, there are a number of cross-domain mappings generated by unique cultural stereotypes, which facilitates teaching special lexis with colour-related words to Serbian students.

Problems, however, arise when it is difficult to understand the conceptual mappings, mainly due to cross-cultural differences, in which case the metonymic link should be established – the one that forms the basis for a metaphor. Although "[m]etonymical motivation is a prime factor in the generation and coining of colour word expressions" (Philip 2006: 71), metonymies can only be understood as metonymies "if we know how they were developed" and "if we are aware of the different metonymic steps" (Niemeier 2007: 146). In other words, "[w]hile some colour-word expressions have remained more-or-less transparent through the maintained currency of their underlying conceptual relations, a great many others, coined deep in the past, have lost their immediacy and semantic transparency with the passing of time" (Philip 2006: 71).

For example, the expression *red tape*, denoting a lot of unnecessary paperwork or excessive regulation, is understood as a metonymically-based metaphor, whose origin can be traced back to the time where there were no computers and all the official paper documents used to be tied together with red ribbon or tape. It could have been, of course, a ribbon of any other colour, not the colour *red* in particular, which proves the fact that some culture dependent metonymies could "even rely on mere coincidence" (Niemeier 2007: 146). In time, however, native speakers slowly began to associate the *red* ribbon with excessive bureaucracy, which has, in turn, produced various other metaphorical expressions used in business context – cut the *red* tape, cut through the *red* tape, cut down on *red* tape, etc.

Or, let us consider one more example – *pink slip*. Companies in the United States used to dismiss employees by distributing notices printed on pink slips of paper. In time, the colour *pink* began to be associated with dismissals, and American

workers from all walks of life have lived in fear of one day receiving "pink slips" from their employers, even throwing *pink*-slip parties attended by *pink* slippers, people who have recently been dismissed from employment, particularly because of a failed or downsized dot-com company. This second example, *pink* slip, also points out the arbitrary and coincidental nature of some metonymies. These are "metonymies that specifically rely on an Anglo-British cultural background" (Niemeier 2007: 147), and as such are prime examples of culture-specific metonymies, which, therefore, may not be understood by non-native speakers of English as the metonymic link is unclear.

In an attempt to propose "a functional view of metaphor and metonymy instead of regarding them as fixed concepts", Niemeier claims (1998: 144) that "[t]he fact whether the metonymic basis of a metaphor is obvious to a language user or not determines this language user's notion whether s/he is using or perceiving a metaphor or a metonymy" (1998: 144). This is why English teachers can use a metaphor-based technique of vocabulary teaching only up to a certain point – and that point is where an expression considered to be a metaphor has a clear metonymic basis, which should be carefully explained to students in order for them to become aware of the metonymic link which formed the basis for an expression to be understood as metaphor. As Philip claims (2006: 72), "[o]nce the language user becomes aware of the origin and metonymical motivation for the phrase, his/her perception of the meaning may change slightly, as the new image contributes an additional layer of literal, compositional meaning to the otherwise non-decomposable string". This means that a lot of extra-linguistic knowledge is needed for understanding certain colour expressions used in business and economics, which is why "intercultural competence" (Niemeier 2007: 153) is of the utmost importance in the teaching/learning process.

5. CONCLUSION

In this paper an attempt has been made to contrastively present the most frequent associations with the colours *green*, *golden* and *pink* in English and Serbian, in order to establish to what extent the teaching of English colour expressions used in business may be based on metaphors and metonymies, i.e. how effective a metaphor-based approach is in this particular case. The results of a pilot survey conducted among the students of the Faculty of Economics, aimed at finding the most frequent associations with the three colour in questions, clearly indicate that such an approach may be useful only to a certain extent. Namely, English and Serbian seem to share some conceptual mappings involved with the use of colours in some business expressions. However, it usually happens that colour metaphors and metonyms are culturally specific, which requires a lot of extralinguistic knowledge on the part of students. It is the task of the teachers to make students interculturally competent, i.e. to make them aware of the similarities and differences in cultures, which in turn result in the same or different meaning extensions of colours.

6. REFERENCES

Allan, K. (2007). The pragmatics of connotation. *Journal of Pragmatics* 39, 1047–1057.

Allan, K. (2009). The connotations of English colour terms: Colour-based X-phemisms. *Journal of Pragmatics* 41/3, 626-637.

Barcelona, A. (2000). Introduction. The Cognitive theory of metaphor and metonymy. In: *Metaphor and Metonymy at the Crossroads* (A. Barcelona, ed.). Berlin: Mouton de Gruyter, 1-28.

Berlin, B., P. Kay (1969). *Basic color terms: their universality and evolution*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.

Boers, F. (2000). Enhancing metaphoric awareness in specialised reading. *English for Specific Purposes* 19/2, 97-195.

Boers, F. (2003). Applied Linguistics Perspectives on Cross-Cultural Variation in Conceptual Metaphor. *Metaphor and Symbol 18*(4), 231–238.

Deignan, A. (2003). Metaphorical Expressions and Culture: An Indirect Link. *Metaphor and Symbol* 18(4), 255–271.

Deignan, A. (2005). A Corpus Linguistic Perspective on the Relationship between Metonymy and Metaphor. *Style* 39/1, 72-91.

Kay, P., C. K. McDaniel (1978). The Linguistic Significance of the Meanings of Basic Color Terms. *Language* 54/3, 610-646.

Koller, V. (2008). 'Not just a colour': pink as a gender and sexuality marker in visual communication. *Visual Communication* 7/4, 395-423.

Lakoff, G., M. Johnson (1980). *Metaphors we live by*. Chicago: University of Chicago Press.

Lakoff, G., M. Turner (1989). *More than Cool Reason. A field Guide to Poetic Metaphor*. Chicago: The University of Chicago Press.

Littlemore, J. (2003). The Effect of Cultural Background on Metaphor Interpretation. *Metaphor and Symbol* 18/4, 273–288.

Niemeier, S. (1998). Colourless green ideas metonymise furiously. *Rostocker Beiträge zur Sprachwissenschaft* 5, 119-146.

Niemeier, S. (2007). From blue stockings to blue movies. In *Speaking of Colors and Odors* (M. Plumacher, ed.). Amsterdam, NLD: John Benjamins Publishing Company, 142-154.

Philip, G. (2006). Connotative meaning in English and Italian Colour-Word Metaphors. *metaphorik.de* 10, 59-93. Available at: http://www.metaphorik.de/10/philip.pdf.

Radden, G. (2000). How metonymic are metaphors?. In *Metaphor and Metonymy at the Crossroads* (A. Barcelona, ed.). Berlin: Mouton de Gruyter, 93–105.

Radden, G., Z. Kövecses (1999). Towards a theory of metonymy. In *Metonymy in Language and Thought* (K. Panther, G. Radden, eds.). Amsterdam and Philadelphia: Benjamins, 17-59.

White, M. (2003). Metaphor and economics: the case of growth. *English for Specific Purposes* 22, 131–151.

NADEŽDA SILAŠKI

Univerzitet u Beogradu

ŠARENILO U NASTAVI ENGLESKOG – FIGURATIVNA UPOTREBA NAZIVA ZA BOJE U VOKABULARU POSLOVANJA

Rezime

Pod teorijskim okriljem teorije pojmovne metafore (Lakoff/Johnson 1980; Lakoff/Turner 1989) i teorije pojmovne metonimije (Radden/Kövecses 1999; Radden 2000; Barcelona 2000) u ovom radu bavimo se figurativnom upotrebom naziva za boje, tj. proširenjem osnovnog značenja boja putem metonimije, i to u pojedinima izrazima karakterističnim za poslovni engleski jezik. Glavni cilj nam je da utvrdimo da li engleski i srpski poseduju zajedničku pojmovnu osnovu i zajedničke kulturne stereotipe koji se odnose na tri konkretne boje – *zelenu*, *zlatnu* i *roza*. Da bismo stekli početni uvid u asocijacije koje tri izabrane boje izazivaju kod govornika ova dva jezika, izvršili smo pilot istraživanje u kojem je učestvovalo 70 studenata Ekonomskog fakulteta u Beogradu. Studentima je dat upitnik sa zahtevom da navedu tri apstraktna ili konkretna pojma na koja ih najčešće asociraju izabrane boje – zelena, zlatna i roza. Učesnicima u anketi nisu bili unapred ponuđeni odgovori, već su samostalno navodili svoje asocijacije, čime je izbegnut uticaj autora upitnika na odgovore učesnika. Rezultati pilot istraživanja ukazuju na to da pristup predavanju izraza sa nazivima boja u poslovnom engleskom jeziku koji se zasniva na metafori može biti koristan samo do izvesnog stepena. Naime, engleski i srpski poseduju neka zajednička pojmovna preslikavanja koja se odnose na upotrebu boja u poslovnim izrazima. Međutim, često se dešava da su metafore i metonimije koje se odnose na nazive boja kulturno specifične, što iziskuje posedovanje vanjezičkog znanja sa strane studenata. Zadatak nastavnika jeste da razvije interkulturnu kompetenciju kod studenata, tj. da kod njih izgradi svest o sličnostima i razlikama u kulturama koje, zauzvrat, rezultiraju istim ili različitim proširenjima značenja naziva za boje.

UDK811.111'373.612.2:811.163.41'373.612.2
ID 185892108

SANJA KRIMER–GABOROVIĆ

Univerzitet u Novom Sadu

BOJA KAO RAZLIKOVNI KRITERIJUM. OSVRT NA SEMANTIČKI RELATIVIZAM I PERSPEKTIVIZACIJU

Apstrakt: Uprkos upadljivim odstupanjima u pogledu inventara leksema kojima se imenuju boje u engleskom i srpskom jeziku, preklapanja su izrazita kada su u pitanju osnovne ili prototipske boje. U tom smislu *blue* u svom prototipskom značenju upućuje na boju neba, a *red* na boju krvi, što je takođe slučaj i sa srpskim leksemama PLAV (kao nebo), odn. CRVEN (kao krv). Istovremeno, međutim, kod perifernih predstavnika odelitih kategorija boja uočava se odstupanje od prototipskog značenja, recimo engl. *blue* i *indigo*; *red* i *ruby*; ili pak srp. PLAV i MODAR; CRVEN: i GRIMIZAN. Između dva ili više leksičkih rešenja vladaju konkurentski odnosi zbog čega se boja crnog vina i crvenog dragulja opisuje engl. leksemom *ruby*, što nije, međutim, slučaj sa bojom kože. Uobičajena koloristička determinacija za kosu i usne, iskazuje se leksemama *crimson* i/ili *rosy*. Slično tome, u srpskom jeziku samo su kosa i glava RUSI, dok su zora, vino i usta RUJNI. Konačno, govori se o perspektivizaciji očitovanoj u usredsređivanju na određeno semantičko svojstvo jednog određenog kolorita.
Ključne reči: lekseme kojima se imenuju boje, semantički relativizam, perspektivizacija

1. UVOD

Kako se već iz naslova ovoga rada može razabrati, u nastavku koji sledi biće prikazana raznorodnost načina na koji se doživljaj vanjezičke stvarnosti preslikava u frazno–leksemski inventar srpskog i engleskog jezika. Istovremeno, biće podvučene sličnosti i razlike između datih jezika i to u kontekstu imenovanja boja, a na primerima iz raznorodnog korpusa nastalog uvidom u brojne opšte i frazeološke rečnike naznačene u popisu literature, književne tekstove i novinske članke, te proisteklog iz razgovora s izvornim govornicima oba jezika. Pojam frazna leksema biće posmatran u svom najširem značenju i obuhvataće sve ustaljene leksemske kombinacije (kolokacije, poredbe, i dr.). Vodeći se Sapir–Whorfovom idejom o jezičkoj relativnosti, ukratko činjenicom da svet nije svuda jedinstven, pošto ljudi žive na različitim meridijanima, u različito vreme i pod različitim okolnostima, zbog čega svaka jezička zajednica raspolaže sebi svojstvenim načinom diferenciranja i predstavljanja stvarnosti[1], na umu smo imali činjenicu da je priroda boje svojevrstan,

[1] U nastojanju pojašnjavanja datog fenomena, Goddard (1998: 112), navodi kako australijski Aboridžini nisu imali potrebe za odećom pošto su tokom cele godine okruženi suvom pustinjskom klimom, zbog čega nisu razvili ni tehnologiju njenog bojenja, te da su tela za svetkovine ukrašavali

i nipošto lako rešiv filozofski problem, upravo zato što se toliko oslanja na percepciju. Boja, naime, za razliku od oblika ili težine, ne predstavlja inherentno svojstvo nijednog vanjezičkog entiteta (Goddard, 1998: 111). S tim u vezi dovoljno je naglasiti da se različitim intenzitetima svetla stvaraju potpuno raznorodne kolorističke predstave. Istovremeno, na pitanje da li su entiteti obojeni i noću, dakle onda kada svetlosti nema, davani su oprečni odgovori. Ostavljajući, međutim, sada to po strani, u zaključku ovog pasusa želimo naglasiti da će se u radu prevashodno analizirati semantika leksema kojima se imenuju boje, i to u kontekstu kulturno uslovljenih misaonih procesa, što i jeste najvažniji naučni zadatak kognitivne lingvistike koja akcenat stavlja upravo na vezu između jezika i mišljenja (Ivić, 2001: 179–80), ''da bi se [potom] na osnovu uvida u odgovarajuće jezičke činjenice razotkrili načini na koje um povezuje različite oblasti ljudskog iskustva'' (Grady, 1997: 268; u Ivić, 2002: 34).

2. KOGNITIVNOLINGVISTIČKE POSTAVKE I PRINCIPI SEMANTIČKOG RELATIVIZMA

Saglasno navodima Bugarskog (1989: 25), jezik nesumnjivo olakšava snalaženje u stvarnom životu. Uskraćeni za sposobnost komuniciranja živeli bismo u potpuno neuobličenoj svakodnevici. Boja se zbog toga uobičajeno smatra upečatljivim razlikovnim kriterijumom zahvaljujući kojem je moguće sprovesti razvrstavanje vanjezičkih entiteta. U uvodu je već istaknuto da jezik uvek odražava umna događanja, ali i obrnuto. Znanje o vanjezičkoj stvarnosti kognitivno je struktuirano budući da se svaka nova informacija i iskustvo obrađuju i pohranjuju na osnovu postojećih, a kulturno uslovljenih kognitivnih generalizacija ili modela (Lakoff, 1987: 284; Wierzbicka, 1990: 103). Kognitivna organizacija pojmova proizilazi iz koncepata tipičnosti ili sličnosti, što podrazumeva da se nova iskustva i spoznaje uvrštavaju u hijerarhijski ustrojene ili shematizovane okvire ili kategorije, pri čemu se prototip, kao jezgro ili tipičan predstavnik celokupne kategorije, nalazi u njenom samom središtu (Ivić, 2001: 182). Granice kategorija nisu čvrsto niti trajno postavljene (Taylor 1989: 59; Prćić, 2008: 52), zbog čega se periferni članovi neke date kategorije uvek po nečemu razlikuju od prototipskog jezgra, iako ''između sebe ne moraju biti ni po čemu posebno slični, osim po činjenici da svaki od njih otelotvoruje sobom jednu od mogućih ekstenzija datog prototipa'' (Ivić, 2001: 384).

Prototipske boje, među kojima srp. BELA, CRVENA, PLAVA, ZELENA i ŽUTA, koje svoje prevodne ekvivalente imaju u engl. leksemama *white*, *red*, *blue*, *green* i *yellow*, nalaze se u samom središtu niza različitih nijansi 'bele', 'crvene', 'plave', 'zelene' i 'žute' boje, i to zato što se radi o vizuelno najzasićenijim nijansama datih boja. U svom prototipskom značenju, nadalje, srp. leksemom PLAV, te engl. leksemom *blue*,

---

crtežima u koloritima iz svog neposrednog prirodnog okruženja, među kojima crvenom, oker–žutom, belom i crnom. Razumljivo je stoga da se i lekseme kojima se imenuju boje u jeziku Aboridžina odnose upravo na ovde navedene nijanse.

upućuje se na boju neba, pošto se u slovenskoj i anglosaksonskoj svesti, upravo u ovoj nijansi plava ta boja najbolje očitava. Na sličan način, prototipskim značenjem srp. leskeme CRVEN, i engl. lekseme *red*, među govornicima prvopomenutog jezika priziva se mentalna slika krvi, dok kod drugopomenutog jezika, sem te dragocene telesne tečnosti to može biti i prizor rasplamsale vatre. S tim u vezi, neophodno je ukazati na činjenicu da se, shodno važećim postulatima kognitivne lingvistike, svi vanjezički entiteti tj. denotati klasifikuju spram toga koliko liče na odn. odstupaju od prototipa. Tako se u srp. leksemi AZURAN, nebeskoplav, otelotvoruje prototipsko značenje lekseme PLAV[2], dok se odstupanje od prototipa povećava kako se razvija niz sačinjen od leksema: (1) ULTRAMARIN; (2) TEGET, obe: tamnoplav; (3) MODAR, ljubičastoplav (tj. više plav nego ljubičast), (4) INDIGO, plavoljubičast (tj. više ljubičast nego plav); (5) TIRKIZ, modrozelen. Broj dijagnostičkih obeležja (ili kraće, DgO), progresivno se smanjuje, a broj nedijagnostičkih obeležja (ili kraće, neDgO), progresivno povećava sa napredovanjem datog niza, s tim što kako to ističe Prćić (2008: 52), DgO ''odražavaju tipična, semantički relevantna, svojstva odgovarajućeg vanjezičkog fenomena [..., dok] nasuprot njima, preostala obeležja, s većom ili manjom verovatnoćom javljanja, imaju nižu semantičku relevantnost, jer izražavaju dodatna, redundantna svojstva vanjezičkog entiteta, mahom enciklopedijske naravi''. U konkretnom slučaju nebeskoplave boje, među DgO spadaju: [BOJA KOJA PODSEĆA NA BOJU NEBA], [SVETLA BOJA], [ČISTA BOJA], a među neDgO: [TAMNA BOJA], [ZAGASITA BOJA], [SA MANJIM ILI VEĆIM PRIMESAMA LJUBIČASTE], [SA MANJIM ILI VEĆIM PRIMESAMA ZELENE], i dr. U istom maniru, broj DgO progresivno opada, a neDgO se progresivno povećava sa razvijanjem niza kojim su obuhvaćene engl. lekseme: (1) *sky–blue*, nebeskoplav; (2) *azure*, svetlonebeskoplav; (3) *cerulean*, tamnonebeskoplav; (4) *cobalt*, zagasitoplav; (5) *sapphire*, kristalnoplav; (6) *navy*, tamnomodar; (7) *denim*, džinsplav; (8) *indigo*, modroljubičast, (9) *turquoise*, modrozelen; s tim što ovde na umu svakako treba imati činjenicu da nijedan od ukupno dva, do sada predočena niza, srp. i engl. leksema kojima se imenuju boje, datim inventarisanjima nije konačan.

Kognitivni lingvisti zagovaraju stav saglasno kojem se kultura i jezik drugog naroda uvek percepiraju u odnosu na modele i norme vlastite kulture i jezika**.** Po uzoru na Putnama (1975: 249), idealne mentalne reprezentacije nekog modela nazivaju se stereotipima, koji su teško promenljivi, zbog čega se znanje o tipičnim slučajevima prenosi na one netipične, iako ne i obrnuto. S tim u vezi, srp. leksema PLAV, ovde u kolokaciji PLAVO NEBO (up. engl *the blue sky*), koristi se kako u doslovnom, tako i u prenesenom značenju, i to u potonjem slučaju za opisivanje raznorodnih vanjezičkih kategorija, recimo lepote očiju. Ovo se događa uprkos tome

[2] Srp. pridev AZURAN najčešće kolocira sa imenicom 'more' čija se karakteristična boja reflektuje od jasnog i čistog neba. U britanskom engleskom koristi se leksema *azure* (prema ital. *azzurro*), ali se na osnovu razgovora sa izvornim govornicima jednog odn. drugog jezika čini da je naša predstava o azurno–(plavo)m nebu, i naročito moru, plavlje boje nego što je to slučaj s engleskim jezikom, budući da su u jugoistočnoj Evropi nebo i more plavlji od velikobritanskog, što takođe govori u prilog toga da se kognitivne modeli uvek tumače u kontekstu kulturne uslovljenosti.

što je nebo pored plave, često i neke druge boje, koja se kreće u rasponu od svetlo sive, gotovo bele, u zimu, preko tamno sive kada je oblačno i kada pada kiša, potom svih nijansi crvene, narandžaste, ružičaste, ljubičaste i zlatno–žute kada Sunce zalazi ili kada besni požar, do crne noću, što dosledno potvrđuju i svi ovde predočeni primeri:

(I) Okrenuo se i pošao, [...]. Ostala je u mraku, pod nebom hladnim i belim kao led. (Habjanović–Đurović, Lj. 2001. Ženski rodoslov. Narodna knjiga. Alfa. Beograd: 162);

(II) Kad podiže glavu, vide potpunu tišinu u sivom nebu i vrane, u daljini, koje se nisu čule;

(III) Ceo ogroman suton video se kroz prozor, i, [...] hladno, sivo nebo. (Crnjanski, M. 2004. Seobe. Biblioteka Novosti. XX vek: 10–1 i 78);

(IV) Dan je malaksavao, nebo je još crveno na zapadu. Sjećam se na tom nebesnom crvenilu, [...], vidio sam četiri konjanika na početku sokaka. (Selimović, M. 2004. Derviš i smrt. Biblioteka Novosti. XX vek. Beograd: 188);

(V) Nebo porumeni pa siđe na zemlju; ima ga svakoga [...]. (Andrić, I. 2004. Prokleta avlija. Biblioteka novosti. XX vek. Beograd: 119);

(VI) Odjednom, potpuno iznenada, pod naletima vetra, vatrene lopte su počele da padaju u naše dvorište. Nebo je u trenutku bilo crveno – priča Brankica Stajić iz Beograda, koja se sa suprugom Miodragom i petogodišnjim sinom Nikolom posle samo tri dana letovanja u Haniotiju juče vratila u Beograd (Blic, 23.8.2006: 5);

(VII) S krikom bježe ptice preko crnog neba [...]. (Selimović, M. 2004. Derviš i smrt. Biblioteka Novosti. XX vek. Beograd: 336);

(VIII) U strašnim burama, kada je more ključalo kao zemljina utroba, nebo postajalo crno, a oluja se obesno poigravala brodom kao dete papirnim čamcem, činilo mu se da dotiče spoznaju tajne čovekove ništavnosti. (Habjanović–Đurović, Lj. 2001. Ženski rodoslov. Narodna knjiga. Alfa. Beograd: 56).

2.1 Prototipski koloriti i njihove periferne nijanse u srpskom i engleskom jeziku

Za raspravu o međujezičkim različitostima u pogledu raščlanjivanja kontinuuma boja, od značaja je prisetiti se da su o tome prvi detaljnije govorili Berlin i Kay (1969), prema čijim rečima osnovne boje (engl. *focal colors*), predstavljaju orijentire za razlučivanje između mnoštva njihovih različitih nijansi. Preklapanja među jezicima u pogledu inventara leksema kojima se imenuju boje najočiglednija su po pitanju osnovnih, a odstupanja najizraženija po pitanju svih njima pripadajućih nijansi, dakle svih onih valera koji su unutar jedne koloristične kategorije izvedeni od osnovne, a prototipske boje centralne za tu kategoriju. Imajući u vidu postupnost prelaza između različitih nijansi unutar jedne kategorije, Berlin i Kay su opravdano zaključili da po pravilu postoje kolebanja oko tačnog razgraničavanja između neposrednih suseda u spektru boja. Primeri koji potvrđuju privremenost i nepostojanost granica između različitih kolorističkih kategorija jesu srp. lekseme: (1) BEŽ, bledosmeđ, boje peska, prema SMEĐ^{A} i BEO^{B}, gde se sa slovom

(A) označava dominantan, a sa slovom (B) periferan ton u sastavu date nijanse; (2) OKER, braonkastožut, prema ŽUT[A] i braon[B]; i (3) MRK, crvenkastocrn, prema CRN[A] i CRVEN[B] (up. kolokaciju MRKI UGALJ). U engl. jeziku, s druge strane, takvi primeri jesu: (1) *ivory* (*creamy white*), žućkastobeo, boje slonovače, prema *white*[A], beo, i *cream*[B], žućkast; (2) *violet* (*bluish–purple*), plavoljubičast, prema *purple*[A], ljubičast, i *blue*[B], plav; (3) *magenta* (*purplish red*), grimiznoljubičast, prema *red*[A], crven, i *purple*[B], ljubičast. U kontekstu nesaobraznog ustrojavanja leksičkih oznaka za različite nijanse jedne boje, primetna su brojna jezička razmimoilaženja u pogledu raspona semantičkog potencijala koji se dodeljuje nazivima za različite boje u različitim jezicima (Bidu Vrănceanu 1976: 89; u Ivić, 1995: 12–3). To zapravo znači da u jednom jeziku jedna leksema kojom se imenuje neka određena boja obuhvata određenu nijansu, dok u drugom jeziku to nije slučaj, s obzirom da konkretna nijansa spada u domen neke druge boje, što zapravo i otelotvoruje suštinu ideje o semantičkom relativizmu. Semantički relativizam u suštini predstavlja svojevrstan podtip jezičke relativnosti, tj. spoznaju o tome da ,,specifična struktura maternjeg jezika svakog čoveka bar u nekim tačkama utiče na njegovo viđenje sveta'' (Bugarski, 1989: 26). U monografiji ''O zelenom konju'', posvećenoj proučavanju koloristićkih leksema, Ivić (1995: 18, 28–30), se osvrnula na ovu problematiku predočivši zanimljivost toga da u engl. jeziku leksema *swarthy* obuhvata smeđe i crnjomaste osobe, dok se u srpskom može uočiti razlika između CRN/CRNJOMAST za ljude crne kose i očiju, s jedne strane, odn. RIĐ/SMEĐ za osobe riđe/smeđe kose i tamnih očiju, s druge strane. Upravo potonje objašnjenje potvrđuje to da svaka jezička zajednica raspolaže sebi svojstvenim načinom diferenciranja i predstavljanja stvarnosti, što je direktno uslovljeno podnebljem na kojem živi, kao i okolnostima pod kojima se razvija. Pošto su za razliku od ljudi u Srbiji, i s izuzetkom malog broja direktnih potomaka Kelta, anglosaksonci uobičajeno plavooki i plavokosi ljudi svetle puti, što podrazumeva da crnjomastih predstavnika naroda nema mnogo, do sada nije postojala ni potreba da se jasno razgraniči između različitih nijansi tamnijih očiju i kose. Saglasno postavkama semantičkog relativizma, validan semantički pristup, nadalje, održiv je samo ukoliko se uvaži stav da promenljivost semantičkih obeležja nije njihovo neumitno svojstvo. U svetlu takvog tumačenja, funkcija leksema kojima se imenuju boje, i to onih prototipskih, recimo srp. CRVEN (up. i engl. *red*), jeste pokazati do koje mere je određeni entitet datom bojom koloristički determinisan. Pod uslovom da se u obzir ne uzimaju metaforička i metonimijska proširenja značenja, kod prototipskih leksema nema mnogo prostora za alternativna semantička tumačenja. Istovremeno, međutim, kod svih onih leksema kojima se imenuju različite, a periferne nijanse datih prototipskih boja, pri čemu će za potrebe ovoga rada to biti različite nijanse crvene boje, među kojima: RUMEN, RIĐ, RUJAN, GRIMIZAN, SKERLETAN, PURPURAN, ROZIKAST, RUS, BAKREN, PLAMEN, RUBIN, VIŠNJEV, ALEV, ALATAST, KRMEZAN, situacija je znatno složenija, pa su tako kod potonje, petnaestočlane grupe lekseme semantički posmatrano podjednako prisutna podudaranja sa, koliko i odstupanja od lekseme

kojom se imenuje prototipska nijansa osnovne boje CRVEN[3]. U nastojanju da se pojasni sve ovde rečeno, te istovremeno izbegne preobimnost diskusije, sada ćemo se ograničiti samo na neke, iako ne i sve primere kolokativnog ulančavanja leksema izvedenih od osnovne boje CRVEN, koje su ovde unizane shodno opsegu primene, ukratko ,,globaln[e] primenljivost[i] u pojedinim komunikacionim situacijama, iz koje proizilazi i [njihova] frekventnost (Prćić, 2008: 38). I dok, (1) RUMEN (crvenkast) kolocira sa čovek, sunce, zora, nebo, breg, cvet, jabuka, vino; (2) RIĐ (crvenkasto–smeđ) sa čovek, kosa, brada, brkovi, rep, konj, magarac, pas, govedo, gušter; korov; (3) RUJAN (tamnocrven) sa vino, zora, usta; (4) GRIMIZAN (jarkocrven) sa cvet, plod, odora, plašt; (5) SKERLETAN (jarkocrven) sa odeća, odora, karmin, cvet, puzavice, usne; (6) PURPURAN (crvenoljubičast) sa nebo, cveće; (7) ROZIKAST (rumenkastoružičast) sa ten, cvet, jezik, usna duplja, sekret, ispljuvak, iscedak; (8) RUS (tamnoplav sa crvenkastim odsjajem) sa kosa, glava; (9) BAKREN (smeđecrven) sa kosa, ten; (10) PLAMEN (vatrenocrven) sa kosa; (11) RUBIN (intezivnocrven, krvavocrven) sa vino i farba za kosu; (12) VIŠNJEV (zatvorenocrven) sa nošnja/odeća; (13) ALEV (tur. jasnocrven, boje plamena), sa paprika, konac, fes; (14) ALATAST (crvenkast, plamenorić) sa konj; dotle se (15) KRMEZAN (reg. tamnocrven), sreće u kolokacijama sa štitasta vaš i insekt. Pre nego što pređemo na raspravu o engl. primerima prototipskih boja i njima pridruženih nijansi, smatramo da je ovde neophodno ukazati na neporecivu činjenicu kako semantika leksema nekada nije dovoljno precizno definisana, budući da pojedine lekseme zahvataju i od jedne, i od druge kolorističe kategorije. U razmatranje ćemo ovde uzeti srp. leksemu SINJI, jednu od više nijansi prototipske sive boje (up. PEPELJAST, SUR, OLOVAN, SINJI, GRAO), sa relativno malim opsegom primene. Saglasno rečniku ''Sinonimi i srodne reči srpskohrvatskoga jezika'' (1974), ostaje nejasno da li se leksemom SINJI upućuje na pretežno plav(kast)u ili pretežno siv(kast)u nijansu. S jedne strane, naime, navodi se da SINJI ,,znači što i plav; 'sinje more' ponajčešća veza'' (str. 537), dok se s druge strane ističe kako SINJI ,,znači mrkožut ili ljubičastozelen, dosta neodređene boje, olovne boje, pepeljast'' (str. 715).

Ni u engl. jeziku ovakva semantička nedoslednost nije neoubičajena, pa se recimo leksemom *magenta* upućuje na oba ovde navedena značenja: (1) *mauvish–crimson*, ljubičastocrven (ODE: 1055), npr. *the original leather interior [...] in a rather fetching magenta* (CBE); (2) *bright pink colour*, svetloružičast (LDCE: 861), pri čemu je odabir jedne od dve nijanse kontekstualno uslovljen. Na sličan način, ustaljena značenja engl. lekseme *carmine* jesu: (1) *bright red* i *blood–red* (svetlocrven, krvavocrven), u *[...] colors going from pure white through to carmine red* (YDC); (2) *purplish–red* (ljubičastocrven), u *Spires of crimson and carmine and blood were the rocks, changing colour even as she watched the new day* (CBE). U nastavku rasprave o semantičkoj analizi leksema kojima se imenuju boje, sada ćemo se osvrnuti na sinonime engl. lekseme *red*, a u kontekstu kolokabilnosti svake nijanse odelito. I

[3] O ovome je, uzimajući u razmatranje primere engl. leksema kojima se imenuju boje, više govorio Unger (1984: 21–43).

ovde je kriterijum za unizivanje leksema bio opseg primene svake lekseme odelito. Tu spadaju lekseme kojima se imenuju različiti valeri prototipske lekseme *RED*, i to: *scarlet*, *carmine*, *ruddy*, *crimson*, *cerise*, *ruby*, *garnet*, *fuchsia*, *chilli pepper*, *vermilion*, *magenta*, *maroon*, *russet*, *rust*, *nacarat*, *rosy*. Na ovom mestu biće prikazane samo neke, iako ne sve ustaljene kolokacije, pri čemu se zaključuje kako: (1) *scarlet* (svetlocrven), kolocira sa *face*, *flower*, *leaf*, *sky*, *garment*, *feathers*, *lipstick*; (2) *carmine* (jarkocrven), sa *flower*, *fish* (npr. *salmon*); (3) *ruddy* (rumen), sa *face*, *cheeks*, *complexion*, *skin*, *hair*, *man*, *dog*, *glow*, *dustbin*; (4) *crimson* (zagasitocrven, grimizan), sa *blood*, *sun*, *flower*, *leaf*, *clothing*, *cheeks*, *hair*, *upholstery*; (5) *cerise* (tamnocrven), sa *flower*, *fruit*, *clothing*, *blush*; (6) *ruby* (tamnocrven), sa *wine*, *jewel*; (7) *garnet* (tamnocrven), sa *clothing*, *mist*, *sunset*; (8) *fuchsia* (crvenkast), sa *garment*, *lipstick*, *shade*, *whirlgig*; (9) *chilli pepper* (svetlocrven), sa *décor*, *make–up* (npr. *lipstick*); (10) *vermilion* (narandžastocrven), sa *make–up*, *volcano*, *candlelight*, *cloud*, *clothing*; (11) *magenta* (crvenoljubičast), sa *clothing*, *hair (dye)*; (12) *maroon* (tamno crvenoljubičast), sa *upholstery*, *car (paint)*, *hair (colour)*, *chestnut*, *make up*; (13) *russet* (crvenkastobraon) kolokira sa *apple*, *autumn* (npr. *glory, leaves*), *clothing*, *upholstery*, *hair*; (14) *rust* (crvenkastosmeđ), sa *woodwork*, *clothing*; (15) *nacarat* (svetlo narandžastocrven), sa *linen*, *lady's underwear*; (16) *rosy* (ružičastocrven), sa *cheeks*, *schoolgirl*.

Upoređivanjem dva skupa, srp. odn. engl. leksema kojima se imenuju različite nijanse crvene boje, s tim što nijedan nije konačan, proizilazi da su razmimoilaženja između dva jezika izraženija ukoliko je određena nijansa udaljenija od prototipskog jezgra. Primer koji to možda najbolje potvrđuje jeste srp. leksema RIĐ, crvenkasto–smeđ, koja u srpskom kolocira sa: čovek, kosa, brada, brkovi, rep, konj, magarac, pas, govedo, gušter, korov. Najbliži prevod date srp. lekseme jeste engl. *russet*, crvenkastosmeđ, koja kolocira sa: *apple*, *autumn*, *glory*, *leaves*, *clothing*, *upholstery*, *hair*. Zanimljivo je to što se srp. RIĐ koristi isključivo za opisivanje celog živog bića ili nekog njegovog dela, dok kod engl. *russet* to mogu biti i neživi entiteti.

2.2 Poredbe i semantičko–sintaktičko kondenzovani pridevski derivati

Do sada smo već nekoliko puta spominjali da su preklapanja između srpskog i engleskog, najuočljivija na primeru prototipskih boja. Lekseme kojima se imenuju boje u mislima uvek prizivaju mentalne slike referenata, uporišnih tačaka ili orijentira iz vanjezičke stvarnosti (Goddard, 1998: 76). U srpskom BEO, CRVEN, PLAV, ZELEN i ŽUT, asociraju na slike snega, krvi, neba, trave i zlata. U leksikografiji je, prema rečima R. M. Frumkina (1984: 17; u Ivić, 1995: 12), ''odavno tradicija da se hromatska individualnost najosnovnijih boja identifikuje jednostavno upućivanjem na svima dobro poznato koloristično svojstvo određene pojave''. To, između ostalog, ilustruju poredbe kojima je obuhvaćen i niz ovde navedenih leksema: BELO KAO SNEG, CRNO KAO NOĆ, ZELENO KAO TRAVA / GORA / ŠUMA, CRVENO KAO KRV, PLAVO KAO NEBO, ŽUTO KAO ZLATO. Generativnim transformacijama, sve ove poredbe prevode se u semantičko–sintaktički kondenzovane složene pridevske derivate, i to: SNEG–BEO (i SNEŽNOBEO), NOĆ–CRN (ali *NOĆNO CRN), TRAVA–ZELEN (ali *TRAVNATO ZELEN), KRV–CRVEN (i KRVAVOCRVEN), NEBO–PLAV (i NEBESKOPLAV), ZLATO–ŽUT (i ZLATNO

ŽUT). Podrobnijom analizom datih polusloženica uočava se kako, s izuzetkom dve ahromatske i jedne hromatske boje, ukratko BELE (sintetičke ili sažimajuće boje svih boja sunčevog spektra), CRNE (odlikuje se potpunim odsustvom svetlosti), i ZELENE (jedina hromatska nijansa u nizu), preostale tri, i to CRVENA, PLAVA i ŽUTA, predstavljaju primarne boje čijim se mešanjem dobijaju sve ostale koloritne kombinacije. Frekventnost upotrebe poredbi, te njihovih polusloženičnih izvedenica znatno je, međutim, niža u pogledu sekundarnih nijansi, među kojima: NARANDŽASTA, nastale mešanjem 'crvene' i 'žute', LJUBIČASTA, nastale mešanjem 'crvene' i 'plave', RUŽIČASTA, nastale mešanjem 'crvene' i 'bele'. Izvorni govornici ovde navode poredbe: NARANDŽAST KAO NARANDŽA / ŠARGAREPA / MRKVA; RUŽIČAST KAO BRESKVA / BRESKVIN ili TREŠNJIN CVET; LJUBIČAST KAO LJUBIČICA / JORGOVAN / PATLIDŽAN; i primere polusloženica: NARANDŽA / ŠARGAREPA / MRKVA–NARANDŽAST; BRESKVA–RUŽIČAST (ali *BRESKVIN / TREŠNJIN CVET RUŽIČAST); LJUBIČICA / JORGOVAN / PATLIDŽAN–LJUBIČAST.

Svi ovde navedeni primeri srp. poredbi, te njihovi kondenzovano–transformisani pridevski derivati, imaju svoje prevodne ekvivalente u engl. jeziku. Engleske poredbe na primeru leksema kojima se imenuju prototipske boje jesu: *as white as snow* (i *snow–white*); *as black as night* (i *night–black)*; *as green as grass* / *leaf* (i *grass* / *leaf–green*); *as red as blood* / *fire* (i *blood* / *fire–red*), *as blue as the sky* / *ocean* (i *sky* / *ocean–blue*); *as yellow as gold* (i *gold* / *golden–yellow*). Jasnija distinkcija između dva jezika uočava se na primerima sekundarnih boja. Razmimoilaženja su, naime, potpuno očigledna nakon podrobnije analize engl. primera: *as orange as a sunset*, narandžast kao zalazak Sunca, (i *sunset orange*); *as pink as a rose*, ružičast kao ruža, (i *rose pink*); *as purple as grapes*, ljubičast kao grožđe, (i *grape–purple*). Analizom poredbenih klastera u dva jezika, ponovo se potvrdilo napred već rečeno: preklapanja su najuočljivija na primeru osnovnih, prototipskih boja, dok se sva razmimoilaženja tiču sekundarnih tonova nastalih mešanjem osnovnih boja, te dodavanjem bele i crne boje. Upravo to i jeste razlog zbog kojeg narandžasta boja u mislima izvornih govornika srp. jezika priziva slike narandže, šargarepe ili mrkve, dok je u engl. jeziku to slika zalaska Sunca. U slučaju ružičaste boje, u srp. jeziku misli se na breskvu, breskvin ili trešnjin cvet, a u engleskom na ružu takve boje. Konačno, dok je mentalna predstava ljubičastog u srpskom očitovana u slikama ljubičice, jorgovana i patlidžana, u engleskom to je slika grožđa.

2.3 Semantički relativizam i perspektivizacija

Dodatno razrađujući ideju kontekstnog ograničenja značenjske defincije jedne određene lekseme, Dragičević (2007: 138–9), se posebno osvrće na fenomen perspektivizacije vanjezičke stvarnosti koja se, saglasno stavovima Ungerera i Schmida (1996: 209), te Crofta i Crusea (2004: 58), otelotvoruje u kognitivnoj sposobnosti usmeravanja pažnje. Perspektivizacija, nadalje, proizilazi iz znanja, stavova i verovanja, te prostorno–vremenskih odrednica koje nas okružuju. Zbog toga se isti pridev kojim se imenuje jedna boja može upotrebiti na više načina, a u zavisnosti od značenja imenice uz koju stoji. Dragićević govori o ukupno tri nivoa

perspektivizacije, ukratko o: (1) najužoj perspektivi, gde je data osobina samo trenutna i pripisuje se samo u određenoj prilici, npr. CRVENE OČI (od plača ili suza); (2) široj perspektivi, kod koje je osobina trajnija, pošto je primetno da se data osobina ispoljava u nizovima situacija, recimo CRVENA SVETLOST (na semaforu, signalu, i dr.); i (3) najširoj perspektivi, kada se prelazi na opšti nivo pridavanja osobina, npr. CRVENA KRV[4]. Istovetno tumačenje primenljivo je i u engleskom jeziku, s tim što će ovde u razmatranje biti uzeta engl. leksema *purple*. U skladu sa napred predočenom podelom: (1) najuža perspektiva date lekseme očituje se u primeru *purple hands*, dosl. ljubičaste šake, u komunikativnom prevodu 'poplavele (promrzle) ruke'; (2) šira perspektiva primetna je u *purple hills*, ljubičasta brda, koja takva postaju zahvaljujući procvetalom vresu, poznatom još i kao resulja (engl. *heathe*r); i najzad (3) najširа perspektiva vezuje se za *purple aubergine*, u srpskom plavi patlidžan, koji ustvari i nije plave, već specifične tamnoljubičaste boje. Dragićević navodi, da bi saglasno nekim jezičkim pokazateljima, različite nivoe perspektivizacije prideva trebalo smatrati posebnim značenjima, koja bi morala biti i rečnički obuhvaćena, a što nažalost najčešće nije slučaj, delom i zbog toga što ''različiti nivoi perspektivizacije predstavljaju takav dijapazon značenja reči koji se ne može predstaviti rečnički'' (str. 139).

3. ZAKLJUČAK

Zaključak rasprave o semantičkom relativizmu na primeru leksema kojima se imenuju boje u srpskom, odn. engleskom jeziku, moguće je svesti na sledeće ključne postavke: (1) doživljaj vanjezičke stvarnosti različito se preslikava u frazno–leksemski inventar dvaju jezika; (2) prototipske boje jesu orijentiri prilikom razlučivanju između mnoštva njihovih različitih nijansi; (3) semantička preklapanja među jezicima najočiglednija su u pogledu prototipskih, a odstupanja najizrazitija u pogledu inventara svih njima pripadajućih nijansi; (4) jezici nesaobrazno ustrojavaju leksičke oznake za različite nijanse boja, zbog čega se uočava upadljiv raskorak u rasponu semantičkog potencijala koji se dodeljuje nazivu za istu boju, što podrazumeva da u jednom jeziku jedna leksema kojom se imenuje neka boja obuhvata određenu nijansu, dok u drugom jeziku to nije slučaj; (5) semantika leksema kojima se imenuju boje uvek je kontekstualno uslovljena što otelotvoruje

[4] Krv se uobičajeno determiniše crvenom bojom u najrazličitijim situacijama, zbog čega se pretpostavlja da će istovetna determinacija važiti i u svim drugim kontekstima što, podrazumeva se, nije uvek slučaj: up. NA MALOM SKVERU, [...] ZAOBILAZIM MRTVU ŽENU. LEŽI POTRBUŠKE NA PLOČNIKU, SUKNJA JOJ JE ZADIGNUTA, KAO KOST BELE, MRŠAVE BUTINE, TEME SKOČANJENO U KRASTU ZGRUŠANE, CRNE KRVI (Selenić, S. 1990. *Timor Mortis*. Svjetlost. Sarajevo: 38); ili pak POP PEVAČICA, IVANA JORDAN ODLUČILA JE DA SVOJU KRHKU GRAĐU OPLEMENI PLAVOM KRVLJU. [...] POZNATA PLAVUŠA JE NAVODNO ,,OTKINULA'' NA PETRA KARAĐORĐEVIĆA [...] (Kurir, 18.2.2006: 13).

.

predstavu o semantičkoj perspektivizaciji tj. usredsređivanja na određeno semantičko obeležje.

4. LITERATURA:

Aitchison, J. (1994). *Words in the Mind. An Introduction to the Mental Lexicon*. Second Edition. Blackwell. Oxford.

Berlin, B. & Kay, P. (1969). *Basic Color Terms: Their Universality and Evolution.* University of California Press. Berkeley and Los Angeles.

Bugarski, R. (1989). *Uvod u opštu lingvistiku*. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva. Beograd. Zavod za izdavanje udžbenika. Novi Sad.

Croft, W. & Cruse, D. A. (2004). *Cognitive Linguistics.* Cambridge University Press. Cambridge.

Cvijić, J. (1931). *Balkansko poluostrvo i južnoslovenske zemlje. Knjiga 2.* Beograd.

Dragićević, R. (2007). *Leksikologija srpskog jezika*. Zavod za udžbenike. Beograd.

Goddard, C. (1998). *Semantic Analysis. A Practical Introduction*. Oxford University Press. Oxford.

Ivanetić, N. & Karlavaris–Bremer, U. (1999) ''Onimijski frazemi i konceptualizacija svijeta''. U: *Suvremena lingvistika 47–48/1*. Zagreb: 131–42.

Ivić, M. (1995). *O zelenom konju. Novi lingvistički ogledi.* Slovograf. Beograd.

Ivić, M. (2001b). *Pravci u lingvistici II. Deveto izdanje, dopunjeno poglavljem „Lingvistika u devedesetim godinama''.* Biblioteka XX vek. Beograd.

Ivić, M. (2002). "O metaforičnim ekstenzijama naziva boja". U: *Red reči. Lingvistički ogledi, četiri*. Biblioteka XX vek. Beograd: 34–44.

Lakoff, G. & Johnson, M. (1980). *Metaphors We Live By*. Chicago University Press. Chicago.

Lakoff, G. (1987). *Women, Fire and Dangerous Things.* Chicago University Press. Chicago.

Prćić, T. (2008). *Semantika i pragmatika reči. Drugo, dopunjeno izdanje*. Zmaj. Novi Sad.

Putnam, H. (1975). *The meaning of 'meaning'.* U: *Putnam, H. Mind, Language and Reality.* Philosophical Papers 2. Cambridge University Press. Cambridge: 215–71.

Simić, R. (1999). *Osnovi sintakse srpskoga jezika. Teorija iskazanih formi.* Jasen. Beograd.

Taylor, J. (1989). *Linguistic Categorization. Prototypes in Linguistic Theory.* Clarendon Press. Oxford.

Unger, P. (1984). *Philosophical Relativity*. Oxford University Press. Oxford.

Ungerer, F. & Schmid, H.J. (1996). *An Introduction to Cognitive Linguistics.* Longman. London.

Wierzbicka, A. (1990). ''The meaning of coor terms: semantics, culture and cognition''. U: *Cognitive Linguistics 1/1*: 99–150.

Rečnici i internet izvori:

Ćosić, P. i saradnici. (2008). *Rečnik sinonima*. Kornet Beograd.

Lalević, M. S. (1974). *Sinonimi i srodne reči srpskohrvatskoga jezika: (bez gramatike i rečnika)*. Nolit. Beograd.

Longman Dictionary of Contemporary English. 3rd edition. (2005). Pearson Education. Harlow. (skraćeno LDCE)

Oxford Dictionary of English. 2nd edition. (2003). Oxford University Press. Oxford.

Palmer, F. R. (1977). *Semantics: A New Outline.* Cambridge University Press. Cambridge. (skraćeno ODE)

http://corpus.byu.edu (skraćeno CBE)

http://wordnet.princeton.edu (skraćeno WPE)

http://www.yourdictionary.com (skraćeno YDC)

http://dictionary.oed.com (skraćeno OED)

SANJA KRIMER–GABOROVIĆ

Univesity of Novi Sad

COLOUR LIKE A DISTINGUISHING FEATURE.
SEMANTIC RELATIVITY AND PERSPECTIVIZATION REVISITED

Summary

In spite of a stark discrepancy concerning English versus Serbian colour naming lexemes, the overlap between the two languages is considerable when it comes to the prototypical colours. Thus, for example, prototypical *blue* and *red* refer to 'the colour of the sky or sea on a sunny day' and 'the colour of blood and fire', respectively. The identical interpretation is put on the semantic analysis concerning Serbian prototypical colours PLAV and CRVEN, respectively. As for the marginal tints, such as (*blue*:) *indigo* and (*red*:) *ruby*, on the one hand, or (PLAV:) MODAR and (CRVEN:) GRIMIZAN, on the other hand, however, these have semantically drifted away from their protypical cores. Different colour terms, furthermore, compete with one another, hence *ruby* describes both the colour of the red wine and that of a precious jewel, unlike *crimson* commonly known to collocate with lips and hair. In the same manner, one's head and hair may be described as RUSI in Serbian, whereas the adjective RUJAN is used when referring to the dawn and wine as well as the colour of one's lips. Finally, arguing perspectivization the reasons are being pointed out why it is justifiable to accentuate a particular semantic feature inherent in a particular colour.

UDK811.131.1'42 ; 001.81:168.522
ID 185892620

DANIJELA ĐOROVIĆ

Univerzitet u Beogradu

NEKI ASPEKTI STRUKTURE UVODA NAUČNOISTRAŽIVAČKIH RADOVA PISANIH NA ITALIJANSKOM U SVETLU SVEJLZOVOG MODELA

Sažetak: Pod okriljem analize žanra, već tridesetak godina nezaobilaznog pristupa u proučavanju specifičnosti naučnog i akademskog diskursa, nastalo je više modela tekstualne strukture koji upućuju na karakterističnu organizaciju različitih tekstualnih tipologija. Jedan od najpoznatijih je Svejlzov CARS model (Swales, 1990) koji smo u radu koristili kao polazište za ispitivanje retoričke organizacije uvoda naučnih radova pisanih na italijanskom jeziku, iz oblasti društveno-humanističkih nauka (psihologije, lingvistike, istorije i istorije umetnosti). Budući da se anglo-američki i italijanski intelektualni stilovi, kulturni i tekstualni obrasci razlikuju (Balboni, 1999) postavlja se pitanje da li je moguće i opravdano istraživati uvode italijanskih naučnih članaka koristeći se modelom nastalim u anglo-američkom okruženju. Ispitivali smo takođe i da li i u kojoj meri na retoričku organizaciju teksta određene naučne discipline utiču epistemološke i metodološke osobenosti upravo te discipline.
Ključne reči: analiza žanra, retorička organizacija, Svejlzov model, uvodi naučnih radova, društveno-humanističke nauke

1. UVOD

U nastavi italijanskog kao jezika struke za studente društevno-humanističkih nauka, čim se otpočne s radom na originalnom tekstu struke neminovno se postavlja pitanje unutrašnje organizacije teksta tj. strukturisanja datih informacija. Stručnjak se tokom školovanja i profesionalne aktivnosti postepeno navikava na konvencionalno korišćenje određenih retoričkih sredstava, ustaljeni redosled pojavljivanja segmenata u tekstu određene oblasti i to je nešto što on kasnije prepoznaje kao bitno obeležje svoje struke, kao i diskursne zajednice kojoj pripada. U literaturi se govori često o tim jasno strukturisanim i profilisanim kanonima koje određeni tip teksta nameće, ali se tu obično podrazumeva tekst struke anglo-američke provenijencije. Međutim, radeći na tekstu struke pisanom na nekom drugom jeziku, ovde konkretno italijanskom, želeći da osnovne karakteristike strukture tekstova sa kojima će se sretati predstavim studentima, suočila sam se sa teškoćama u identifikovanju određenih segmenta, koji bi se (prema navodima iz relevantne literature) mogli očekivati u ovoj vrsti tekstova. Otuda je proistikla ideja da se pokuša ispitati da li je uopšte i u kolikoj meri moguće primeniti jedan od najkorišćenijih modela strukture

naučnog diskursa – Svejlzov model, na tekst struke pisan na italijanskom, tj. konkretno, kao i kod Svejlza, na uvode naučnih radova na italijanskom.

2. ANALIZA ŽANRA I NASTAVA STRANOG JEZIKA STRUKE

Analiza žanra podrazumeva eksplicitnu deskripciju organizacije različitih tekstova vezanih za različite discipline, koji se razlikuju po nameri, predmetu, publici i kanalu komunikacije (Hammond, 1987, Swales, 1990; Hyland, 1992; Bhatia 1993). Pionir ovog pristupa proučavanju jezika struke svakako je Džon Svejlz (Swales, 1990, 1981): proučavao je apstrakte naučnoistraživačkih članaka da bi utvrdio obrasce i redosled pojavljivanja segmenata u tekstu određene oblasti. Reč je o izdanku analize diskursa koja se bavi zapaženjem razlika u strukturi različitih tipova teksta, odnosom forme i funkcije u okviru jednog teksta kao i procesom komunikacije unutar određenog žanra. Prednost analize žanra jeste u otkrivanju specifičnog strukturisanja informacije u različitim područjima jezika (Bhatia, 1993). U pedagoškom smislu, to može pomoći razvijanju upravo onih veština koje su važne za komunikaciju u okviru nekog specijalizovanog područja kao što je na primer veština pisanja i čitanja raznih tipova teksta struke.

Imajući u vidu različite faze razvoja jezika struke (Robinson, 1991, Lakić, 1999), uviđa se da posle perioda u kom je naglasak stavljan na različitost jezika različitih struka zbog drugačijih specijalističkih sadržaja, dolazi do pozicije koja negira relevantnost specifičnostima sadržaja i opisu tih specifičnosti. Umesto na razvijanje kompetencije proizvoda, sve se više koncetriše na proces nastajanja i razumevanja teksta, na specifičnosti zadataka i aktivnosti koje stručnjak na određenom stranom jeziku treba da izvrši, kao i na razvoj sposobnosti na kojima se zasniva buduće profesionalno delovanje.

Analiza žanra pomaže u nastavi stranog jezika struke da se studenti učine osetljivim na određene ustaljene obrasce tipične za tekstove s kojima dolaze u dodir u akademskom i profesionalnom okruženju, kao i da obogate repertoar svog jezičkog instrumentarija elementima koje učeći opšti jezik nisu imali prilike da upoznaju, ili na kojima se nije insistiralo, a sada im, imajući u vidu specifičan cilj učenja, mogu biti od koristi.

2.1. Kodifikovanost tekstualnih žanrova u jeziku struke

Stroga kodifikovanost tekstualnih žanrova specijalističkog tipa doprinosi izraženoj semantičko-konceptualnoj koherenciji i pragmatičkoj transparentnosti, vidljivoj u organizaciji samog teksta (Hopkins/Dudley-Evans, 1988:113). Tokom školovanja i profesionalne aktivnosti stručnjak se navikava na veoma precizne, jasno strukturisane i profilisane kanone koje određeni tip teksta nameće. Neka istraživanja pokazala su da stručnjacima kojima engleski nije maternji jezik najveći problem pri konsultovanju literature u početku predstavlja retorička organizacija teksta (Salager/Meyer, 1990:367). Konvencionalno korišćenje određenog žanra stvara kod publike precizna očekivanja: poštovanje kanona kompozicije specifičnih za dati žanr

obezbeđuje lakšu komunikaciju, dok izostajanje neke uobičajene karakteristike teksta može dovesti do pogrešne interpetacije. Žanr utiče na sve aspekte teksta i uslovljava razvijanje retorike teksta, te shodno tome određuje i jezičke izbore koje autor čini. Kad je o nastavi jezika struke reč, analiza žanra pomogla je da se prevaziđe jednostrano posmatranje jezika struke kroz lingvističku analizu teksta struke u najširem smislu, uzimajući u razmatranje vrlo određene, a međusobno različite vrste teksta, od kojih je, do sada, čini se, najviše istražen uvod naučnog članka (Swales,1990, Dudley-Evans/Henderson 1990, Lakić, 1999).

2.2. Različiti modeli tekstualne strukture: koliko su slični a koliko različiti engleski i italijanski tekst struke

Način na koji se uspostavlja organizacija i unutrašnja struktura jednog teksta varira od jedne kulture do druge ukazujući na različite principe verbalizovanja i organizovanja koncepata (Balboni, 1999:80). Balboni razlikuje tri osnovna modela tekstualne strukture:

- engleski/skandinavski model (direktno uvođenje u temu, sekvencijalnost, kratke rečenice, parataksa, česte repeticije),
- italijanski/španski/nemački/slovenski model (isprekidana linija izlaganja, brojne digresije, izražena hipotaksa)
- azijski/arapski model (spiralnost, spora progresija ka ključnom konceptu).

Ovakva podela, iako se verovatno ne bi mogla prihvatiti bez određene rezerve, u planiranju i izvođenju nastave jezika struke može biti od pomoći: pogodna je za osvešćivanje nekih principa strukture teksta struke (kako onih pisanih na maternjem tako i na stranim jezicima) kod učenika, koji, iako to nastavnici nekada prenebregavaju, često nisu u stanju da ih identifikuju, osim ako im se na to ne ukaže eksplicitno.

U analizi tekstova pisanih na engleskom i italijanskom jeziku za potrebe struke i nauke pošli smo od parametara poznatih već iz komparativnih studija o engelskom i nemačkom tekstu struke (Clyne, 1987). U pogledu osobenosti tekstualne tipologije, kao i organizacije i hijerarhije segmenata teksta, italijanski tekst struke razlikuje se od engleskog po tome što u većoj meri pokazuje karakteristike deskriptivnog, nego argumentativnog teksta. Uvod, diskusija i zaključak naučnoistraživačkog rada, članka ili saopštenja kraći su i manje informativni, dok je metodološkom delu i iznošenju rezultata dato mnogo više prostora. Diskurs je pun digresija i nekada je teško pratiti nit autorove misli zbog obilja pojedinosti, umetanih na svakom koraku, a često i dodatno usložnjenih. Identifikovanje glavne teme paragrafa nije jednostavno, a diskurs je uz to opterećen brojnim sekundarnim jedinicama informacije smeštenim u zagradama, u umecima između zareza ili u fusnotama. S druge strane, ako uporedimo apstrakte , pisane na italijanskom i na engleskom, uočavamo, kao što je u literaturi već istaknuto za odnos nemačkog i engleskog (Clyne, 1987:242) da su i apstrakti na italijanskom, kao i na nemačkom, kraći, u odnosu na one pisane na engleskom, previše uopšteni i da glavna ideja članka nije

jasno istaknuta. Često nisu dati (ili su veoma šturi) podaci o prethodnim istraživanjima na istu temu (tzv.*background details*) koji bi trebalo da čitaocu jasno ukažu na predmet i cilj istraživanja, odnosno članka. Engleski i italijanski tekst struke razlikuju se po sintaksičkoj organizaciji i tekstualnoj progresiji, čak i kada je reč o istom tipu teksta i diskursu istorodnih nauka.

3. SVEJLZOV MODEL RETORIČKE ORGANIZACIJE TEKSTA

Iako su se mnogi istraživači bavili pitanjem strukture naučnog diskursa, najznačajniji za ovo polje istraživanja svakako jeste Džon Svejlz (1981, 1990). Prvi Svejlzov model retoričke organizacije teksta struke nastao je na osnovu analize korpusa 48 uvoda naučnih članaka (po šesnaest iz oblasti fizike, biologije/medicine i društvenih nauka). Reč je o modelu sa četiri stava (engl.*moves*) u okviru kojih se pojavljuje serija faza (engl.*steps*) [1] Ubrzo, međutim, ovaj prvi Svejlzov model naišao je na kritike (Crookes, 1986). Svejlz 1990.godine objavljuje revidirani model retoričke organizacije uvoda naučnih članaka poznat u literaturi kao CARS (*Create a Research Space*) model, koji je predmet našeg interesovanja u ovom radu. Korpus za ovaj model činilo je 158 uvoda članaka (uz onih 48 već korišćenih 1981. Svejlz dodaje još uvoda članaka iz fizike i psihologije). Svejlzov CARS model, čija glavna novina predstavlja sažimanje četiri stava u tri, sadrži sledeće stavove i faze:

Stav 1: Utvrđivanje teme naučnog rada
- Faza 1: Isticanje važnosti teme i/ili
- Faza 2: Generalizacija teme i/ili
- Faza 3: Pregled prethodnih istraživanja

Stav 2: Utvrđivanje polazne osnove
- Faza 1A: Kontratvrdnja ili
- Faza 1B: Upućivanje na prazninu ili nedostatak u znanju ili
- Faza 1C: Postavljanje pitanja na koja treba odgovoriti ili
- Faza 1D: Nastavljanje tradicije

Stav 3: Zauzimanje polazne osnove
- Faza 1A: Cilj rada ili
- Faza 1B: Uvod u istraživački rad
- Faza 2: Navođenje osnovnih dobijenih rezultata
- Faza 3: Isticanje strukture rada

Brojni su autori su primenjivali, komentarisali i dalje modifikovali ovaj model retoričke organizacije (Crookes, 1986, Dudley-Evans, 1986). Bez obzira na često različite rezultate dobijene u sličnim istraživanjima polazeći od Svejlzovog modela, generalno posmatrano CARS model ostaje jedan od najprihvaćenijih modela

[1] Terminologiju vezanu za analizu žanra i Svejlzov CARS model preuzeli smo iz Lakić, I. (1999).

retoričke strukture, bar kad je reč o literaturi i istraživanjima u anglo-američkoj literaturi

4. ANALIZA UVODA NAUČNOISTRAŽIVAČKIH RADOVA PISANIH NA ITALIJANSKOM JEZIKU

Poput nekih pokušaja koji su opisani relativno nedavno u poljskoj stručnoj literaturi (Golebiowski, 1998) mi smo se opredelili za korišćenje Svejlzovog CARS modela da bismo istražili uobičajenu strukturu uvoda naučnistraživačkih članaka pisanih na italijanskom jeziku. Preciznije, cilj ovog rada bio je da se ispita primenljivost Svejlzovog modela na analizu uvoda italijanskih naučnoistraživačkih članaka iz oblasti društveno-humanističkih nauka.

Prva radna hipoteza bila je da se razlike koje postoje u kulturnim paradigmama, intelektualnim stilovima i obrazovnim sistemima anglo-američkih naučnika i istraživača, i onih koji dolaze iz drugih sredina, neminovno reflektuju i u pisanju naučnioistraživačkih radova. Ova hipoteza temelji se na nekim istraživanjima sprovođenim još od osamdesetih godina XX veka pa sve do danas (Clyne, 1987, Mauranen, 1993, Duszak, 1997) koja ukazuju na nepodudaranje u naučnom i akademskom diskursu autora poteklih iz različitih kultura. Osim toga, budući da smo u razmatranje uzeli tekstove društveno-humanističkih naučnih oblasti, očekivali smo da će epistemološke osobenosti ovih u odnosu na prirodne, tehničke i medicinske nauke imati udela u stvaranju specifičnog diskursa koji se može razlikovati od diskursa tzv. „tvrdih" nauka. U skladu s tim, međutim, pretpostavili smo takođe da će Svejlzov model u većoj meri odgovarati i biti primenljiv kod uvoda članaka iz oblasti koje su bliže egzaktnim naukama (npr. psihologija i lingvistika) nego kod uvoda članaka iz oblasti istorije ili istorije umetnosti koji spadaju u tzv. „meke" nauke (engl.*soft sciences*).

4.1. Selekcija korpusa

Pri odabiru članaka čije ćemo uvode uvrstiti u ovaj minikorpus sačinjen od 20 uvoda na italijanskom jeziku, rukovodili smo se određenim, unapred definisanim kriterijumima. Kao prvo, koncentrisali smo se na četiri oblasti istraživanja koja najbolje reflektuju raznovrsnost društveno-humanističkog polja istraživanja (psihologiju, lingvistiku, istoriju i istoriju umetnosti) i odabrali po pet uvoda iz svake navedene oblasti. Zatim, svi uvodi potiču iz članaka objavljenih u poznatim časopisima relevantnim za tu struku, najčešće dostupnim i na internetu. Takođe, trudili smo se da izabrani uvodi budu pogodni za didaktizovanje i korišćenje u nastavi stranog jezika struke za studente društveno-humanističkih nauka, većina njih i jeste već bila uvedena u nastavu. Najzad, vodili smo računa da svi autori uvoda budu izvorni govornici italijanskog jezika.[2] S obzirom na veličinu korpusa, osnovna ideja ovog rada nije bila da se da iscrpni i konačni sud o pitanju tekstualne

[2] Spisak svih u analizi korišćenih članaka nalazi se na kraju rada, posle odeljka *Literatura*.

organizacije italijanskih uvoda naučnoistraživačkih radova, već da se osvetli bar neki od aspekata retoričke strukture ovog tipa teksta, koji se zapaža čak i na malom uzorku analiziranih tekstova i ukaže na eventualne dalje linije istraživanja.

4.2. Primena CARS modela na uvode iz korpusa

Naš pokušaj da analiziramo uvode članaka pisanih na italijanskom pomoću Svejlzovog CARS modela bio je relativno uspešan, kada je reč o uvodima iz oblasti psihologije i lingvistike, dok je bio neuspešan kod uvoda iz oblasti istorije i istorije umetnosti. To znači da je za ovu vrstu analize relevantno pre svega kojoj oblasti tekst pripada, u kojoj je meri diskurs date oblasti organizovan i kodifikovan, dok jezik kojim je uvod pisan predstavlja sekundarni faktor u odnosu na pripadnost odgovarajućoj naučnoj oblasti.

Rezultati analize pokazuju da je u uvodima iz psihologije i lingvistike moguće identifikovati segmente tekstualne organizacije koji u najširem smislu odgovaraju Svejlzovom modelu. Od 10 ispitivanih članaka iz ovih oblasti, 8 uvoda sadrži neku od faza koja se pripisuje Stavu 1 *Utvrđivanje teme naučnog rada* s isticanjem ili generalizacijom teme i pregledom prethodnih istraživanja(naš primer 1); 7 analiziranih članaka sadrže u uvodu jasno istaknuti cilj ili uvod u istaživački rad (naš primer 2) što je kod Svejlza deo Stava 3 *Zauzimanje polazne osnove*; kroz 5 uvoda utvrđuje se na neki način polazna osnova iz Svejlzovog Stava 2 (upućuje na nedostatak u dosadašnjim znanjima ili postavlja pitanje na koje treba odgovoriti) kao u našem primeru 3.

(1) Molte ricerche hanno messo in evidenza il peso che rappresentazioni sociali, attraverso la mediazione della personalità, esercitano nell'indurre i singoli soggetti così come i gruppi sociali a sviluppare rappresentazioni cognitive dei comportamenti che vengono definiti come legalmente "onesti" o "criminosi", o soltanto "tollerabili". Si possono evidenziare delle vere e proprie teorie implicite sulla personalità nelle valutazioni che ciascun indviduo nutre riguardo ai comportamenti (percepiti come giusti o sbagliati) propri ed altrui (Mikula, Petri & Tanzer, 1990; Lupfer et al. 2000). (Perussia/Viano, 2008)

(2) Si è scelto di osservare le interazioni del nucleo familiare utilizzando la versione modificata e testata dall'equipe di Togliatti e Mazzoni (con cui stiamo in contatto professionale). L'ipotesi sottostante a questa scelta metodologica è che lavorando con l'intero nucleo familiare si possa fare diagnosi sul sistema familiare e si pongano le basi per attivare le risorse esistenti per agire fattivamente sul problema, consapevoli di quanto non sia pensabile aiutare un bambino senza coinvolgere la sua famiglia. (Forloni, 2007)

(3) È pertanto necessario verificatre se l'impatto dell'inglese su culture disciplinari non anglofone provochi cambiamento del sistema dei processi di acquisizione e di trasmissione della conoscenza. (Carli, 2003)

Na osnovu analize našeg korpusa, utvrdili smo da stavovi i faze koji se mogu identifikovati u uvodima iz psihologije i lingvistike nisu možda uvek dovoljno jasno istaknuti, signalizirani i uvedeni, kao što bi to bilo prema Svejlzovom modelu, ali svakako postoje i mogu se shvatiti kao pokušaj podražavanja anglo-američkog retoričkog modela pisanja uvoda naučnoistraživačkih članaka. Dakle, Svejlzov model može biti, uz eventualne manje modifikacije, primenjen na proučavanje diskursa u uvodima italijanskih naučnih članaka iz društveno-humanističkih oblasti bližih egzaktnim naukama, kao što su psihologija i lingvistika.

Tako u sledećem primeru (4) vidimo da uvod sadrži Stav 1 *Utvrđivanje teme naučnog rada* i odgovarajuće faze: isticanje značaja teme (A) , generalizaciju (B) pregled prethodnih istraživanja (C); zatim neke faze karakteristične za Stav 2 *Utvrđivanje polazne osnove*, npr. upućivanje na neke praznine u znanjima i postavljanje pitanja (D). Na kraju nailazimo i na jasno izrečen cilj rada (E), što je faza 1a Stava 3 Svejlzovog modela, kao i isticanje strukture rada (F), što je faza 3 Stava 3 kod Svejlza.

(4) 1. Introduzione. **(A)** La perifrasi continua (d'ora in poi PC) è un costrutto grammaticale non particolarmente diffuso sul piano tipologico, e dunque abbastanza caratteristico del sistema verbale italiano, pur non rappresentando una rarità in senso assoluto. **(B)** Con tale denominazione alludo alla perifrasi del tipo „andare/venire+gerundio", che sono tipicamente presenti anche nelle lingue iberiche, dove si manifestano con una morfologia ancora più ricca.(...) **(C)** L'argomento è stato fatto oggetto di un certo numero di studi in tempi recenti, con particolare riguardo alle restrizioni morfologiche ed azionali che gravano su questi costrutti (Bertinetto, 1989; Squartini, 1990, Brianti, 1992). (....) **(D)** Possiamo quindi dire che il terreno sia già stato ampiamente dissodato. Ciò non toglie che esistano tuttora delle zone d'ombra, su cui occorre continuare la ricerca. Si tratta come vedremo di un argomento piuttosto compelsso, che presuppone da parte nostra lo sforzo di distinguere, nella semantica della PC, tra ciò che è dio natura specificamente aspettuale e ciò che deve essere invece attribuito alla categoria dell'azionalità.
(E) Il fine specifico che mi propongo in questo lavoro è di esaminare le proprietà della PC dal punto di vista aspettuale ed azionale, nonché l'interazione che si instaura tra questi due livelli, al fine di determinare l' apporto che la PC produce nei confronti del predicato cui si applica. **(F)** Il tragitto che intendo percorrere è il seguente. Dapprima farò il punto delle nostre conoscenze, in merito alle restrizioni morfologiche ed azionali che toccano la PC (...). Nei paragrafi successivi esaminerò invece lo specifico contributo che tale costrutto apporta, dinamicamente, tra il dominio azionale e quello aspettuale. Nel § 6 trarrò infine le conclusioni del discorso. (Bertinetto, 2002)

S druge strane, u uvodima na italijanskom jeziku iz tipično humanističkih nauka (istorije i istorije umetnosti) često nismo bili u stanju da identifikujemo retoričke postupke koji bi se mogli lako podvesti pod Svejlzove stavove i faze. Ne postoje standardizovani tekstualni i retorički obrasci. Autori u uvodima kao da izbegavaju da jasnije definišu cilj rada, da ga detaljnije objasne. Jezička sredstva koja koriste, u poređenju sa sredstvima korišćenim u uvodima na engleskom, manje su precizna, manje obavezujuća, više deskriptivna i kvalifikativna. Međutim, čak i kad u retoričkoj strukturi uvoda nalazimo neke od stavova i faza sličnih Svejlzovim, oni nisu tako jasno istaknuti, odeljeni i samostalni, kako je to u CARS modelu predviđeno. Tekst je češće kontinuiran, a ne segmentiran, tj. odeljci nisu izdvojeni brojem, niti podnaslovom. Neki elementi Svejlzovog modela identifikovani u odgovarajućim tekstovima na italijanskom, često su smešteni ne u uvodu, već u drugim delovima teksta, ničim posebno istaknuti ili uvedeni, bez ikakve piščeve diskursne signalizacije. Tako npr. u primeru koji sledi (5) autorka na vrlo diskretan, jedva primetan način, koristeći se štaviše pasivnom perifrazom, i tek jednim signalom diskursa koji ukazuje na suprotno mišljenje (*invece*), iznosi svoje neslaganje sa prethodnom tradicijom, (iako ne navodi precizno autore s kojima se ne slaže, što bi se u Svejlzovom modelu očekivalo) i daje svoje argumente za drugačiji stav, što bi se moglo podvesti pod Svejlzov Stav 2 i to fazu 2 *Kontratvrdnju*.

> (5) Gli storici dell'arte italiani hanno sempre riconosciuto l'origine 'orientale' del soggetto raffigurato nella tavola di Giovanni, senza però dare particolare importanza alla sua presenza e al rapporto con il contesto recente della sua diffusione, ponendo a lungo l'accento esclusivamente sull'interpretazione formale dell'artista, e sul 'superamento'dei modelli per aderire al linguaggio 'moderno'
> Il rilievo di quest'opera nell'ambito della diffusione del tema e delle sue rielaborazioni è invece notevole, ed accentuata da due elementi: la datazione arretrata, che ne collega l'esecuzione alle prime interpretazioni note e al particolare momento storico cui si è fatto riferimento; e la rara comparsa di simili letture iconografiche in altre opere conservate in Italia, tra le quali questa si situa in posizione centrale. (D'Amico,2008)

U većini analiziranih uvoda ono što bi odgovaralo Stavu 1 *Utvrđivanje teme naučnog rada* više je ekstenzivni pregled prethodnih znanja vezanih za temu, perspektiva iz koje se posmatra problem je šira, te se teže uspostavlja veza tih segmenata i stvarne teme rada.
Evo jednog uvoda članka (6) iz istorije u kojem je retorička struktura manje jasna, kodifikovana i porediva sa Svejlzovim modelom. U njemu smo pokušali da izdvojimo one tekstualne segmente koji bi, eventualno i uslovno, mogli biti opisani nekim od Svejlzovih kategorija. To su segmenti koji bi se kod Svejlza svrstavali u Stav 3: neka vrsta uvoda u istraživački rad i naročito metodologiju (A) i zauzimanje polazne osnove kroz implicitno i veoma uopšteno navođenja cilja rada (B).

(6) 1. Introduzione. **(A)** Una ricognizione della storiografia recente sul tema della città bizantina nel passaggio dalla tarda antichità all'alto medioevo impone una preliminare discussione sulla metodologia adottata. È inevitabile infatti compiere scelte bibliografiche che possono apparire al lettore, ineluttabilmente, limitate e limitanti, o peggio, addirittura arbitrarie; occore tuttavia ammettere che è la stessa natura ricognitiva di un tale contributo a imporre una scelta criticamente molto sorvegliata, al fine di individuare le ricerche che meglio rappresentano (o hanno rappresentato) l'evoluzione del pensiero storiografico su un tema tanto compesso e dibattuto; con la consapevolezza che tale scelta potrà essere continuamente confutata, ma con la convinzione della sua coerenza e chiarezza in termini esplicativi.
A questa preliminare difficoltà si lega, inevitabilmente, l'impossibilità di esporre nel dettaglio il pensiero dei singolo autori prescelti. Ma anche a questo proposito va ricordato che il carattere ricognitivo, e succinto, di una rassegna storiografica non consente di caratterizzare le differenti impostazioni se non per cenni essenziali, privilegiando la coerenza interpretativa e l'attitudine comparativa alla esaustività, in modo da sottolineare i momenti maggiormente significativi dell'evoluzione della storiografia sul tema. Nello specifico di questo saggio, tali considerazioni spiegano ad esempio la deliberata attribuzione di uno spazio maggiore a studiosi (come Clive Foss) che hanno avviato filoni interpretativi (per l'epoca nella quale hanno lavorato) innovativi, tanto in termini metodologici che analitici. Infine, potrà apparire opinabile la mancanza di un approccio analitico che si proponga quale alternativa alle tesi esposte, e che costituisca un possibile "filo conduttore" della confutazione critica delle varie categorie interpretative elencate. (...) Ma questa autolimitazione, ovvero la proposta al lettore di una semplice"passeggiata mussorgskyiana" tra i Quadri di una esposizione quasi del tutto trascurata o ignorata nel panorama accademico italiano, (...) è stata deliberata. Si è puntato su questa congiuntura perché in questo periodo il concetto, l'idea e le stesse funzioni urbane subiscono dei drastici mutamenti e ripensamenti che, necessariamente, vanno legati agli articolati esiti regionali delle sovra-strutture urbane in rapporto alla cangiante struttura imperiale.
(B) Le invasioni (avaro-slave, persiane e arabe), il crescente sentimento di insicurezza , il nuovo ruolo assunto dalla metropoli costantinopolitana, la disarticolazione dei modelli tradizionali di scambio e ridistribuzione dei beni, e infine la rilevanza politica, sociale e culturale assunta dalla religione cristiana contribuiscono, infatti, a dipingere in quest'epoca un quadro variegato e innovativo dell'urbanismo bizantino. (Zavagno, 2008)

Kao što vidimo iz navedenog primera uvoda, koji je tipičan predstavnik analiziranih tekstova ove dve humanističke oblasti istraživanja, uvodi pisani u okviru istorije i istorije umetnosti uglavnom ne odgovaraju Svejlzovom modelu

retoričke organizacije. Stav 1 *Utvrđivanje teme naučnog rada* previše je neodređen, ekstenzivan, bez konretnih podataka vezanih za prethodna teorijska i empirijska istraživanja. Stav 2 *Utvrđivanje polazne osnove*, ako uopšte postoji, nije precizan i ne konkretizuje se, kao što je to slučaj kod Svejlza, kroz Stav 3 *Zauzimanje polazne osnove*, već je dalji podsticaj za teorijsku raspravu, često opterećenu digresijama, citatima i ličnim razmišljanjima autora. Stav 3, iako se može naći, uvek je u vrlo rudimentarnom obliku i ne daje punu informaciju kakva se očekuje, već pre nagoveštava neke elemente. Ni u jednom analiziranom uvodu nisu navedeni osnovni dobijeni rezultati, u skladu sa fazom 2 Stava 3 kod Svejlza.

4.3. Rezultati analize i diskusija

Na osnovu sprovedene analize uvoda naučnih članaka na italijanskom prema Svejlzovom modelu, ustanovili smo da postoji velika razlika u retoričkoj organizaciji italijanskih uvoda u zavisnosti od naučne oblasti kojoj dati rad pripada. Dok je na uvode članaka iz oblasti istorije i istorije umetnosti gotovo nemoguće primeniti Svejlzov model, kod uvoda radova iz oblasti psihologije i lingvistike mogu se identifikovati stavovi i faze po retoričkoj strukturi bliske Svejlzovom modelu. To znači da je pripadnost određenoj naučnoj paradigmi (ovde psihologiji i lingvistici), a ne drugi jezik, ključni faktor u uspostavljanju prepoznatljivih retoričkih obrazaca jednog žanra u okviru jedne oblasti. Otuda se u izlaganju rezultata ovog istraživanja moraju stalno imati u vidu dva tipa naučnog diskursa, diskursa psihologije i lingvistike s jedne strane, i diskursa istorije i istorije umetnosti s druge.

4.3.1.Karakteristike uvoda iz oblasti psihologije i lingvistike

U uvodima iz oblasti psihologije i lingvistike na italijanskom zapaža se postojanje planirane retoričke strukture, mada je tekstualna organizacija manje stroga i sistematična od one koju nudi Svejlzov CARS model. Stavovi i faze koji bi se mogli uporediti sa Svejlzovim često su u ovim tekstovima ispremetani, ukršteni, umetnuti u druge delove rada, a ne u uvod, ponekad bez jasnog reda. Faze različitih stavova pojavljuju se pre ciklično, nego linearno. Segmenti strukture su manje precizni, tekstualna struktura u većoj meri podseća na deskriptivni, nego na ekspozitivni tip tekstualne organizacije. Dobijeni rezultati, po pravilu, nisu dati u uvodu. Slabije je izraženo i prisustvo diskursnih signala, čija je uloga da nedvosmisleno ukažu na stav koji sledi i uvedu ga u retoričku organizaciju teksta.

4.3.2.Karakteristike uvoda iz oblasti istorije i istorije umetnosti.

Ustanovili smo neke od glavnih osobenosti retoričke strukture italijanskog naučnog i akademskog diskursa u oblasti istorije i istorije umetnosti. Retorička struktura u uvodima članaka pisanim na italijanskom manje je čvrsta i striktna nego što bi se to moglo očekivati. Italijanski uvodi naučnoistraživačkih članaka teško su raščlanjivi na stavove i faze u Svejlzovom smislu: ne sadrže obavezno sve očekivane elemente, (npr. cilj rada, rezultate i sl.) izdvojene u posebnim odeljcima, paragrafima ili na bilo koji način istaknute u tekstu. Ovi elementi naime najčešće su rasuti po čitavom tekstu, stavovi u Svejlzovom smislu teško se mogu identifikovati i prepliću se, a faze u okviru stava gotovo je nemoguće jasno odeliti. Pregled

prethodnih istraživanja npr. poznat iz Svejlzovog Stava 1 *Utvrđivanje teme naučnog rada* često nije iscrpan, niti bibliografski podržan, reference izostaju ili su date uopšteno, u nepotpunom obliku. O cilju rada čitalac često saznaje ne iz uvoda, već iz daljeg teksta: ovaj fenomen poznat je u analizi žanra kao „strategija izbegavanja" (Duszak, 1994). Uloga diskursnih signala koji jasno upućuju na retoričku organizaciju svedena je na minimum, a i ukoliko ih ima, indirektni su, implicitn i prepušteni na slobodno tumačenje čitaocu.

5. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA I IMPLIKACIJE

Ova mala komparativna analiza tekstova pisanih na različitim jezicima struke dobijenim rezultatima potvrđuje danas široko prihvaćen stav teoretičara da odlike diskursa struke i nauke nisu univerzalne već određene kulturom govornika koji su autori tih tekstova (Hyland, 1998a:219). Međutim, manje ili veće teškoće u primeni Svejlzovog modela kada je reč o italijanskim uvodima članka iz društveno-humanističkih oblasti istraživanja, ukazuju nedvosmisleno na nepremostive disciplinarne razlike u diskursnim obrascima prouzrokovane različitim naučnim paradigmama koje su ključni faktor retoričke organizacije teksta.

Na osnovu analize koju smo ovde opisali nameće se zaključak da diskursni okvir i metodološki aparat osmišljen za jednu oblast istraživanja (npr. psihologiju i lingvistiku) ne može biti univerzalno, i bez znatnih modifikovanja, primenjivan u analizi sličnih tipova teksta neke druge naučne oblasti (npr. istorije i istorije umetnosti) koja ima svoj, sopstveni, specifični diskurs. U poređenju smo pošli od interlingvističkih fenomena ali se tokom analize nametnula kao relevantna i intralinvistička perspektiva i naročito značaj horizontalne dimenzije raslojavanja jezika struke (Scarpa, 2001: 152).

Stečeni uvid u specifičnosti akademskog i stručnog diskursa, i pored ograničenja koja nameće veoma mali obim korpusa, primenljiv je, ne samo u didaktici prevođenja, već može poslužiti kao osnova za nov, osvešćeni i interkulturni pristup proučavanju različitih modela pisane produkcije u različitim disciplinarnim i sociokulturnim domenima u okviru nastave pisanja akademskog pisanja ali i nastave jezika struke šire posmatrano.

Neki od mogućih daljih pravaca istraživanja koje se nameću, imajući u vidu ovakav rezultat naše analize jesu: dalja, detaljnija ispitivanja retoričke strukture različitih jezika na većim reprezentativnim korpusima, utvrđivanje specifičnih obrazaca te strukture, analiza međusobnih interkulturnih uticaja na planu diskursne organizacije datog žanra i istraživanje zastupljenosti i značaja diskursnih signala koji upućuje na retoričke postupke, i to u tekstovima koji nisu pisani na engleskom.

6. LITERATURA

Balboni, P. (1999). *Parole comuni culture diverse.* Venezia: Marsilio.

Bhatia, V. (1993). *Analysing Genre: Language Use in Professional Settings*. Harlow: Longman.

Clyne, M (1987). Cultural differences in the organization of academic texts: English and German. *Journal of Pragmatics*, 11: 211-247.

Crookes, G. (1986). Towards a validated analysis of scientific text structures. *Applied Linguistics*, 7: 57-70.

Dudley-Evans, A (1986). Genre analysis: An investigation of the introduction and discussion sections of MSc dissertations. In Coulthard, M. *Talking about Text.* Discourse Analysis Mongraphs No 13. English Language Research: University of Birmingham.

Dudley-Evans, A /W.Henderson (1990). The organization of article introductions: evidence of change in economics writing. In Dudley-Evans,A /W.Henderson: *The Language of Economics The Analysis of Economics Discourse*. ELT Documents:134. London: Modern English Publications.

Duszak, A. (1994). Academic discourse and intellectual style. *Journal of Pragmatics* 21: 291-313.

Duszak, A. (eds.) (1997). *Cultures and styles of academic discourse.* Berlin/New York, Mouton de Gruyter.

Golebiowski, Z. (1998). Rhetorical approaches to scientific writing: An English-Polish contrastive study. *Text*, 18,1: 67-102.

Hammond (1987). An overview of the genre-based approach to the teaching and writing in Australia. *Australian Review of Applied Linguistics*, Vol 10. No. 2. 163-181.

Hopkins, A /A. Dudley-Evans (1988). A gentre-based investigation of the discussions sections in articles and dissertations. *English for Specific Purposes..*7,2.: 113-122.

Hyland, K. (1992). Genre analysis: just another fad? *Forum.* Vol 30. No. 2: 14-17

Hyland, K. (1998*). Hedges in scientific research articles.* Amsterdam /Philadelphia:

John Benjamins Co.

Mauranen, A. (1993). Contrastive ESP rhetoric: metatext in Finnish-English economics texts. *English for Specific Purposes*, 12,1: 3-22.

Robinson, P. (1991). *ESP Today: A Practitioner's Guide.* Hemel Hempstead: Prentice Hall.

Lakić, I. (1999). *Analiza žanra. Diskurs jezika struke.* Podgorica:Univerzitet Crne Gore.

Salager-Meyer, F. (1990): Discoursal flaws in medical English abstracts. A genre analysis per research- and text- type. *Text*. 10, 4:365-384.

Scarpa, F. (2001). *La traduzione specializzata. Lingue speciali e mediazione linguistica.* Milano: Hopeli.

Swales, J. (1981). Aspects of Article Introductions. *Aston ESP Research Report No.*1.*Language Studies Unit.* University of Aston, Birmingham.

Swales J. (1990). *Genre analysis. English in academic and research settings* Cambridge: Cambridge University Press.

7. IZVORI:

Psihologija

Cendon, P. (2005). Abrogare l'interdizione. *Psicologia & Giustizia*, 6, 2.

Cigoli, V. (1997). Divorzio coniugale e scambio generazionale: l'approccio sistemico-relazionale alla consulenza tecnica d'ufficio. *Terapia Familiare*, 53: 5-20.

Forloni, D. (2007). Sportello di sostegno e orientamento informativo: dinamiche psicologiche in tema di amministrazione di sostegno. *Psicologia forense,* 2,2: 13-31.

Togliatti, M/M. Franci (2005) La Sindorme di alienazione Genitoriale (PAS). Studi e ricerche. Maltrattamento e abuso all'infanzia, 3,: 39-61.

Perussia, F./R.Viano (2008). Motivazioni al rispetto della legge e personalità. *Psicologia & Giustizia*, 9, 1.

Istorija

Cariboni, G. (2008*).*Comunicazione simbolica e identità cittadina a Milano presso i primi Visconti (1277-1354*):. Reti Medievali* IX - 2008/1Firenze:Firenze University Press:1-50.

Orsini, F. (2005). Riaprire il cantiere: i liberali dalla crisi del regime alla ricostruzione del partito (1925-1946).*Ventunesimo secolo*, 4 (8) 23-35.

Zavagno, L. (2008). La città bizantina tra il C e il IX secolo: le prospettive storiografiche**.** *Reti Medievali* IX - 2008/1Firenze:Firenze University Press.

Orsina, G. (2004). Il Partito liberale nell'Italia repubblicana. Guida alle fonti archivistiche per la storia del Pli. Atti dei Congressi e Consigli nazionali, Statuti del Pli, 1922-1992, Soveria Mannelli, Rubbettino, 2004;

Nicolosi, G. (2008). I liberali dall'antifascismo alla Repubblica
Catanzaro, Rubbettino, *Storia e futuro*, 20: 3-19.

Istorija umetnosti

Ardissino, E. (1998). Immagini per la predicazione:le "Imprese sacre"di Paolo Aresi. Rivista di storia e letteratura religiosa, XXXIV; 3-25.

D'Amico, R. (2008). La Pelagonitissa di Giovanni da Rimini a Faenza e la circolazione culturale lungo l'Adriatico tra '200 e '300. *Saopštenja XL.2008.* Beograd: Republički zavod za zaštitu spomenika kulture.

Zardin, D. (2005). I Sacri Monti e la cultura religiosa e artistica della Controriforma. In Tuniz et al. (ur.) *I Sac*ri Monti nella cultura religiosa e artistica del nord Italia. Milano:San Paolo.

Bejor, G. (2006). Il Torso di Belvedere il Laooconte e Telefo. *Acme:Annali della Facoltà di lettere e filosofia dell'Università degli studi di Milano.* Vol.59. Nº. 2:23-38.

Salviucci Insolera, L. (1991). Le illustrazioni per gli Esercizi spirituali intorno al 1600. *Archivium historicum Societas Iesu*, CXIX, 161-217.

Lingvistika

Anolli L./ M.Infantino (1997).La pelle della volpe. Ironia come strategia di

comuncazione conveniente. *Studi Italiani di Linguistica Teorica e Applicata*, annoXXVI, numero 3:501-528

Rossini Favretti, R. (2000). Progettazione e costruzione di un corpus di italiano scritto:CORIS/CODIS. *Linguistica e informatica. Corpora, multimedialità e percorsi di apprendimento*.Roma: Bulzoni. 39-56.

Bertinetto, P.M. (2002). Sui connotati azionali della perifrasi continua andare/venire+gerundio", *Quaderni del Laboratorio di Linguistica della SNS* 3.n.s.

Bertinetto, P.M. (2004) I verbi deverbali. In Grossmann/Rainer, *La formazione delle parole in italiano*. Tübingen, Niemeyer: 465-472.

Carli, A. (2003): Il potere dell'italiano come lingua della comunicazione scientifica.

L' italiano lingua utilitaria. Milano:Egea : 43-67.

DANIJELA ĐOROVIĆ

University of Belgrade

SOME ASPECTS OF RHETORICAL ORGANIZATION OF ITALIAN RESEARCH PAPERS INTRODUCTION IN THE LIGHT OF SWALES' MODEL

Summary

The paper reports the investigation of the organizational structurE of research papers introductions written by Italian authors. The aim of the study was to test if cultural differences, reflected in Anglo-American and Italian intellectual styles, would lead to different rhetorical patterns of introductory sections of research paper in English and Italian.The selected texts were analyzed in terms of Swales' *Creating a Research Space model* (Swales, 1990). It was found that variation between Anglo-American and Italian organizational patterns was too significant to justify implementation of Swales' model when analyzing history and history of art article introductions, wheras implementation of the same tool in describing psychology and linguistics article introductions proved possible, due to some similarities discovered in rhetorical structure of this type of introductions in English and Italian.

UDK811.111'366.582.5:811.163.41'366.582.5
ID 185893388

VESNA GAJIŠIN

University of Novi Sad

TEMPORAL AND ASPECTUAL CHARACTERISTICS OF ENGLISH PAST PERFECT AND ITS SERBIAN EQUIVALENTS[1]

Abstract: This study discusses temporal and aspectual characteristics of English Past Perfect, and, furthermore attempts, by comparing this form to its Serbian translational equivalents, to determine how these same characteristics are realised in the Serbian language. Theoretical basis consists of the existing literature and current points of view related to the categories of tense and aspect. The analysed corpus is taken from the novel *The Remains of the Day* by Kazuo Ishiguro, and its Serbian translation *Ostaci dana*. The analysis of the English part of the corpus has shown that the Past Perfect form can express both temporal and aspectual meanings. The analysis of the Serbian part of the corpus has shown that the most frequent translational equivalents of Past Perfect are *perfekat* and pluperfect. Other equivalents include: Serbian present, aorist, imperfect, as well as a deverbal noun, past verbal adverb, and passive deverbal adjective.
Keywords: aorist, aspect, English language, imperfect, past perfect, *perfekat*, pluperfect, present, Serbian language, tense

1. INTRODUCTION

1.1. The Corpus

The purpose of this research is to discuss both temporal and aspectual characteristics of the English Past Perfect, and, furthermore, by comparing it to its Serbian equivalents, to determine how these same characteristics are expressed by Serbian verb forms. The expected results were, first of all, that the English Past Perfect would be found to encompass both kinds of characteristics, and that, therefore, it is related to both tense and aspect; secondly, that the most frequent Serbian equivalents of Past Perfect are *perfekat* and the pluperfect; and, finally, that the aspect of Serbian verbs has a significant role in translating the Past Perfect.

The corpus which has been chosen for the purposes of this research consists of 260 examples of the English Past Perfect form (*had* + Past Participle), taken from the novel *The Remains of the Day* (1989) by Kazuo Ishiguro. The Serbian examples are taken from the Serbian translation of this novel: *Ostaci dana* (1992; translated from English by Gordana Velmar-Janković).

[1] This article is based on the author's master's thesis (Gajišin 2008), which includes a much more detailed analysis of the corpus and appendices listing all the examples used in the corpus.

The appearance of the English part of the corpus has been influenced by a concern to avoid possible changes in meaning which might stem from something other than the verb form used, and this has led to the choice of only positive indicative sentences with active voice and non-progressive aspect.

The Serbian half of the corpus has, for the most part, depended on how the English examples were translated, the only exceptions being the Serbian verbs *biti* (be), *imati* (have), and modal verbs like *morati* (must), which were not included in the corpus, the first two verbs because they are too neutral with respect to their aspect, while the modal verbs because they contain modal meanings which are not analysed in this work. The remaining examples were then divided according to their formal structure, as can be seen in Table 1. The total of Serbian examples which are in *perfekat* (whether in active or passive voice) is 229, or 88.08% of the entire corpus, which undoubtedly makes this form the most frequent translational equivalent of Past Perfect. However, there is a great difference within this tense regarding the aspect of the verbs used: perfective or imperfective. The remaining 12% of the corpus is then almost evenly divided into two: the pluperfect forming a little more than 6%, while all the rest (present, aorist, imperfect, deverbal noun, past verbal adverb, passive deverbal adjective and other), forming together a little less than 6%.

structure	number of examples	percentage
Perfekat of perfective verbs	165	63.46%
Perfekat of imperfective verbs	51	19.61%
Pluperfect	16	6.15%
Perfekat of biaspectual verbs	10	3.85%
Present	6	2.31%
Aorist	4	1.54%
Passive of *perfekat*	3	1.15%
Imperfect	1	0.38%
Past verbal adverb	1	0.38%
Deverbal noun	1	0.38%
Passive deverbal adjective	1	0.38%
Other[2]	1	0.38%

Table 1. The Serbian half of the corpus.

1.2. Tense in English and in Serbian

The grammatical category of verbal tense relates the time of the situation referred to in the sentence to the time of utterance. Tense is therefore a deictic category, and the point of speech (the deictic centre *now*) is used as the main orientation point on the time-line.

[2] This refers to an instance of one English verb having been translated by two Serbian verbs, one with the perfective, the other with the imperfective aspect. For the complete analysis of this case see Gajišin 2008: 73-75.

Otto Jespersen (1924) developed a system of absolute tenses, treating all finite verb forms equally as tenses, whether the form was the simple present, the present perfect, or the past progressive. The difficulties of this system were addressed by Reichenbach (1947), who introduced a system of relative tenses, defined by three independent points in time: S (the time of speech, *now*), E (the time of the event), and R (the time of reference—the temporal "point of view"). According to his system, tense is not defined only by the relation of E to S (whether the event happened before, is happening simultaneously with, or will happen after *now*), but rather, tense is also a matter of how R relates to S. Consequently, past tenses have R<S, present tenses R=S, and future tenses R>S.[3]

In English, finite verb forms can be classified into two groups according to their structure: simple and complex. The simple forms include Simple Past Tense and Simple Present Tense. There is no such simple form used to express future time; there are, in fact, only different ways of expressing it, which has led grammarians to conclude that there is no Future Tense in English.

Complex finite verb forms are divided into four basic types: modal, perfect, progressive, and passive (see Quirk et al. 1985: 151). The traditional view of progressive as tense is no longer adopted by many linguists (including Comrie 1976, Quirk et al. 1985, and Huddleston and Pullum 2002), rather it is regarded as aspect. English perfect forms, on the other hand, are still controversial, and some linguists still include them in the category of tense, even though as a system standing apart from that of simple tenses (see perfect as a secondary tense in: Huddleston and Pullum 2002: 139-147). The status of Perfect (especially Present Perfect) in the English tense system, however, has been much disputed on the grounds that its use cannot be explained simply by locating a situation in a particular time-segment.

The study of Serbian tense follows a more traditional line, so that all finite verb forms (simple and complex) are regarded equally and simply as tenses. Tense forms can have a non-temporal function, but when they do have a temporal function, Stevanović (1974: 576-577) recognises two uses: indicative and relative. The indicative takes the moment of speech as the orientation point, while the relative takes some other activity in the clause. Furthermore, Piper et al. (2005) mention the temporal transformation or transposition of finite verb forms, which can be used in specific contexts, to denote a non-typical temporal section.

In addition, Piper et al. (2005: 347-348) put great stress on the importance of the referentiality and non-referentiality of the situation denoted by the verb. The referential situations denote a specific single situation in a specific temporal segment, while the non-referential ones imply an unspecified series of the same situations repeated in different temporal segments. This is determined by context, but aspect seems to play an important part as well: for example, present referential situations can be expressed only by the imperfective present.

[3] The signs <, >, and = , are to be understood as meaning 'anterior to', 'posterior to', and 'simultaneous with', respectively.

1.3. Aspect in English and in Serbian

The term 'aspect' was initially used to describe only Slavic languages, which typically express this category on the morphological level, so that each individual verb is either perfective or imperfective. This traditional view of aspect denied, therefore, that languages such as English which do not have this overt, morphological way of marking aspect, could express the category of aspect at all. The modern view of aspect, however, takes into account the possibility of expressing aspect not only morphologically, but syntactically as well.

Comrie (1976: 3) defines aspects as "different ways of viewing the internal temporal constituency of a situation". The perfective looks at the situation from the outside and views it as a single unanalysable whole, while the imperfective looks at the situation from the inside, "and as such is crucially concerned with the internal structure of the situation" (Comrie 1976: 4). The difference between perfectivity and imperfectivity is often subjective from the point of view of the speaker, and he may refer to the same situation once with the perfective, then with the imperfective, without being self-contradictory. This is one of the characteristics which sets aspect apart from tense, since tense is a deictic category, dealing with objective time, usually with reference to the present moment, but also with reference to some other situations. Aspect, however, is not concerned with locating situations in time and relating the time of the situation to any other time-point. "One could state the difference as one between situation-internal time (aspect) and situation-external time (tense)," (Comrie 1976: 5).

The aspectual notions perfective vs. imperfective have often been equated with the notions completion vs. incompletion of the verbal action. Riđanović (1976: 83), however, writes that the main feature of this opposition is not the completion vs. incompletion, but rather the indivisibility vs. the divisibility of the temporal dimension associated with the action.

Serbian, as a Slavic language, typically marks aspect on the morphological level via prefixation. Most base verbs have imperfective aspect, and they receive perfective aspect from prefixes (for example, *pisati* (impf.) – *ispisati* (pf.)[4] [*write – write out*]). There are, however, also perfective base verbs, which only receive lexical modification from prefixes, not a change of aspect, but they form a rather small group (*baciti* (pf.) – *prebaciti* (pf.) [*throw – throw over*]). Some prefixed perfective verbs may be imperfectivized by adding another affix (*slati* (impf.) – *razaslati* (pf.) – *razašiljati* (impf.) [*send – send out – send out*]). This process is called secondary imperfectivization.

Not all Serbian verbs express aspect on the lexical level: the exceptions are so-called biaspectual verbs, a small group of verbs which are neutral with respect to aspect on the lexical level. Their aspect can be determined only in context, that is, they receive either perfective or imperfective reading depending on whether they are

[4] The abbreviations *impf.* and *pf.* stand for 'imperfective aspect' and 'perfective aspect', respectively.

used in a perfective or an imperfective context. In other words, they represent instances of aspect being specified in a syntactic context in Serbian.

Unlike Serbian, the English language does not have the ability to express aspect on the lexical level. However, the aspectual notions of perfectivity and imperfectivity can be expressed in English, but they are heavily context-dependent and cannot be equated with any specific verb form. The Slavic imperfective does roughly translate the English progressive forms (*She was reading a book – Ona je čitala knjigu*), and the perfective the English perfect forms (*She has read a book – Ona je pročitala knjigu*), but this is not always the case. For example, certain meanings of English Perfect require that they be translated into Serbian with imperfective verbs:

(1) a) He has travelled very little in the past two years. (experiential present perfect)
b) Putovao je veoma malo poslednje dve godine. (imperfective *perfekat*)

Huddleston and Pullum (2002) place the opposition progressive vs. non-progressive in the system of aspect, where the progressive is the marked member defined as a special case of imperfectivity. It views the event as a structure, presenting it as ongoing, in progress. However, it could not be said that the non-progressive is a special case of perfectivity. Although it usually views the event as a whole (perfectively), it can also be used for imperfective situations.

The English perfect forms are much more controversial. The main argument of those who see Perfect as an aspect is that its use cannot fully be explained only by locating the situation in a particular time segment. This is especially true of the Present Perfect. With regard to the Past Perfect, it does have a more clearly expressed temporal component, but it too can express certain non-temporal and aspectual meanings, which is why it may be placed in the category of aspect alongside the Present Perfect.

2. ENGLISH PAST PERFECT

2.1. Temporal Characteristics

The basic temporal meaning of Past Perfect is that there is a reference point in the past, and that the situation in question occurred before that reference point. In other words, it can be thought of as 'past in the past'. It, therefore, denotes events from the 'before past' section of the timeline, or 'secondary past'.

Primary past is reserved for the Simple Past form, which only puts the situation before the moment of speech. Secondary past, on the other hand, is not directly related to the moment of speech. It stands in a direct relationship with the primary past as being anterior to it. However, since an event in secondary past is still in the past section of the time-line, i. e. before now, it can be referred to by the Simple Past form, without any change in meaning.

(2) a) They had overcome various problems before they finally finished the bridge in 1932.
b) They overcame various problems before they finally finished the bridge in 1932.
E1 (had overcome/overcame) < R1 / E2 (finished) < R2 / S (now)

This is especially possible when the context clearly marks the chronological order of events. If, on the other hand, we say: 'They finished the bridge; they overcame all problems', a sentence which has no markers of chronology, we would have the opposite meaning – that E2 (finished) happened before E1 (overcame). Past Perfect would disambiguate the sentence: 'They finished the bridge; they had overcome all problems.'

The situation denoted by the Past Perfect is not directly related to the time of speech; instead, Past Perfect locates the situation as anterior to a reference point provided by the context, which is the meaning of relative past: E is always before R. The reference point can be given by a time adverbial, another clause with a past predicate, or more generally by the context, and its temporal meaning is anterior to the time of speech: R is always before S.

The most important temporal characteristic of Past Perfect, therefore, is the presence of the intermediate reference point. Without such a point, what we have left is the meaning 'E is before S' – the meaning which Past Perfect cannot express under any conditions. We cannot say: 'They had built the Great Wall of China', since here the meaning of the predicate requires only the temporal placement of the event before the time of speech, and this is not something that Past Perfect can express.

Past Perfect may be found in both simple (one-predicate) and complex (two- or multi-predicate) sentences, but much more frequently in the latter. This is not surprising, given the bound nature of Past Perfect to some other past event or point in time. In the corpus, there is only one example (out of 260) of a past perfect form in a simple sentence. All the other examples are of Past Perfect in complex sentences, and, here, Past Perfect is found both in main (3) and in dependent (4) clauses.

(3) For my father <u>had opened</u> his curtains and was sitting […] on the edge of his bed […] (64)
(4) I recall I was a little taken aback when Miss Kenton opened the door and entered before I <u>had bidden</u> her to do so. (52)[5]

In *Aspect* (1976), Comrie writes of Perfect as a kind of aspect, although different than other aspects: "it is an aspect in a rather different sense from the other aspects treated so far. One way in which the perfect differs from the other aspects […] is that it expresses a relation between two time-points, on the one hand the time of the state

[5] When there is a number in the brackets after the example, it refers to the page number of the novel from which the corpus has been taken: English examples from Ishiguro (1989), and the Serbian examples from Išiguro (1992).

resulting from a prior situation, and on the other hand the time of that prior situation" (Comrie 1976: 52). He cautions, however, that the Perfect *form* need not always express Perfect *meaning*, so that the English Past Perfect, for example, can be either 'perfect-in-the-past', or 'past-in-the-past' (Comrie 1976: 56).

The Perfect *meaning*, according to Comrie, is realised in four types of perfect: perfect of result, experiential perfect, perfect of persistent situation, and perfect of recent past (Comrie 1976: 56-61). This fourth type, however, does not seem to belong here. Perfect of recent past (which indicates that the event immediately precedes the past reference point) is based on a temporal criterion, while the other three have non-temporal criteria (result, experience, persistence of a situation). 'Recent past' tells us only about the type of anteriority which the Past Perfect denotes. An event (E) may occur a long time before some point in time (R), it may immediately precede it, or the time may not even be specified:

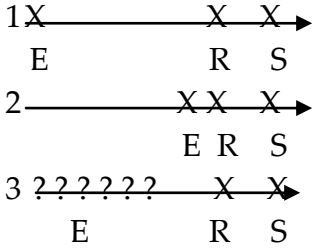

I had learned to read long before starting school.

I had learned to read just before starting school.

I had learned to read before starting school.

The first time-line shows distanced anteriority, the second immediate anteriority, and the third indefinite or unspecified anteriority. Past Perfect is able to express all three kinds of anteriority. Distanced and immediate anteriority are specified by the context. Indefinite anteriority is not specified: we do not know what amount of time elapsed from the moment of the event to the reference point.

2.2. Non-temporal Characteristics

Regardless of the type of anteriority it denotes, Past Perfect can have other, non-temporal, meanings, among which we may include the first three types of Perfect mentioned earlier, but some other meanings as well. In discussing English Perfect, many linguists have found that it is not sufficient to define Perfect only in terms of tense and temporality. It is perhaps easier to say that the Past Perfect is a kind of past tense, since the event it denotes is so clearly and wholly located before the time of speech. This, however, would in no way distinguish the Past Perfect from the 'regular' past tense, the Simple Past, which also denotes events that are clearly and wholly located before the present moment. This indicates that the Past Perfect, in addition to its temporal meaning, must have other meanings which Simple Past cannot express, and which effectively do not allow the former verb form to become obsolete and redundant in the language.

One of these meanings is that of **relevance**. Past Perfect denotes past relevance, that is, that the event was relevant at the time of reference, which is also in the past. It cannot denote present relevance; the form used for this meaning is Present Perfect,

and it is one of the main notions separating Present Perfect from the Simple Past. In terms of relevance, Present Perfect connects a past event to a present reference point in such a way that its effects are still relevant at the reference point: E is before S and E is relevant at S. Past Simple, on the other hand, connects an event to the present moment as only being anterior to it: E is before S. This is the meaning of 'absolute' past, but Past Simple can also denote relative past, locating an event before a past reference point, which is the basic temporal meaning of Past Perfect. Past Simple, however, cannot indicate that this past event is relevant at the time of reference any more than it can indicate present relevance when it denotes absolute past. Past Perfect, on the other hand, can have this implication:

(5) […] when I inquired who it was that had arrived, Miss Kenton continued past me[…] (85)
E is before R; R is before S; E is relevant at R

This example implies not only that somebody arrived before I inquired about it (temporal meaning of relative past, E>R), but also that at the time of my inquiry that person was still there (non-temporal meaning of current relevance).

Here is how we may view the types 'perfect of past result' and 'perfect of past persistent situation' according to the criterion of relevance:

– **result:** E was relevant at R because R was a consequence/result of E
– **persistence:** E was relevant at R because E lasted up to R

The resultative meaning of Past Perfect is found, for example, in the following sentences:

(6) Worse was to come with the news that the gentleman had brought no valet, his usual man having fallen ill. This presented a delicate problem[…] (41) → The gentleman had brought no valet (E), and as a result there was a problem (R). E was relevant at R, because R was a consequence of E.
(7) It was evident from the moment the two maids stepped into my pantry the following morning that Miss Kenton had already spoken to them, for they both came in sobbing. (149) → Miss Kenton had spoken to them, and as a result they came in sobbing.

Since the second event is a consequence of the first one, it is logical that the effects of the first event are still relevant at the time of the second event.

The relevance of persistent situations comes from the fact that they lasted up to the time of the reference point. This fact also implies that the event includes a stretch of time rather than just one point in time:

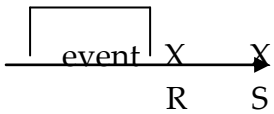

Here are some examples from the corpus that denote relevance due to persistence of a situation.

(8) I believe I had walked a little way along the roadside, peering through the foliage hoping to get a better view, when I heard a voice behind me. (24) → The walking continued for some time up to the point of hearing a voice.
(9) The next morning brought more early arrivals; namely, the two ladies from Germany – who had travelled together […] (87) → The travelling continued up to the moment of their arrival.

Past Perfect may also implicitly or explicitly denote that the event has no current/present relevance precisely because, at the reference point (which is placed between E and S), another event took place which cancelled its effects, and therefore deprived it of relevance:

– **deprivation of current/present relevance:** E was relevant until at R it was deprived of relevance, so that E is no longer relevant at S

(10) His early arrival was clearly something of an inconvenience to his lordship and his colleagues who had reckoned on a day or two more of privacy for their preparations. (85) → They had reckoned on privacy, but then he arrived, and they could reckon on privacy no longer.
(11) From the way he does this, I had thought at first that he was waiting for a companion, but it would seem he wishes merely to greet acquaintances as they pass by. (133) → I had thought he was waiting for a companion, but then something made me change my mind, and I no longer think that.

Sometimes, the deprivation of current relevance is implicitly conveyed by the very use of Past Perfect:

(12) Who would doubt at that moment that I had indeed come as close to the great hub of things as any butler could wish? (227) → the implication: I am no longer close to the great hub of things.

Besides the notion of relevance, Past Perfect may also denote that by the time of the reference point a certain event was experienced or completed; in other words:

– **experience:** By the time of R, E was experienced/performed at least once;
– **completion:** By the time of R, E was completed (as a whole, in its entirety).

The experiential perfect indicates that a given situation had held at least once during some time in the past leading up to the moment of reference:

(13) She had a reputation for being formidably intelligent, and in those days one often tended to hear of how she had humiliated this or that learned gentleman at dinner over some important contemporary issue. (145) → By the time of R (her having a reputation), E (she had humiliated) was performed several times.

The experiential meaning of Past Perfect, since it does not refer to any one particular occurrence of the event, is therefore usually understood as non-referential. In Serbian, non-referentiality of past situations is usually expressed by imperfective verbs in *perfekat*, since perfective *perfekat* cannot denote non-referentiality. The fact that Past Perfect in this meaning is roughly equivalent to Serbian imperfective aspect is suggestive of certain aspectual value of this verb form.

On the other hand, with expressions of the type *by X time* ("by then", "by 1994", and similar), Past Perfect has the meaning of completion, which is very close to the meaning of perfective aspect. As was said earlier, perfective aspect views the situation as a whole. In *by X time* contexts, the situation in Past Perfect is viewed as having been completed in its entirety, as a whole, and it is not important when exactly this completion took place, only that it was before the reference point given in the prepositional phrase *by X time*.

There are many examples of Past Perfect occurring in this context in the corpus, for instance:

(14) *By the time I had received the alarm and gone out*, his lordship and his guests had laid my father on his side[…] My father was unconscious[…] (63)
(15) *By the time Dr Meredith arrived*, he had revived considerably[…] (63)
(16) Irritating as Miss Kenton's behaviour was, I could not afford to give it much thought, for *by then* the first of the guests had arrived. (80)

3. SERBIAN EQUIVALENTS

3.1. *Perfekat* and Pluperfect

The primary syntactic function of *perfekat* is to denote an event which occurred in the past, before the moment of speech. Piper et al. (2005: 390) remark that this verb form does not further specify the past action it denotes, unlike the other preterital forms. In Serbian, it is important to differentiate between the indicative and the relative use of a tense form. Indicative *perfekat* denotes the relation E < S ('absolute past'), and relative *perfekat* the relation E < R ('relative past').

Piper et al. (2005: 390) write that even though verbs of both aspects occur in *perfekat*, there are certain differences in the usage of this verb form depending on the aspect of the verb used. These differences do not seem to be related to tense and temporality – quite the opposite, they are determined by the choice of aspect:

1) perfective *perfekat* can denote only referential situations,

imperfective *perfekat* can denote both referential and non-referential situations;

2) perfective *perfekat* cannot denote deprivation of current relevance,
imperfective *perfekat* can denote deprivation of current relevance; and

3) perfective *perfekat* in negation denotes a single event,
imperfective *perfekat* in negation denotes an existing fact. (cf. Piper et al. 2005: 395-401).

The difference under 1) is important when translating Past Perfect, because when it is used to denote a non-referential situation, for example the types 'experiential perfect' or 'perfect of persistent situation', perfective *perfekat*, even though statistically the most frequent, is *not* a translational equivalent of Past Perfect. For example:

(17) a) Now I had always supposed I <u>*had travelled*</u> very little, restricted as I am by my responsibilities in the house[…] (23) – experiential Past Perfect – non-referential situation

b) Oduvek sam, doduše, smatrao da <u>*sam*</u>, sprečen dužnostima i obavezama u kući, malo <u>*putovao*</u>[…] (29) – imperfective *perfekat* – non-referential situation

We cannot use a perfective verb in (17b). *Otputovao sam* (pf.) would refer to a single specific event, and can therefore be used only for referential situations.

The difference under 2) is another important differentiating characteristic, but not only of imperfective *perfekat* as opposed to the perfective *perfekat*, but also of perfective *perfekat* as opposed to the pluperfect form. Deprivation of current relevance includes denoting a past event the result of which is no longer valid, or relevant, at the moment of speech because in the meantime another event cancelled that result. When perfective verbs are concerned, this meaning can only be expressed by the pluperfect, while *perfekat* has the ability to express it only with imperfective verbs. When the imperfective *perfekat* has this meaning, it cannot be replaced by perfective *perfekat*, because the entire meaning of the utterance would be changed. Perfective *perfekat* would denote quite the opposite thing: that the event still has current relevance at the time of speech, which makes it a translational equivalent of Present Perfect, not of Past Perfect (which may express only past relevance, never present, as was mentioned earlier).

The pluperfect is the formal equivalent of Past Perfect, and it might therefore be expected that it would be a more frequent translational equivalent. It denotes the events in the 'before past' section of the time-line with the relation E < R and R < S, just like Past Perfect. However, in this corpus it forms only a little more than 6%, while *perfekat* has a much greater frequency. This fact is also true of the usage of these two verb forms in the standard Serbian language, which has led some grammarians to state that the pluperfect is becoming obsolete, since it is being replaced by the typical past tense – *perfekat*. *Perfekat* can indeed take on the main

temporal function of the pluperfect, that of denoting relative past, but the main function of the pluperfect in the contemporary Serbian standard language seems not to be denoting relative past, but rather denoting an event the result of which is no longer relevant at the moment of speech, because in the meantime another event occurred which annulled that result (see Ivić 1980). This meaning, in perfective situations, is expressed only by the pluperfect.

Linguists mostly agree (see, for example, Mutavdžić 1997: 337) that the pluperfect is today being replaced by *perfekat* 'wherever possible', both in speech and in writing, but it is important to determine exactly where such substitution is possible. Were the only meaning of the pluperfect simple anteriority, it is easy to assume that it would have been long ago entirely obsolete, since *perfekat* regularly occurs in chains to express chronological sequence of events. In the case of the pluperfect, however, the definition which is based solely on its relation to the moment of speech, that is, which takes into account only the temporal component, is insufficient. The main function of the pluperfect (of perfective verbs) is, therefore, something which *perfekat* (of perfective verbs) is not able to express: the deprivation of current relevance.

(18) a) U tom trenutku *sam se* uistinu *bio približio* velikom središtu stvari, približio onoliko koliko bi jedan batler ikada mogao da poželi. (233)
b) Who would doubt at that moment that I *had* indeed *come* as close to the great hub of things as any butler could wish? (227)

If we use *perfekat* here instead of the pluperfect, the entire meaning of the utterance changes:

(18) c) U tom trenutku *sam se* uistinu *približio* velikom središtu stvari, približio onoliko koliko bi jedan batler ikada mogao da poželi.

The sentence in (18a) means that I am no longer close to the 'great hub of things', while the one in (18c) (with the verb in *perfekat*) means that I still am close to the great hub of things. Therefore, the example with the pluperfect expresses the state of affairs that had existed at some point of time in the past, but which no longer exists at the moment of speech. *Perfekat* cannot express this meaning with perfective verbs; actually, it means quite the opposite, denoting current relevance of the event at the moment of speech.

3.2. Present, Aorist and Imperfect

The Serbian Present is a tense form which has the broadest domain of use in the contemporary Serbian language. It is the only tense form which denotes present events, and, additionally, it is the most frequent of all the other verb forms used to denote events outside its primary function – whether due to relative temporal usage, or due to temporal transposition. The temporal transposition of the Serbian Present into the past is often called the 'historical' or 'narrative' present. When the Present

tense denotes a relative past action, syntactically it behaves in the same way as the indicative present: imperfective present may denote both referential and non-referential situations, while perfective present can denote only non-referential situations (cf. Piper et al. 2005: 347-349 on referentiality; and the same, page 365, on relative present).

Klajn (2005: 121) writes that in a dependent clause, since in Serbian there is no such thing as the sequence of tenses, the Present tense can denote a past action which is simultaneous to the past action in the main clause (relative present). This is not possible in English, where the structural surface backshift is necessary to render the sentence grammatical:

(19) a) This was not the first time my employer *had raised* such a question. (4) (past perfect)
b) *This was not the first time my employer *has raised* such a question. (present perfect)

In Serbian, on the other hand, the surface structure of the sentence may or may not involve the backshift of tense, so that both following sentences are grammatical, with almost exactly the same meaning:

(19) c) Ovo nije bio prvi put da mi novi poslodavac *postavlja* ovakvo pitanje. (10) (present)
d) Ovo nije bio prvi put da mi *je* novi poslodavac *postavio* ovakvo pitanje. (*perfekat*)

The fact that the Serbian Present can be used to denote the past as well as the future without switching the temporal situation to a modal one is one of the reasons why Milka Ivić (1958: 140-141) excludes the present from the category of tense. She adds, however, that the timelessness of the present form does not mean that this verbal category has exclusive aspectual value in Serbo-Croatian, where the morphologicalization of verbal aspect is so characteristic, but that the present form, as a finite verb form which is not temporally marked, carries within itself the dynamicity of the action, which is why its role outside of the present time-section is to vividly evoke an event as if it were happening before our very eyes.

There are only four examples of Aorist and one example of the Imperfect as translations of English Past Perfect in the entire corpus, but they still merit a few words in order to complete the picture of the Serbian tense system, and the story of the relation between temporality and aspectuality.

Piper et al. (2005: 424) write that Aorist has two syntactic functions in contemporary Serbian: denoting actions which have been completed immediately before the moment of speech (aorist of immediate past), and actions that have been completed long before this moment (aorist of distanced past). This is what differentiates it from *perfekat*, which denotes a past action without giving any information about the amount of time that has passed between its occurrence and the moment of speech. The second important characteristic of aorist when compared

to *perfekat* is that aorist always denotes an action that was experienced by the speaker, or at least presents the action in such a way.

Ivić (1958) considers the dynamicity of an action (D-moment) as the most important characteristic of Aorist. The dynamicity of an action is experienced as a reality when the action is right before our eyes (the Present), when the action has just been completed and is still fresh in our mind (the Aorist of immediate past), or when the speaker travels in his mind into the experienced event in such a way that he describes it as if it had happened a moment ago (the Aorist of distanced past) (cf. Ivić 1958: 143). Aorist can, therefore, be said to express the *way* in which the speaker views a past event: it still has a live dynamics in his mind:

(20) a) Sedeo sam dole u svojoj odaji i proveravao spiskove namirnica kad spolja *začuh* zvuke automobilskog motora. (94)
b) I had been down in my pantry working through the supplies sheets, when I *had heard* somewhere above my head the unmistakable sounds of motor cars pulling up in the courtyard. (85)

Since Aorist evokes the immediate experience of the past, the freshest impression of the completion of an action, this moment of completion is the main reason why Ivić thinks Aorist is most often formed from perfective verbs (Ivić 1958: 143). Aorist of imperfective verbs is not only rare in contemporary Serbian, but unusual as well. It denotes an action that lasted for some time in the past – Stevanović (1974: 633) gives the following example: *Argatovah tri godine dana*. In contrast, the Imperfect never denotes an action that is restricted to the period of time in question, but an action which was ongoing at that time (Stevanović 1974: 636).

According to Ivić (1958: 144), the Imperfect serves to evoke from the past something that was once a present (a retrospectively evoked present). Every present implies a live dynamics of the action, an ongoing process. The evoked present in this sense takes on all the characteristics of the real present. This is reflected in the characteristic morphology of the Imperfect – the obligatory imperfective aspect of the verbs used to form this tense; the same aspect which is obligatory for the Present tense when it denotes the real present. The Imperfect, therefore, can be said to evoke a process from the past in all its (then current) relevance, which is why it is not impossible to find it as a translational equivalent of the English Past Perfect. Here is the only example from the corpus:

(21) a) I *had* almost *reached* the kitchen doorway when I heard the furious sounds of her footsteps coming back towards me again. (80)
b) *Bejah* već tako reći kod kuhinjskih vrata, kad iza leđa začuh bat besnih koraka kako se vraćaju. (88)

3.3. Other Translations

The other translations of Past Perfect in the corpus are more unusual because they do not include a finite verb form, but rather two non-finite verb forms: a past verbal adverb (*glagolski prilog prošli*) and a passive deverbal adjective (*glagolski pridev trpni*), as well as a deverbal noun.

Verbal adverbs in Serbian are non-finite verb forms that have developed from past participles. There are two forms: the present and the past verbal adverb. They are not marked for person, number or gender; they cannot constitute a sentence on their own (on the surface level), but are used as modification to a finite predicate; and they are bound to this main predicate in that they have the same agent, which is expressed in the sentence by the subject in nominative case. The present verbal adverb is formed exclusively from imperfective verbs, while the past verbal adverb, with rare exceptions, is formed from perfective verbs (cf. Piper et al. 2005: 463).

The main function of the past verbal adverb is to denote an action that happened before the action expressed by the sentential predicate. In the corpus, there is one example of the past verbal adverb used to translate the Past Perfect:

(22) a) One afternoon, evidently, this butler *had entered* the dining room to make sure all was well for dinner, when he noticed a tiger languishing beneath the dining table. (36)

b) I tako je jednog popodneva dotični batler, *ušavši* u trpezariju da proveri je li sve spremno za večeru, ispod dugačkog trpezarijskog stola ugledao tigra. (42)

The action expressed by Past Perfect is clearly anterior to the action expressed by Simple Past (*he had entered* < *he noticed*), and this is retained in the Serbian translation (*ušavši* < *ugledao je*).

Verbal adverbs are also termed clausal condensators (v. Piper et al. 2005: 551-553), and as such they can establish both subordinate and coordinate syntactic relationships with the main predicate. In the example (22b), the past verbal adverb could be paraphrased by a subordinate temporal clause introduced by *kada* (when) or *nakon što* (after), with the subordinate predicate in *perfekat*: "Kada/Nakon što je ušao u trpezariju, ugledao je tigra."

The process of transforming verbal structures into nominal is called nominalization (see Piper et al. 2005: 554-557 on nominalization processes). A deverbal noun in all its various cases certainly represents the highest degree of nominalizing a verbal expression, but there also occur deadjectival nouns and deverbal adjectives which can likewise be transformed back into finite predicates of subordinate or coordinate clauses, depending on their meaning, position, and functional-semantic relationship with the main predicate. The example which concerns us is the following:

(23) a) Finally, I came up with a plan which, while perhaps not exactly as Mr Farraday *had requested*, was the best, I felt sure, that was humanly possible. (8)
b) Napokon sam sačinio plan koji možda nije u potpunosti odgovarao *zahtevima* gospodina Faradeja, ali koji je po mom uverenju bio jedini ostvariv u granicama ljudskih moći. (14)

A deverbal noun – *zahtev* (request) – was used as a clausal condensator to translate a finite predicate. Our example is a nominalized relative object clause, which can be seen if we transform it back into a finite predicate:

(24) Plan nije u potpunosti odgovarao *onome* [*što je gospodin Faradej zahtevao*].

The passive deverbal adjective can also appear as a clausal condensator, just like a verbal adverb or a deverbal noun, with the ability to form subordinate and coordinate relationships with the main finite predicate. Serbian deverbal adjectives (*glagolski pridevi*) are non-finite verb forms which normally cannot occur on their own but only as a part of a complex verb form. The passive deverbal adjective is found in passive constructions, for example passive *perfekat*: "Ona *je nagrađena* vrednom nagradom." These verb forms, just like real adjectives, are marked for number and gender, but they are not marked for person and tense. Here is the example from the corpus of the passive deverbal adjective used to translate the English Past Perfect:

(25) a) [...]when they *had wearied* of hurling insults at my father's back, the two gentlemen began to discuss their host[...] (38)
b) Dva dotična gospodina, već *zamorena* dobacivanjem uvreda svom vozaču, počeše da pričaju o svom domaćinu[...] (45)

Temporally speaking, the passive deverbal adjective *zamorena* retains the meaning of anteriority towards the main predicate *počeše*, just as the English Past Perfect *had wearied* is anterior to the verb in Past Simple *began*. The transformation of the passive deverbal adjective would include a relative clause with the verb in passive pluperfect, which is not very common in Serbian:

(25) c) Dva dotična gospodina, koja *su* već *bila zamorena* dobacivanjem uvreda svom vozaču, počeše da pričaju o svom domaćinu[...]

Using just the passive deverbal adjective in order to condense this structure is not only grammatically acceptable, but stylistically quite frequent, especially in functional styles that prefer shorter, more synthetic and more economical means of linguistic expression.

4. REFERENCES

Comrie, B. (1976). *Aspect*. Cambridge: Cambridge University Press.

Gajišin, V. (2008). *Temporal and Aspectual Characteristics of English Past Perfect and its Serbian Equivalents*. (MS). Novi Sad: Odsek za anglistiku Filozofskog fakulteta.

Huddleston, R. and Pullum, G. K. (2002). *The Cambridge Grammar of the English Language*. Cambridge: Cambridge University Press.

Ishiguro, K. (1989). *The Remains of the Day*. London-Boston: Faber and Faber Limited.

Išiguro, K. (1992). *Ostaci dana*. (translated into Serbian by Gordana Velmar-Janković). Beograd: BIGZ.

Ivić, M. (1958). Sistem ličnih glagolskih oblika za obeležavanje vremena u srpskohrvatskom jeziku. *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu* 3, 139-149.

Ivić, M. (1980). O značenju srpskohrvatskog pluskvamperfekta. *Zbornik za filologiju i lingvistiku* XXIII/1, Novi Sad, 93-100.

Jespersen, O. (1924). *The Philosophy of Grammar*. London: George Allen and Unwin.

Klajn, I. (2005). *Gramatika srpskog jezika*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

Mutavdžić, P. (1997). Davnoprošlo vreme (pluskvamperfekat) u nemačkom, srpskom i italijanskom jeziku. *Srpski jezik* 1-2 (II), Beograd, 335-345.

Piper, P. et al. (2005). *Sintaksa savremenoga srpskog jezika. Prosta rečenica.* Matica srpska, Beograd: Institut za srpski jezik SANU, Beogradska knjiga.

Quirk, R. et al. (1985). *A Comprehensive Grammar of the English Language*. London and New York: Longman.

Reichenbach, H. (1947). *Elements of Symbolic Logic*. New York: Free Press.

Riđanović, M. (1976). *A Synchronic Study of Verbal Aspect in English and Serbo-Croatian*. Cambridge, Mass: Slavica.

Stevanović, M. (1974). *Savremeni srpskohrvatski jezik II. Sintaksa.* Beograd: Naučna knjiga.

VESNA GAJIŠIN

Univerzitet u Novom Sadu

TEMPORALNE İ ASPEKTUALNE KARAKTERİSTİKE ENGLESKOG PERFEKTA PROŠLOG İ NJEGOVİH SRPSKİH EKVİVALENATA

Rezime

Ovaj rad proučava temporalne i aspektualne karakteristike engleskog perfekta prošlog, a zatim pokušava da utvrdi kako se ove karakteristike realizuju u srpskom jeziku, upoređivanjem engleskog perfekta prošlog sa njegovim srpskim prevodnim ekvivalentima. Teoretska osnova rada uključuje postojeću literaturu i moderna shvatanja vezana za kategorije glagolskog vremena i aspekta. Analizirani korpus uzet je iz romana *The Remains of the Day* Kazua Išigura, i njegovog srpskog prevoda *Ostaci dana*. Analiza engleskog dela korpusa pokazala je da oblik engleskog perfekta prošlog može izražavati i temporalne i aspektualne karakteristike. Analiza srpskog dela korpusa pokazala je da su najfrekventniji prevodni ekvivalenti perfekta prošlog – perfekat i pluskvamperfekat. Ostali ekvivalenti uključuju: prezent, aorist, imperfekat, kao i deverbativnu imenicu, glagolski prilog prošli, i glagolski pridev trpni. Pritom, utvrđeno je da glagolski vid igra veoma važnu ulogu u prevođenju različitih značenja engleskog perfekta prošlog.

UDK811.133.1'366.582.2:811.163.41'366.582.2
ID 185893644

НАДА ГРАОВАЦ, МИНХЕН

О ВРЕДНОСТИМА ФРАНЦУСКОГ ИМПЕРФЕКТА ИНДИКАТИВА УЗ ПОГОДБЕНИ ВЕЗНИК *SI* И ЊИХОВИМ СРПСКИМ ЕКВИВАЛЕНТИМА

Сажетак: У раду су приказане вредности имперфекта индикатива (*imparfait de l'indicatif*) уз везник *si* унутар француског хипотетичког система. За различите употребе наводе се српски еквиваленти. Имперфектом индикатива се, уз општи погодбени везник, могу исказати иреалан, потенцијалан и реалан услов. Иреалан услов може да се односи на тренутак говора, али и на будућност, као и на шири временски опсег, који поред садашњости обухвата и будућност или/и прошлост. Реалан услов може да буде антериоран у односу на тренутак говора, али то може да буде и радња постериорна у односу на неку тачку у прошлости или симултана са њом. Различите вредности имперфекта индикатива остварују се употребом одређеног глаголског облика у управној реченици, прилошким одредбама за време и другим средствима. У српском језику аналогни глаголски облици су презент, потенцијал, перфекат и футур II. Српски еквиваленти везника *si* су *да*, *кад*(*а*) и *ако* (*уколико*).
Кључне речи: француски имперфекат индикатива, везник *si*, погодбене/хипотетичке/кондиционалне реченице, синтакса, француски језик, српски језик

1. УВОД

Француска хипотеза може да се односи на временски сегмент садашњости, будућности и прошлости. Могуће је изразити иреалне, потенцијалне и реалне радње (стања, збивања). Такође се исказује разлика између хипотетичког система који је синтаксички подређен глаголу у садашњем или у будућем времену и хипотетичког система који је у синтаксичкој зависности од неког глаголског облика у прошлом времену. Будући да је унутар француског хипотетичког система везник *si* једини у употреби и да га, сходно томе, карактерише само опште погодбено значење, веома битну улогу у преношењу наведених значења имају глаголи. Како је број глаголских облика ограничен, њихова једнозначност често није могућа. Тако, примера ради, везник *si* и *présent de l'indicatif* могу да искажу реалан услов унутар временског сегмента садашњости, али и у оквиру будућности (облик футура је у старофранцуском језику могао да се употреби у протази, али се та употреба изгубила), а *plus-que parfait de l'indicatif* у погодбеној реченици може да искаже иреалне прошле радње, као и реалне прошле радње уколико је референтна тачка за целу хипотезу смештена у прошлост.

У овом раду приказане су различите вредности француског имперфекта индикатива (*imparfait de l'indicatif*) у погодбеној реченици унутар хипотетичког система.

У граматикама су, сасвим оправдано, највише места добиле две најфреквентније употребе имперфекта индикатива. То су исказивање ирealног услова у садашњости уз ирealну последицу која такође припада временском сегменту садашњости, као и изражавање потенцијалних радњи. Међутим, *imparfait de l'indicatif*, употребљен уз погодбени везник *si*, поред тога што може да искаже ирealне и потенцијалне радње (ирealне радње се не своде само на поменути случај), може да искаже и реалне радње. При томе реалне радње могу бити антериорне у односу на тренутак говора, а могу бити и постериорне у односу на референтну тачку у прошлости или симултане са њом.

Та различита значења хипотезе француски имперфекат индикатива може да пренесе у комбинацији са одговарајућим глаголским обликом у управној реченици. Веома често је неопходно и додатно прецизирање прилошким одредбама за време и другим средствима. У циљу приказивања тих разноврсних могућности које постоје приликом постављања хипотезе у раду су наведени и глаголски облици које је могуће употребити у управној реченици када се у погодбеној реченици налази *imparfait de l'indicatif*.

У српском језику хипотеза такође може да се односи на сва три временска сегмента, као што је могуће и изразити ирealне, потенцијалне и реалне радње. Међутим, у српском језику је ирелевантно да ли је референтна тачка за хипотезу у садашњости/будућности или у прошлости. Поред тога, у употреби није само један погодбени везник, већ су на располагању *да*, *кад(а)*, *ако* (и *уколико*, као синоним за *ако*). Будући са да се између француског и српског језика на нивоу хипотезе испољавају и сличности и разлике, у раду се за сваку употребу француског имперфекта индикатива уз везник *si* дају еквиваленти у српском језику.

2. ВЕЗНИК *SI* И *IMPARFAIT DE L'INDICATIF*: ИРЕАЛАН УСЛОВ

Ирealан услов који исказују везник *si* и *imparfait de l'indicatif* може се односити на ужи временски период симултан са тренутком говора, може бити смештен у будућност, а период на који се односи услов може истовремено обухватати сегмент садашњости и будућности односно прошлости, као и сва три временска сегмента. Значење ирealног услова које имају *si* и *imparfait de l'indicatif* у српском језику преносе везник *да* и презент несвршеног глаголског вида, као и везник *кад(а)* и потенцијал.

Ирealна последица може припадати сегменту садашњости (ужи период – симултаност са тренутком говора и шири период), будућности или прошлости. У француском језику се за ирealну последицу у садашњости и у

будућности употребљава *conditionnel présent*, а за ирεалну последицу у прошлости најчешће је у употреби *conditionnel passé*.

Ирεална последица у садашњости, будућности и прошлости у српском језику исказује се потенцијалом.

2.1. Ирεалан услов у садашњости – ужи период симултан са тренутком говора

2.1.1. Ирεална последица у садашњости

Примери[1]:
Je chanterais avec vous **si** je n'avais pas mal à la gorge.
И он би плесао **да** није толико уморан.

2.1.2. Ирεална последица у будућности

Примери:
Si j'avais à la maison maintenant tout ce dont j'ai besoin, je ne sortirais pas de chez moi demain.
Да већ сада имам ту књигу, сутра не бих ишао у библиотеку.

2.2. Ирεалан услов - шири опсег (садашњост, будућност или/и прошлост)

2.2.1. Ирεална последица у садашњости

Примери:
S'il était plus raisonnable, il ne travaillerait plus dans cette entreprise.
Да је он жив, имао би ко да брине о радњи, о пословима.

2.2.2. Ирεална последица у будућности

Примери:
Si ce musée était ouvert le lundi, nous irions à cette exposition lundi prochain.
Да пошта ради недељом, послао бих тај пакет још сутра.

2.2.3. Ирεална последица у прошлости

Када се ирεалан услов односи не само на садашњост, већ и на прошлост, хипотезом може да се искаже и ирεална последица унутар сегмента прошлости.
Пример:
De plus, je pense que **si** cela était vrai, on en aurait entendu parler car les médias sont assez friands de ce genre d'informations!

[1] Примери који се наводе у раду преузети су из књижевних текстова и новинских чланака, са интернет-сајтова и из говорног језика.

За ирεалну последицу у прошлости у књижевном француском језику могуће је употребити *subjonctif plus-que-parfait*:
Si Bertinhus vivait doucement, paisiblement avec sa maîtresse, croyez-vous qu'on en eût fait ni bons ni mauvais contes?

У српском језику се и за ирεалну последицу у прошлости у начелу употребљава потенцијал:
Да он није син нашег великог глумца, ова вест се не би ни појавила у медијима!

Изузетак представља глагол *моћи*, који се употребљава у перфекту:
Да зна да кува, могао им је јуче припремити нешто топло.

2.3. Ирεалан услов у будућности

С обзиром на то да је будућност постериорна у односу на тренутак говора, о ирεалности радњи унутар тог временског сегмента не може се говорити на исти начин као о ирεалности у оквиру садашњости. Ипак, сасвим је могуће имати очекивања у вези са могућностима реализовања будућих радњи, на којима је онда могуће и поставити хипотезу.

2.3.1. Ирεална последица у будућности

Када су француским имперфектом индикатива исказане радње за које се очекује да неће моћи или да ће моћи да се реализују у будућности, ирεална последица може да буде смештена у будућност. Тада су те две радње симултане.
Примери:
Je sortirais bien avec vous demain **si** j'étais libre.
Ишао бих сутра с вама у биоскоп да нисам у то време заузет.

2.3.2. Ирεална последица у садашњости

Уколико је нека будућа радња очекивана, планирана, онда услов који подразумева нереализовање те радње може да доведе до ирεалне последице која припада временском сегменту садашњости[2]. На тај начин последица временски претходи услову. То је могуће с обзиром да су наша очекивања у вези са будућим радњама симултана са тренутком говора, а управо та очекивања и узрокују одређене радње у истом временском сегменту - у садашњости. Дакле, сама радња исказана погодбеном реченицом смештена је у будућност, али наша очекивања, као и радња изражена управном реченицом припадају садашњости.
Примери:
Si je n'avais pas toutes ces obligations demain, je ne serais pas aussi nerveux maintenant.
Морам да кренем. ***Да*** ми сутра авион не лети рано, не бих журио.

[2] Ако се очекује изостанак реализације неке радње, онда се неочекивано реализовање те радње може поставити као ирεалан услов.

2.3.3. Иреална последица у прошлости

Ако се нека будућа радња доживљава као извесна, онда услов који подразумева одсуство реализовања те радње може да доведе до иреалне последице која је смештена у прошлост[3]. У овом случају иреална последица не само да временски претходи услову, него је антериорна и у односу на тренутак говора. То је могуће с обзиром на то да је постојање свести о извесности реализовања неке будуће радње везано за прошлост, а управо та свест и доводи до последице, која је смештена у исти временски сегмент, у прошлост.

Примери:

- Qu'est-ce que tu as fait dimanche dernier?
- J'ai étudié. J'ai un examen demain. Mais **si** je n'avais pas cet examen demain, j'aurais passé tout le week-end à regarder les Jeux olympiques à la télé.

Да ми сутра авион лети рано, одавно бих отишао да спавам.

3. ВЕЗНИК *SI* И *IMPARFAIT DE L'INDICATIF*: ПОТЕНЦИЈАЛАН УСЛОВ

Потенцијалан услов односи се на будућност. У управној реченици се употребљава *conditionnel présent*.

Пример:

Vous me perdriez, monsieur, **si** je disais la vérité!

У аналогном српском примеру у употреби су везници *кад(а)* и *ако* (*уколико*). Облик потенцијала се користи и у погодбеној и у управној реченици:

Јер **када** би Кркљуш стварно наишао са том непознатом женом, решен да га пронађе, или **ако** би наишла каква потера, а она једном мора наићи, немогуће је да му живот прође без ње, без још једног рата – брзо би се склоњеност мансарде показала као клопка.

Могућа је и употреба везника *да* уз презент свршеног вида:

Па и сад **да** га убијете, народ би се овеселио и рекао би: алал им вјера!

4. ВЕЗНИК *SI* И *IMPARFAIT DE L'INDICATIF*: РЕАЛАН УСЛОВ У ПРОШЛОСТИ

Глагол управне реченице, уколико је исказан, употребљава се у облику који би имао и да је самосталан. [4]

---

[3] Видети претходну фусноту.

[4] Везник *si* и *imparfait de l'indicatif* у зависној реченици, употребљени уз *imparfait de l'indicatif* у управној реченици, изражају погодбено значење сједињено са временским значењем итеративности:

S'il lui demandait : « Qu'as-tu ? » elle répondait : « Rien. »

За исто значење у српском језику се користе везник *ако* (*уколико*) и потенцијал или перфекат:

Примери:
Passe encore **si** l'on usait de ce procédé, fort légitime d'ailleurs, pour un simple croquis, mais le plus souvent, on s'en tient là.
Aucune boîte US ne proposera à H. P. de tels émoluments pour profiter de ses "immenses" talents, **si** ce dernier était payé plus raisonnablement en France.

У српском примеру са аналогном погодбеном реченицом користе се везник *ако* (*уколико*) и перфекат. Глагол управне реченице је и у српском језику у слободној употреби.
Пример:
Ако то заиста није био дозив, било је онда привиђање дозива.

5. ВЕЗНИК *SI* И *IMPARFAIT DE L'INDICATIF*: РЕАЛАН УСЛОВ ПОСТЕРИОРАН У ОДНОСУ НА НЕКУ ТАЧКУ У ПРОШЛОСТИ ИЛИ СИМУЛТАН СА ЊОМ

Реална последица може бити постериорна у односу на референтну тачку или симултана са њом. У управној реченици се најчешће употребљава *futur dans le passé* или *imparfait de l'indicatif*. Међутим, у управној реченици користе се *subjonctif* или *infinitif* уколико то захтева шира структура.
а) За реалну последицу употребљава се *futur dans le passé*.[5]
Пример:
J'étais persuadé qu'il ne le regretterait pas **s'**il décidait d'y aller.
б) За реалну последицу употребљава се *imparfait de l'indicatif*.

Пример:
Il répondit que nous pouvions crever de faim **si** cela nous plaisait.
в) За реалну последицу употребљава се *subjonctif*.

Пример:

Ако би, занет маршовањем, услед слабог вида налетео на угао клупе или запео за постоље катедре, најпре би се забезекнуо.

А моја је нада остајала већма неокрњена **ако** се нисам сретао са Жилбертом.

Ако би случајно ухватио поглед њених уских, косих очију, чинило му се да га је опрљио недоречен пламтећи позив.

[5] Овај случај изражавања реалне хипотезе је у погледу глаголских облика употребљених у погодбеној и у управној реченици изједначен са хипотезом којом се исказују потенцијалне радње, као и са ирealном хипотезом (када је ирealна последица смештена у садашњост или у будућност), у којима се услов исказује имперфектом индикатива, а последицу изражава *conditionnel présent* (*futur du passé* и *conditionnel présent* се у формалном погледу не разлукују). До формалне идентичности употребљених глаголских облика долази и када су хипотеза са потенцијалним радњама и ирealна хипотеза везане за неку тачку у ппрошлости.

Dès le début de notre amour, Marthe m'avait donné une clef de son appartement, afin que je n'eusse pas à l'attendre dans le jardin, **si**, par hasard, elle était en ville.
г) За реалну последицу употребљава се *infinitif*.

У неким случајевима уместо инфинитива није могуће употребити глагол у личном глаголском облику. У другим пак случајевима инфинитив алтернира са допунском реченицом. Алтернирање инфинитива са допунском реченицом могуће је уз оне глаголе који те две врсте допуне дозвољавају и ван хипотичког система.
Примери:
Couché sur son banc, derrière son frère, craignant d'être interrogé à son tour **si** celui-ci ne savait pas répondre, se pencha vers Blam, lui demandant des yeux de lui communiquer la réponse.
La vérité, je la dirai, car j'ai promis de la dire, **si** la justice, régulièrement saisie, ne la faisait pas, pleine et entière.

Треба приметити да последица може бити исказана инфинитивом само унутар хипотезе са реалним условом, док ирелана последица мора бити исказана личним глаголским облицима - као што је већ речено, то морају бити *conditionnel présent*, *conditionnel passé* или *subjonctif plus-que-parfait*.

За српски језик је ирелевантно да ли се референтна тачка за реалну хипотезу, налази у садашњости/будућности или пак у прошлости. У оба случаја су у погодбеној реченици у употреби везник *ако* (*уколико*) и презент или футур II, док се у управној реченици употребљавају футур или презент.
Примери:
Нису имали вере у себе, сматрали су да ће пропасти **ако** се одвоје од својих персијских тепиха и кристалних лустера.
Знао је да може да има проблема *ако* буде наставио са старим навикама.
Замолио ме је да га пробудим *ако* не чује сат.

6. ЗАКЉУЧАК

Француски имперфекат индикатива употребљен уз погодбени везник *si* има за еквиваленте у српском језику четири глаголска облика - презент (несвршених и свршених глагола), потенцијал, перфекат и футур II, који се, у зависности од случаја, употребљавају уз везнике *да*, *кад*(*а*) или *ако* (*уколико*).

За сва значења ирелног услова (услов се односи на тренутак говора, на будућност или на шири временски опсег) која могу да искажу везник *si* и имперфекат индикатива, у српском језику користи се презент несвршених глагола уз везник *да* или потенцијал уз *кад*(*а*). За потенцијалне радње у српском језику је у употреби потенцијал уз везнике *кад*(*а*) или *ако* (*уколико*), или се пак користи презент свршених глагола уз везник *да*. Када се француским

имперфектом индикатива исказује реалан услов који припада прошлости, аналогну употребу има перфекат уз везник *ако* (*уколико*). Када је реалан услов постериоран у односу на неку тачку у прошлости или симултан са њом српски еквиваленти су презент или футур II уз везник *ако* (*уколико*).

7. ЛИТЕРАТУРА

Béchade Hervé-D. (1993). *Syntaxe du français moderne et contemporain*. Paris: Presse universitaires de France.

Chevalier Jean-Claude, Blanche-Benveniste Claire, Arrivé Michel, Peytard Jean (1991). *Grammaire du français contemporain*. Paris: Larousse.

Deloffre Frédéric (1979). *La phrase française*. Paris: Société d'édition d'enseignement supérieur (SEDES).

Grevisse Maurice (1993). *Le bon usage – grammaire française*. Paris: Duculot.

Гудурић Снежана (2007). Модалне вредности презента и имперфекта у француском језику: њихова употреба у протазама на si и еквиваленти у српском. *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду*, XXXII. Нови Сад: Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду, 365-376.

Станојчић Живојин, Поповић Љубомир (2002), *Граматика српскога језика*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.

Стевановић Михаило (1986). *Савремени српскохрватски језик II*. Београд: Научна књига.

NADA GRAOVAC, MUNICH

VALEURS DE L'IMPARFAIT DE L'INDICATIF FRANÇAIS EMPLOYE AVEC LE *SI* HYPOTHETIQUE. LEURS EQUIVALENTS SERBES.

Résumé

L'objectif de ce travail était d'analyser les valeurs de l'imparfait de l'indicatif français employé dans la proposition conditionnelle introduite par *si*, ainsi que de donner les équivalents serbes pour chacun de ces emplois. La conjonction *si* et l'imparfait de l'indicatif peuvent exprimer une condition irréelle, potentielle ou réelle. Une condition irréelle peut se rapporter au moment de la parole, à l'avenir, ainsi qu'à une période plus large, incluant le présent, le futur ou/et le passé. Une condition réelle peut être antérieure au moment de la parole. Elle peut être aussi postérieure ou simultanée par rapport à un repère appartenant au passé. Vu le nombre d'emplois possibles de l'imparfait de l'indicatif faisant partie du système hypothétique français, ce temps verbal ne prend une valeur concrète qu'au moyen de la forme verbale employée dans la proposition principale, à l'aide de compléments circonstanciels de temps ou grâce au contexte. Contrairement au français, le serbe dispose de plusieurs conjonctions capables d'introduire une proposition conditionnelle. C'est pourquoi les équivalents serbes de la conjonction *si* et de l'imparfait de l'indicatif sont, selon les cas, la combinaison d'une conjonction particulière et d'une forme verbale. Pour les conditions irréelles on emploie *da* et le *prezent* ou *kad*(*a*) et le *potencijal*. Pour les conditions potentielles on utilise en principe *kad(a)* ou *ako* (*ukoliko*) et le *potencijal*. Toutes les conditions réelles sont marquées par la conjonction *ako* (*ukoliko*). Les conditions réelles passées s'expriment par le *perfekat*. Pour les conditions réelles postérieures à un fait du passé on utilise le *prezent* ou le *futur II*, pour les conditions réelles simultanées par rapport à un repère appartenant au passé on emploie le *prezent*.

UDK811.163.41'366.582:811.133.1'366.582
ID 185893900

MARINA SUDAR

Univerzitet u Novom Sadu

LE PARFAIT IMPERFECTIF : LE PASSE COMPOSE OU L'IMPARFAIT ?

Abrégé : Dans ce travail, nous allons comparer le parfait des verbes imperfectifs serbes et ses correspondants en français, l'imparfait et le passé composé. Le plus souvent, le parfait imperfectif serbe correspond à l'imparfait et dans ce cas, le procès est vu comme inaccompli et inachevé. Mais, lorsque le parfait imperfectif est employé avec les adverbiaux de durée, il trouve souvent comme correspondant le passé composé. Puisque ce type d'adverbiaux limite la durée, le procès est vu comme accompli. Néanmoins, ce procès accompli ne peut pas être achevé parce que dans ce cas, il correspond au parfait perfectif serbe. Dans plusieurs exemples, l'imparfait et le passé composé sont interchangeables. Nous allons analyser ce type d'exemples à l'aide de point de référence qui joue un rôle important dans le système français.
Keywords : aspect, passé composé, imparfait, parfait, in/accompli, in/achevé, perfectif, imperfectif, point de référence

1. LE PARFAIT IMPERFECTIF : LE PASSE COMPOSE OU L'IMPARFAIT ?

Dans ce travail, notre objectif est de traiter le problème concernant le parfait des verbes imperfectifs serbes, surtout lorsqu'il est employé avec des adverbes et des locutions temporels et sa traduction en français. Plus précisément, ce qui nous intéresse le plus est le choix entre l'imparfait et le passé composé. Pour les locuteurs serbes, le choix entre ces deux temps verbaux est parfois très difficile. L'une des raisons principales est la différence qui existe entre les systèmes verbaux : le système français est basé sur un système de temps verbaux simples / composés, tandis que le serbe fonctionne sur l'opposition aspectuelle. En serbe, il n'y a que sept formes verbales et ce nombre est encore plus réduit dans la langue parlée contemporaine. L'aspect est devenu une propriété sémantique et morphologique du verbe et c'est pourquoi il influence le système temporel, comme dans les autres langues slaves.

En français, par contre, il y a seize formes verbales qui servent à exprimer différents rapports de temps, c'est-à-dire l'antériorité, la simultanéité et la postériorité. Mais, en même temps, ces formes verbales servent à designer les procès accomplis ou inaccomplis. Pour Confais (1990) c'est 'l'aspect grammatical'. Autrement dit, en choisissant une forme verbale, le locuteur français choisit entre la représentation accomplie et la représentation inaccomplie du procès (Confais, 1990 : 148). C'est une des différences principales entre le serbe et le français : le verbe

français peut former toutes les formes verbales tandis que le verbe serbe ne le peut pas.

Le choix entre le passé composé et l'imparfait est difficile aussi à cause de la règle générale, souvent acceptée par les locuteurs serbes, que les verbes imperfectifs serbes correspondent aux formes simples en français (c'est-à-dire le présent ou l'imparfait), tandis que les verbes perfectifs trouvent comme correspondants les formes composées (telles que le passé composé ou le plus-que-parfait), et vice versa. Il faut dire néanmoins que souvent, ce parallélisme entre les verbes serbes aspectuellement marqués et les temps verbaux en français est réel. Pendant notre recherche, nous avons remarqué en effet que le parfait imperfectif est le plus souvent traduit à l'aide d'imparfait. Néanmoins les contre exemples sont nombreux.

Tous les exemples que nous allons analyser sont repris de deux livres écrits en serbe[1] et leur traduction en français. Nous nous concentrerons surtout sur les exemples en français, parce qu'en serbe il n'y a qu'une seule forme temporelle, le parfait, tandis qu'en français nous sommes obligés de choisir entre deux formes. C'est pourquoi nous examinerons surtout les différents types d'expressions temporelles qui nous servent d'indices dans notre recherche. Nous nous servirons généralement de l'analyse des adverbes en français proposée par Vet (1980). Plus précisément, nous allons analyser l'emploi du passé composé et l'imparfait lorsqu'ils sont employés avec les adverbiaux de durée. Nous allons consacrer aussi une partie de ce travail au point de référence qui joue un rôle très important dans le système verbal français.

2. LE PARFAIT IMPERFECTIF ET L'IMPARFAIT

Le parfait imperfectif en serbe ressemble dans un certain sens à l'imparfait français. Les deux temps expriment un procès dont le début et la fin ne sont pas pris en considération (Vet 1980) c'est-à-dire un procès qui est en cours de développement. Pendant notre recherche, même si les exemples sont choisis au hasard, on rencontre tous les emplois typiques de l'imparfait (c'est-à-dire les emplois qui sont proposés dans les grammaires et qui sont, de cette manière, les plus familiers aux locuteurs non francophones). Même si cela n'est pas le vrai sujet de notre travail, notons que le plus souvent, le parfait et l'imparfait expriment soit la simultanéité avec un autre procès ou un moment du passé et dans ce cas ils sont employés avec une subordonné temporelle ou avec un adverbe de temps (exemple (1)), soit l'habitude et la répétition dans le passé et ils sont le plus souvent accompagnés d'un adverbe de fréquence ou d'itération (exemple (2)).

(1) Dok **su hodali** po kući i dvorištu, **držala sam** te u naručju. (*Mamac*, page 69)

[1] Albahari, D. (2005) : *Mamac* et Velmar-Janković, S. (2006) : *Lagum*

'Pendant qu'**ils allaient et venaient** dans la maison et dans la cour, **je** te **portais** dans mes bras.' (*L'appât*, page 59)

(2) Sve češće **smo ostajali** sami, pogotovo uveče, ali majka **je odbijala** moje poziva da produžimo sa snimanjem. (*Lagum*, page 17)
'De plus en plus souvent **nous nous trouvions** seuls, surtout le soir, mais ma mère **refusait** mes invitations à continuer notre enregistrement.' (*Dans le noir*, page 17)

Dans ce type d'exemples, nous ne connaissons ni le début ni la fin du procès. Autrement dit, le procès est inachevé et inaccompli, et le parfait est traduit par l'imparfait.

3. LES ADVERBIAUX DE DUREE

Selon notre recherche, le plus souvent, le parfait imperfectif correspond au passé composé lorsqu'il est employé avec les adverbiaux qui expriment la durée. En serbe ce type de circonstances temporelles est exprimé à l'aide des syntagmes nominaux, tandis qu'en français on emploie des « adverbes de durée proprement dits » (Vet 1980), tels que *pendant* + expression de durée, *durant* + expression de durée, *une année et demi*, *toute ma vie*, *plus de vingt minutes*, etc. Prenons quelques exemples :

(3) Samo godinu i po dana **ste se zabavljali**, kao profesor, pa sve napustili. (*Lagum*, page 117)
Une année et demie que **vous vous êtes divertie** à faire le professeur, puis vous avez tout abandonné. (*Dans le noir*, page 107)

(4) U toku ove četiri decenije **taložili su se** u materiji sećanja i *sad* je ta materija postala providna a obrisi događaja što plutaju po njoj sasvim izoštreni. (*Lagum*, page 236)
'Pendant ces quatre décennies, les souvenirs **se sont décantés** de la matière réunie par la mémoire; *à présent*, cette mémoire est devenue transparente et les contours des événements qui y voguent sont parfaitement tranchés.' (*Dans le noir*, page 208)

Il faut mentionner un autre type d'adverbe de ce groupe qui limite la durée du procès. C'est la construction qui est en serbe formée à l'aide de préposition *do*, et en français à l'aide d'adverbe 'jusqu'à'. C'est un adverbe à fonction mixte qui exprime la durée du procès en indiquant son point final (Vet, 1980 : 135). Nous avons rencontré trois exemples qui contiennent cet adverbe, et chaque fois le parfait imperfectif est traduit à l'aide de passé composé. Autrement dit, nous n'avons trouvé aucun exemple avec l'imparfait.

(5) Sve do kraja te trake, sasvim sam siguran, **vodili smo** razgovor o tome šta je

razumevanje, (…). (*Mamac,* page 128-129)
'Jusqu'au bout de cette bande, j'en suis tout à fait certain, **nous avons parlé** de ce que la compréhension veut dire, (…).' (*L'appât,* page 105)

C'est la première et la plus évidente différence entre le parfait imperfectif et l'imparfait : les verbes serbes imperfectifs sont compatibles avec des expressions de durée, alors que l'imparfait, qui est dans certaines théories analysé comme le temps doté de l'aspect imperfectif, ne l'est pas. Selon Vet (1980), ces adverbes ne se combinent pas avec l'imparfait « justement parce qu'ils limitent la durée de l'intervalle de la situation » (1980 : 128), ce qui est en conflit avec son aspect imperfectif. Lorsque l'imparfait est combiné avec un adverbe de durée, il reprend la lecture itérative :

(6) Godinama **je** majka **išla** za nama po kući, **sakupljala** razbacane stvari i **slagala** ih u ormane. (*Mamac,* page 25)
Pendant des années, **elle passait** derrière nous dans la maison pour ramasser nos affaires éparpillées et les ranger dans les armoires. (*L'appât*, page 25)

En serbe, dans les exemples (3) - (6), il n'y pas de différence à l'égard des temps employés : c'est toujours le parfait imperfectif. Mais revenons aux exemples qui contiennent le passé composé. Pour analyser ces exemples, il faut mentionner la différence entre les valeurs d'accompli et d'achevé. Rappelons qu'un procès est accompli « lorsque la transformation qu'il opère n'est pas complète, c'est-à-dire que le processus est interrompu avant 'd'atteindre son terme' » (Guentcheva 1991 : 57). Par contre, le procès est dit achevé dans le cas où « la transformation qu'il opère est complète et il n'est pas possible de la poursuivre plus loin : le processus a donc atteint tout naturellement son état final » (Guentcheva 1991 : 58). Si nous appliquons ces définitions dans notre analyse, nous trouvons un parallélisme entre le parfait imperfectif serbe et le passé composé exprimant un procès accompli d'un côté, et le parfait perfectif et le passé composé exprimant un procès achevé, d'un autre côté. Prenons les exemples simples souvent cités :

(7) a. **Čitao sam** knjigu dva sata (više od dva sata).
b. ***Pročitao sam** knjigu dva sata (više od dva sata).
J'ai lu le livre pendant deux heures (plus que deux heures).'

En analysant l'exemple (7a), dans lequel nous avons employé le verbe imperfectif, nous pouvons dire que nous avons lu un livre mais nous ne l'avons pas lu jusqu'à la fin. Tout ce que nous voulons dire c'est que le procès a duré deux heures, mais il n'a pas abouti à son terme final. Autrement dit, nous pouvons continuer à lire ce livre (la même analyse est applicable pour la phrase en français). En français, ce type de procès est vu comme accompli et il est exprimé à l'aide de passé composé combiné avec les adverbiaux de type *pendant* + expression de durée.

Par contre, lorsque le procès en serbe est perfectif, il a atteint sa fin, nous ne pouvons pas le continuer. Dans ce cas, nous sommes obligés d'employer une expression de durée qui est formée à l'aide de la préposition *za* ('pour'). On remarque le même changement en français, parce que le procès est maintenant considéré comme achevé (et accompli en même temps) et on emploie la locution adverbiale *en* + expression de durée.

(8) a. **Pročitao sam** knjigu za dva sata.
b. ***Čitao sam** knjigu za dva sata.
'J'ai lu le livre en deux heurs.'

On peut conclure pour l'instant que l'aspect imperfectif en serbe couvre deux types de procès :

- les procès qui sont en français vus comme inaccomplis (les procès itératifs y compris) et dans ce cas il est traduit par l'imparfait

- les procès qui sont considérés comme accomplis et inachevés, et dans ce cas il est traduit par le passé composé.

Par contre, la conclusion concernant les temps verbaux en français serait la suivante :

- Comme nous venons de le voir, l'imparfait correspond au parfait imperfectif lorsqu'il exprime un procès inaccompli et inachevé qui est en serbe vu comme imperfectif. Mais notons que dans certains emplois non standard, tel que l'imparfait narratif, l'imparfait couvre les procès qui sont en serbe considérés comme perfectifs (même si certains linguistes disent que dans ses emplois l'imparfait maintient également son aspect inaccompli). Dans ce cas, l'imparfait trouve le correspondant dans la forme du parfait perfectif.

- Le passé composé correspond au parfait imperfectif lorsque le procès exprimé est accompli et inachevé, en serbe vu comme imperfectif. Par contre, lorsque le passé composé exprime les procès qui sont accomplis et achevés, il couvre les procès qui sont en serbe vu comme perfectifs, et dans ce cas il correspond au parfait perfectif.

4. LE POINT DE REFERENCE

L'analyse que nous venons de proposer n'est pas toujours si simple car nous trouvons des exemples dans lesquels l'itérativité est exprimée à l'aide de temps différents. Prenons deux exemples de notre corpus :

(9) Godinama **sam se**, kasnije, **ispitivala** jesam li zaista osetila, mogla da osetim, iskidan ton unutarnjih odjeka u tom čoveku (…). (*Lagum*, page 24)
Plus tard, **je me suis demandé** pendant des années si j'avais senti, s'il se pouvait que j'eusse réellement senti se briser l'écho intérieur d'un homme (...) (*Dans le noir*, page 25)

(10) Godinama **je** majka **išla** za nama po kući, **sakupljala** razbacane stvari i **slagala** ih u ormane. (*Mamac*, page 25)
Pendant des années, **elle passait** derrière nous dans la maison pour ramasser nos affaires éparpillées et les ranger dans les armoires. (*L'appât*, page 25)

Ce type d'exemples cause de grandes difficultés aux locuteurs serbes, parce que les deux phrases en serbe sont semblables : on a employé la même expression de durée, dans la même position d'ailleurs, les verbes sont imperfectifs (en plus, les verbes *sakupljati*, 'ramasser', *slagati*, 'ranger' et *ispitivati se*, 'se demander', sont dérivés et de cette manière, dotés de l'aspect secondaire itératif). Pourtant, en français, on a recours à deux temps verbaux différents.

Pour expliquer la différence entre ces deux exemples, nous devons mentionner la différence que Vet (1980) fait entre « le monde actuel » et « le monde non actuel » (1980 : 36). Rappelons que le système temporel proposé par Vet est composé de deux sous-systèmes : le premier est formé autour du présent (r_x = s), l'autre autour de l'imparfait (r_x < s). Il ne s'agit pas de deux branches temporelles différentes (parce qu'il n'y a qu'un temps), mais ce qui distingue les deux sous-systèmes c'est la différence de point de vue. Autrement dit, si un intervalle est représenté de deux manières différentes, cela veut dire que « le point de référence à partir duquel on considère cet intervalle est différent » (1980 : 36).

Revenons à nos exemples. Lorsque le procès est traduit par le passé composé, le locuteur français le considère à partir du moment de la parole, et il le situe dans le monde actuel. Par contre, le procès est traduit à l'aide d'imparfait lorsque le locuteur le considère à partir d'un point de référence qui est antérieur au moment de la parole et qu'il le place dans le monde non actuel. Dans ce sens, il est intéressant de remarquer que dans l'exemple (9), le héros du roman parle de sa propre expérience, de sa propre vie (ce que nous pouvons considérer comme « le monde actuel »). Par contre, dans l'exemple (10), le héros parle de sa mère qui est morte et il situe les procès dans un monde qui n'est plus « actuel ».

Cette partie de notre analyse montre que lorsqu'on traduit du serbe en français il faut prendre en considération non seulement l'aspect verbal, mais la différence entre deux systèmes verbaux, aussi. Le point à partir duquel le procès est interprété en français joue un rôle décisif et impose le choix entre différentes formes verbales.

Prenons un autre exemple qui montre cette différence entre le serbe et le français :

(11) (**Verovala je** u njega naročito onda kad on **nije** nimalo **verovao** u sebe, opsednut strahovima.) Istovremeno **je**, uvažena dama, u svojoj vili na Senjaku **prikrivala** one opasne, kako se tada šaputalo, komuniste (...). **Krila je** mnoge od onih koji će, danas je to očigledno, (…), postati, najčešće, rukovodioci naših partizanskih odreda (...) (*Lagum*, page 65)
'(**Elle croyait** en lui, et surtout aux moments où Šumanović, en proie à ses peurs obsessionnelles, **ne croyait pas** en lui-même.) Dans le même temps, cette

dame respectée **cachait** dans sa villa de Senjak ces dangereux (le mot était alors chuchoté) communistes (...). Elle **a caché** (aujourd'hui, c'est de notorité publique) la plupart de ceux qui allaient, (…), prendre la tête de nos détachements de partisans (...).' (*Dans le noir*, page 61)

Il s'agit de deux phrases employées l'une à côté de l'autre. En serbe, la seule différence entre les deux phrases est le type d'imperfectivité : le verbe simple *kriti* ('cacher') est un verbe imperfectif simple et par définition duratif, tandis que l'autre verbe *prikrivati* ('cacher') est dérivé, imperfectif, mais doté aussi de l'aspect secondaire à valeur itérative. Pourtant, il est possible d'employer le même verbe dans les deux phrases (soit *kriti* soit *prikrivati*). Comme nous pouvons le voir, le traducteur français a employé deux temps différents : l'imparfait et le passé composé. Il est vrai que l'itérativité dans le passé est le plus souvent exprimé à l'aide d'imparfait en français, mais nous pensons que le point à partir duquel le procès est considéré joue aussi un rôle important. Notons qu'en français la suite d'imparfaits est coupée lorsque l'adverbe *aujourd'hui* intervient. Cet adverbe est en fait un indice qui nous montre que le locuteur français change de point de vue (il considère le procès à partir d'aujourd'hui, c'est-à-dire à partir du moment de la parole), et c'est pourquoi il emploie le passé composé. Cette différence de point de vue n'est pas importante en serbe.

Ici, nous voudrions mentionner un autre type d'adverbiaux qui est proche des adverbiaux de durée, mais dont l'analyse est un peu différente. Ce sont des locutions adverbiales du type *pendant la guerre* (Vet, 1980 : 117). Ce type d'adverbiaux est intéressant pour notre recherche parce qu'en serbe, ces adverbiaux sont compatibles avec tous les verbes. En effet, c'est la différence entre les adverbiaux du type *pendant deux heures* et du *type pendant la guerre* en serbe : le premier type n'est compatible qu'avec les verbes imperfectifs, tandis que l'autre peut accompagner soit les verbes perfectifs soit les verbes imperfectifs. En français, les adverbiaux comme *pendant + la guerre* sont compatibles avec tous les temps verbaux aussi.

Dans notre corpus, nous avons trouvé deux exemples dans lesquels le parfait perfectif est accompagné d'adverbiaux de ce type et chaque fois il est traduit à l'aide de passé composé :

(12) Hvala Bogu, taj deo mene **je** utihnuo nekako pred rat, a sasvim **iščezao** u vreme rata. (*Lagum*, page 86)
Dieu merci, cette partie de moi-même qui avait déjà commencé à s'apaiser peut avant la guerre **s'est** complètement **éteinte** pendant la guerre. (*Dans le noir*, page 81)

5. LES ADVERBES *TOUJOURS* ET *JAMAIS*

De nombreux exemples sont liés à l'emploi des adverbes *uvek*, 'toujours', et *nikad*, 'jamais'. Nous avons trouvé 16 exemples du passé composé accompagné par

toujours et 8 exemples avec *jamais*. Ces exemples sont d'autant plus intéressants que les adverbes de ce type sont compatibles avec l'imparfait, aussi.

Il faut dire qu'en serbe, l'adverbe *uvek*, 'toujours', est le plus souvent combiné avec le parfait des verbes imperfectifs. Lorsqu'il s'agit d'une habitude dans le passé qui est exprimé à l'aide de verbes perfectifs, le serbe emploie le conditionnel aussi. La ressemblance entre l'adverbe *uvek* et son correspondant en français *toujours* est le fait que tous les deux peuvent être combinés soit avec un procès continu, qui est valable pour tous les moments d'un intervalle, soit avec un procès qui n'est pas valable pour tout l'intervalle et qui peut être considéré comme fréquentatif[2]. Ce qui détermine la lecture de la phrase c'est le type de situation, c'est-à-dire le mode d'action. Dans notre corpus, l'adverbe *toujours* accompagne le plus souvent le passé composé lorsque les verbes employés expriment des situations non transitionnelles (les états et les activités) telles que *znati*, 'savoir', *voleti*, 'aimer', *činiti se*, 'sembler', *nedostajati*, 'manquer', *žaliti*, 'regretter', *misliti*, 'penser', etc. Autrement dit, le procès est le plus souvent considéré comme continu, comme dans l'exemple (13) :

(13) Uvek **sam žalio** što ne umem da pišem i pribeležim sve te priče koje su se svakodnevno odigravale. (*Mamac*, page 60)
'**J'ai** toujours **regretté** de ne pas savoir écrire et de ne pas noter tous ces petits faits quotidiens.' (*L'appât*, page 52)

Nous avons déjà mentionné que l'adverbe *toujours* peut accompagner l'imparfait aussi. Si l'on compare les exemples avec le passé composé et l'imparfait, on peut noter la préférence du passé composé pour le sujet à la première personne. Plus précisément, nous avons remarqué que le sujet de la phrase qui contient le passé composé et l'adverbe *toujours* est le plus souvent à la première personne, tandis que le sujet de l'imparfait est généralement à la troisième personne. Un autre fait intéressant est que l'imparfait apparaît lorsque le référent humain du sujet est mort. Nous trouvons cette différence entre les sujets très intéressante, parce que dans plusieurs exemples avec l'imparfait, le narrateur parle de personnages qui sont morts et de cette manière il parle d'une période du passé qui n'est plus « actuelle » (en termes de Vet 1980). Le plus souvent, ces phrases expriment une habitude dans le passé qui a qualifié la vie du personnage. Quant aux verbes employés, ce sont des activités comme *skakati*, 'bondir', *govoriti*, 'dire', *pojavljivati se*, 'apparaître', etc. (certains de ces verbes en serbe sont dotés d'aspect secondaire itératif). Avec le passé composé, par contre, le locuteur parle de sa vie, de sa propre expérience ou d'un autre personnage du roman qui est encore vivant. Si l'on utilise de nouveau la

[2] Vet (1980) dit que l'adverbe *toujours* est proche des adverbes de fréquence, tandis que les autres linguistes le considèrent comme l'adverbe qui exprime l'habitude ou la répétition (*cf.* Borillo 1986)

théorie de Vet, le locuteur considère le procès à partir du moment de la parole et le situe dans le monde qui est, pour lui, encore actuel[3] :

(14) « Moj prvi muž », rekla je, « uvek **je govorio** da se život meri prema tome koliko smo uradili za druge. » (*Mamac*, page 142)
« Mon premier mari, a-t-elle dit, **disait** toujours que la valeur d'une vie se mesure à ce que nous avons fait pour les autres. » (*L'appât*, page 115)

(15) Sve je sećanje, sve je pamćenje, iako **sam** uvek sebi **govorila** da je život samo ono što se odista živi. (*Mamac*, page 148)
'Tout est souvenir, tout est mémoire, même si **je me suis** toujours **dit** que la vie n'est que ce que l'on vit effectivement.' (*L'appât*, page 120)

En serbe, il n'y a pas de changement à l'égard des temps employés, parce que c'est toujours le parfait imperfectif. C'est le contexte qui peut suggérer si un procès (ou une habitude) est terminé dans le passé ou s'il était valable jusqu'au moment de la parole. En français, par contre, on peux choisir entre l'imparfait et le passé composé. Nous croyons que dans cet emploi, il s'agit du passé composé avec la valeur de « l'état d'expérience » (Desclés & Guentcheva 2003). Autrement dit, dans ces exemples, il y un lien entre les procès au passé composé et le moment de la parole, c'est-à-dire que « l'expérience » est encore valable au moment de la parole.

Pour l'adverbe *nikad*, 'jamais', l'analyse est pareille comme celle que nous avons proposée pour *uvek*, 'toujours'. Nous croyons que le choix en français entre le passé composé et l'imparfait dépend du point du vue choisi par le locuteur.

Avec *jamais*, le passé composé prend de nouveau la valeur d'« état résultant » (Desclés et Guentcheva, 2003). En d'autres termes, il s'agit d'habitudes ou d'états qui sont valables pour une période de temps qui se prolonge jusqu'au moment de la parole, mais à la forme négative. Les verbes que nous avons rencontrés dans cet emploi sont *pričati*, 'raconter', *mrzeti*, 'haïr', *podnositi*, 'souffrir', *koristiti*, 'utiliser', etc.

(16) I još nešto, o čemu ti nikad **nisam pričala**, jer nas dve i **nismo** baš mnogo **razgovarale**, jel' da. (*Lagum*, page 242)
'Quelque chose encore, que **je ne** t'**ai jamais raconté** car, des conversations, nous **n**'en **avons pas** vraiment **eu** toutes les deux, n'est-ce pas?' (*Dans le noir*, page 213

Il faut noter que l'adverbe *nikad*, 'jamais', est en serbe compatible avec des verbes perfectifs aussi. Nous avons sept exemples avec *nikad*, 'jamais' + parfait perfectif (et rappelons que nous n'avons trouvé aucun exemple avec *uvek*, 'toujours'

[3] Le remarque que nous faisons ici par rapport aux caractéristiques du sujet telles que [+vivant *vs*. –vivant], [1. personne *vs*. 3. personne] ne peut pas être considéré comme une règle générale, mais nous croyons que ce sont des indices qui peuvent aussi nous aider à mieux comprendre le choix entre deux différents points de vue.

+ parfait perfectif). En effet, dans presque tous nos exemples, il est possible de remplacer le verbe perfectif par un verbe imperfectif, mais ce changement entraîne certains changements de l'interprétation de la phrase. Prenons un exemple[4] :

(17) a. S druge strane, moja majka **nije** nikada **prišla** magnetofonu. (*Mamac*, page 13)
'Quant à ma mère, elle **n'a** jamais **touché** au magnétophone.' (*L'appât*, page 15)
b. S druge strane, moja majka **nije** nikad **prilazila** magnetofonu.

Dans l'exemple (18b), on a employé le verbe imperfectif *prilaziti*, 'approcher' et on peut dire que l'accent est mis sur l'itérativité du procès. L'explication est simple : le verbe *prilaziti* est un verbe imperfectif mais dérivé. Comme tous les autres verbes imperfectifs dérivés, il est doté de l'aspect itératif. Il faut dire néanmoins que l'information transmise par les deux phrases, (18a) et (18b), est pareille mais ce qui les diffère c'est la manière dont on représente le procès. Dans l'exemple (18a) on constate seulement que la mère n'a jamais touché au magnétophone. Dans l'exemple (18b) on dit la même chose mais en considérant le procès comme une habitude dans le passé : on pourrait dire qu'elle n'avait pas l'habitude de toucher au magnétophone.

Nous croyons que la différence entre les deux phrases ressemble dans une certaine mesure au choix que le français peut faire entre le passé composé et l'imparfait. Si nous voulons interpréter plus librement la phrase (18a), nous pourrions dire que 'pendant toute sa vie, ma mère n'a jamais touché au magnétophone, pas une seule fois'. En effet, dans cette phrase, on insiste sur le fait que ce procès n'a jamais eu lieu. Pour la phrase (18b), on considère le procès comme itératif. Donc, le procès n'a jamais eu lieu non plus, mais on l'interprète d'une manière différente.

6. CONCLUSION

Dans ce travail nous avons fait la comparaison entre le parfait imperfectif et ses correspondants en français, le passé composé et l'imparfait. Dans tous les exemples que nous avons analysés, les verbes sont accompagnés par adverbiaux de durée.

Notre analyse nous permet de conclure en premier lieu que le parfait imperfectif correspond le plus souvent à l'imparfait lorsqu'il exprime un procès qui est vu en français comme inaccompli et inachevé.

Puis, le parfait imperfectif est traduit à l'aide du passé composé quand il exprime un procès qui est considéré comme accompli et inachevé. Ce parallélisme entre les deux temps est surtout évident avec les adverbes de durée qui indiquent les bornes initiale et finale du procès. Pourtant, on ne peut pas dire que c'est une règle

générale car, comme nous l'avons vu, l'imparfait peut aussi être accompagné par ce type d'adverbes. Dans ce cas, le procès est vu comme itératif.

Ensuite, nous avons montré que le choix entre le passé composé et l'imparfait est surtout influencé par le point de référence choisi par le locuteur. En d'autres termes, lorsque le procès est considéré à partir du moment de la parole, le procès est exprimé à l'aide de passé composé. Si le procès est interprété à partir du point de référence qui est lui-même antérieur au moment de la parole, le procès est exprimé à l'aide d'imparfait. Le fait que la plupart des adverbiaux analysés peuvent accompagner soit le passé composé soit l'imparfait confirme que le point de référence joue en français un rôle décisif. Dans l'analyse de ce type d'exemples, le recours aux valeurs aspectuelles ne suffit pas pour expliquer l'emploi des deux temps, et c'est pourquoi on doit prendre en considération un autre indice présent dans le contexte. Parfois, ce sont des adverbiaux temporels (tels que *aujourd'hui* ou *maintenant*, par exemple), mais le plus souvent c'est la situation ou le contexte entier qui nous indiquent pour quelles raisons le locuteur choisit le passé composé ou l'imparfait.

Enfin, on peut dire que nous n'avons traité qu'une des difficultés souvent rencontrées dans la langue parlée. Notre analyse montre que le problème concernant l'aspect verbal dans les deux langues est très complexe. Il nous semble que la recherche comparative dans ce domaine est très importante parce que elle peut donner des explications qui facilitent l'enseignement du français aux locuteurs slaves.

7. RÉFÉRENCES

Belić, A.(1958) : *O jezičkoj prirodi i jezičkom razvitku: Lingvistička ispitivanja*, volume I, Nolit, Beograd

Benveniste, E. (1966) : « Les relations de temps dans le verbe français » in *Problèmes de linguistique générale, 1* , Gallimard, 235-250

Borillo, A. (1986) : « La quantification temporelle : durée et itérativité en français » in *Cahiers de grammaire 11*, 117-156

Confais, J.-P. (1990) : *Temps, mode, aspect*, Presses Universitaires du Mirail, Toulouse

Desclés, J.-P. & Guentcheva, Z. (2003) : « Comment déterminer les significations du passé composé par une exploration contextuelle ? » in *Langue française 138*, 48-61

Guentcheva, Z. (1991) : « L'opposition perfectif/imperfectif et la notion d'achèvement » in *Le discours aspectualisé*, sous la dir. Fontanille, J., Pulim/Benjamins, 49-65

Guillaume, G. (1929) : *Temps et verbe, Théorie des aspects, des modes et des temps,* Champion, Paris

Stevanović, M. (1974) : *Savremeni srpskohrvatski jezik II, Sintaksa*, Naučna knjiga, Beograd

Točanac, D. (1994) : « O prenošenju imperfektivnih i perfektivnih značenja glagola srpskog jezika u francuski sintaksički sistem » in *Godišnjak filozofskog fakulteta u Novom Sadu*, Knjiga XXIII, Novi Sad, 217-228

Vendler, Z. (1967) : « Verbs and time » in *Linguistisc in Philosophy*, Cornell University Press, Ithaca, New York

Vet, Co (1980) : *Temps, aspect et adverbes de temps en français contemporain. Essai de sémantique formelle,* Genève, Droz

Vlahović, P. (1996) : « O pristupu gramatičkim odnosima aspekta i vremena u francuskom i srpskom jeziku » in *Kontrastivna jezička istraživanja*, Zbornik radova, Novi Sad, 152-157

Les oeuvres litteraires

Albahari, D. (1999) : *L'appât*, traduit du serbe par Gojko Lukić et Gabriel Iaculli, Gallimard

Albahari, D. (2005) : *Mamac*, Stubovi kulture, Beograd

Velmar-Janković, S. (1997) : *Dans le noir*, traduit du serbo-croate par Alain Cappon, Phébus, Paris

Velmar-Janković, S. (2006) : *Lagum*, Stubovi kulture, Beograd

MARINA SUDAR

Université de Novi Sad

IMPERFEKTIVNI PERFEKAT NA SRPSKOM: *PASSÉ COMPOSÉ* ILI IMPERFEKAT NA FRANCUSKOM?

Rezime

U ovom radu, uporedićemo perfekat imperfektivnih glagola srpskog jezika sa njegovim ekvivalentima u francuskom, *passé composé*-om i imperfektom. Imperfektivni perfekat najčešće odgovara imperfektu i u tom slučaju proces vidimo kao *inaccompli* / *inachevé*. Ali, kada je imperfektivni perfekat upotrebljen sa adverbima za trajanje, često pronalazi ekvivalent u *passé composé*-u. Pošto ovaj tip adverba ograničava trajanje, smatramo da je proces *accompli*. Međutim, takav proces ne može istovremeno da bude i *achevé* jer, u tom slučaju, on odgovara srpskom perfektivnom perfektu. Imperfekat je, takođe, kompatibilan sa adverbima za trajanje, ali u toj upotrebi on izražava iterativnost. U nekoliko primera možemo da upotrebimo i imperfekat i *passé composé*. Ovaj tip primera analizirali smo uz pomoć referencijalne tačke koja igra bitnu ulogu u francuskom vremenskom sistemu.

UDK811.111'367.625:811.163.41'367.625
ID 185894156

JELENA JERKOVIĆ

University of Novi Sad

THE ENGLISH MODAL VERB COULD AND ITS SERBIAN EQUIVALENTS

Abstract: The paper presents a research which points to the circumstances under which the modal verb *could* in English is used to denote present, past or it is the result of using a tense shift (indirect speech) as well as how it is translated into Serbian in these cases. The analysis of the examples will be presented regarding the three groups of meaning, the first one being present/future/general statements (33 examples), the second one being past (85 examples) and the last one being indirect speech (8 examples). The examples are taken from the first 13 chapters of the novel *About a boy* by Nick Hornby and its Serbian translation by Ana Grbić. The research has shown that the modal verb *could* is much more often used to denote past meaning rather than present and future and that its modal meanings in Serbian are conveyed by either grammatical means or lexical items.
Keywords: could, modal verbs, modal meanings, Serbian equivalents

1. INTRODUCTION

Although the notion of the verb is usually defined as a part of speech which has inflections for tense, person and number, which functions as a predicate and denotes an activity or state, modal verbs do not fit into this definition. They are not inflected, either for person or for number. That's why the use of modals is 'one of the most problematic areas of English grammar' (Quirk *et al*., 1991:220). Apart from being difficult to make clear distinctions between different meanings of modals, they are very frequently used, especially in spoken language. These are some of the reasons why English modals are an extremely interesting field of research. In addition, it could be interesting to see how modal meanings are expressed in Serbian since there is a difference in the ways modality is conveyed in Serbian and English.

1.1. The English modal verb can / could

As it is widely accepted in grammer books, four of the modal auxiliaries in English have (morphologically) present and past tense forms (WILL/WOULD, SHALL/SHOULD, CAN/COULD and MAY/MIGHT). But these forms are not regularly used to mark time relations; it is not the function of past tense forms to indicate past time. Although the verb COULD is almost inseparable of its

counterpart CAN, the emphasis in this paper will be put on the meanings of COULD.

Although different authors (Palmer 1987, Graver 1994, Quirk & Greenbaum 1985, Huddleston & Pullum, 2002) mention different meanings of this modal verb, they certainly agree on the four basic ones. These are **ability (dynamic modality), permission (deontic modality), possibility (epistemic modality)** and **characteristic behaviour**, while the meanings that are less often found in grammar books are **willingness**, **expressing surprise** / **annoyance,** usually called secondary uses.

1.2. Serbian modal verbs – expected equivalents

There are two ways of expressing modality in Serbian. One of them is the use of modal verbs (*moći, smeti, hteti, morati, želeti*...) and the other is the use of semantically similar lexemes (*moguće, nužno, zabranjeno*...) (Piper, et al. 2005:587-600).

According to Piper et al, (2005: 587-600), there are several types of modality: **real/unreal modality** refers to the presentation of proposition in a sentence as real or unreal. The content expressed by such modal means can be presented in a situation which the speaker sees as a real or unreal *(Jovan (ni) je slušao predavanje, Jovan (ne) sluša predavanje, Jovan (ne) će slušati predavanje),* or as something potentially possible, hypothetical, conditional etc. **Deontic modality**, as a type of real/unreal modality, is used in sentences that are determined as necessary or obligatory. The most usual modal verbs used for deontic modality are *trebati, morati* or *smeti.* **Subjective modality** refers to meanings of qualifications that the speaker gives to his sentence, such as probability, uncertanty, usefulness. **Epistemic modality** presents the speaker's judgement or knowledge about the truth of the statement. In the Serbian language, different modal words and expressions are used for this function. For instance, *bez sumnje, svakako, sigurno, naravno, verovatno, možda, teško da (je)... :*

Apart from the mentioned types of modality in the Serbian language, Piper et al. (2005: 641-645) also mention some other not so often used types, such as *optative modality, imperceptive, meta-linguistic, axiological and expressive modality.*

2. REASEARCH

The aim of the research was to find the circumstances under which the modal verb COULD in English is used to denote present, past or it is the result of using a tense shift (indirect speech) as well as how it is translated into Serbian in these cases. The reserch has been performed on the basis of the novel *About a Boy* by Nick Hornby and its Serbian translation *Sve o dečaku* (translated by Ana Grbić). The analysis of the examples will be presented regarding the three mentioned groups, the first one being present/future/general statements (33 examples – 26.2%), the second one being past (85 examples – 67.5%) and the last one being

indirect speech (8 examples – 6.35%). The total number of examples is 126, taken from the first 13 chapters of the novel.

It is vital to say that the translation into Serbian contains mistakes usually concerning the tense of the verb in Serbian. Furthermore, one should not neglect the fact that because of the encountered mistakes, the Serbian sentences can be considered not fully authoritative.

2.1. Could – Present/future meaning and general statements

In order to present the meanings and Serbian equivalents more clearly, the paper provides the table for each group of examples; the first one is dealing with present/future meaning and general statements of the verb *could.*

Table 1. Present/future/general statements of *could*

MEANING	NUMBER OF EXAMPLES	FORM OF THE LEXICAL VERB WHICHFOLLOWS (Simple/Progressive)	SERBIAN EQUIVALENTS
FUTURE POSSIBILITY	14	Simple	Potencijal 6 Prezent 4 Futur I 2 Perfekat 2
GENERAL STATEMENTS	8	Simple	Prezent 3 Potencijal 2 da + prezent 2 Infinitiv 1
PRESENT ABILITY	5	Simple	Prezent 3 Potencijal 1 da + prezent 1
HYPOTHETICAL PRESENT	3	Simple	Prezent 2 Potencijal 1
TENTATIVE USE	2	Simple	Potencijal 2
PERMISSION	1	Simple	Prezent 1

As it can be seen in the Table 1, *Potencijal* and *Prezent* are the verb forms most often used to translate verb phrases with *could* into Serbian, regardless of the meaning they convey. The form of the lexical verb which follows the verb *could* is in all examples expressed by a simple infinitive.

The verb *could*, with the meaning of **future possibilty** is most often used for present/future reference – the largest number of examples. The following sentences are the examples of future possibilty translated with *Potencijal* and P*rezent* in Serbian:

1. *a) This class could go either way. (16)*
   b) Ovaj čas bi mogao da se razvija u raznim pravcima. (18)

2. *a) ''Maybe I could, you know build on the other day.'' (74)*
   b) ''Mogao bih, znaš, da počnem od toga.'' (68)

The use of *Potencijal* in the translation of this meaning is probably the most appropriate one, since the meaning implies an action that could possibly happen in the future and the speaker is only making a suggestion.

Similarly, the use of *Prezent* in Serbian sentences is also quite usual and it implies the same meaning. The only difference could be the notion of more informal, closer relationship between the speakers when the *Prezent* is used:

3. *a) Or we could pick the pepperoni off. (2)*
   b) A možemo i da skinemo kobasice. (5)
4. *a) You could have a baby when you were thirty-eight. (78)*
   b) Možeš da imaš bebu sa trideset i osam godina. (73)

In some of the examples, *Futur I* has also been used in translation. Since the meaning is called future possibility, it is only logical to predict that the translator will use the future form of the verb in translation, although the uncertainty of the future action is not conveyed in such a way:

5. *a) How many times could Ned reasonably be whisked away by his mother, or maternal grandmother, or internationl terrorists? (45)*
   b) Koliko puta će Neda moći negde da odvede majka, ili baba, ili međunarodni teroristi, a da to bude u razumnim granicama? (43)
6. *a) What reasons could he give for not inviting Suzie round to his flat, where there were no toys or cots or nappies or bowls, where there was no second bedroom even? (45)*
   b) Iz kojih razloga neće moći da pozove Suzi u svoj stan, u kome nema ni igračaka, ni kolevki, ni pelena, ni činijica, nema čak ni dve spavaće sobe? (43)

What is unusal in Serbian sentences is the use of *Perfekat* in the translation of the same meaning – future possibility:

7. *a) Maybe he could really. . . do something with those two. (73)*
   b) Možda je mogao stvarno . . . nešto da postigne sa to dvoje. (68)
8. *a) He could take an avuncular interest in them, give their lives a bit of shape and gaity. (73)*
   b) Mogao je da se zainteresuje za njih možda, kao neki ujak, da da njihovim životima malo forme i veselja. (68)

The way these two sentences have been translated indicates that the translator interpreted it as an instance of past action. However, I classified it as as an instance of future possibility, as it is clear from the context that Will still could

do something with those two. Therefore, I believe that *'Možda **bi** stvarno mogao...'* and *'Mogao **bi** da se zainteresuje za njih...'* would be more appropriate in meaning to the original.

Could for **general statements** has *Prezent*, *Potencijal, Da + prezent* and *Infinitive* as its Serbian equivalents. This was quite predictable because of the meaning which refers to some general truths, although the verb *moći* is completely omitted in the transaltion with *Infinitive* (example 12) . Still, the original meaning has been conveyed:

9. *a) You couldn't get much cooler than sub-zero! (6)*
   b) Ne možeš biti više cool od ispod nule! (9)
10. *a) He couldn't say that the need for change burned within him terribly fiercely. (73)*
    b) Ne bi mogao da kaže da je potreba za promenom besnela u njemu. (67)
11. *a) Great sex, a lot of ego massage, temporary parenthood without tears and a guilt-free parting – what more could a man want? (24)*
    b) Odličan seks, mnogo ego-masaže, privremeno roditeljstvo bez suza i raskidi bez osećaja krivice – šta još muškarac da poželi? (25)
12. *a) And how could you explain that to anyone? (11)*
    b) Kako to objasniti? (14)

Verb phrases with *could* expressing **present ability** have been quite similarly translated. Again, *Prezent, Da + prezent* and *Potencijal* have been used:

13. *a) All you do is make my meals and I could do that. (41)*
    b) Samo mi praviš hranu, a to mogu i sam. (40)

An interesting example (15) is the one in which the verb *moći* is omitted, but actually implied within *Da + prezent* translation, as it is a kind of continuation of the previous sentence with the same meaning:

14. *a) I could do anything. (43)*
    b) Mogu da radim bilo šta. (41)
15. *a) I could sit in my room all day playing games. (43)*
    b) Da sedim ceo dan u mojoj sobi i igram igrice. (41)

Potencijal as a translation in this meaning provides a possibility to interprete the following sentence as future possibility rather than present ability, although the context and the original sentence tell us that it is his ability i.e. inability to help:

16. *a) 'Listen, do you think there's any way I could help with Marcus and Fiona?' (74)*
    b) 'Slušaj, da li misliš da bi mogao da pomognem sa Markusom i Fionom?' (68)

The following sentences are the examples of **hypothetical** *could*. In two of them, the translator used *Prezent* and in one of them *Potencijal*. In my opinion, *Potencijal* is probably more appropriate, because it more precisely implies the sense of hypothesis in Serbian.

17. *a) If single mothers really thought that all the men were bastards, then he could clean up. (20)*
    b) Ako samohrane majke stvarno misle da su svi muškarci svinje, onda može da se sredi. (22)
18. *a) He could go out with women who looked like Julie Christie forever.(20)*
    b) Mogao bi da se viđa sa ženama koje izgledaju kao Džuli Kristi zauvek.(22)

Hypothetical *could* need not express a genuine hypothesis; rather, it can be used to express politeness or **tentativeness**, such as in *Could he possibly…? Couldn't he try to…?* Those examples were translated by *Potencijal* and very often by the adverb *možda.* The sense of politeness is actually gained by the help of lexical means, not only by purely grammatical ones.

Finally, in only one example, could expresses **permission**. *Prezent* has been used to translate this sentence into Serbian:

19. *a) You couldn't force your way into someone else's, because then it wouldn't be a bubble any more. (62)*
    b) Ne možeš na silu da uđeš u tuđi, zato što to onda ne bi bio balon. (58)

So, the future possibility meaning of *could* is found in the largest number of examples in the corpus, while its other meanings – present ability, hypothetical present, tentative use and permission – appear in a considerably smaller number of examples. However, whichever meaning *could* expresses, its most common Serbian equivalents are *Potencijal* and *Prezent*, while *Futur I* and *Perfekat* appear in comparatively few examples. It is important to note that in some of the examples *could* cannot be adequately translated into Serbian by purely grammatical means (a form of *moći* is usually used), but with the help of lexical means – the adverb *možda* has been usually used. On the whole, the Serbian translation indicates that *could* is treated as expressing more than only grammatical meaning, at least in some of its uses.

2.2. Could – past meaning

When analysing examples denoting past, one must distinguish two subgroups under this heading. These are **could / couldn't + V** and **could have Ven**. In order to present and to analyse them more clearly, these two groups of examples will be treated separately in this paper.

Table 2. *Could / couldn't + Verb*

	MEANING	NUMBER OF EXAMPLES	SERBIAN EQUIVALENTS	
GENERAL	Verbs of perception / cognition	15	Perfekat Prezent	13 2
	Ability in the past	13	Perfekat Prezent	6 7
	Past possibility (Characteristic behaviour / Past repetition)	8	Perfekat Prezent Potencijal	4 2 2
	Permission in the past	1	Perfekat	1
SPECIFIC	Negated ability in the past	25	Perfekat Prezent	21 4
	Negated verbs of perception / cognition	9	Perfekat Prezent	8 1
	Ability in the past (exceptions to the rule)	4	Perfekat Prezent Potencijal	1 2 1
	Negated past possibility	1	Perfekat	1
In conditional clauses		4	Perfekat Da+prezent Prezent	2 1 1

As it could be seen from the Table 2, **verbs of perception and cognition** are quite often used with the modal *could* in English. In the majority of such examples, *Perfekat* was used in translations for both general and specific meaning:

20. *a) When Marcus and his mum argued, you could hear the important bits. (2)*
    b) Kada su se Markus i njegova mama svađali, mogao si lepo da čuješ važne momente. (6)
21. *a) He couldn't believe he was going to have to go back there the next morning, and the morning after that, and the morning after that, and . . . well, then it would be the weekend, but more or less every morning for the rest of his life, just about. (11)*
    b) Nije mogao da veruje da će morati da se vrati tamo sledećeg jutra, i jutra posle tog, i jutra posle tog, i . . . pa , onda je vikend, ali manje više svakog jutra do kraja života, skoro. (14)

Examples with verbs of perception and cognition obey the grammatical rule, according to which the meaning of *could hear* and *couldn't believe* is actually *heard* and *didin't believe*. Thus, the only logical Serbian equivalent for such examples is *Perfekat*, since the meaning of the English sentences clearly refers to past events.

As far as the **general ability in the past** is concerned, the research has shown that the appropriate Serbian equivalents are both *Prezent* and *Perfekat*:

22. *a) Some kids, he knew, got taught by their parents at home, but his mum couldn't do that because she went out to work. (11)*
b) Neku decu, to je znao, uče roditelji kod kuće, ali njegova mama to ne može zato što radi. (14)
23. *a) In fact, he had reached a stage where he wondered how his friends could juggle life and a job. (72)*
b) U stvari, došao je do faze u kojoj se pitao kako li njegovi prijatelji uklapaju život i posao. (66)

Since the meaning of these examples is general (referring to all time, rather than to a specific situation in the past), the translator transferred this meaning into Serbian by using *Prezent* in most of the examples. These two examples (22 and 23) are also the examples of the sequence of tenses in English. So, the other explanation for the use of *Prezent* in Serbian is the absence of the sequence of tenses in Serbian. On the other hand, it is interesting to note that in some of the examples, *could* has been translated by *Perfekat* or not translated at all. It seems that the translator in a way changed the original sentence by omitting the translation of the modal verb as well as the sense of modality in the Serbian sentences (example 23).

Apart from this, concerning the meaning of general ability in the past, a number of exceptions to the grammatical rule has been identified. Namely, there are four examples in which *could* has been used for specific past ability rather than general:

24. *a) It was like they'd been told to argue and just came out with anything they could think of. (2)*
b) Kao da im je rečeno da se svađaju, pa su krenuli s bilo čim što im padne na pamet. (6)
25. *a) But how could he carry it through? (45)*
b) Ali kako bi mogao da se provuče? (43)
26. *a)'' How could you do this?'' (58)*
b) ''Kako si mogla to da uradiš?'' (54)
27. *a) The main thing was that they were sat down and dry, and Will and his mother could begin to talk. (82)*
b) Najvažnija stvar je da su seli i da su na suvom, i da Vil i njegova mama mogu da počnu razgovor. (77)

A possible explanation for the first three exceptions may be a colloquial language of a dialogue in which the writer preferred the modal verb *could* instead of using *be able to* or *manage to,* considering it more appropriate for an everyday informal communication. As a result of informal language, the translation into Serbian is *Prezent* and *Potencijal* rather than *Perfekat*.

The fourth exception to the rule is the use of *could* as a result of sequence of tenses in English with the past reporting verb *was.* Otherwise, this example would be treated as an exception since its meaning is specific past ability. In this sentence, the translator appears to have changed the meaning of the original sentence by using *Prezent* to translate the sentence with past reference. Therefore, *Perfekat* might have been more appropriate, for it is an example of retelling in the past.

Could for **past possibility** (general and specific) / **past repetition** has been found in comperatively few examples in the corpus. Still, in the majority of the examples, the translator retained the sense of past reference both for past possibility and past repetition by using *Perfekat* in the translation:

28. *a) You didn't have to have a life of your own any more; you could just peek over the fence at other people's lives, as lived in newspapers and EastEnders and films and exquisitely sad jazz or though rap songs. (6)*
    b) Više nisi morao da imaš svoj život; mogao si da viriš preko ograde u tuđe živote koji se žive u novinama, i Ljudima iz Ist Enda, i filmovima, i izuzetno tužnim džez ili surovim rep pesmama. (10)
29. *a) He could stand browsing for ten minutes or so before they said anything, and even then they were gentle and jokey about it, not mean and anti-kid, like in so many of the shops. (38)*
    b) Mogao je da stoji tamo i prelistava deset minuta pre nego što bi mu nešto rekla, pa čak i tada su bili fini i šalili se, nisu bili zlobni i anti-dečije nastrojeni, kao u mnogim drugim radnjama. (37)

On the other hand, in fewer examples with the same meaning, the translator used *Prezent* and *Potencijal* because of the absence of the sequence of tenses in Serbian:

30. *a) You wouldn't believe that so much could change just because a relationship ended, but he wasn't bothered. (3)*
    b) Ne bi verovali koliko toga može da se promeni samo zato što se jedna veza okončala, ali njemu to nije smetalo. (7)
31. *a) He was in the process of wondering whether the British Gas Wildlife Photographer of the Year Exhibition could possibly be any duller than it sounded, when the telephone rang. (75)*
    b) Upravo je prolazio kroz proces iščuđavanja nad izložbom Fotografa godine u organizaciji Britanskog gasa, pitao se da li bi mogla biti dosadnija nego što zvuči, kada je zazvonio telefon. (70)

The following sentences are examples of *could* used in the **if-clauses**. Two of them are present real conditionals, but with the verb form in the past. Still, the modal verb *could* is translated by *Prezent,* thanks to its present meaning:

32. *a) If it wasn't boyfriends, though, he didn't know what it could be, apart from something bad. (3)*
b) Ali, ako nisu muškarci u pitanju, nije znao šta je, osim da je nešto loše. (6)
33. *a) If a complete stranger were to sit down next to you in a coffee shop and tell you quietly that he liked Pinky and Perky as an opening conversational gambit, you could only persume that you were about to be decapitated and hidden under the floorboards. (18)*
b) Ako bi potpuni stranac seo pored vas u kafić i tihim tonom vam saopštio da voli Pinkija i Perki da bi započeo razgovor, ne preostaje vam ništa drugo do da pomislite kako ćete uskoro biti obezglavljeni i sakriveni pod podne daske. (20)

The other two examples of conditional clauses are the examples of the second conditional, with past form, but with present meaning. In these examples the sense of present reference is conveyed in the translation:

34. *a) If you looked at the whole picture, the Ned thing and the car thing, Paula had behaved outrageously, he could see that, but it was still hard for him to summon up requisite anger. (45)*
b) Ako sagledaš celu sliku, ono sa Nedom i s kolima, Pola se ponašala jezivo, to mu je bilo jasno, ali još uvek mu je bilo teško da sakupi potrebni bes. (43)
35. *a) He already had a cast of three – Paula, Ned and his mother (who wasn't imaginary in quite the same way, having at least been alive once, although not, admittedly, recently) – and he could see that if he was going to carry this through, then there would soon be a cast of thousands. (45)*
b) Već je imao tri uloge – Pola, Ned i njegova majka (koja nije bila izmišljena na isti način, pošto je bar nekada postojala, ako ne nedavno) – i bilo mu je jasno da će ih uskoro, ako nastavi ovako, biti na hiljade. (43)

Table 3. *Could / couldn't + have + Ven*

MEANING	NUMBER OF EXAMPLES	SERBIAN EQUIVALENTS
Unrealised past possibility	3	Perfekat 2 Potencijal 1
3rd conditional clauses	2	Perfekat 1 Potencijal 1

Since the meaning of *could + perfect infinitive* generally denotes **unrealised past possibility**, the right Serbian equivalent would be *Perfekat*, which can indicate that something was possible, but did not happen. The translator obeyed this rule in the first two examples (36 and 37), while in the third one (38) *Potencijal* was used. A possible explanation for such translation could be the first part of the sentence, in which the verb is used in the present continuous tense. On the other

hand, the second part of the sentence refers to 1933 and it is quite clear that this action did not happen. Thus, a more appropriate translation would be *Perfekat*:

36. *a) 'People like him' was, he knew, something of a specialized grouping; in fact, there couldn't have been anyone like him sixty years ago, because sixty years ago no adult could have had a father who has made his money in quite the same way. (6)*
    b) 'Ljudi kao što je on', bili su, znao je to, pomalo specijalizovana grupa; zapravo, pre šezdeset godina nije mogao da postoji niko kao on, zato što pre šezdeset godina nijedna odrasla osoba nije mogla imati oca koji je zarađivao novac baš na isti način. (10)
37. *a) ''Oh, he could have done worse.'' (52)*
    b) '' O, mogao je i gore da prođe.'' (49)
38. *a) Right now he was listening to Nirvana and Snoop Doggy Dog , and you couldn't have found too much that sounded like them in 1933. (6)*
    b) Sada je slušao Nirvanu i Snoop Doggy Dogg, teško da bi našli nešto što zvuči slično u 1933. (10)

The other use of *could + perfect infinitive* is in **unreal conditional clauses**. Although there are only two examples (39 and 40) with this meaning in the corpus, they are not translated in the same way:

39. *a) He could have cancelled, he could have told him anything, but he was not prepared to suffer a moment's mild embarrassment if there was no immediate need to do so, and the two of them scrabbled around among the coat hangers for several minutes until Will mumbled something about the world being closed on Saturday afternoons. (46)*
    b) Mogao je da otkaže, ili da mu kaže bilo šta, ali nije bio spreman da podnese trenutni stid ako za to nema preke potrebe, pa su njih dvojica bauljali između vešalica nekoliko minuta dok Vil nije promrmljao da je Svet zatvoren subotom popodne. (44)
40. *a) Maybe if he had swallowed his pride and his hatred for children and the family and domesticity and monogamy and early nights, he could have saved himself an awful lot of trouble. (10)*
    b) Možda bi, da je uspeo da proguta svoj ponos i mržnju prema deci i porodici, i domaćoj atmosferi, i monogamiji i ranom leganju, sebi uštedeo mnogo nevolje. (13)

The first example is a classic example of unreal conditional clauses, in which the translator used *Perfekat* of the modal verb *moći*, in order to convey the meaning of unreality. What is specific about this example (39) is the second part of it - *... but he was not prepared to suffer a moment's mild embarrassment if there was no immediate need to do so...* – which is at the same time an example of the second conditional, with the present meaning. On the other hand, in the second example (40), the first part of the sentence is translated by *Perfekat*, while the second one is translated by

Potencijal with the omission of the verb *moći* in Serbian. The aforementioned two examples are actually two possible translations of the third conditional in Serbian, since both of them have a notion of unreal past event.

2.3. Could – indirect speech

Table 4. *Could – indirect speech*

MEANING	NUMBER OF EXAMPLES	SERBIAN EQUIVALENTS	
Indirect speech – sequence of tenses	7	Perfekat Prezent	4 3
Impilicit conditional	1	Prezent	1

A great majority of the examples of *could* for **indirect speech** are the reasult of the sequence of tenses in English. In some of the sentences in Serbian, the translator sticks to the English rule of the sequence of tenses by using *Perfekat*:

41. *a) He knew there was sometning, but he couldn't for the life of him remember what it was. (7)*
b) Znao je da ima nešto, ali za živu glavu nije mogao da se seti šta. (11)

In contrast, in some of the examples, it appears that the meaning of the whole sentence was the crucial factor in deciding on what tense to use in translation. In the following two examples, the translator used *Prezent* in Serbian because it is quite clear from the context of the whole sentence that it refers to all time, as a kind of general statement. It is jusified to use it in such cases, since there is no sequence of tenses in Serbian:

42. *a) He knew it was French for 'tough shit', but why couldn't she just say 'tough shit'? (42)*
b) Znao je da je to ''teško sranje'' na francuskom, ali zašto ne može jednostavno da kaže ''teško sranje''? (40)

Again, in the example 43, the translator used *Prezent* only for the translation of the verb *could*, although the rest of the sentence is translated by *Perfekat*:

43. *a) Afterwards he thought he could recall being nervous, too, but he must have made that up, because there wasn't anything to be nervous about. (57)*
b) Posle je mislio da može da se seti da je bio nervozan, mada, mora da je to izmislio, jer nije bilo razloga za nervozu. (53)

In this example, the meaning is specific rather than general, so I would not agree with the interpretation of the translator as the context undoubtedly shows

the sequence of events in the past, so there is no justification in the context to translate only this part of a sentence by using *Prezent*. *Perfekat* would probably be more appropriate. (*Posle je mislio da **je mogao** da se seti da je bio nervozan...).*

The only example of the **implicit conditional clause** is the example 44:

44. *a) It meant that it could now happen at any hour of the day without warning; there was no safe time. (25)*
b) To je značilo da sada može da počne bilo kad u toku dana bez najave; nije bilo bezbednog vremena. (26)

Although the verb form used in this sentence is in the past, its meaning is a hypothetical present, with the meaning ''... *at any hour...*''. Thus, *Prezent* used in translation clearly shows the sense of present meaning in Serbian.

3. CONCLUSION

First of all, the research has shown that generally speaking, the modal verb *could* is much more often used to denote past meaning rather than present or future meaning. The Table 5. more clearly presents the percentage of this use:

Table 5 – *Percentage of different meanings of could*

Could - **past meaning**	Could - **resent/future meaning**	Could - **indirect speech**
67.5%	26.2%	6.35%

Within the heading ''past meaning'', modal verb *could* is most often used for general past ability (44.7%), with verbs of perception / cognition (28.2%), to express characteristic behaviour or past repetition (20%) and in conditional clauses (7.1%).

When it is used with present or future meaning it accounts for 42.2% for future possibility, 24.2% for general statements, 15.1% for present ability, 9.1% for hypothetical present, 6.1% for tentative use and finally 3% for the meaning of permission.

Could is most often used in indirect speech because of the sequence of tenses (87.5%) and only 12.5% in sentences with the implicit conditional meaning.

Secondly, the research has shown that modal meanings expressed by the modal verb *could* are conveyed in Serbian by either grammatical means (the choice of the verb form) or by lexical items (the choice of the verb, adverb etc.). The modal *could* has turned out to be most commonly translated into Serbian by one or two verb forms (*Prezent* and *Perfekat* or *Prezent* and *Potencijal*), the rest of the verb forms appearing far less frequently.

Could with past meaning is most often translated by *Perfekat* (73.1%), *Prezent* (23.5%) or *Potencijal* (3.4%).

Could with present / future meaning is most often translated by *Prezent* (48.5%), *Potencijal* (36.4%), *Futur I* (9%) or *Perfekat* (6%).

Could used in indirect speech is equally often translated by *Prezent* (50%) and *Perfekat* (50%).

The following table might present the aforementioned figures more clearly:

Table 6. *Percentage of different translations of could*

MEANING	Could - **past meaning**	Could –**present / future meaning**	Could - **indirect speech**
SERBIAN TRANSLATION	Perfekat 73.1%	Prezent 48.5%	Prezent 50%
	Prezent 23.5%	Potencijal 36.4%	Perfekat 50%
	Potencijal 3.4%	Futur I 9%	
		Perfekat 6%	

The figures clearly point to the fact that the modal verb *could* is usually understood and used as the past tense of *can*, although many grammar books tend to emphasize the other meanings and uses of this modal.

Another thing this research has pointed to is that context is crucial for interpreting modal meanings. Since a single sentence containing a modal verb can often be interpreted in more than one way, it is essential that the reader / translator pay close attention to the context in order to grasp the meaning in full. So, the choice of the modal depends not only on the meaning to be conveyed, but also on the extra-linguistic factors.

4. REFERENCES

Binnick, R.I. (1991). *Time and the Verb*. New York/ Oxford: Oxford University Press.

Coates, J. (1983). *The Semantics of the Modal Auxiliaries*. Kent: Croom Helm Ltd.

Comrie, B. (1985). *Tense.* Cambridge: Cambridge University Press.

Graver, B.D. (1994). *Advanced English Practice*. Oxford: Oxford University Press.

Hornbi, N. (2001). *Sve o dečaku*. Beograd: Plavo slovo/Alnari book.

Hornby, N. (2002). *About a Boy*. London: Penguin Books Ltd.

Huddleston, R., Pullum G. K.(2002). *The Cambridge Grammar of the English Language.* Cambridge: Cambridge University Press.

Mrazović, P., Vukadinović Z. (1990). *Gramatika srpskohrvatskog jezika za strance.* Sremski Karlovci: Izdavačka knjižarnica Zorana Stanojevića/ Novi Sad: Dobra vest.

Palmer, F. R. (1979). *Modality and the English Modals.* London/ New York: Longman.

Palmer, F. R. (1987). *The English Verb*. London: Longman.

Piper, P., et al. (2005). *Sintaksa savremenoga srpskog jezika*. Beograd: Institut za srpski jezik SANU/ Beogradska knjiga/ Matica Srpska.

Quirk, R., Greenbaum S. (1985). *A University Grammar of English*. London: Longman.

Quirk, et al. (1991). *A Comprehensive Grammar of the English Language.* New York: Longman.

Stevanović, M. (1981). *Savremeni srpskohrvatski jezik*. Beograd: Naučna knjiga.

JELENA JERKOVIĆ

Univerzitet u Novom Sadu

ENGLESKI MODALNI GLAGOL *COULD* I NJEGOVI SRPSKI EKVIVALENTI

Rezime

Cilj obavljenog istraživanja bio je određivanje uslova pod kojima engleski modalni glagol *could* označava sadašnje ili prošlo vreme ili je korišćen kao rezultat slaganja vremena, kao i način na koji se modalni glagol *could* prevodi na srpski jezik u pomenutim slučajevima. Istraživanje je obavljeno na osnovu romana Nika Hornbija *About a Boy* i prevoda Ane Grbić na srpski jezik „Sve o dečaku". Analiza rezultata je predstavljena na osnovu tri grupe značenja, prva je sadašnje/buduće/opšte izjave (33 primera – 26,2%), druga je značenje prošlosti (85 primera – 67,5%) i treća je indirektan govor (8 primera – 6,35%). Ukupan broj analiziranih primera iznosi 126, koji su uzeti iz prvih 13 poglavlja romana. Istraživanje je pokazalo da se uopšteno govoreći, modalni glagol *could* mnogo češće koristi za označavanje prošlog vremena nego za sadašnje i buduće vreme. Zatim je ustanovljeno da su modalna značenja izražena modalnim glagolom *could* prevedena na srpski jezik ili gramatičkim sredstvima (izborom glagolskog oblika) ili leksičkim sredstvima (izborom glagola, priloga itd.). Pokazalo se da se modalni glagol *could* najčešće prevodi na srpski jezik prezentom i perfektom ili prezentom i potencijalom, svi ostali glagolski oblici se mnogo ređe pojavljuju. Pored ovoga se može zaključiti da kontekst predstavlja jedan od ključnih faktora za interpretaciju modalnih značenja.

UDK811.111'367.625:811.163.41'367.625
ID 185894668

BOJANA ŠOBOT

University of Novi Sad

ENGLISH PHRASAL VERBS WITH THE PARTICLES *OFF* AND *OUT* AND THEIR SERBIAN EQUIVALENTS

Abstract: Phrasal verbs belong to the most productive and most dynamic units in Modern English, as this already vast and diverse group is constantly expanding and changing. This simple, effortless and economical mechanism of word production in English, however, poses great challenges for linguists and translators, as phrasal verbs often represent not only semantically and syntactically but also stylistically complex forms. The aim of this paper is to examine Serbian translation equivalents of phrasal verbs with particles *off* and *out*. The research is based on the sentences containing phrasal verbs provided as examples in *Collins Cobuild Phrasal Verbs Dictionary*. The assumption was that the most frequent translation equivalents of phrasal verbs with the particles *off* and *out* in Serbian should be polymorphemic verbs, specifically prefixed verbs. The paper also focuses on the aspect of the translation equivalents and discusses their register in relation to the corresponding phrasal verbs.
Key words: phrasal verbs, polymorphemic verbs, translation equivalents, aspect, register

(1) PHRASAL VERBS IN ENGLISH

Establishing appropriate terminology for the linguistic phenomenon of phrasal verbs has always posed problems for linguists. Although the term 'phrasal verb' is the most common one today, not all the experts favour it. Bolinger (1971: 3) provides other terms for phrasal verbs, such as: two-verb word, discontinuous verb, compound verb, verb-particle construction, and verb-adverb compound. Other authors also refer to the issue of terminology; for example, Anastasijević (1968: 9-10) enumerates the whole range of terms finding each of them too limiting, ultimately opting for the phrase 'two-word verbs' (in this way, however, she excludes from her research all the verbs that consist of three parts). This author claims that the term 'phrasal verb'– although currently the most frequent in English – is not entirely suitable as it refers to idiomatic formations only, which is the feature not applicable to the whole group of these verbs.

Phrasal verbs are extremely common in present-day English. They are even regarded today as the most productive means of generating new verbs in English. Frequently, they are considered a purely modern age language feature, but English speaking population has been acquainted with them for a great number of centuries. Namely, although these verbal combinations experienced a real expansion in the 20th

century (indisputably with the same tendency in the 21st century), according to *Oxford English Dictionary* (1979), some of them originate even from the 9th or 10th century (Anastasijević 1968: 43). This author indicates the resemblance between English phrasal verbs and German verbs with separable prefixes, which in modern German (in certain tenses) behave in a similar manner as phrasal verbs. Also, it is proven here that the majority of the most frequent verbs constituting phrasal verbs, i.e. the most productive ones, have Teutonic origin (Anastasijević 1968: 30-31). Thus, diachronically speaking, it seems that the phenomenon of forming phrasal verbs was primarily a mechanism within the Teutonic vocabulary to be subsequently expanded – as a very productive mechanism – to other verbs in English.

One of the reasons for regarding phrasal verbs as a contemporary language peculiarity is that they are still considered to be rather colloquial. They are generally avoided in formal context where they tend to be replaced by their equivalents and synonyms, usually Latinate verbs; for instance, verbs *to postpone* and *to congregate* tend to be used instead of their more informal counterparts *to put off* and *to get together*, respectively (*Wikipedia*).

The structure of these verbs is very specific. The definition provided in *Longman Dictionary of Phrasal Verbs* (1990) states that phrasal verbs are idiomatic combinations of a verb and an adverb, or a verb and a preposition (or a verb with both adverb and preposition). The adverbs and prepositions in phrasal verbs are commonly referred to as particles in literature. Some sources also use the terms 'adverb-preposition' or 'adprep' instead of the previous one. A prominent feature of particles is that they tend not to behave in the same manner as other adverbs and prepositions in terms of semantics and syntax (Anastasijević 1968: 49). The term 'adverb' should also be clearly determined, as phrasal verbs cannot be composed of any type of adverb (thus, excluding the so-called 'pure' adverbs, such as 'skillfully', 'quickly'). The particles are never inflected, and all the alterations take place on the verb. The most common phrasal verbs are composed of the most frequent, and usually semantically quite empty verbs (Bolinger calls them 'low-content words'), such as *come, get, put, take* which acquire particular meaning(s) when modified by particles.

The complex structure of phrasal verbs implies specific syntactic behaviour. The syntactic behaviour is especially interesting for transitive verbs, as a particle can take different positions in relation to the object of a sentence (Anastasijević 1968: 72-86). There are three possibilities: (1) transitive phrasal verbs have a continuous word order, (2) transitive phrasal verbs have a discontinuous word order, and (3) transitive phrasal verbs can behave in the both above listed ways.

Anastasijević points out that continuous word order is typical primarily of passive, question forms, relative clauses, causatives, i.e. the structures where the object is – for the sake of the very structure – away from the verb. Phrasal verbs with figurative meaning tend to have continuous word order, as well:

(1) (a) I can't call off the ceremony now.

On the other hand, discontinuous word order is typical of sentences in which the object is a pronoun, primarily a personal pronoun, but also a possessive, reflective or reciprocal one:

(2) (a) I've had it for years; I just dug it out because it goes with this suit.

(b) In a short time the soldiers starved us out.

Nevertheless, this cannot be taken as a rule, as for the purposes of emphasis, it is possible to change the word order:

(a) She found it distasteful the way Clarissa sponged off them.

The third option is the most frequent. This possibility generally applies to the sentences with short nominal objects, and the word order a speaker / writer opts for is emphasis-based:

(3) (a) I made the cheque out for £1200.

The alternative word order 'I made out the cheque for £1200.' would be equally acceptable.

Bolinger (1971: 37) stresses this remarkable impact of phrasal verbs on English syntax: the mobility of a particle provides an atypical possibility to place a transitive verb (or at least some parts of it) at some other position than before its complement, i.e. the particle is placed after the object:

To move ahead with the issues regarding the composition of phrasal verbs – most of the base verbs, especially those highly frequent ones, are capable of combining with a great number of particles, making extensive quantity of phrasal verbs. Payne even claims that the group of phrasal verbs is practically a limitless group (Payne, www.rit.edu/~seawww/phrasalverbs/pvintroduction.html). In *Collins Cobuild Dictionary*, for example, over 3000 combinations of phrasal verbs, generating over 5500 different meanings, are constituted using only 38 verbs and 48 particles.

This fact leads us into the field of semantics, as it indicates that phrasal verbs can be (and usually are) polysemous[1]. A great number of examples in present-day English have both predictable and idiomatic meanings. Idiomatic means that the meanings cannot be anticipated i.e. are often not related to the meanings of individual words in these combinations. This phenomenon is called semantic opacity (Plag 2003:15). It is important to note that there are also phrasal verbs the meanings of which are straightforward and predictable, which means that they can be easily understood just by combining the meanings of two (possibly three) parts of the verb. This linguistic principle that enables interpretation of a lexeme just by combining the meanings of individual lexemes is called semantic compositionality, and such words and phrases are called self-explanatory (Prćić 1997: 72).

It seems that semantic features of particles are essential for the meaning of the verb as a whole. Generally speaking, the particles contain two features – one is the feature of motion-through-location, while the other is the feature denoting terminus

[1] Polysemy is the linguistic term which refers to the existence of multiple meanings of a single word or phrase (*Encarta Dictionary*). All these meanings are, as a rule, within the same dictionary entry. (Prćić 1997: 25)

or result (Bolinger 1971: 85). (This, however, excludes a number of subgroups and does not apply to the figurative extensions of meanings.) Regarding the latter feature, it appears that the only meaning some particles can indicate is finishing and the result achieved, for example, the particle *up* in the examples: 'the time is up' or 'he drank it up'.

This resultant condition which can be denoted by some particles within phrasal verbs introduces the notion of aspect, as result can sometimes imply perfectibility (Bolinger 1971: 96). Comrie (1998: 3) defines aspects as 'different ways of viewing the internal temporal constituency of a situation'. The author in his book elaborates the differences between two basic aspects: perfective and imperfective. Perfective looks at the action from outside, and it is not necessary to perceive separately any of the phases that constitute that action; in other words, perfective observes the action as a single whole. On the other hand, imperfective perceives the action from inside, and regards the internal structure of the action, as if focusing on a single phase of an action that lasts infinitely through time, having neither beginning nor ending.

Aspect can be formally expressed in two ways: by morphological (synthetic) means, or syntactic (analytic) means (Comrie 1998: 87). In the latter case – which applies to languages such as English – there is no alteration of the very form of a verb. The aspect here is implied by features other than the morphological ones, such as the meaning of the predication, the words modifying its meaning, or the context of the whole sentence (Anastasijević 1968: 101). One of the common ways of changing the aspectual properties of a verb in certain languages is adding an adverbial to a verb (Comrie 1998: 87). In English, it is done through phrasal verbs, i.e. their particles, so it appears that particles are significant not only from the semantic point of view, but also from the aspectual one. On the other hand, in synthetic languages (Slavic and Baltic languages, for instance) the form of a verb is altered, and in the context of aspect, it is predominantly the prefixes that are added to the verbs. According to Klajn (2002: 175-178) prefixes were long considered to be prepositions in Serbian, partly due to the forms of prefixes which are sometimes the same as the forms of prepositions. This author, however, insists that these two grammatical units should be treated today as two separate units.

Prefixes are usually added to form perfective verbs (e.g. the imperfective verb *pisati*, and its prefixed perfective counterparts: *napisati, zapisati, prepisati,* and so on). Nevertheless, it should be noted that prefixation does not necessarily lead to perfectivisation. Less frequently, suffixation is used for the purpose of aspect-changing processes. Suffixation, however, is a process of imperfectivisation: imperfective verbs can be in this way derived from perfective ones (*zapisati* vs. *zapisivati*). Piper (1997: 72) also discusses common forms of denoting aspect in Serbian. This author mentions suppletion[2] (e.g. *govoriti* and *reći*) as a means of expressing aspect, as well.

[2] Suppletion is a linguistic term which refers to the use of a morphologically unrelated word to fill the gap when some inflected or derived forms of a word are missing (*Encarta Dictionary*).

It is important to stress that there is no clear fully developed system of oppositions of perfective and imperfective verbs. Comrie (1998: 89) claims that a pair of verbs can be considered as an aspectual pair only if a prefix adds nothing to the meaning, i.e. if a prefix within the imperfective verb is semantically empty (*raditi* vs. *uraditi*). However, a prefix usually affects the meaning of a verb (*raditi* vs. *preraditi*).

On the other hand, although verbs in Serbian indicate the category of aspect (with the exception of biapectual verbs), some verbs have no pair of the other aspect. Those are mainly imperfective verbs (*imperfectiva tantum*), for example, copulative verbs (*biti, predstavljati*), existential verbs (*nalaziti se*), locational (*visiti*), possessive verbs (*imati*), verbs denoting emotions (*saučestvovati*), and so on (Piper 1997: 73).

Apart from the aspect, there is another feature of prefixes that makes them similar to particles and that is the capacity of prefixes to change transitivity of base verbs (Klajn 2002: 242).

2. PHRASAL VERBS WITH THE PARTICLES *OFF* AND *OUT* AND THEIR TRANSLATION IN SERBIAN:

This paper focuses particularly on phrasal verbs with particles *off* and *out.* The objective of the paper is to present and analyse Serbian translation equivalents of these English phrasal verbs. According to *Collins Cobuild Dictionary*, the particles *out* and *off* belong to the group of five most frequent particles occurring in phrasal verbs, immediately following the particle *up*, respectively. Bolinger (1971:18) also stresses that these two particles belong to the group of the most productive and frequent particles in English (some of the other highly frequent particles are: *about*, *across*, *in*, *over*, *through*, and *up*).

As stated in the previous paragraph, English phrasal verbs have translation equivalents in Serbian – and not formal correspondents. This is because the latter language contains no structures of this kind and needs to employ some other structures to convey the meaning. The assumption is that the most frequent translation equivalents in Serbian should be polymorphemic lexemes[3], i.e. polymorphemic verbs, specifically prefixed verbs. In Serbian, just like in English, prefixes are usually not class-changing – they just modify the meaning of the base word, similarly to the particles within English phrasal verbs.

3. ANALYSIS OF THE CORPUS

[3] Polymorphemic words are lexemes (basic units of lexicon of any language) that consist either of two or more free morphemes (which are the smallest meaningful unit in a language) i.e. two bases, constituting compounds, or of one free morpheme (a base) and one bound morpheme (affix) making derived words. If a derived word is preceded by an affix, it is a linguistic process called prefixation; if the word, on the other hand, is followed by an affix, it is the process called suffixation. There is also the third group of affixes, and those are infixes, which occur in the middle of words. (Plag 2003: 10-17)

The research of this paper is based on 82 phrasal verbs from examples found in *Collins Cobuild Phrasal Verbs Dictionary*. Out of 82 verbs presented, 41 contain the particle *off*, while 41 have the particle *out*. Although phrasal verbs (as already mentioned above) can be polysemous, this paper examines only one of the meanings (usually the most frequent one) of each phrasal verb comprising the corpus.

The phrasal verbs with each of the two particles are divided in 14 subgroups according to their meanings. This division is based on the classification also given in *Collins Cobuild Phrasal Verbs Dictionary*. This classification is accompanied by a short analysis and examples: within all of the subgroups for both of the particles, each phrasal verb is given in the context of a full English sentence it belongs to, and accompanied by one or two corresponding Serbian sentences (provided by the author) with Serbian translation equivalents of the relevant phrasal verb.

It is also important to note that prefixes used for translation of the phrasal verbs are sometimes found in different forms due to sound changes in Serbian: for example, the prefix *iz* appears sometimes as *is* as in 'isplatiti' where the voiced sound 'z' is replaced by its voiceless counterpart, i.e. its allomorph 's' in vicinity of the voiceless consonant 'p'. Furthermore, sometimes more than one sound change is involved as in the translation equivalent 'iščašiti', where 'z' – after being transformed into the voiceless 's' – is further altered into 'š' to have the same place of articulation as the ensuing consonant 'č'. Sometimes, on the other hand, there is assimilation, as in the verb 'oterati', in which the sound 'd' of the prefix *od* is replaced by 't', and then assimilated with the initial sound of the base verb 'terati'.

3.1. The particle *off*

According to *Collins Cobuild Phrasal Verbs Dictionary*, the basic meaning of the particle *off* is movement away from something or separation from it. The following section presents the most frequently used groups of meanings denoted by this particle, accompanied by a brief analysis of the results of translation equivalents and selected examples:

3.1.1 Departure

Translation equivalents for the phrasal verbs with the particle *off* denoting departure tend to be expressed with prefixes, most frequently with the prefixes *od* and *iz*:

1. (a) He dashed off to lunch at the Hard Rock Café.
   (b) Otrčao je na ručak u Hard rok kafe.
   (c) Odjurio je na ručak u Hard rok kafe.
2. (a) I packed her off to bed with a hot water bottle.
   (b) Otpremila sam je u krevet uz flašu tople vode.
3. (a) The boats were pushed off and drifted down the river.
   (b) Brodovi su se otisnuli od obale i otplovoili rekom.
   (c) Brodovi su porinuti i otplovili su rekom.
4. (a) Then slip off and ask for the manager.
   (b) Onda se iskradi i potrazi upravnika.

(c) Onda se išunjaj i potrazi upravnika.

3.1.2 Removing and disposing

The meaning of removing and disposing is also usually conveyed with prefixes in Serbian, most frequently with the prefix *iz*. In certain cases, however, a prefixed word is not sufficient to bear all the aspects of meaning of the corresponding English phrase, thus additional phrase which specifies the meaning is necessary (for example: *auction off* is translated as 'rasprodati na aukciji').

5. (a) How do you measure the social costs of taking traffic off London roads?
   (b) Kako merite društvene troškove izmeštanja saobraćaja sa ulica Londona?
   (c) Kako merite društvene troškove uklanjanja saobraćaja sa ulica Londona?
6. (a) Hopper was too important to be left off the guest list.
   (b) Hoper je bio suviše važan da bi bio izostavljen sa liste zvanica.
7. (a) The furniture was auctioned off.
   (b) Nameštaj je rasprodat na aukciji.
8. (a) All troops were immediately paid off and discharged.
   (b) Sve trupe su bile smesta isplaćene i raspuštene.

3.1.3 Obstructing and separating

The third group of the phrasal verbs with *off* refers to the notions of obstructing and separating. Regarding separating, Serbian often uses the prefix *od*, even the whole verb 'odvojiti', which is commonly accompanied by instrumental which supplements the meaning denoting the means of separation (e.g. 'ogradom', 'zavesom'). Furthermore, it can be noted that the verb in question is sometimes used in perfective and sometimes in its imperfective form in Serbian ('odvojiti' vs. 'odvajati'). Apart form *od*, it is possible to use some other prefix, such as *za*, or no prefix at all:

9. (a) I got off the bus and the road was blocked off.
   (b) Sišao sam sa autobusa i put je bio blokiran.
   (c) Sišao sam sa autobusa i put je bio zablokiran.
10. (a) The rear of the passenger cabin was curtained off.
   (b) Zadnji deo putničke kabine bio je odvojen zavesom.
11. (a) By the nineteenth century, almost all land had been fenced off and made private.
   (b) Do kraja devetnaestog veka, gotovo čitav posed je bio odvojen ogradom i privatizovan.
12. (a) Huge iron gates divide off the east end of the church.
   (b) Ogromne gvozdene kapije odvajaju istočni deo crkve.

3.1.4 Rejecting

According to the examples below, in respect to the meaning of rejecting, the verbs at times need to be translated descriptively to convey the meaning precisely (examples 13 and 14). The prefix which is common here, however, is the prefix *od* (*odbiti, odbaciti, odložiti,* etc):

13. (a) I've sworn off alcohol for the time being.
    (b) Zarekao sam se da ću se odreći alkohola izvesno vreme.
14. (a) Smith laughed off the insult by telling reporters that he was flattered that someone had taken notice of his work.
    (b) Smit je smehom prešao preko uvrede rekavši novinarima da je polaskan što je neko obratio pažnju na njegov rad.
    (c) Smit je uvredu okrenuo na šalu rekavši novinarima da je polaskan što je neko obratio pažnju na njegov rad.
15. (a) He intended to put off seeing Daisy until after he had seen Gertrude
    (b) Nameravao je da odloži susret sa Dejzi dok se ne vidi sa Gertrudom.

3.1.5 Preventing and protecting

The notions of preventing and protecting are also most frequently expressed in Serbian with prefixes, especially with the prefix *od* (*odagnati , oterati*, etc).

16. (a) The ornaments at the head of the bed, placed there to ward off evil spirits.
    (b) Ukrasi na pročelju kreveta, tu stavljeni da bi odagnali zle duhove.
17. (a) She stood off curious intruders by day and by night.
    (b) Držala se podalje od znatiželjnih nametljivaca i danju i noću.
18. (a) Male birds use harsh, rattling cries to chase off other thrushes.
    (b) Ptice mužjaci koriste odbojne, prodorne krike da bi rasterali ostale kosove.
    (c) Ptice mužjaci koriste odbojne, zveketave krike da bi oterali ostale kosove.

3.1.6 Beginning

The prefixes occurring in the following examples conveying the meaning of beginning are various: *od*, *za*, *po*, etc, and they represent typical prefixes denoting beginning or instigation in Serbian:

19. (a) At 10 p.m. Prince Charles kicks off 45 minutes of fireworks.
    (b) U 10 časova uveče princ Čarls je dao znak da se otpočne četrdesetpetominutni vatromet.
20. (a) The debate triggered off a parliamentary debate.
    (b) Debata je izazvala parlamentarnu debatu.
    (c) Debata je pokrenula parlamentarnu debatu.
21. (a) The broadcast was to set off a train of thoughts and actions.
    (b) Emitovanje je trebalo da podstakne niz misli i akcija.
    (c) Emitovanje je trebalo da pokrene niz misli i akcija.

3.1.7 Stopping and cancelling

Apart from the most recurrent prefixes (*od* and *iz*), the group which expresses stopping and cancelling lists certain not derived verbs, such as: *obustaviti*; the prefix *u* is common in this group:

22. (a) His voice trailed off as he reached the landing.
    (b) Glas mu je utihnuo kad je došao do odmorišta.
    (c) Glas mu se izgubio kad je došao do odmorišta.
23. (a) I can't call off the ceremony now.
    (b) Ne mogu sada otkazati svečanost.
24. (a) People have been suggesting that we should cut off economic aid.
    (b) Predlaže se da se obustavi ekonomska pomoć.
    (c) Predlaže se da se ukine ekonomska pomoć.

3.1.8 Decreasing

The notion of decreasing – except when expressed through derived words with the usual prefixes (*iz* or *od*) – can be expressed with certain prefixes typically used in Serbian for this notion –*s* (*smanjiti*), *u* (*usporiti*), *o* (*osušiti*):

25. (a) The pace of our activities gradually eased off.
    (b) Tempo naših aktivnosti se postepeno smanjivao.
    (c) Tempo naših aktivnosti se postepeno usporavao.
26. (a) I'll walk the dog for a while till she dries off.
    (b) Šetaću psa neko vreme dok se ne osuši.
27. (a) Fortunately the effects of the gas passed off relatively quickly.
    (b) Srećom, posledice gasa iščeznule su relativno brzo.
28. (a) They offered to pay back about a million pounds of it by knocking it off the price of future work.
    (b) Ponudili su da vrate oko milion funti od toga odbijanjem od cene za budući rad.

Other, less frequent, meanings the particle *off* can denote are classified in the following groups (examples from these groups were also included in the research):

- Finishing and completing
- Consuming
- Falling asleep
- Displaying
- Deceiving
- Exploding and firing

3.2. The particle *out*

Collins Cobuild Phrasal Verbs Dictionary also determines the basic meaning of the particle *out* – as related to 'movement from an inside of an enclosed space or container to the outside of it'. However, there are numerous nuances of meanings

and this dictionary enumerates the most frequent meanings the particle *out* can denote when constituting phrasal verbs.

3.2.1 Leaving

The first group of phrasal verbs with the particle *out* consists of the verbs which convey the meaning of leaving. Translations in all the instances below are derived verbs with the particles *iz* (*izaći, isterati*) and *od* (*odlepršati*). The former prefix, however, is more frequent than the latter:

42. (a) Joe threw the car into gear and backed out
    (b) Džo je ubacio kola u brzinu i izašao u rikverc.
    (c) Džo je ubacio u brzinu i isterao kola unazad.
43. (a) She just breezed out, as if nothing had happened.
    (b) Odlepršala je, kao da se ništa nije desilo.
44. (a) He said a few strong words to the owner and stormed out.
    (b) Rekao je nekoliko oštrih reči vlasniku i besno izleteo.
    (c) Rekao je nekoliko oštrih reči vlasniku i izmarširao (napolje).

3.2.2 Removing, excluding, and preventing

In the like manner, the phrasal verbs denoting removing, excluding, and preventing exhibit the same tendency of using the prefixes *od* (*odvratiti, odstaniti*) and *iz* (*isključiti, izgladneti*) in Serbian translations. In the examples below the former and the latter show the same frequency of occurrence:

45. (a) He argued a homosexual clergyman out of suicide
    (b) Odvratio je sveštenika homoseksualca od samoubistva.
    (c) Odgovorio je sveštenika homoseksualca od samoubistva.
46. (a) Producers try to freeze out parasitic middle men.
    (b) Producenti pokušavaju da isključe parazitskog posrednika.
    (c) Producenti pokušavaju da odstrane parazitskog posrednika.
47. (a) In a short time the soldiers starved us out.
    (b) Za kratko vreme vojnici su nas izgladneli.

3.2.3 Searching, finding, and obtaining

The meanings of searching, finding, and obtaining are most commonly conveyed in Serbian with prefixes, particularly the particle *iz* (*iskopati, izbunariti, izvući*), or alternatively *u*, or a non-prefixed verbs:

48. (a) I've had it for years; I just dug it out of because it goes with this suit.
    (b) Imam ga godinama; upravo sam ga iskopala zato što mi se slaže sa ovim odelom.
    (c) Imam ga godinama; upravo sam ga izbunarila zato što mi se slaže sa ovim odelom.
49. (a) What I can't fathom out is why he did it.
    (b) Ono što ne mogu da ukapiram je zašto je to uradio.
    (c) Ono što ne mogu da dokučim je zašto je to uradio.
50. (a) The truth had been wormed out of him by his lawyer.

(b) Istinu je iz njega izvukao njegov advokat.
(c) Istinu je iz njega iscedio njegov advokat.

3.2.4 Appearing

The group referring to appearing is diverse regarding its translation equivalents: apart from the common prefix *iz* (*iskočiti, izleći,* etc), there are non-prefixed verbs (*pojaviti se*), but also the whole phrases which can be more or less similar to the original phrase in English (example 54):

51. (a) Suddenly she popped out from behind a bush
    (b) Iznenada je iskočila iza žbuna.
52. (a) The larva hatches out and lives in the soil.
    (b) Larva se izleže i živi u zemlji.
53. (a) She poked her tongue out at me.
    (b) Isplazila mi se.
54. (a) She was going out with someone else tonight; that had stuck out a mile.
    (b) Izlazila je sa drugim večeras; to je bilo jasno kao dan.
    (c) Izlazila je sa drugim večeras; to je bilo očigledno.
    (d) Izlazila je sa drugim večeras; to se videlo na kilometar.

3.2.5 Locations outside and away from home

The meanings of locations outside and away from home are, according to the examples listed in the corpus, expressed either by prefixes – the prefix *raz* herein – or, more frequently, by more complex phrases, as it is impossible to convey all the ranges of meaning either by single derived or underived words in Serbian:

55. (a) Britons bed out plants by the tens of millions every spring.
    (b) Britanci rasejavaju na desetine miliona biljaka svako proleće.
56. (a) I really enjoy eating out or cooking for friends at home.
    (b) Stvarno uživam da jedem van kuće ili da kod kuće kuvam za prijatelje.
    (c) Stvarno uživam da jedem u restoranu ili da kuvam za prijatelje kod kuće.
57. (a) Her father disowned her when she told him she was marrying out.
    (b) Otac je se odrekao kada mu je rekla da se udaje za čoveka druge vere.

3.2.6 Producing and creating

The category of producing and creating again to a certain extent exploits the most frequent prefixes (*iz* and *od*), as well as some other ones (*na*), which are, however, sometimes intensified by another verb denoting a simultaneous action (example 60):

58. (a) He can knock out a short story in less than a day.
    (b) On može nažvrljati pripovetku za manje od dana.
59. (a) …a small but powerful searchlight that could send out a flashing beam
    (b) …mala ali jaka baterijska lampa koja je mogla da baca blistavo svetlo.

60. (a) He sobbed out the story of what had happened.
(b) Jecajući je ispričala šta se desilo.

3.2.7 Increasing size, shape, or extent

Different nuances of meanings of increasing size, shape, or extent are conveyed by different prefixes depending on the very meaning the phrasal verbs denote (*od, iz, raz, po)*:

61. (a) We did not know how to prevent them from dragging out the talks.
(b) Nismo znali kako da ih sprečimo da ne oduže pregovore.
(c) Nismo znali kako da ih sprečimo da ne rastegnu pregovore.
62. (a) Some kids had hollowed out tunnels in a maize field.
(b) Neka deca su izdubila tunele u lavirintu.
63. (a) He had to pad out his 300 pages with comments on his hero's digestive problems.
(b) Morao je da ispuni 300 strana pišući o problemima koje njegov junak ima sa varenjem.
(c) Morao je da popuni 300 strana pišući o problemima koje njegov junak ima sa varenjem.

3.2.8 Thoroughness and completeness

Similarly to the majority of instances above, thoroughness and completeness can be expressed with frequent prefixes *iz* or *raz* in the following ways:

64. (a) It's about time I cleared out the kitchen cupboards.
(b) Krajnje je vreme da se raščiste kuhinjski plakari.
(c) Krajnje je vreme da se raspreme kuhinjski plakari.
65. (a) I made the cheque out for £1200.
(b) Ispisala sam ček na 1200 funti.
(c) Ispunila sam ček na 1200 funti.
66. (a) Sit down earlier in the week to plan everything out.
(b) Sedi ranije tokom nedelje da sve isplaniraš.
(c) Sedi ranije tokom nedelje da sve razradiš.

Less frequent meanings expressed by the particle *out*, the examples of which were also examined within the research, were grouped as follows:

- Duration and resting
- Ending and disappearing
- Arranging, dividing, selecting, and distributing
- Paying attention and awareness;
- Supporting and helping, and
- Attacking, criticizing, and protesting.

3.3. Discussion

As the analyses of the examples of the corpus prove, English phrasal verbs with the particle *off* are most frequently translated into Serbian with polymorphemic prefixed verbs (70%). The prefixes most commonly used are the prefixes *od* and *iz*. Other frequently used prefixes are: *za, po, u, o, raz*, etc. Generally speaking, the choice of prefixes other than *od* and *iz* is rather predictable, as there are certain characteristic meanings prefixes tend to denote (e.g. the notion of beginning is expressed with *od*, *za*, *po*; the notion of decreasing with *s*, *u*, *o,* and so on). Occasionally, there are not-prefixed words in Serbian (20%) which fully comprise all the aspects of the meaning the corresponding phrasal verbs denote. On the other hand, sometimes it is necessary to use a descriptive translation equivalent (10%).

Derived verbs with the prefixes *od* and *iz* together represent more than a half of translation equivalents. Table 1 presents the frequency of prefixes in the translation equivalents for the phrasal verbs with the particle *off*:

Particle	Prefix *od*	Prefix *iz*	Prefix *za*	Prefix *po*	Prefix *raz*	Prefix *u*	Other prefixes
OFF	37%	25%	12%	6%	4%	4%	12%

Table 1

The results of the fourteen groups of different meanings of the phrasal verbs with the particle *out* are very similar to those with the particle *off*: prefixed verbs (65%), not-prefixed words (23%), and descriptive translation equivalents (12%). The most frequent prefix is the prefix *iz*. Table 2 presents the frequency of prefixes for the particle *out*:

Particle	Prefix *iz*	Prefix *od*	Prefix *po*	Prefix *raz*	Prefix *za*	Prefix *u*	Other prefixes
OUT	55%	18%	10%	10%	0%	0%	7%

Table 2

The Table 2 illustrates that the prefix *iz* is far more frequent than the prefix *od* in translation equivalents of the phrasal verbs with the particle *out*. Furthermore, if we compare the verbs with the particles *off* and *out* concerning translation equivalents other than polymorphemic verbs, it can be argued that not-prefixed verbs or complex phrases are more common with verbs with the particle *out* than with the particle *off*. It is also interesting that certain prefixes common for one particle do not occur with the other (e.g. the prefixes *za* and *u*).

Among translation equivalents there are also examples in which there is a derived verb accompanied by a phrase, as the verb itself fails to comprise all the aspects of meanings of the original verb in English: *fence off,* and 'odvojiti ogradom'; *curtain off*, and 'odvojiti zavesom'. A number of examples of other types of extended phrases prove that phrasal verbs can encompass more semantic features than it is sometimes possible to express by not-prefixed or polymorphemic words in Serbian. Some of the examples are: *marry out*, 'udati za osobu druge vere'; *backed out*, 'izaći u rikverc'. Exceptionally, a translation equivalent consists of even two verbs: *swear off* is translated with 'zareći se da će se odreći'. On the other hand, also from the

semantic and syntactic point of view, it is interesting that Serbian sometimes provides verbs which within themselves not only comprise the meaning of the phrasal verb, but also imply the object of the phrase: for instance, in the English sentence 53 'She poked her tongue out at me' the phrase 'poke out the tongue' can be translated accurately with the prefixed verb 'isplaziti' while the object (*jezik*) is unambiguously implied and thus redundant.

Another relevant feature of phrasal verbs is their predominantly perfective aspect and it is important to examine their translation equivalents regarding aspect, as well. The analysis proves that the majority of translation equivalents for the verbs with the particle *off* (84%) are perfective, while only 16% of the translation equivalents were imperfective. With respect to the aspect of translation equivalents of the verbs with the particle *out*, the statistics is similar to the one of the other particle: 81% of verbs were perfective, while 19% of verbs were imperfective.

In certain examples, phrasal verbs themselves can be both perfective and imperfective, and the aspect in a particular sentence depends on elements other than the verb itself. Namely, there is an adverbial (or even some implied wider context) that determines the aspect of the sentence. For example, in the sentence 25 for *off*, there is an adverb 'gradually', and consequently, the phrasal verb 'eased off' is translated as 'smanjivati' or 'usporavati', i.e. with imperfective verbs.

Regarding the register of the Serbian words and phrases, they are generally neutral, expressing no special stylistic connotations. However, a number of them are rather colloquial, as in: 'palm off', 'utrapiti', 'uvaliti'; 'rip off', 'opelješiti', and 'odrati; 'fathom out', 'ukapirati', and so forth.

4. CONCLUSION

This paper is based on the research conducted in order to examine Serbian translation equivalents of phrasal verbs with particles *off* and *out*. According to the results of the research, it can be concluded that there are certain tendencies regarding the choice of translation equivalents of these phrasal verbs. Most frequently, these complex verbs are translated with prefixed polymorphemic words (70% and 65% for *off* and *out*, respectively), and certain prefixes prove to occur in a considerably higher number of instances than all others: these prefixes are *iz* and *od.* It is interesting that prefixes in Serbian are similar to particles in English. First, they are similar in respect to modifying the meaning of a base verb, usually making the base verb more specific (excluding here a number of phrasal verbs the meanings of which are idiomatic). Also, Serbian prefixed verbs exhibit the feature of being predominantly perfective or telic verbs and this characteristic also applies to phrasal verbs (as is also confirmed by this research).

Apart from derived prefixed words, the phrasal verbs of the corpus can be translated (although to a lesser extent) in other ways: with not-prefixed verbs, or with descriptive translation equivalents. Regarding the latter, as phrasal verbs often comprise a number of semantic features, it can be necessary to use extensive phrases

or descriptions in Serbian to match the exact meaning of a phrasal verb. Those are prefixed or not-prefixed verbs accompanied by additional phrases which only together semantically fully correspond to the phrasal verbs. Such cases incomparably outnumber the reverse cases when Serbian translation equivalents are in the same time simpler and semantically more or at least equally broad.

The results of the research show that the translation equivalents, in the majority of cases, tend not to be marked in terms of register or style, but there are instances which evidently belong to informal language (while, unsurprisingly, none of the translations can be classified as strictly formal in Serbian).

Although there are no strict rules in respect to the translation equivalents, it would be valuable to determine the most frequent translation equivalents for each particle in Serbian based on a larger corpus within a more comprehensive research. Also, it is important to keep track of the changes and tendencies in phrasal verbs themselves: expanding of phrasal verbs, their polysemy, changes of meanings, and changes of register.

5. REFERENCES

Anastasijević, Ksenija (1968). *Dvočlani glagol u savremenom engleskom jeziku*. Filološki fakultet Beogradskog univerziteta, Beograd.

Bolinger, D. (1971). *The Phrasal Verb in English*. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts.

Collins Cobuild Phrasal Verbs Dictionary. (2006). HarperCollins Publishers, Glasgow.

Comrie, B. (1998). *Aspect*. Cambridge University Press, Cambridge.

Encarta Dictionary. (2005).

Klajn, I. (2002). *Tvorba reči u savremenom srpskom jeziku*. *Deo 1, Slaganje i prefiksacija.* Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd.

Longman Dictionary of Phrasal Verbs. (1990). Longman, Harlow.

Oxford English Dictionary. (1979) Oxford University Press.

Payne, J.A. (1990). Phrasal verbs. www.rit.edu/~seawww/phrasalverbs/pvintroduction.html.

Piper, P. (1997). *Ogled srpske morfosintakse (u poredjenju sa makedonskim).* Hankuk univerzitet za strane studije – Katedra za jugoslovenske studije, Seul.

Plag, I. (2003). *Word-formation in English*. Cambridge University Press, Cambridge.

Prćić, T. (1997) *Semantika i pragmatika reči.* Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci, Novi Sad.

Wikipedia, the free enciclopedia. *Phrasal verbs.* www.en.wikipedia.org/wiki/Phrasal_verbs.

Yatskovich, I. (1999). *Some Ways of Translating English Phrasal Verbs into Russian.* Translation Journal, Vol. 3, No. 3. www.accurapid.com/journal/09russ.htm.

BOJANA ŠOBOT
Univerzitet u Novom Sadu

ENGLESKI FRAZNI GLAGOLI SA PARTIKULAMA OFF I OUT I NJIHOVI PREVODNI EKVIVALENTI

Rezime

Frazni glagoli čine veliku i, u sintaksičkom, semantičkom i stilskom smislu, raznoliku grupu glagola. Ove jezičke tvorevine smatraju se najproduktivnijim mehanizmom stvaranja novih glagola u engleskom, te zaslužuju veliku pažnju u nauci. Njihova struktura je specifična jer se sastoje od dva ili tri dela: glagola (koji često pripada grupi najfrekventnijih glagola, kao što su *get, make, take,* itd), i partikule (ili partikula). Sintaksički gledano, ovi glagoli su specifični jer omogućuju atipične redoslede reči u rečenici. U semantičkom smislu, frazni glagoli se često odlikuju polisemijom, te se često dešava da isti glagol ima više značenja, uključujući i idiomatska značenja. Istraživanje izloženo u ovom radu pokazalo je da postoje jezički oblici koji su najzastupljeniji pri prevođenju fraznih glagola sa partikulama *off* i *out.* Naime, to su prevashodno polimorfemske reči, tačnije, glagoli sa prefiksima. Od prefiksa koji su se javljali u okviru prevodnih ekvivalenata, najzastupljeniji su bili prefiksi *iz* i *od.* Pored njih, javili su se glagoli bez prefiksa, kao i opisni prevodi, u slučajevima kada su frazni glagoli sadržali veliki broj semantičkih obeležja. Istraživanjem se, takođe, utvrdilo da je aspekt prevodnih ekvivalenata u najvećem broju slučajeva svršen za glagole kako sa jednom, tako i sa drugom partikulom. Takođe je bilo interesantno utvrditi i registar prevodnih ekvivalenta; naime, zaključeno je da je većina prevodnih ekvivalenata u srpskom pripadala neutralnom registru, dok je jedan broj ipak bio neformalnog stila. Primeri formalnog jezika među prevodnim ekvivalentima nisu zapaženi.

UDK811.111'367.624:811.163.41'367.624
ID 185895180

GORDANA DIMKOVIĆ -TELEBAKOVIĆ

University of Belgrade

ADVERBS IN ENGLISH AND SERBIAN

Abstract: Traditionally, adverbs are believed to be connected to VPs or sentences just as adjectives are to NPs. Some recent contributions to the issue under discussion show what else, apart from the verbal meaning, the adverb can determine. Two main types of adverbials are considered here. In English, the distinction is between adjuncts that are closely related to the event (*manner adverbs* which are predicates of events), and adjuncts without any type of event-dependence (*depictives*). Examples in the paper demonstrate rich semantic diversity created by adverbials in use.
Keywords: adverb classifications and determinations; depictives; manner adverbs; English; Serbian

1. INTRODUCTION

Adverbs are characterized in the first grammar of Classical Greek, *techné grammatiké*, provided by the Alexandrian grammarian Dionysios Thrax (100 BC), as nondeclinable sentence elements that modify or accompany the verb (nondeclinable refers to the lack of number, gender and case). They may be simple or complex and fall into two broad **morphologically defined classes**: lexical adverbs and derived adverbs. Lexical adverbs are formally identical with adjectives in English (e.g. *late* / *kasno*, *hard* / *teško*), nouns (e.g. *yesterday* / *juče*, *tonight* / *noćas*) or prepositions (e.g. *before* / *pre*, *since* / *od*) in both languages, whereas derived adverbs are derived from adjectives by *–ly* suffixation in English (e.g. *nicely*), or *–o* suffixation in Serbian (e.g. *lepo*). A third, morphological type of adverbs is constituted by compound adverbs (e.g. *someplace* / *negde*, *everywhere* / *svuda*)[1]. The prime morphological trait of adverbs is the –ly suffix, although it does not always signal 'adverbiality' ('priložnost') as both adjectives and adverbs may take the same form (e.g. *likely* / *verovatan, verovatno*, *kindly* / *prirodan, ljubazan, prirodno, ljubazno*). In addition to deadjectival adverbs in *–ly*, we find adverbs derived from adjectives and nouns by *a*-prefixation (e.g. *aloud* / *glasno*, *abroad* / *napolju*), as well as adverbs derived by suffixation with e.g. *–wise*, *-ward(s)*, *-way(s)*, as in *clockwise* / *u pravcu skazaljki*, *eastward(s)* / *prema istoku*, *sideways* / *bočno*)[2].

[1] See Sweet (1891:119) and Francis (1958:282ff).

[2] Cf. Zanvoort (1957:329ff.), Francis (1958:284) and Qirk et al. (1991:438) for discussion.

There is also a number of **semantically defined classes**: spatial adverbs (e.g. *anywhere* / *bilo gde*, *here* / *ovde*, *in* / *unutra*, *near* / *blizu*, *someplace* / *negde*, *there* / *tamo*), temporal adverbs (e.g. *always* / *uvek*, *now* / *sada*, *seldom* / *retko*, *since* / *od*, *weekly* / *nedeljno*), manner adverbs (e.g. *fast* / *brzo*, *loudly* / *glasno*, *slowly* / *polako*, *well* / *dobro*) and degree adverbs (e.g. *almost* / *skoro*, *completely* / *potpuno*, *enough* / *dovoljno*, *slightly* / *blago, neznatno*, *very* / *veoma, vrlo*), constituting the core classes identified by all traditional grammarians, although the number and nature of semantic (sub)classes of adverbs varies from author to author. According to Jackendoff's (1972) analysis, which is limited to derivational adverbs, derivational adverbs in *–ly* fall into one of the four semantic types: speaker-oriented adverbs (e.g. *Happily, Frank is avoiding trouble* / *Srećom, Frenk izbegava probleme*), subject-oriented adverbs (e.g. *Carefully George was lifting the weights* / *Džordž je pažljivo podizao teret*), manner adverbs (e.g. *Tom has eaten the cake cleverly* / *Tom je spretno pojeo kolač*) and merely-type adverbs (e.g. *Paul has merely been being beaten by Bill* / *Bil je samo tukao Pola*). On the other hand, Haumann (2007) discusses a large group of distributional classes of adverbs by semantic subclass labels: speech act adverbs (e.g. *frankly* / *iskreno*, *honestly* / *pošteno*), evaluative adverbs (e.g. *unfortunately* / *nažalost*, *luckily* / *srećom*), modal adverbs (e.g. *probably* / *verovatno*, *maybe* / *možda*), subject-oriented adverbs (e.g. *cleverly* / *pametno, potpuno, vešto*, *deftly* / *vešto, spretno*), frequency adverbs (e.g. *rarely* / *retko*, *often* / *često*), durational adverbs (e.g. *long* / *dugo*, *briefly* / *kratko*), temporal adverbs (e.g. *soon* / *uskoro*, *currently* / *sada*), and manner adverbs (e.g. *well* / *dobro*, *vociferously* / *bučno*, etc.).

The traditional routine of defining word classes was critisized by many linguists. Jespersen (1924/92:96ff) and Fries (1952) are, for example, among them. Fries (1952:69) maintains that lexical items should be classified according to the positions they may assume within a given structure and only lexical items that occupy "the same set of positions" and may be substituted for another without inducing "a change in the **structural meaning**" are members of the same word class (cf. Fries, 1952:74, 104)[3] Jespersen (1946:69) claims that adverbs do not only modify verbal predicates and by extension sentences (as specified some 2000 years ago), but also modify adjectives, adverbs, prepositions and nominal expressions, e.g. (1), (2), (3) and (4), respectively:

(1) We are *very* proud of our daughter.
(2) He drew a line *almost* vertically.
(3) There's the house, *right* in front of you.
(4) *Even* my professors couldn't explain that phenomenon.

Moreover, adverbs may function as complements[4] e.g. (5) and (6):

[3] See also Bloomfield (1933:184ff), Gleason (1955:129ff), Harris (1961:5, 15f; 1964:33).
[4] Cf. Jackendoff (1972:65), Larson (1985 :596ff.), Alexiadou (1997:6, 109ff.), Goldberg and Ackerman (2001).

(5) Various members of his family have resided *(*there*) from time to time. (from BNC-data)
(6) She dressed *(*elegantly*) and had social graces which [he] didn't have. (from Haumann, 2007:3)

Possible Serbian versions of the above sentences are as follows :

(1') Mi smo *veoma* ponosni na našu ćerku. / Mi se *veoma* ponosimo našom ćerkom.
(2') On je povukao liniju *skoro* vertikalno. / Povukao je liniju *skoro* vertikalno.
(3') Ta kuća se nalazi *baš* ispred vas / tebe.
(4') *Čak* ni moji profesori nisu mogli da objasne tu pojavu.
(5') Različiti članovi njegove porodice živeli su *tamo* s vremena na vreme.
(6') *Elegantno* se obukla i bila je ljubazna, što on nije bio.

Example (1') demonstrates how it is possible to express one meaning in different ways in Serbian. Sentence (3') illustrates that sentences opening with 'there is' in English can be translated into Serbian by sentence pattern Subject – Verb – . Example (4') shows that Serbian allows more than one negation, whereas English just one.

The above examples help us see that our further discussion should be focused on the 'burning' question ''Do adverbs come together as one distinct category at all?'' (see Rauh 2000, and Ernst 1984:15, for instance).

The recategorization of adverbs as adjectives, prepositions, nouns, degree elements and /or quantifiers was proposed in the early 1970s. Arguments in favour of the recategorization of **adverbs as adjectives** derive from the consistent morphological relationship between the two in terms of derivation (e.g. think *quickly* / *brzo* misliti, *quick* thinker / *brz* mislilac) or conversion (e.g. drive *fast* / voziti *brzo*, *fast* driver / *brz* vozač), from the fact that the formation of the comparative and superlative are identical across formation types ((7) a. b.), as well as from the fact that adverbs and adjectives support the same range of modifiers (8).

(7) a. She thinks *quicker* / **quickier* than me.
b. She thinks *quickest* / **quickiest* of all.
(from Déchaine, 1993:52)

(7') a'. Ona misli *brže* / *brže* nego ja / *brže* od mene.
b'. Ona misli *najbrže* / *brže* od svih / **najbrže* od svih.

Sentences in (7') a'.b'. demonstrate that Serbian is more flexible than English when it comes to the comparision of adjectives and possible combinations of their

forms. Examples in (8) and (8') show that both English and Serbian share the same modifiers for adverbs and adjectives :

(8) *as* clever(ly), good/well *enough*, *too* quick(ly), *quite* bad(ly);
more / *less* early, *so* often, *very* soon
(from Haumann, 2007:5)

(8') *tako* pametan / pametno, *dovoljno* dobar / dobro, *previše* brz(o), *prilično* loš(e);
kasnije / *ranije*, *tako* često, *vrlo* / *veoma* skoro (*skorije*)

Further morphology related evidence for the categorial nondistinctness of adjectives and adverbs derives from the fact that people tend to abandon the adverb for the adjective in traffic notices, for instance: *Go Slow* / *Drive Slow*, or *Drive Safe*, *Turn sharp right at the crossroads*. The answer to the questions *Did I make myself clear? Crystal*, or *How did he finish the job? Brilliant* prove too that adverbs are substituted for adjectives nowadays. Many other expressions reveal this tendency: e.g. *All clear?*, etc. We cannot say that Serbian displays this tendency. We would say in Serbian: *Vozite sporo*, or *Vozite bezbedno*, *Odmah skrenite desno na raskrsnici*, *Kristalno*, *Briljijantno*, or *Da li je sve jasno?*, etc.

2. DEPICTIVES VERSUS ADVERBS

Geuder (2004:132) distinguishes depictives from adverbs. He represents this difference by providing us with examples (9) a.b.c., and clarifies the distinction in the following way: leave Mary sad, and leave (e, x, Mary) and sad (x) for depictives, or leave Mary sadly, and leave (e, x, Mary) and sad (e) for adverbs. Examples (9') a'. b'. c'. are counterparts in Serbian.

(9) a. John$_i$ left Mary *sad*$_i$.
b. John left Mary$_j$ *sad*$_j$.
c. John$_i$ left Mary$_k$ *sadly*$_{i/*k.}$

(9') a'. Džon je *tužan* ostavio Meri.
b'. Džon je ostavio Meri *tužnu*.
c'. Džon je *nerado* ostavio Meri.

Syntactically, depictives are always adjoined at the VP-level, where we also find event adverbs (see Ernst 2002:448). This proves that depictives and adverbs belong to one word class. Depictives occur in postverbal position invariably in English, as shown in the above examples. In Serbian, depictives do not always take postverbal position (see (9') a'.).

Depictives also follow resultative adjectives, and subject depictives follow object depictives in English (Geuder 2004:135), whereas in Serbian subject depictives can precede resultative adjectives (see (10')):

(10) John kicked the door *open tired*.
(10') Džon je *umoran* nogom *otvorio* vrata.

Thus, in example (10), resultative adjective *open* precedes subject depictive *tired*, while in example (11), resultative adjective *flat* precedes object depictive *hot*.

(11) Murphy hammered the coin *flat hot*.
(11') Marfi je čekićem *iskovao odlivak*.

The translation of sentence (11), sentence (11'), illustrates how different languages use various linguistic devices to express the same sentence meaning.

Example (12) demonstrates that object depictive *raw* precedes subject depictive *tired*. In sentence (12'), subject depictive *umoran* precedes object depictive *presno*.

(12) John ate the meat *raw tired*.
(12') Džon je *umoran* jeo *presno* meso.

Examples (10), (10'), (11), (11') and (12), (12') illustrate that Serbian does not pattern with English.

The following examples ((13) a.b. and (13') a'. b.') show that subject and object depictives are right-adjoined in English, whereas subject depictive *radoznali* is not right-adjoned in Serbian:

(13) a. The students looked at him *inquiring*.
b. The students looked at him *inquiringly*.

(13') a'. *Radoznali* studenti su ga posmatrali.
b'. Studenti su ga (*radoznalo*) posmatrali *radoznalo*.

Sentence (13 a.) can be represented as

Students-THE him-CL-ACC -looked inquiring-MASC.pl.,

whereas (13 b.) as

Students-THE him-CL-ACC -looked inquiringly.

Depictives also go with the main verb under negation, as shown in ((14) and (14')):

(14) Bill didn't leave *angry* at John.
(14') Bil nije otišao *ljut* na Džona.

Ernst (2002:286) demonstrates that manner adverbs (e.g. *quietly*) in principle follow depictives (e.g. *clothed*) in English, although they need contextual support. Therefore, the following sentence (example (15)) assumes speaking about work in a painter's studio. In example (15'), *mirno* precedes the verb *sedi*.

(15) Al sits clothed *quietly*, but is often agitated when he has to be nude.
(15') El *mirno* sedi obučen, ali se često vrpolji/pomera kada mora da bude nag.

Example (15) shows that *quietly* (manner adverb), when placed on a left-branch, is a VP-adjunct, thus *clothed* (depictive) must be a VP-adjunct too. Examples (15) and (15') also demonstrate that English does not pattern with Serbian. In other words, sentence (15) has the pattern verb + depictive + manner adverb and sentence (15') manner adverb + verb + depictive.

2.1. Manner adverbs

Swan (1997) claims that manner adverbs are prototypical. It is true that manner adverbs are found in all adverb classifications (cf. pp.1-2 in this paper).

In the last ten years, there are two distinct types of analysis on the interplay between adverb syntax and semantics. The functional specifier analysis (cf. Cinque 1999, 2004; Alexiadou 1997; Laenzlinger 1996, 1998) indicates that syntax determines semantics, while the adjunction approach (cf. Haider 2000, 2004; Frey and Pittner 1998; Ernst 2000, 2002, 2004a.b.) proposes that semantics determines syntax. Analyses along the latter lines can be seen as hooking up to Jackendoff's (1972:69ff.) claims that the strict correlation between the syntactic position and the interpretation of a given adverb follows from the adverb's lexical specification in terms of projection rules rather than from specific syntactic rules. Thus, adverbs are lexically specified with respect to semantic structures specifying which interpretive rules may apply to them. The interpretive rules, in turn, are specified with respect to certain syntactic domains, the domain of predicate operators, VP, and the domain of sentence operators, S. In other words, Jackondoff's mapping is mapping from semantics to syntax.

Although Jackendoff's (1972:106) illustration of phrase structure rules includes some adverb constraints, the following adapted list ((16) and (17)) covers only possible manner adverbs:

(16) VP → ... V - ... (NP) – (Adv)

a. 'No', Robyn replied *honestly*. (from BNC-data)

b. Fagin took hold of the Dodger's collar and shook him *violently*. (from BNC-data)

(16') VP → ... Aux – Adv – V – (Adv)
VP → Adv – (NP) – V

a'. 'Ne', Robin je *iskreno* odgovorio (*iskreno*).
b'. Fagin je uhvatio Dodžerov okovratnik i *snažno* ga protresao.

(17) S → Adv – NP – (Aux) – VP

Carefully, she wiped it clean. (from BNC-data)

(17') S → Adv – Aux – NP – V
S → V – Aux – NP – Adv

Pažljivo je to obrisala.
Obrisala je to *pažljivo*.

Examples (16), (16') and (17), (17') demonstrate how differences in the two analysed languages are represented by phrase structure rules. The examples also show that English does not pattern with Serbian, and that Serbian has a relatively free word order, while Present-Day English has a rather fixed word order.

2.1.1. Manner adverb placement and its effects on sentence meanings

This section tries to reveal how Adv distribution in the clause can cause changes in meaning.

Jackendoff (1972:69ff) shows that *carefully* is susceptible to being addressed by the projection rules for manner adverbs in ((18) a.b.) and subject-oriented adverbs in ((18) c.d.):

(18) a. He stirred the soup *carefully*.
b. Explosives must be (*carefully*) deactivated *carefully*.
c. He *carefully* opened the lid.
d. *Carefully* they climbed down the stairs.

(18') a'. Mešao je supu *pažljivo*.
b'. Eksploziv mora (*pažljivo*) da se deaktivira *pažljivo*.
c'. *Obazrivo* je otvorio poklopac.
d'. *Obazrivo* su silazili niz stepenice.

The meaning of the adverb *carefully* is *pažljivo* in sentences (18) a.b. The last two examples in (18) c.d. show that the meaning of *carefully* could be *obazrivo*, as shown in (18') c'. d'.

Ernst (2002:67) also analyses manner adverbs and points out certain constraints in English manner adverb placement:

(19) a. She walked *carefully* on the ice.
b. She *carefully* walked on the ice.
c. She walked *carefully*.
d. ?She *carefully* walked.

(19') a'. Hodala je *pažljivo* po ledu.
b'. *Pažljivo* je hodala po ledu.
c'. Hodala je *pažljivo*.
d'. *Pažljivo* je hodala.

Sentences (19') a'.b'.c'.d'. show that the adverb *pažljivo* can take different positions in these sentences without causing problems. Constraints occur in English when the adverb *carefully* is placed before the verb *walk* and the verb has no complement (see example (19) d). *Ona je pažljivo hodala* demonstrates that Serbian allows the adverb *pažljivo* to be used with the verb *hodati* without any complements to follow. We can therefore conclude that the following patterns are acceptable in English: V - Adv -, Adv - V -, V - Adv, whereas ?Adv - V is not. As for Adv patterns in Serbian, based on the analysis, it is obvious that the following patterns are possible: V - Aux - Adv -, Adv - Aux - V -, V- AuX - Adv, Adv - Aux - V.

The main question remains to be answered: how do we come up with rules which formulate constraints? or Why certain distributions are not acceptable?

3. CONCLUDING REMARKS

The recategorization of the traditional word class Adv shows that Adv word class does not come together as one discrete category, but is scattered across a large set of distributionally and semantically homogeneous subclasses. The question of whether syntax determines semantics or vice versa (and with it the question of whether the specifier analysis or an adjunction analysis based on semantic scope is to be favoured) is a matter of ongoing debate. Only those who have examined adverbs in at least two languages are aware of the fact how difficult it is to deal with them. Learners of English and Serbian face difficulties in acquiring adverbs in use, since they often cannot tell why certain distributions are not acceptable. Moreover, different positions of the same adverbs map onto different interpretations, and apparently synonymous structures are actually different. The adjunction theory seems to capture the fact that adverbs may have a rather free distribution with respect to other elements in the clause. Although Old English had a relatively free

word order, Modern English has a rather fixed word order, whereas Serbian does not. Both languages have their constraints in regard to adverbial usage. To learn more about them, we should further study their distribution. The distributional diversity displayed by the elements under consideration makes adverbs complicated to explore, teach and acquire.

4. REFERENCES

Alexiadou, A. (1997). *Adverb Placement: A Case Study in Antisymmetric Syntax*. Amsterdam: John Benjamins.

Bloomfield, L. (1933). *Language*. New York: Holt, Rinehart & Winston.

Cinque, G. (1999). *Adverbs and Functional Heads. A Cross-Linguistic Perspective*. Oxford: OUP.

Cinque, G. (2004). Issues in adverbial syntax. In: *Taking up the Gauntlet. Adverbs across Frameworks* (A. Alexiadou, ed.), 683-710.

Déchaine, R. (1993). Predicates Across Categories. Towards a Category-neutral Syntax. PhD Dissertation, University of Massachusetts.

Ernst, T. (2004b). Domain adverbs and the syntax of adjuncts. In: *Adverbials. The Interplay between Meaning, Context and Syntactic Structure* (J.R. Austin, St. Engelberg and G. Rauh, eds.). Amsterdam: Benjamins, 103-29.

Ernst, T. (2000). On the order of event-internal adjunct. In: *Adverbs and Adjunction*, (A. Alexiadou and P. Svenonius, eds.). Potsdam: Universität Potsdam, 33-49.

Ernst, T. (2004a). Principles of adverbial distribution in the lower clause. In: *Adverbs and Adjunction*, (A. Alexiadou and P. Svenonius, eds.). Potsdam: Universität Potsdam, 755-77.

Ernst, T. (2002). *The Syntax of Adjuncts*. Cambridge: Cambridge University Press.

Ernst, T. (1984). Towards an Integrated Theory of Adverb Position in English. PhD Dissertation. Indiana: University of Bloomington.

Francis, W.N. (1958). *The Structure of American English*. New York: The Ronald Press Company.

Frey, W. and Pittner, K. (1998). Zur Positionierung der Adverbiale imdeutschen Mittelfeld. *Linguistische Berichte* 176, 489-534.

Fries, C.C. (1952). *The Structure of English. An Introduction to the Construction of English Sentences*. New York & Burlingame: Harcourt, Brace and World, Inc.

Geuder, W. (2004). Depictive and transparent adverbs. In: *Adverbials. The Interplay between Meaning, Context, and Syntactic Structure* (J. Austin, St. Engelberg and G. Rauh, eds.). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 131-166.

Gleason, H.A. (1955/1961). *Introduction to Descriptive Linguistics*. New York: Holt, Rinehart & Winston.

Goldberg, A. and Ackerman, F. (2001). The pragmatics of obligatory adjuncts. *Language* 77(4), 798-814.

Haider, H. (2000). Adverb placement – convergence of structure and licensing. *Theoretical Linguistics* 26 (1/2), 95-134.

Haider, H. (2004). Pre- and postverbial adverbials in OV and VO. In: *Taking up the Gauntlet. Adverbs across Frameworks* (A. Alexiadou, ed.), 779-807.

Harris, Z.S. (1961). *Structural Linguistics*. Chicago: The University of Chicago Press.

Harris, Z.S. (1964). Distributional structure. In: *The Structure of Language. Readings in the Philosophy of Language* (J.A. Fodor and J.J. Katz, eds.). Englewood Cliffs, NY: Prentice Hall, Inc., 33-49.

Haumann, D. (2007). *Adverbs Licensing and Clause Structure in English*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Jackendoff, R. (1972). *Semantic Interpretation in Generative Grammar*. Cambridge, MA: The MIT Press.

Jespersen, O. (1946). *Essentials of English Grammar*. London: George Allen & Unwin Ltd.

Jespersen, O. (1924/1992). *The Philosophy of Grammar*. Chicago: The University of Chicago Press.

Laenzlinger, C. (1996). Adverb syntax and phrase structure. In: *Configurations. Essays on Structure and Interpretation* (A.- M. Di Sciullo, ed.). Somerville: Cascadilla Press, 99-127.

Laenzlinger, C. (1998). *Comparative Studies in Word Order Variation. Adverbs, Pronouns, and Clause Structure in Romance and Germanic*. Amsterdam: Benjamins.

Larson, R. (1985). Bare-NP adverbs. *Linguistic Inquiry* 16(4), 595-621.

Qirk, R., Greenbaum, S., Leech, G. and Svartvik, J. (1991). *A Comprehensive Grammar of the English Language*. New York: Longman.

Rauh, G. (2000). Don't call it "x" or: Why x does not represent grammatical categories. In: *Verbial Projections*, (H. Janssen, ed.). Tübingen: Niemeyer, 1-21.

Sweet, H. (1891/1968). *A New English Grammar. Logical and Historical*, Part I. Oxford: Clarendon Press.

Swan, T. (1997). From Manner to Subject Modification: Adverbialization in English. *Nordic Journal of Linguistics*, Vol. 20, 179-195.

Zanvoort, R.W. (1957). *A Handbook of English Grammar*. London: Longman.

GORDANA DIMKOVIĆ-TELEBAKOVIĆ

Univerzitet u Beogradu

PRILOZI U ENGLESKOM I SRPSKOM JEZIKU

Rezime

Rad daje uvid u tradicionalni način klasifikovanja i definisanja priloga i prikazuje kako su prilozi ponovo kategorizovani i određivani ranih 1970-ih i kasnije. Posebna pažnja je posvećena prilozima kao pridevima koji se koriste u engleskom i srpskom jeziku. Primeri *John$_i$ left Mary sad$_i$*, *John left Mary$_j$ sad$_j$*, *John$_i$ left Mary$_k$ sadly$_{i/*k}$* predstavljaju razliku između prideva i priloga. Takođe je pokazano da se pridevi javljaju u postglagolskoj poziciji, da slede rezultirajuće prideve, i da subjekatski pridevi slede objekatske prideve u engleskom jeziku (Geuder 2004:135), dok u srpskom jeziku subjekatski pridevi mogu prethoditi rezultirajućim pridevima (na primer, *Džon je umoran nogom otvorio vrata*), ili objekatskim pridevima (e.g. *Džon je umoran jeo presno meso*). I subjekatski i objekatski pridevi se pridružuju s desne strane u engleskom jeziku, što nije uvek slučaj u srpskom jeziku. Razmatrani su prilozi za način u odnosu na pravila fraznih struktura u oba jezika. Detaljno je prikazana i diskutovana distribucija i interpretacija priloga *carefully* / *pažljivo, obazrivo*. Dalje proučavanje distribucije priloga u analiziranim jezicima može dovesti do još preciznijeg određenja pravila koja regulišu prihvatljivu upotrebu ove semantički nekoherentne klase reči. Njena distribucionalna raznolikost stvara probleme i lingvistima i onima koji predaju i uče ova dva jezika. Dodatne teškoće u analizi i usvajanju priloških odredbi nastaju usled razlika u strukturnim obrascima koje ostvaruju engleski i srpski jezik u upotrebi.

UDK 811.133.1'367.633:811.163.41'367.633
ID 185895436

Наташа Поповић

Универзитет у Новом Саду

О НЕКИМ ВРЕДНОСТИМА ФРАНЦУСКИХ ПРЕДЛОГА *À* И *DE* УЗ ОБЈЕКАТСКЕ ДОПУНЕ И ЊИХОВИМ СРПСКИМ ЕКВИВАЛЕНТИМА

Сажетак: У овом раду се разматрају неке вредности најфреквентнијих француских предлога *à* и *de* уз различите типове објекатских допуна - како именичког, тако и инфинитивног типа. Анализа ће бити вршена на синтаксичком и семантичком нивоу, у оквиру самог француског језика, али и у поређењу са српским, с циљем да се пронађу одговарајући преводни еквиваленти у српском језику и да се укаже на различита језичка средства којима располажу ова два језика за обележавање објекатских допуна.
Кључне речи: предлози, објекатске допуне, синтакса, семантика, француски језик, српски језик.

1. ПРЕДЛОЗИ *À* И *DE* УЗ ИМЕНИЧКЕ ДОПУНЕ

1.1. Индиректни објекат

Индиректни објекат у француском језику најчешће се уводи предлозима *à* и *de* (Grevisse 2001: 394). Избор предлога уз објекатске допуне је *лексичког типа*[1], односно глагол је тај од ког зависи који предлог ће бити употребљен.

У позицији индиректног објекта могу се наћи именице, заменице, глаголи у инфинитиву, као и реченице. Наша пажња ће бити усмерена на структуре са именицом и инфинитивом у функцији индиректног објекта. Сматрамо их најрепрезентативнијим типом допуна будући да се инфинитив често у литератури дефинише као номинална форма глагола (Grevisse 2001: 308, Melis 2003: 14), а заменица стоји уместо конструкција са именицом.

1.1.1. Индиректни објекат уведен предлогом *à*:

У оквиру овог типа допуна, посебно су интересантни примери прелазних глагола, углавном сложене рекције, чије инхерентно лексичко значење садржи семантичко обележје директивности, упућености. Њихов структурни лик може се представити на следећи начин:

[1] *Л*. Мелис разликује три начина избора предлога: *синтаксичко-семантички* (углавном се односи на слободну употребу предлога - нпр. у оквиру прилошких одредаба), *лексички* (фиксни предлози уз одређене глаголе, именице и придеве) и *структурни* (у оквиру именичких допуна). (Melis 2003: 27-31)

ФРАНЦУСКИ ЈЕЗИК	СРПСКИ ЈЕЗИК
V_{Trans} + N_1 (COD) + *à* N_2 (COI)	V_{Tranz} + DObj + IObj [← N_{Dat}]

Неки од глагола уз које се реализује овај тип конструкције су: *apporter*, *apprendre*, *attribuer*, *communiquer*, *conseiller*, *dire*, *distribuer*, *donner*, *écrire*, *enseigner*, *envoyer*, *imposer*, *imputer*, *laisser*, *lire*, *montrer*, *offrir*, *ordonner*, *pardonner*, *payer*, *permettre*, *présenter*, *prêter*, *promettre*, *proposer*, *raconter*, *recommander*, *rendre*, *répéter*, *répliquer*, *reprocher*, *signaler*, *tendre*, *transmettre*, *vendre*.

(1) J'ai offert une cigarette *au concierge* et nous avons fumé. (ETR: 17)
→ Понудио сам цигарету *настојнику* и почели смо да пушимо. (СТР: 12)

Индиректни објекат, као друга објекатска допуна, у француској граматичкој традицији назива се *други објекат* (*objet second*). Уколико је уведен предлогом *à*, познат је као *complément d'attribution* и обележава особу којој је нешто намењено. Преводни еквивалент ове синтаксичке структуре у српском језику је слободни датив као друга рекцијска допуна.

Како се уз горе наведене глаголе обележје директивности испољава као давање, намењивање, упућивање (схваћено у ширем смислу - не само у предметном, већ и у апстрактном или пак вербалном), сходно томе, појам у дативу није само објекат намене, већ и непосредни *прималац* (*receveur*) објекта исказаног слободним акузативом.

Постоје глаголи који имају формално исту допуну, али чија се инхерентна лексичка семантика одликује општим семантичким обележјем удаљавања тј. одвајања, те упућују на идеју одузимања, лишавања: *arracher*, *cacher*, *confisquer*, *emprunter*, *enlever*, *ôter*, *prendre*, *retirer*, *soustraire* итд. Предлог *à* тада уводи *даваоца* (*donneur*)[2].

У овом случају, као корелативна структура француском индиректном објекту, у српском језику најчешће се јавља аблативни генитив с предлогом *од* у функцији друге рекцијске допуне:

ФРАНЦУСКИ ЈЕЗИК	СРПСКИ ЈЕЗИК
V_{Trans} + N_1 (COD) + *à* N_2 (COI)	V_{Tranz} + DObj + IObj [← OD + N_{Gen}]

(2) - Ne restons pas là (...), dit Just pour justifier de pousser le cheval et peut-être cacher *à sa sœur* l'émotion qu'il ressentait toujours en voyant ce palais en construction. (RB: 28)

[2] Глаголи који предлогом *à* уводе *примаоца*, дупло су бројнији од оних који истим предлогом уводе *даваоца*. (Marque-Pucheu 2008: 80)

→ - Не смемо остати овде (...), - рече Жист да би се оправдао што је потерао коња а можда и да сакрије *од своје сестре* узбуђење које би увек осетио кад угледа тај дворац у изградњи. (ЦБ: 19)

Међутим, синтаксичке конструкције овог типа нису увек једноставне за анализирање. Тако би, на пример, реченица

(3) André achète un livre *à Christine*

могла бити протумачена на два начина: Кристина би могла бити продавачица, али и особа којој је књига намењена[3].

Српски језик располаже посебним лингвистичким средствима за разликовање ове две ситуације:

- аблативним генитивом с предлогом *од*, којим се обележава потицање, извор, порекло (овде упућује на особу од које је купљена књига):

(3а) Андре купује књигу *од Кристине*.

- слободним дативом који упућује на особу којој је купљена књига:

(3б) Андре купује књигу *Кристини*.

ФРАНЦУСКИ ЈЕЗИК	СРПСКИ ЈЕЗИК
V_{Trans} + N_1 (COD) + *à* N_2 (COI)	а) V_{Tranz} + DObj + IObj [← OD + N_{Gen}] б) V_{Tranz} + DObj + IObj [← N_{Dat}]

Уколико у француском језику контекст не дозвољава да се избегне двосмисленост, то се може учинити коришћењем предлога *pour*:

(4) André achète un livre à quelqu'un *pour* Christine.

* André achète un livre à quelqu'un *à Christine*.

коме би у српском одговарао акузатив индиректног објекта уведен предлогом *за*:

→ Андре купује књигу од некога *за Кристину*.

Према класификацији коју даје К. Леклер, глаголи типа *acheter* били би сврстани у категорију *verbes datifs privatifs ou source*, а глаголи типа *donner* у *verbes datifs destination*. (Leclère 1978: 68)

Екстреман случај је *louer* који представља јединствен случај глагола који би могао да се сврста у обе ове категорије. Његова допуна може да се протумачи на два начина. Тако у реченици:

(5) Paul loue un appartement *à Pierre*.

- не зна се ко је власник, а ко станар. Глагол *louer* је неутрализовао опозицију између актаната *loueur - locataire*. (Marque-Pucheu 2008: 80)

[3] Слично се понашају и глаголи *voler* (= (*у*)*красти*) и *prendre* (= *узети*).

(5а) → Пол изнајмљује стан *Пјеру*. - *verbe datif destination*
(5б) → Пол изнајмљује стан *од Пјера*. - *verbe datif source*

Све ово доводи у питање термин *complément d'attribution*[4], чест у француским граматикама, који не покрива сва значења овог типа допуна (*à* + SN). Уочили смо да бројне предлошке синтагме уведене предлогом *à* не садрже ни најмању идеју 'доделе' (*attribution*), па би можда требало користити примеренији термин *objet second* (*други објекат*).

Индиректни објекат уведен предлогом *à*, поред слободног датива и генитива с предлогом ОД, може да има следеће преводне еквиваленте у српском језику:

- генитив с предлогом ИЗ:

(6) J'ai bien fait de vous soustraire *à la compagnie des larrons*. (RB: 67)
→ Добро сам учинио што сам вас извукао *из лоповског друштва*. (ЦБ: 49)

- акузатив без предлога (уз глаголе који су индиректно-транзитивни у француском, а директно-транзитивни у српском језику: *apprendre*, *obéir*, *succéder*, *survivre* итд.):

(7) Il donna des talons et la bête obéit *à son nouveau maître*. (RB: 26)
→ Ободе га и коњ послуша *свог новог господара*. (ЦБ: 18)

- акузатив с предлогом ЗА:

(8) Ils s'intéressent *à la philosophie*.
→ Интересују се *за филозофију*.

- акузатив с предлогом НА (*consentir*, *penser*[5], *réagir*, *ressembler*):

(9) Mais là encore, je pensai *à la voix de Clara*. (PMP: 37)
→ Али и тада сам помислио *на Кларин глас*. (МПП: 28)

- инструментал с предлогом СА:

(10) Oui, j'aurais dû essayer de parler *à quelqu'un*.[6] (ANT: 39)
→ Да, требало је да покушам да *са неким* разговарам. (АНТп: 27)

- локатив с предлогом О:

(11) J'ai encore réfléchi un peu *à ces choses* (...) (ETR: 23)
→ Размишљао сам мало *о томе* (...) (СТР: 15)

---

[4] Назив *complément d'attribution* предложиле су традиционалне граматике које су „желеле да наметну идеју паралелизма између тих синтагми [уведених предлогом *à*] и конституената који су носиоци *датива* у језицима као што је латински (...)."[4] (Arrivé et alii 2005: 201)

[5] Индиректном објекту овог глагола у српском језику може да одговара и локатив уведен предлогом О:

Maman (...) n'avait jamais pensé de son vivant *à la religion*. (ETR: 13)
Мама (...) никада за живота није размишљала *о богу*. (СТР: 10)

[6] Будући да у корпусу нисмо пронашли конструкцију са именицом уведеном предлогом, у овом примеру (који није једини у овом раду), задржали смо конструкцију са заменицом, с обзиром на то да је у питању иста структура као кад би у тој позицији стајала именица.

што упућује на чињеницу да корелативне форме у српском језику могу да се реализују у виду
свих зависних падежа, а не само датива, како је најчешће приказано у литератури.

1.1.2. Индиректни објекат уведен предлогом *de*:

Преводни еквиваленти француског индиректног објекта уведеног предлогом *de* у српском језику могу да се реализују у виду следећих предлошко-падежних конструкција[7]:

- беспредлошки генитив:

(12) Elle se souvient *de son enfance*.

→ Сећа се *свог детињства*.

- беспредлошки датив:

(13) Elles rirent *de ces confidences* comme elles riaient *de mille autres choses* dans la journée. (RB: 219)

→ Смејале су се *томе, својим тајнама*, као што су се смејале *толиким другим стварима* у току дана. (ЦБ: 156)

- беспредлошки акузатив (уз глаголе који су индиректно-транзитивни у француском, а директно-транзитивни у српском језику: *abuser*, *profiter*, *s'emparer* итд.):

(14) Il profitait *de l'ombre* où il se tenait pour laisser croire qu'il était armé. (RB: 278)

→ Искористио је *сенку* у којој се налазио како би се помислило да је наоружан. (ЦБ: 199)

- акузатив с предлогом ЗА:

(15) L'amiral (...) s'inquiète *de votre état de santé*. (RB: 323)

→ Адмирал се (...) брине *за ваше здравствено стање*. (ЦБ: 231)

- акузатив с предлогом НА:

(16) On lui a demandé si maman se plaignait *de moi* (...). (ETR: 137)

→ Питали су га да ли се мама жалила *на мене* (...). (СТР: 69)

- акузатив с предлогом У:

(17) (...) il ne doutait pas *du succès* si je lui faisais confiance. (ETR: 101)

→ *(...)* али он не сумња *у успех*, ако му укажем поверење. (СТР: 64)

- локатив с предлогом О:

(18) Le soir, je parlai *de Christa* à mes parents. (ANT: 12)

→ Те вечери испричала сам родитељима *о Христи*. (АНТп: 9)

односно у облику свих зависних падежа осим инструментала.

1.2. Посебан случај: *de* испред директног објекта

[7] Наведене синтаксичке структуре смо пронашли у нашем корпусу, али не можемо са сигурношћу да тврдимо да су то једини преводни еквиваленти француског индиректног објекта уведеног предлогом de. Ово се односи и на горе поменуте корелативне структуре индиректног објекта уведеног предлогом *à*.

Облик *de* уз допуну именичког типа не функционише увек као предлог. Узмимо као пример реченицу:

(19) Alexandre ne lisait pas *de romans*. (PMP: 341)

На први поглед, на плану форме, сегмент *de romans* могао би погрешно да буде интерпретиран као индиректни објекат. Међутим, уколико применимо тест постављања питања, ова допуна би представљала одговор на питање *quoi?* а не *de quoi?*, што јасно показује да је у питању директни објекат.

(19a) Qu'est-ce qu'Alexandre ne lisait pas? - Il ne lisait pas *de romans*.
* De quoi Alexandre ne lisait pas?

Статус облика *de* представља спорну тачку и о овом питању свака граматика има свој приступ. У традиционалној граматици за сваку употребу елемента *de* користи се назив *предлог* (*préposition*), Гијомов став је да је *de* предлог, али да има функцију члана (Guillaume 1975: 117), Гревис га назива *неодређени или партитивни члан* (*article indéfini ou partitif*) (Grevisse 2001: 871), а Мелис *квантификатор* (*quantificateur*) пошто означава однос између дела и целине (Melis 2003: 126). Мелис запажа разлику на семантичком плану између два *de*: предлог *de* је носилац одређеног семантичког односа, за разлику од квантификатора *de* који је само део конструкције који доприноси да се одређена група протумачи на прави начин и не интервенише изван тога. (Melis 2003: 127)

И као предлог, и као квантификатор, *de* је неопходан елемент у групи и служи да повеже именицу са глаголом:

(19б) * Alexandre ne lisait pas romans.

У овом контексту, по нашем мишљењу, најприкладнији назив за реч *de* би био *члан* (*article*).

1.3. О алтернацији предлога *à* и *de* уз именичке допуне

Иако је проблематика у вези са алтернацијом предлога у оквиру објекатских допуна прилично комплексна, не можемо је никако занемарити, те ћемо нешто рећи и о овом питању.

Промена предлога некад може да доведе до потпуне промене значења. Тако нпр. глагол *tenir* може да има три типа допуна, при чему сваки пут има друго значење:

1. *tenir* + COD → 'држати' N_{Ak}

(20) Il tenait à peine *la simple rêne* au bout de ses longues mains. (RB: 26)
→ Тек је благо придржавао *просту узду* крајичком својих дугих прстију. (ЦБ: 18)

2. *tenir* + COI (← *à* SN) → 'бити стало' *до* N_{Gen}

(21) Pourquoi est-ce que je tiens tant *à ce type*? (PMP: 186)
→ Зашто ми је толико стало *до тог типа*? (МПП: 154)

3. *tenir* + COI (← *de* SN) → 'личити' *на* N_{Ak}

(22) Il tient plus *de l'homme d'entreprise* que *de l'homme de plume*. (PMP: 127)
→ Више личи *на пословног човека* него *на писца*. (МПП: 104)

Јасно се уочава реципрочан однос структура са предлозима *à* и *de*. Док конструкција са *à* носи семантичку категорију циља (теличности), односно приказује ситуацију чије се остварење жели, конструкција са *de* указује на потицање, порекло. Ради се о различитим процесима, *tenir à* који је „динамичан" и *tenir de* - „статичан". Исто тако, у конструкцијама са *à* глагол има пуно значење, а са *de* ослабљено, да се допуна уведена предлогом *à* схвата као екстерни елемент, док је допуна уведена предлогом *de* у тесној вези са предикатом. (Cadiot 1993: 89)

Опозиција у значењу, некад сасвим јасна, а некад суптилнија, али увек присутна, сведочи о пресудној улози предлога и потврђује хипотезу да је предлог неопходан елемент са синтаксичке и семантичке тачке гледишта.

Да бисмо појаснили алтернацију предлога код неких антонимијских парова глагола (нпр. *s'engager à - se dégager de*, *se fier à - se méfier de*, *s'intéresser à - se désintéresser de*), а и њихову општу употребу, неопходно је да представимо у кратким цртама теорију Г. Гијома (Guillaume 1975), познатог француског лингвисте и творца *психосистематике* - лингвистичке теорије која успоставља везу између структуре језика и структуре мисли (психичке структуре).

Гијом тврди да су оба предлога линеарне форме, али док *à* обележава идеју *правца* (*direction*) или непосредне локализације у простору,[8] „кретање мисли" коме одговара *de* је прилично сложено.

Слика 1. приказује мисаони процес који се односи на предлог *à*:

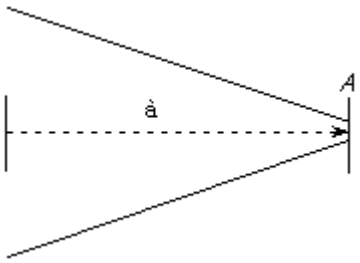

Сл. 1.

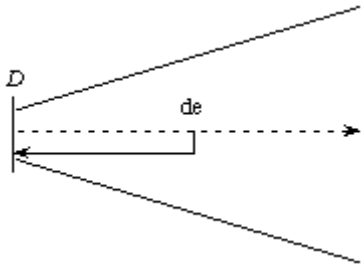

Сл. 2.

Кретање са којим се у мислима повезује предлог *à* је, у суштини, проспективно кретање, усмерено ка завршетку, крајњој тачки (*point d'arrivée*),

[8] „La préposition *à* exprime indifféremment dans la langue française l'idée de direction, ex.: *je vais à la ville*, *j'arrive à la ville*, et l'idée de position, en tant que *suite immédiate* de direction, ex.: *je suis arrivé à la ville*, *je suis à la ville*. Il ressort de ces sens successifs qu'elle est de *forme linéaire*. Elle représente tous les points d'une ligne de direction jusqu'au point final, qui est position." (Guillaume 1975: 255)

која је означена као А. „Лексичко означено овог предлога представља, у ствари, слику растојања које треба *да се пређе* и које се смањује како напредује приближавање.“[9] Стога се предлог *à* углавном користи за изражавање циља, намене (одредишта), дакле нечега што ће се тек десити.

Обрнуто, лексичко означено предлога *de* одговара у мисли ретроспективном кретању, усмереном према полазној тачки (*point de départ*), која је на слици 2. означена као D. Отуда способност овог предлога да изрази порекло, узрок, мотив, услов, тј. нешто што се већ десило.

2. ПРЕДЛОЗИ *À* И *DE* УЗ ИНФИНИТИВНЕ ДОПУНЕ[10]

У групу ретких предлога који могу да се удружују са инфинитивом спадају *à* и *de*. Поред њих, у овој синтаксичкој вези могу да се нађу и: *après*, *avant de*, *jusqu'à*, *par*, *pour*, *sans*.

Уколико упоредимо следеће примере:

(23) Toutefois, (...) il tenait *à avoir un entretien* avec le nouveau gouverneur du Brésil. (RB: 366)

(24) Aux yeux sombres qui le scrutaient, Just ne chercha pas *à se dérober*. (RB: 212)

на први поглед, чини се да је реч о истом типу структуре. Међутим, опозиција се јасно уочава уколико применимо тест прономинализације:

(23а) → (...) il *y* tenait.

(24а) → (...) Just ne *le* chercha pas. / * Just n'*y* chercha pas.

Исто тако, уколико применимо традиционални поступак за разликовање директног и индиректног објекта, пример (23) представљао би одговор на питање типа *à quoi?* а (24) на питање *qu'est-ce que?*

(23б) Il tenait à quoi?

(24б) * Just chercha à quoi?

Qu'est-ce que Just chercha?

Тест прономинализације и тест постављања питања упућују на чињеницу да инфинитивна допуна у (23) врши функцију индиректног, а у (24) директног објекта.

Ову тврдњу поткрепљују и примери са именичком допуном:

(25) Pourquoi est-ce que je tiens tant *à ce type*? (PMP: 186)

(26) - Tu cherches *une arme* pour moi? ricana-t-il. (RB: 256)

Запажамо да предлошка инфинитивна допуна глагола *tenir* комутира са именичком допуном у функцији индиректног објекта, такође уведеном

[9] “Ce que propose le signifié lexical de cette préposition, c'est en fait l'image d'une distance à *parcourir* qui décroît au fur et à mesure que progresse le mouvement d'approche.“ (Lowe 1996)

[10] Проблематика која је предмет овог поглавља интересантна је првенствено у оквиру самог француског језика.

предлогом *à*, док предлошкој инфинитивној допуни глагола *chercher* одговара директна именичка допуна, у функцији директног објекта.

Закључак који се намеће је да предлог *à* нема исту вредност уз обе инфинитивне допуне и на синтаксичком плану може да се тумачи двојако:

1) као прави предлог - у (23) - када уводи инфинитив у функцији индиректног објекта

2) као елемент који повезује инфинитив (у функцији директног објекта) са управним глаголом - у (24). У овом случају предлог је ослобођен свог семантичког садржаја и не представља ништа друго до обичан граматички елемент. За предлог који има овакво синтаксичко понашање, у граматици се користе термини *complémenteur* / *допунски предлог* (Melis 2003) и *indice de l'infinitif* / *означитељ инфинитива* (Le Goffic 1993).

Горе наведено запажање се односи и на предлог *de* који, исто тако, може да се интерпретира као:

- допунски предлог: refuser *de* faire quelque chose - refuser quelque chose

(27) Mais pour autant, elle refuse *de se désintéresser* des enfants qui lui ont été confiés. (RB: 41)

→ (...) elle *le* refuse.

- прави предлог: persuader quelqu'un *de* faire quelque chose - persuader quelqu'un *de* quelque chose

(28) Il m'a persuadé *de partir*.

→ Il m'*en* a persuadé.

2.1. О неким вредностима предлога *à* и *de* уз инфинитив на семантичком нивоу

Да бисмо имали потпунију слику вредности предлога *à* и *de*, неопходно је да конструкције са препозиционалним инфинитивом размотримо на семантичком нивоу.

Упоредимо следеће реченице:

(29) Jean souhaite *partir*.

(30) Jean doute / refuse *de partir*.

Сâм инфинитив представља неку радњу (овде: *partir*) као уопштену, апстрактну, тј. на чисто појмовном плану, док присуство предлога *de* упућује на јасно одређену радњу. (Mir Samii 1997: 123) Закључак који се намеће је да је *de* - допунски предлог носилац одређених семантичких информација, а не само обично синтаксичко средство.

Исту аргументацију бисмо могли применити и на предлог *à*. Упоредимо следеће реченице:

(31) Je pense *aller en Espagne cet été*.

(32) Pense *à fermer la porte à clé*!

У првом примеру реч је о замишљеној радњи, за коју не знамо да ли ће се реализовати, док се други (с предлогом *à*) односи на конкретну радњу.

Уколико бисмо, рецимо, покушали да направимо паралелу између глагола двоструке рекције и глагола перцепције:

(33) Jean persuade Pierre *de partir*. (SN - V - SN1 - *de* V_{Inf})

(34) Jean voit Pierre *partir*. (SN - V - SN1 - V_{Inf})

уочили бисмо да су уз глаголе перцепције радње исказане управним глаголом и инфинитивном допуном смештене у исти временски интервал, док то није случај са структурама које садрже *de* + инфинитив. Предлог *de* служи управо као језичко средство којим се обележава та раздвојеност радњи на временском плану.

Исто тако, интересантно је да је уз глаголе типа *conseiller*, *proposer* итд., реализација радње исказане инфинитивом повезана са управним глаголом који има висок степен модалне вредности. Препозиционални инфинитив служи да ограничи ту модалност:

(35) *Jean* ---------- [*conseiller* / *proposer* (*de partir*)] ---------- *à Pierre*.

На исти начин би се могле анализирати и конструкције са глаголима типа *amener*, *conduire*, *encourager*, *engager*, *mener*, *pousser*, а самим тим и вредност предлога *à* који уводи њихову инфинитивну допуну.

На основу свега изнетог, можемо закључити да предлози *à* и *de*, чак када се тумаче као допунски предлози, нису потпуно ослобођени свог семантичког садржаја.

2.2. О алтернацији предлога *à* и *de* испред инфинитива

Још од ране епохе старофранцуског језика, срећу се три типа инфинитивних допуна (*Ø*, *à*, *de*), али и четири могућности њихових алтернација, са или без промене у значењу: *Ø* / *à*, *à* / *de*, *Ø* / *à* / *de*, *Ø* / *de*.

С обзиром на ограничен простор којим располажемо, не можемо се подробније бавити овом проблематиком, већ ћемо изнети неколико запажања која се тичу алтернације предлога. Посебно интересантна је алтернација *à* / *de*.

Извесна регуларност се запажа у примерима у којима је присутна корелација између глагола у активној дијатези и предлога *de* с једне стране, и њима одговарајућих повратних глагола и предлога *à* са друге: *décider de - se décider à*, *essayer de - s'essayer à*, *risquer de - se risquer à*.

(36) Je risque *de tout perdre*.

(37) Je ne me risque pas *à sortir le soir*.

Између ове две конструкције постоји извесна нијанса у значењу: прибегавање предлогу *de* упућује на извесну статичност, пасивност вршиоца радње, док „конструкција са *à* појачава идеју о ангажовању субјекта у радњи означеној повратним глаголом".[11] (Gougenheim 1959: 12)

У другим примерима, иста опозиција се обележава префиксацијом, нпр. *se forcer à - s'efforcer de*:

[11] „La construction avec *à* renforce l'idée d'engagement du sujet dans l'action qu'exprime la voix pronominale." (Gougenheim 1959: 12)

(38) Comme je ne parvenais pas à sortir de cette querelle intérieure, je me forçai *à penser à autre chose*. (ANT: 72)

(39) Je vis un grand papillon brun (...) qui vibrait, s'efforçant *de pénétrer dans la profondeur trompeuse du miroir*. (TF: 19)

Предлог *à* је и овде показатељ динамичности субјекта. *De* уводи обавезну објекатску допуну глагола *s'efforcer*, који, са семантичког аспекта, може да се протумачи као глагол који „описује" субјекат.

Ж. Гугенем (Gougenheim 1959) супротставља: *songer à* и *rêver de*. По његовим речима, први израз имплицира снажну заокупљеност мишљу исказаном инфинитивом, а други мисао која није сигурна да ће се реализовати. Суштинска разлика је у глаголима, а алтернација предлога је само још више истиче.

(40) Je songe *à écrire un roman*.

→ Je songe SÉRIEUSEMENT à écrire un roman. (= je vais l'écrire)

(41) Je rêve *d'écrire un roman*.

→ * Je rêve SÉRIEUSEMENT d'écrire un roman.

Алтернација предлога *à* и *de* код неких антонимијских парова глагола (*commencer à - finir de*, *encourager à - décourager de*, *s'habituer à - se déshabituer de*) могла би да се објасни горе поменутом Гијомовом теоријом.

Када је реч о алтернацији предлога испред инфинитива, немогуће је заобићи глаголе *commencer* и *continuer* који чија инфинитивна допуна може бити уведена предлозима *à* и *de*. У радовима многих лингвиста, а посебно савремених, све више преовладава гледиште да између двеју допуна не постоји никаква разлика у значењу. У нашем корпусу била су присутна оба типа допуна, али је ипак доста заступљенији био предлог *à* уз оба глагола, нарочито уз *commencer*. Интересантно је да сви речници и приручници којима смо се користили не наводе оба типа ових конструкција (нпр. у *Dictionnaire des verbes français* наводе се једино конструкције с предлогом *à* уз оба глагола), док, рецимо, *Le nouveau Petit Robert* наводи оба типа конструкција, с напоменом да структура *commencer de* припада књижевном језику.

У *Dictionnaire des difficultés du français* пронашли смо објашњење разлике у значењу између структура *continuer à* и *continuer de*, с тим да аутори напомињу да је та нијанса уочљива само у књижевном језику. *Continuer à* се употребљава када се наставља започета радња или задржава претходно стање, а *continuer de* када желимо да истакнемо да се нека радња или стање нису прекинули:

(42) Ils ont continué *à parler* sans plus s'occuper de moi.

(42a) Ils ont continué *de l'aider* jusqu'à la fin de leur vie. (Péchoin & Dauphin 2001: 132)

2.3. Предлози *à* и *de* као показатељи временске вредности инфинитива

У литератури, инфинитив се обично сматра атемпоралним глаголским обликом. Али, према речима В. Драшковића (Драшковић 1966) инфинитив је

атемпорaлан када је употребљен лексички, док у примени, као и остали глаголски облици, и он има одређене могућности временског изражавања.

Наиме, основна функција предлога *à* и *de* је да покажу однос између временског збивања управног глагола и инфинитива тј. да обележе временску вредност допунског инфинитива. Тако се предлог *à* најчешће користи да наговести *футуралност* (*постериорност*) инфинитива (нпр. уз глаголе *aider*, *autoriser*, *chercher*, *encourager*, *hésiter*, *inviter*, *renoncer* итд.), предлог *de* може да обележава *антериорност* (нпр. уз глаголе *blâmer*, *se contenter*, *féliciter*, *s'indigner*, *se plaindre*, *regretter*, *reprocher* итд.), али и *праву постериорност* (нпр. уз глаголе *se charger*, *conseiller*, *ordonner*, *permettre*, *proposer*, *refuser*). Свакако, постоје глаголи чија се допуна може наћи у свакој од три дате временске могућности, што увек зависи од говорне ситуације. (Драшковић 1966: 80)

*

Уочили смо да уз објекатске допуне именичког типа предлог *à* може да уведе даваоца и примаоца, што јасно показује да подударање између форме и значења није потпуно и имплицира немогућност приписивања само једног значења конструкцијама овог типа. Синтаксичком и семантичком анализом дошли смо до закључка да предлози *à* и *de* уз објекатске допуне никако не могу бити окарактерисани као десемантизовани, упркос чињеници да некада разлика у значењу није изразита.

У оквиру инфинитивних допуна, предлог *de* је заступљенији од *à* и, самим тим, омогућује већу ширину синтаксичко-семантичких служби. Предлози *à* и *de* уз инфинитив у функцији објекта могу да се понашају на два начина: као прави предлози и као граматикализовани елементи (допунски предлози), али чак и у том случају садрже одређену семантичку вредност.

3. ЛИТЕРАТУРА

Arrivé, M., Gadet, F. & Galmiche, M. (2005). *La Grammaire d'Aujourd'hui: guide alphabétique de linguistique française*. Paris: Flammarion.

Cadiot, P. (1993). *De* et deux de ses concurrents: *avec* et *à*. *Langages*. 110: 68-106.

Chevalier, J.-Cl., Blanche-Benveniste, Cl., Arrivé, M. & Peytard, J. (2002). *Grammaire du français contemporain*. Paris: Larousse.

Драшковић, В. (1966). *Инфинитив иза предлога* à *и* de *као допуна финитном глаголу у француском језику*. Београд: Филолошки факултет Београдског универзитета.

Gougenheim, G. (1959). Y a-t-il des prépositions vides en français? *Le Français moderne* 27: 1-25.

Grevisse, M. (2001). *Le Bon Usage* (13e édition). Paris: Duculot.

Guillaume, G. (1975). *Le problème de l'article et sa solution dans la langue française*. Paris: Librairie A.-G. Nizet - Québec: Les Presses de l'Université Laval.

Le Goffic, P. (1993). *Grammaire de la phrase française*. Paris: Hachette

Leclère, Ch. (1978). Sur une classe de verbes datifs. *Langue française*. 39: 66-75.

Lowe, R. (1996). *L'analyse des prépositions „à" et „de" dans le cadre d'une syntaxe opérative*. Доступно на http://www.fl.ulaval.ca/fgg/articles/prof/lowe/art_1a.htm.

Marque-Pucheu, Ch. (2008). La couleur des prépositions *à* et *de*. *Langue française*. 157: 74-105.

Melis, L. (2003). *La préposition en français*. Paris: Ophrys.

Mir Samii, R. (1997). La valeur de „de" devant l'infinitif complément de verbe. *Faits de langues*. 9: 119-126.

Пипер, П., Антонић И., Ружић, В., Танасић, С., Поповић, Љ. & Тошовић, Б. (2005). *Синтакса савременог српског језика*: *Проста реченица*. Београд: Институт за српски језик САНУ, Београдска књига - Нови Сад: Матица српска.

Корпус

1. (ETR) CAMUS, Albert (2003). L'étranger. Paris: Gallimard.
2. (СТР) КАМИ, Албер (2002). Странац. Превод: Зорица Хаџи-Видојковић. Београд: Гутенбергова галаксија.
3. (ANT) NOTHOMB, Amélie (2003). Antéchrista. Paris: Albin Michel.
4. (АНТп) НОТОМБ, Амели (2004). Антихриста. Превод: Иван Шепић. Београд: Паидеиа.
5. (PMP) PENNAC, Daniel (1997). La petite marchande de prose. Paris: Gallimard.
6. (МПП) ПЕНАК, Данијел (2001). Мала продавачица прозе. Превод: Мелита Лого Милутиновић. Београд: Плато.
7. (RB) RUFIN, Jean-Christophe (2001). Rouge Brésil. Paris: Gallimard.
8. (ЦБ) РИФЕН, Жан-Кристоф (2004). Црвени Бразил. Превод: Злата Мурадбеговић и Татјана Шотра. Београд: Паидеиа.

Скраћенице

COD complément d'objet direct (директни објекат)

COI complément d'objet indirect (индиректни објекат)

DObj директни објекат

IObj индиректни објекат

N именица

N_{Ak} именица у акузативу

N_{Dat} именица у дативу

N_{Gen} именица у генитиву

SN syntagme nominal (именичка синтагма)

V verbe (глагол)

V_{Inf} verbe à l'infinitif (глагол у инфинитиву)

V_{Trans} verbe transitif (прелазни / транзитивни глагол)

NATAŠA POPOVIĆ

Université de Novi Sad

SUR CERTAINES VALEURS DES PRÉPOSITIONS FRANÇAISES *À* ET *DE* INTRODUISANT LES COMPLÉMENTS D'OBJETS ET LEURS ÉQUIVALENTS SERBES

Résumé

Cet article porte sur certaines caractéristiques syntactico-sémantiques des prépositions françaises *à* et *de* introduisant les groupes nominaux et les infinitifs compléments d'objet, ainsi que leurs équivalents en serbe.

Placée devant les compléments nominaux, la préposition *à* peut introduire le donneur, ainsi que le receveur, ce qui implique l'impossibilité d'attribuer une seule signification aux constructions de ce type et met en question le terme *complément d'attribution*. Les prépositions *à* et *de* introduisant les noms compléments d'objet ne peuvent en aucun cas être analysées comme mots vides, tandis que, avec les infinitifs compléments d'objet, elles peuvent se comporter soit comme de vraies prépositions, soit comme des éléments grammaticalisés (*complémenteurs*, *indices de l'infinitif*), mais même dans ce cas-là, elles ont un sens.

UDK811.111'373.231.1'366.622.22
ID 185895692

VLADIMIR ŠIROKI

University of Novi Sad

STRUCTURAL PATTERNS OF DIMINUTIVIZED FORMS OF MALE AND FEMALE FIRST NAMES

Abstract: This paper deals with a set of possible structural patterns of shortened forms of English male and female first names. The focus of interest is on nicknames and pet names, and the most frequent word-building process in this case is clipping. A nickname or pet name is a substitute for a person or thing's real name; it is sometimes considered desirable, symbolizing a form of acceptance but can often be a form of ridicule. The most common type of nickname is the diminutive – shortened or otherwise altered someone's real name.
Keywords : morphology, English, first name, nickname, diminutivized forms.

1. INTRODUCTION

Most male and female first names in English may have their diminutivized forms, which have different structural patterns. Diminutives, including diminutives of first names, are ubiquitous and this paper aims to classify them according to their morphological features.

Bearing in mind theoretical sources (Bauer, 1983; Bauer, 1988; Matthews, 1991) and standard dictionaries of English (*Longman Dictionary of Contemporary English*, 2003; *Oxford Advanced Learner's Dictionary*, 2005; *MSN Encarta Online*), the following definitions of the basic terms relevant for this topic are proposed:

Proper nouns (or **proper names**) are a type of nouns denoting specific people, organizations, places and brand names. When speaking about first names, it should be mentioned that most people also have nicknames, which are used along with or instead of first names on particular occasions. **Nickname** is thus: (i) an invented name for somebody or something used humorously or affectionately instead of the real name and usually based on a conspicuous characteristic of the person or thing involved, and (i) a special affectionate name used to address or refer to a family member or close friend (*MSN Encarta Online*). Referring to these definitions, it can be said that nicknames are, in effect, **diminutives**, i.e. words or names that indicate small size, encapsulation, youth, fondness or familiarity.

This paper belongs to the field of **morphology**, i.e. the branch of linguistics which is concerned with the 'forms of words' in different uses and constructions

(Matthews 1991: 3), and partly to the field of **onomastics**, or **onomatology**, which is the study of the origins of proper names.

2. NICKNAMES AS DIMINUTIVES

Nicknames are often unique and individualized because they speak to the personality of the nicknamed. The reasons for creating nicknames for people we know are many and varied. Often, nicknames arise spontaneously from some fortuitous chance and there are nicknames that people give to themselves through action or accident. This type of nickname is created because someone has said something at an inappropriate time, or due to particular behaviour, habit, posture, gestures or mannerism. For example, a person who gets caught frequently napping at work can be nicknamed as *Sleepy*; someone who walk in an overly confident way is *Strut*; and a person who drinks big gulps can be nicknamed as *Big Gulp*.

Many nicknames often functioned as the basis for creating surnames, as in:

Armstrong – 'strong armed'
Campbell – 'crooked mouth'
Kennedy – Gaelic: 'ugly head'
Morgan – Welsh: 'white haired'
Russell – French: 'red haired'
Whistler – 'one who whistles'
Whitehead – 'white headed'.

Diminutives are often used for the purpose of expressing affection, and they are frequently used when speaking to small children; thus, they function as hypocoristic, or hypocorism. A **hypocorism**, or **pet name**, is a special affectionate name used to address or refer to a family member or close friend.

3. STRUCTURAL PATTERNS OF FIRST NAMES

In this heading there will be a discussion about main structural patterns of male and female first names as follows: (1) clipping, (2) blending, (3) diminutive suffixes, (4) influence of medieval 'mine', and (5) letter swapping and dropping.

If a first name is under any of the above-mentioned processes, a shorter and often diminutivized name is obtained. There are, however, a number of instances when new first names have emerged, which are commonly used in the English-speaking countries.

3.1. Clipping

Clipping is the process of shortening a word without changing its meaning or its part of speech although frequently with the effect of making it stylistically less formal (Bauer 1988: 239). In case of first names, there may be the following types of clipping:

(a) **back clipping**, when the beginning of the name is retained:

Arthur – Art
Daniel – Dan
Elizabeth – Eliza
Frederick – Fred
Gwendolyn – Gwen
Valeria – Val;

(b) **fore clipping**, when the final part of the name is retained:
Alfred – Fred
Andrew – Drew
Elizabeth – Beth
Oswald – Waldo
Sabrina – Brina
Vanessa – Nessa;

(c) **middle clipping**, when the middle of the word is retained and this is the less frequent type of clipping:
Adelaide – Della
Lucinda – Cindy
Sylvester – Ves.

According to the analysis of entries given in *The Wordsworth Dictionary of First Names* (1995), the commonest types of clipping first names are back and fore clipping, where the prominent or stressed part of the name is retained. Moreover, there are (usually longer and popular) names where both types of clipping are employed, such as *Eliza* / *Beth* for *Elizabeth*. The least frequent type is middle clipping, and if used, the prominent parts are also retained.

3.2. Blending

A **blend** is a new lexeme formed from parts of two or more other lexemes. There is no requirement that the blend should be made up of meaningful parts of the original lexemes, and the original lexemes are frequently unrecognizable in the blend (Bauer 1988: 238).

In case of male and female first names, the process of blending seems to be less common than clipping. According to *The Corpus of Contemporary American English*, the following examples of blended female first names can be found:

Armina > Ardelia + Wilhelmina
Leilabeth (Leila Beth) > Leila + Elizabeth
Olouise > Olive + Louise
Rosella > Rose + Bella.

In 1930, Laurence Langner, co-founder of the Theatre Gold, and his wife, Armina Marshall, residents of nearby Weston, bought an old barn (…)[1]

[1] The Corpus of Contemporary American English: *Theatre; A Summer Veteran Gets New Life*. New York Times (2000).

We're pretty sure they also come for Rosella, though, whose welcoming smile is as memorable as her name[1].

Only female names seem to be blended, but male names may form part of the blends:

Adelloyd > Addie + Lloyd
Adnelle > Addison + Nellie
Romiette > Romeo + Juliet..

3.3. Diminutive suffixes

Before the seventeenth century or so, the most common diminutive suffixes were *–kin* and its variant *–in*. According to *The Cambridge History of the English Language: 1476 – 1776* (2006: 393), the diminutive suffix –kin came into Middle English from Dutch loan words. In Modern English it appeared with both animate and inanimate nouns (e.g. *napkin*).

The suffix *–kin* is attached to the following names:

John + -kin > Jenkin – Jakin – Jack
Timothy + -kin > Timkin
Peter + -kin > Perkin
Thomas + -kin > Tomkin.

According to some old sources, such as Hare (1832: 277), Christian names, as being the familiar appellatives of children and relations, furnish many examples of their altered forms.

Today this suffix can be seen in multitude of English surnames, including *Atkins* from *Arthur, Dawkin* (whence *Dawkins*, *Dakins*, and *Deakins*) from *David*, *Dickens* (also *Dickin* and *Dickon*) from *Dick*, *Hodgkin* from *Hodge* (whence *Hoskins*, *Huskisson*, etc), *Hopkin* from the old name *Hob*, *Jenkin* from *Jean, Larkin* from *Larry* for *Lawrence*, *Lukin* from *Louis*, or perhaps from *Luke, Perkins* from *Peter, Popkin* from *Bob*, *Sawkin* from *Sal* for *Sarah*, *Simpkin* or *Simkin* for *Simon*, Timkin from Timothy, *Watkins* from *Wat* for *Walter, Wilkinson* from *William*. *Huggins*, *Higgins*, and *Hoggins* appear to be variously corrupted from the diminutive of *Hugh*, as *Diggins* was corrupted from *Dickins*.

Although the above-mentioned names used to function as diminutivized first names, or nicknames, today they are mostly used as surnames. Thus, *The Corpus of Contemporary American English* notes just one first names (out of eleven entries) for the name Jenkin; the others are surnames:

Jenk Jones Jr., editor of the Tulsa Tribune, has been named publisher, succeeding his father, Jenkin Lloyd Jones, who becomes publisher emeritus[2].

---

[1] The Corpus of Contemporary American English: *This way in: The sound and the fury*. Esquire, Vol. 151, Issue 5, Page 12 (2009).

[2] The Corpus of Contemporary American English: *Robert Maxwell Dies; Questions on Several Fronts*. Associated Press (1991).

In Modern English, Scottish diminutive suffix –ie (or –ee or –ey) is frequently used:

Anne – Anny
David – Davey
Christopher – Christie (back clipping + suffixation)
Elizabeth – Bessy (fore clipping + suffixation)
Martin – Marty
Rose – Rosie.

With some clipped forms of the names (as above-mentioned *Christie* and *Bessy*), additional diminutive and hypocoristic suffixes may be used. The other examples include:

Archibald – Baldie
Charlotte – Lottie
Daniel – Danny
David – Davey
Herbert – Herb, Herbie
James – Jim, Jimmie
Jeremiah – Jeremy, Jerry
Jessica – Jess, Jessy
William – Will / Bill, Willie / Billie.

In the past the suffix *–ie* was highly productive and some nicknames ending in this suffix have passed into the category of common nouns:

Anthony – tony ('fool')
Catherine – kitty ('a young girl')
John / Jack – jockey ('a professional rider')
John – johnny ('chap')
Margaret – peggy ('simpleton')
Mary – molly ('wench', 'prostitute').

Later, the English language took the French suffixes and added an *–a*:

Adelina (*Adele* + *-ine* + *-a*)
Paulina (*Pauline* + *-a*).

3.4. Medieval 'mine'

There are diminutivized forms of first names which resulted from the medieval affectionate phrase, *mine* + *name*, such as:

Mine Ann – Nan (later *Naney*)
Mine Ed – Ned
Mine Ellen – Nell.

3.5. Letter swapping and dropping

Sometimes the sounds that were difficult to pronounce (especially by children) were omitted or altered resulting in diminutives. The difficult Norman 'r' sound in medieval English names was often dropped, as in :

Barbara – Babs
Bridget – Biddy
Francis – Fanny ;
or changed as in :
Dorothy – Dolly (or *Dody*)
Harry – Hal
Mary – Molly (or *Mally*)
Sarah – Sally (or *Sadie*).

When 'r' is at the beginning of the word it is often replaced with 'd', 'h', or 'n', as in :

Richard – Rodge (also *Dodge, Hodge*)
Robert – Rob (also *Dob, Hob, Nob, Bob*)
Roger – Rick (also *Dick, Hick*).

These names are the result of rhyming. *Robert* and *Bob* are usually known as first names, but *Dob*, *Hob* and *Nob* died out and they are preserved in surnames such as *Dobb*, *Hobson* and *Nobb*.

4. THE MOST FREQUENT ENGLISH MALE AND FEMALE FIRST NAMES AND THEIR DIMINUTIVE FORMS

The Wordsworth Dictionary of First Names (1995) offers a good compilation of English first names. It consists of the list of first names as entries where etymology of the name as well as its other forms are given.If possible, shorter or diminutivized forms are also provided. It seems that the longer is the name, the more numerous are examples of its shorter forms, as in:

Albert – Al, Bert, Bertie
Alexander – Al, Ali, Alex, Alec, Sandy, Sandie, Lex
Alexandra – Alex, Alix, Alexa, Lexy, Lexie; then *Zandra, Sandra, Sandie, Sandy* (now often used as names in their own right)
Anastasia – Stacey, Stacie, Stacy (which have popularity far in the excess of the original name)
Bartholomew – Bart, Bartie, Barty
Beatrice – Bea, Betie, Trixie
Edward – Ed, Eddie, Eddy, Ned, Neddy, Ted, Teddy
Frederick – Fred, Freddie, Freddy
Geoffrey (also *Jeffrey*) – *Geoff, Jeff*
James – Jim, Jimmy, Jimmie, Jem, Jay, Jamie
Janet – Jan, Netta, Nettie, Jenny, Jennie, Jessie
Jane – Janey, Janie, Jan
William – Will, Willie, Willy, Bill, Billy, Liam (Irish).

One of the most popular English female names is *Catherine*, and it is the name of English queens and princesses, of saints and of many famous people. It has other forms – *Catherine* and *Cathryn* as well as many forms beginning with 'k' instead of

'c', because it was thought to be closer to the Greek origin of the name – *Katherine, Katherin, Katherine, Kathryn, Katarina*. This female name also has a large number of diminutivized, usually clipped forms – *Cat, Cath, Catha, Cathie, Cathy, Kath, Kathie, Kathy, Kat, Kate, Kaety, Kay, Kit, Kittie, Kitty, Katie, Katy* (The Wordsworth Dictionary of First Names 1995: 38).

There are nicknames which are typical for certain varieties of English. For example, the most frequent nickname for *George* is *Georgie*, although there are *Geordie*, especially in Scotland and in the north of England where it is used as a nickname for a person from the Newcastle area, and *Dod*, which is typically Scottish (The Wordsworth Dictionary of First Names 1995: 85).

5. CONCLUSION

First names are personal names that specify individuals; however, they may have their diminutivized forms due to various reasons. This paper is synchronic in nature, although certain diachronic investigations and analyses are inevitable because there are many forms that came into being in different historical periods of the English language. Moreover, there are a number of nicknames that have exceeded the popularity of the names that were derived from and have become the first names in their own right. The diachronic criterion is also important because many surnames have been obtained from various forms of diminutivized forms of first names.

Some nicknames belong to different regions or countries where English is spoken, although this geographical element has become less relevant due to global connection and high level of people's mobility.

6. REFERENCES

Bauer, L. (1983). *English Word-formation*. Cambridge: Cambridge University Press.

Bauer, L. (1988). *Introducing Linguistic Morphology*. Edinburgh University Press, Edinburgh.

Hare, J. C. (1832). *The Philological Museum*. Volume 1. Deightons, Cambridge.

Matthews, P. H. (1991). *Morphology*. Second Edition. Cambridge University Press, Cambridge.

McCarthy, M. (1990). *Vocabulary*. Oxford University Press, Oxford.

Longman Dictionary of Contemporary English Language. The fourth edition. Pearson Education, Harlow (2003).

MSN Encarta Dictionary Online: http://encarta.msn.com

Oxford Advanced Learner's Dictionary. The seventh edition. Oxford University Press, Oxford (2005).

The Cambridge History of the English Language: 1476 – 1776. (edited by Lass, R.). Volume III. Cambridge University Press, Cambridge (2006).

The Corpus of Contemporary American English: http://www.americancorpus.org

The Wordsworth Dictionary of First Names (compiled by Macleod, I. and Freedman, T.). Wordsworth Editions Ltd, Ware (1995).

Владимир Широки
Универзитет у Новом Саду

МОРФОЛОШКИ ОБРАСЦИ ДЕМИНУТИВИЗАЦИЈЕ ЛИЧНИХ ИМЕНА У ЕНГЛЕСКОМ ЈЕЗИКУ

Резиме

Овај рад бави се деминутивним облицима личних имена у енглеском језику. Деминутиви личних имена у суштини су надимци, а врло често и хипокористици. У раду се укратко приказују релевантни морфолошки обрасци деминутивизације, уз примере најучесталијих имена у енглеском говорном подручју. Рад обједињује синхрони и дијахрони приступ проучавања језика.

UDK811.134.2'367.626.1:811.163.41'367.626.1
ID 185895948

KSENIJA ŠULOVIĆ

Univerzitet u Novom Sadu

LIČNE ZAMENICE U ŠPANSKOM I SRPSKOM JEZIKU

Sažetak: Tema ovog rada su morfosintaksičke karakteristike ličnih zamenica u španskom jeziku, kao i sagledavanje njihovih sličnosti i razlika sa ličnim zamenicama u srpskom jeziku. Daje se, takođe, prikaz distribucije ličnih zamenica u rečenici, kao i njihova semantička veza s glagolom. Razmatra se i enklitička upotreba ličnih zamenica i analizira upotreba i distribucija ličnih zamenica za treće lice.
Ključne reči: lične zamenice, španski jezik, srpski jezik, naglašeni i nenaglašeni oblici, funkcija i distribucija.

1. UVOD

Predmet pažnje ovog rada su semantički sistemi ličnih zamenica u srpskom i španskom jeziku. Prema rečima Pipera[1], lične zamenice u srpskom jeziku zauzimaju centralno mesto u semantičkom sistemu zamenica i u tom pogledu njihova uloga se ne razlikuje od uloge ličnih zamenica u španskom jeziku. Lične zamenice su na najneposredniji način vezane za govornu situaciju i govorno lice kao njen centar. U srpskom kao i u španskom jeziku, lične zamenice se od ostalih vrsta zamenica razlikuju po tome što upućuju na lica prema njihovom učešću u govoru, što je u skladu sa Belićevom[2] definicijom.

Prema *Esbozo de una nueva gramática de la lengua española*[3], termin „lične zamenice" upućuje na lice govora, odnosno, na različitu ulogu koju lica i predmeti imaju u govoru.

Kako u španskom tako i u srpskom jeziku razlikujemo tri vrste ličnih zamenica:

a) zamenica za prvo lice, koja upućuje na lice koje govori ili piše, odnosno na lice koje daje poruku;
b) zamenica za drugo lice koja upućuje na lice kojemu se govori, odnosno lice koje ima ulogu sagovornika, primaoca poruke ili slušaoca;
c) zamenica za treće lice, koja obeležava lice koje ne učestvuje u razgovoru.

2. ODLIKE LIČNIH ZAMENICA U ŠPANSKOM I SRPSKOM JEZIKU

[1] P. Piper, 1987, str. 88.
[2] A. Belić, 1998, str. 53.
[3] RAE, 1977, str.203.

a) Zamenica *yo*, tj. *ja,* predstavlja govornika, odnosno pošiljaoca poruke i naziva se ličnom zamenicom prvog lica jednine. Ova zamenica je neutralna prema rodu i po pravilu predstavlja ljudska bića.

b) Zamenica *tú*, tj. *ti,* jeste zamenica drugog lica jednine. Upotrebljava se u obraćanju jednom sagovorniku, koji je, po rečima Mrazovića i Vukadinović[4], po nečemu blizak govorniku ili je niži po rangu od njega ili u obraćanju detetu. Ova lična zamenica označava prisutno lice u govornom činu i neutralna je prema rodu.

c) Zamenice *él, ella,* tj.*on, ona*, jesu lične zamenice trećeg lica jednine, koje označavaju osobu ili predmet koji ne učestvuju u komunikaciji. Ove zamenice imaju posebne oblike za rod, *él* za muški i *ella* za ženski rod. Upotrebljavaju se za upućivanje na žive i nežive pojmove. U srpskom jeziku postoji i poseban oblik za treće lice jednine *ono*.

d) Zamenice *nosotros, nosotras,* tj. *mi,* jesu zamenice prvog lica množine, kojom govornik pored samog sebe predstavlja i još najmanje jedno lice u čije ime govori. U španskom jeziku zamenica *nosotros* predstavlja samo muški rod, odnosno muški i ženski rod zajedno, dok *nosotras* služi isključivo za ženski rod. U srpskom jeziku oblik *mi* je zajednički za oba roda. Ovi oblici ne predstavljaju morfološku već semantičku i sintaksičku formu za množinu. S druge strane, oblici *nosotros*, *nosotras* ne predstavljaju skup više bića iste vrste i nisu ishod oblika *yo +yo+yo*... Naprotiv, *nosotros* ili *nosotras* je skup *tú+yo* ili *él* (odnosno *ella, ellos, ellas*)+*yo*.

e) Zamenice *vosotros, vosotras,* tj. *vi,* jesu lične zamenice drugog lica množine koje se upotrebljavaju u obraćanju većem broju sagovornika sa kojima govornik ima prjateljski, familijarni, odnosno neformalni odnos. *Vosotros* je oblik za muški rod, kao i za muški i ženski rod zajedno, dok *vosotras* služi isključivo za ženski rod. U srpskom jeziku oblik *vi* je zajednički za oba roda. Zamenice *vosotros, vosotras* predstavljaju, takođe, samo semantičku i sintaksičku formu za množinu i zamenjuju skup *tú+tú*, kao i skup *él* (odnosno *ella, ellos*, *ellas*)+ *tú*.

f) Zamenice *ellos, ellas* tj. *oni, one,* jesu oblici za treće lice množine i označavaju osobe ili predmete koji ne učestvuju u komunikaciji. Imaju posebne oblike za rod, *ellos* za muški rod i muški i ženski rod zajedno i *ellas* za ženski rod. U srpskom jeziku postoji i poseban oblik za treće lice množine *ona*.

g) Zamenica *usted,* tj.*Vi,* sa sintaksičke tačke gledišta trebalo bi da bude zamenica za treće lice s obzirom na to da se slaže s glagolom u trećem licu. Ona, međutim, upućuje na sagovornika kojemu se prilikom obraćanja ukazuje poštovanje. *Ustedes* (vi), oblik za množinu, upotrebljava se u obraćanju većem broju sagovornika kojima ukazujemo poštovanje. U srpskom jeziku se zamenicom *Vi* ukazuje poštovanje u obraćanju jednoj osobi, dok za množinu ne postoji poseban oblik.

[4] P. Mrazović, Z. Vukadinović, 1990, str. 309.

S obzirom na to da glagolski završeci dovoljno jasno izražavaju vršioca radnje lična zamenica u funkciji subjekta nije obavezna uz glagol ni u španskom ni u srpskom jeziku. Tako, na primer, u indikativu prezenta lako možemo da razlikujemo sva lica po završecima (*escribo, escribes, escribe, escribimos, escribís, escriben,* odnosno *pišem, pišeš, piše, pišemo, pišete, pišu*) što čini neobaveznom uporebu nenaglašenih ličnih zamenica u funkciji subjekta.

Primer:

španski:	srpski:
Vivo en Lima.	Živim u Limi
Tengo un libro de Cervantes	Imam Servantesovu knjigu.
Hacemos la tarea.	Radimo domaći zadatak
¿Cómo te llamas?	Kako se zoveš?

Međutim, lične zamenice *usted* i *ustedes,* oblici za učtivo obraćanje ili izražavanje poštovanja, navode se radi izbegavanja sličnosti s oblicima za 3. lice, dok u srpskom jeziku upotreba *Vi* nije obavezna, jer sam glagol izražava učtivost.

Primer:

španski:	srpski:
*María, ¿dónde vive **usted**?*	Gde živite, Marija?
***Usted** no es español, ¿verdad?*	– Vi niste Španac, zar ne?
*¿Cuándo llegaron **ustedes**?*	Kada ste stigli?

U španskom jeziku, ove zamenice koristimo i za formalno obraćanje:

Primer:

španski:	srpski:
*Adelante, pase **usted**, pase.*	Napred, prođite, prođite.
*.¿Han reservado **ustedes** la mesa?*	Da li ste rezervisali sto?

3. NAGLAŠENE LIČNE ZAMENICE U SUBJEKTU U ŠPANSKOM I SRPSKOM JEZIKU

Naglašene lične zamenice koriste se u španskom i srpskom jeziku kao subjekat u sledećim primerima:

- kada se iz bilo kojeg razloga naglašava ili ističe subjekat:

***Yo** quiero trabajar, pero mis padres quieren que estudie.*	**Ja** želim da radim, ali moji roditelji žele da studiram.
*Aquí mando **yo**.*	Ovde **ja** naređujem.
*Lo siento, pero **yo** no lo noto.*	Žao mi je, ali **ja** to ne primećujem.

- kada postoji više subjekata:

*Tomás y **yo** cantamos juntos.*	Tomas i **ja** pevamo zajedno.
***Tú** y Manolo llegasteis tarde.*	**Ti** i Manolo ste zakasnili.

- radi suprotstavljanja nekom drugom licu:
  Yo *preparo la comida y* ***tú*** *lavas los platos.* **Ja** ću kuvati a **ti** ćeš prati sudove.

- da bi se u španskom jeziku izbegla nejasnoća kada je glagolski oblik jednak za 1. i za 3. lice:
  Ella *miraba la tele mientras* ***yo*** *escribía la carta.* **Ona** je gledala televiziju dok sam **ja** pisao *pismo.*
  Yo *compro chocolate y* ***tú*** *el queso.* Ja ću kupiti čokoladu a ti sir.
  Él *estudiaba y* ***yo*** *dormía.* **On** je učio, a **ja** sam spavao

- u slučaju da nedostaje glagolska forma kod komparativnih struktura:
  Juan es más joven que ***tú***. Huan je mlađi nego **ti**.
  (**Tú** predstavlja subjekat u izostavljenoj rečenici: tú eres joven/ti si mlad.)

- kada želimo jasno da izrazimo o kome je reč:
  Allí van Sonia y José. Son argentinos. Stižu Sonja i Hose. Oni su Argentinci.
  Ella *es de Junín y* ***él*** *es de Buenos Aires.* Ona je iz Hunina, a on iz Buenos Ajresa.

Padežna promena naglašenih ličnih zamenica u španskom jeziku vrši se pomoću predloga. U tom slučaju naglašene lične zamenice stoje iza predloga. Koristimo oblike lične zamenice u funkciji subjekta izuzev *yo* i *tú* umesto kojih se koriste oblici *mí* i *ti*.

Lične zamenice prvog i drugog lica u srpskom jeziku imaju posebnu deklinaciju, dok se lične zamenice trećeg lica menjaju kao većina pridevskih zamenica.

U kombinaciji sa predlozima (*a, de, en, para, por, sin, contra, desde, hasta, hacia, entre*) oblici za lične zamenice za 1. i 2. lice jednine su *mí* i *ti,* ali kada su u kombinaciji sa predlogom *con* tada one imaju posebne oblike: *conmigo i contigo*.

Primer: *¿Es para* ***mí***? Sí, es para *ti*.
¿Vienes conmigo? *Sí, voy contigo.*

Uz predloge *entre*, *hasta* (kada znači *čak*) i *según* ne koriste se oblici ličnih zamenica *mí* i *ti* već *yo* i *tú*.

Primer: *Hay aglo entre* ***tú*** *y* ***yo***.
Hasta ***yo*** *lo comprendo.*
Según ***tú****, ¿quién ganará el premio?*

Lične zamenice prvog i drugog lica u srpskom jeziku imaju posebnu deklinaciju, dok se lične zamenice trećeg lica menjaju kao većina pridevskih zamenica.

4. NENAGLAŠENE LIČNE ZAMENICE U ŠPANSKOM JEZIKU

Prema Klajnu[5] nenaglašene zamenice u španskom jeziku su enklitične (stoje iza glagola) ako je glagol u infinitivu, gerundu ili u imperativu bez negacije, dok su pretežno proklitične (stoje ispred glagola) kada je glagol u indikativu ili zavisnom konjunktivu (subjunktivu) i tada se pišu odvojeno od glagola.

U srpskom jeziku takođe postoje nenaglašeni oblici ličnih zamenica u vidu enklitika, koje nikada ne stoje na početku rečenice.

4.1. Nenaglašena lična zamenica u funkciji direktnog objekta (akuzativ)

Nenaglašeni oblici u akuzativu razlikuju se po licima. Tako su za 1. i 2. lice jednine oblici *me* i *te*, a za 1. i 2. lice množine *nos* i *os*.

Primer: - *¿**Me** han visto?* - *José **nos** quiere mucho.*
- *Sí, **te** han visto.* - *Sí, es verdad, él **os** quiere muchísimo.*

U srpskom jeziku, nenaglašeni oblici u ličnih zamenica akuzativu za 1. i 2. lice jednine su *me* i *te*, a za 1. i 2. lice množine *nas* i *vas*.

Primer: Slušaj **me** dobro. Čekaj **nas**.
Gledam **te**. Video sam **vas**.

Nenaglašeni oblici ličnih zamenica u akuzativu za 3. lice jednine su: *lo* za muški rod (él, usted) i *la* za ženski rod (ella, usted). Oblici za 3. lice množine su: *los* za muški (ellos, ustedes) i *las* za ženski rod (ellas, ustedes).

Primer: - *¿Y Manolo? No **lo** encuentro.* - *¿Y los niños? ¿**Los** habéis visto?*
- *¿Ves la casa de José? Sí, **la** veo.* - *Ahí vienen mis hijas. **Las** quiero mucho.*

U srpskom jeziku, postoje nenaglašeni oblici ličnih zamenica u akuzativu za 3. lice jednine su: *ga* za muški rod i *je* za ženski rod. Oblik za 3. lice množine je: *ih* za muški i za ženski rod.

Primer: Čujem **je**. Da li **ih** videla?
Vidim **ga**. Uplašio si **ih**.

4.1.1. Neutralno *lo*

Lična zamenica u akuzativu **lo** zamenjuje imenice muškog roda u jednini, ali i stvari o kojima govorimo bez njihovog imenovanja, bez obzira da li je reč o muškom ili ženskom rodu.

[5] I. Klajn, str. 100

Primer:

Trato de entender su libro.	*Trato de entender**lo**.*	Lo=su libro (m. rod)
Trato de entender a este hombre.	*Trato de entender**lo**.*	Lo=este hombre(m. rod)
Trato de entender por qué no hablas.	*Trato de entender**lo**.*	Lo= por qué no hablas = eso (sr. rod)

Neutralno *lo*, kao nenaglašenu ličnu zamenicu u akuzativu, koristimo kada govorimo o stvarima koje ne označavamo ni kao muški ni kao ženski rod zato što:

- ne znamo naziv stvari:

Primer: *¿Qué ha sido eso?* *¿**Lo** has visto?*
¿Me das esto? ***Lo** necesito.*

- nam nije bitan naziv stvari:

Primer: *¿Puedes tú preparar todo eso para mañana?* *Sí, claro, lo prepararé.*

- nije reč o o nekoj konkretnoj stvari (činjenici, situaciji; stvarima koje govorimo, mislimo, znamo, osećamo itd.):

Primer: *¿Has oido la noticia? María se ha casado.* *No **lo** puedo creer.*
¿Qué pasó el fin de semana? No **lo** sé.

Neutralno lo koristimo isto tako kada se odnosimo na dodatak glagola *ser*, *estar* i *parecer*:

Primer: *Ya no eres amable conmigo.* *Sí que **lo** soy, pero tú no te das cuenta.*
Tu hermana está completamente loca. *No, no **lo** está.*
*Es muy rico, pero no **lo** parece.*

U srpskom jeziku sličan oblik lične zamenice ne postoji te se u tu funkciju koristi pokazna zamenica *to*.

4.2. Nenaglašena lična zamenica u funkciji indirektnog objekta (dativ)

U španskom jeziku, nenaglašeni oblici u dativu za 1. i 2. lice identični su sa nenglašenim oblicima u akuzativu kako u jednini: *me* i *te*, tako i u množini *nos* i *os*.

Primer: *¿**Me** das las informaciones sobre el libro? **Te** doy el nombre del autor y el título.*
*¿Qué **os** dijo el profesor? **Nos** dijo muchas cosas.*

Nenaglašeni oblik ličnih zamenica u dativu za 3. lice jednine je *le* za oba roda a *les* za 3. lice množine, takođe za muški i ženski rod.

Primer: ***Le** he dado el libro.*
***Les** he preparado una sorpresa.*
***Le** he escrito una carta.*
***Le** pusieron una multa.*
***Les** hemos dejado un mensaje.*
***Les** he devuelto el coche.*

U srpskom jeziku, za razliku od španskog, imaju posebne oblike za nenaglašene oblike u dativu. Tako su za oblici za 1. i 2. lice jednine *mi* i *ti*, a množine

nam i *vam*, dok su za 3. lice jednine: *mu* za muški i *joj* za ženski rod, i zajednički oblik *im* za množinu.

Primer:	Daj **mi** novine.	Poklonićе **nam** knjigu.
	Vratiću **ti** novac.	Predali smo **vam** bonove.

4.3. Mesto nenaglašenih ličnih zamenica i njihov redosled

A. Nenaglašene lične zamenice, kako u dativu tako i u akuzativu stoje ispred glagola u ličnom obliku.

	Akuzativ	Dativ
Primer:	***Me** ignoras.*	*¿**Me** das las llaves?*
	***Te** adoro.*	***Te** regalo este libro.*
	***Nos** llamas demasiado tarde.*	***Nos** preparaste buena comida.*
	***Os** he visto ayer.*	*¿**Os** leo un cuento?*

*Ella abre el armario y no **lo** cierra.*	*Ayer vi a Paco y **le** dije la noticia.*
*Y la comida, ¿**la** has hecho tú?*	*Pilar está resfriada. **Le** di las vitaminas.*
*No encuentro mis libros. ¿**Los** has visto?*	*Ahí vienen mis padres. No **les** diré nada.*
*Las niñas están bien. **Las** he visto.*	*Llamaron tus hijas. **Les** dije que vinieran.*

B. U slučajevima kada glagol ima i direktni i indirektni objekat njihov redosled je sledeći:

a) dativna zamenica prethodi akuzativnoj.

Primer:	*Me gusta mucho tu <u>chaqueta</u>.*	*¿**Me la** dejas?*
	He comprado un coche.	***Te lo** prestaré.*
	Necesitamos tus <u>libros</u>.	*¿**Nos los** prestas?*
	Sabemos todas <u>noticias</u>.	***Os las** contamos.*

b) kada je lična zamenica za treće lice (*él, ella, ellos, ellas*) odnosno za drugo lice za formalno obraćanje (*usted, ustedes*) u dativu i kada se uz nju koristi lična zamenica u akuzativu (*lo, la, los, las*), oblik lične zamenice u dativu prelazi u *se*.

Primer:	*Finalmente **le** dieron <u>el premio</u>.*	*Finalmente **se lo** dieron.*
	Raquel te pidió <u>la receta</u>.	***Se la** di.*
	¿Les has comprado <u>los juguetes</u>?	*No, todavía no **se los** he comprado.*
	¿Has preparado <u>las lecciones</u> para tus alumnos?	*Sí **se las** he preparado.*

c) lične zamenice u dativu i akuzativu imaju enklitički položaj uz glagol u afirmativnom imperativu, infinitivu i gerundu.

Primer:	Imperativ	Infinitiv	Gerund
	Enséñala.	*Enseñarla.*	*Enseñándola.*
	Enséñale.	*Enseñarle.*	*Enseñándole.*
	Eneséñasela.	*Enseñarsela.*	*Enseñándosela.*

Napomena:
I Akcenat se ne menja kod enklitičkih spojeva zamenica uz glagol. Usled toga, kada naglašeni slog postane treći ili četvrti on dobija grafički akcenat.

Primer:	*Canta*	*Cantar*	*Cantando*
	Cántasela.	*Cantársela*	*Cantándosela*.

II. Kod oblika za imperativ u drugom licu množine, uz zamenicu **os,** gubi se fínalno **–d**.
Primer: ***Poneos*** *las chaquetas*. (Umesto: *Poned<u>o</u>s las chaquetas*.)

d) Kod glagolskih perifraza lične zamenice u funkciji objekta koriste se ispred ili iza glagola u ličnom obliku.

Primer:	*Te lo vas a llevar.*	*Vas a llevártelo.*
	Se lo voy a enseñar.	*Voy a enseñárselo.*

Napomena:
Kada lične zamenice stoje ispred glagola pišu se odvojeno, dok se u enklitičkom spoju pišu zajedno.

e) u konstrukcijama s povratnim i modalnim glagolima možemo da kombinujemo lične zamenice u dativu i akuzativu. U tom slučaju povratna zamenica stoji prva.
Primer: *Se ha cortado el pelo pero no* ***se lo*** *ha peinado.*
*Me aprietan los zapátos, tengo que quitár****melos****.*

U konstrukcijama s glagolima *gustar, encantar, interesar, apetecer, preocupar, molestar, doler* itd. upotrebljavaju se samo lične zamenice u dativu. Nikada se ne kombinuju sa ličnim zamenicama u akuzativu jer one u ovim strukturama ne postoje.
Primer: ***Me*** *gusta mucho el flan pero ahora no* ***me*** *apetece.*
*¿****Te*** *duele el diente? Sí,* ***me*** *molesta un poco.*

4.4. Ponavljanje ličnih zamenica

A. Upotreba *lo, la, los, las /le, les*:

- kada se radi o stvarima ili licima u funkciji direktnog objekta, koriste se nenaglašene zamenice *lo, la, los, las*:

Primer:	*¿Dónde has dejado la bolsa?*	*¿Has comprado el billete?*
	La *he tirado.*	*Sí,* ***lo*** *he comprado.*
	No he visto a las chicas, ¿y tú?	*No sé dónde están mis libros.*
	Las *he visto esta mañana.*	***Los*** *he visto en dormitorio.*

Napomena:
Za razliku od dativnih zamenica, akuzativne se ne koriste ukoliko direktni objekat nije bio ranije pomenut.

- ukoliko se odnosimo na indirektni objekat koristimo nenaglašene lične zamenice (le, les ili se + lo,la, los, las) nakon njegove identifikacije, ali ih takođe možemo koristiti i pre nego što identifikujemo indirektni objekat:

Primer: *Hablé con Natalia y **le** he explicado todo.*
*Llama a tu padre y di**le** que llegamos pronto.*
*Tu amiga sabe la verdad. **Se** la he dicho yo.*
*Estos libros son de tu hermano. **Se** los he traido.*

*¿**Le** comprarás el billete **a tu hermano**?*
***Le** dije **a Susana** que viniera.*
***Les** he regalado este coche **a mis padres**.*
***Les** he propuesto una cena **a mis tías**.*
*¿Tu novio sabe la noticia? Sí **se** la he dicho esta mañana.*
*¿Y tus primos? **Se** los he llevado **a mi tía**.*

5. DVOSTRUKA UPOTREBA LIČNIH ZAMENICA U ŠPANSKOM JEZIKU

U slučajevima kada govornik želi da istakne lice koje identifikuje kao direktni ili indirektni objekat u odnosu na druga lica, pored nenaglašene lične zamenice koristi i naglašene oblike s predlogom a mí, *a ti, a él, a ella, a usted, a nosotros,-as, a vosotros,-as, e ellos, a ellas, a ustedes*.

Primer: ***Me** ha dicho **a mí** y no **a ti**.*
***Le** he comprado el anillo **a usted**, no **a ella**.*
***A nosotros nos** gustó la película, pero a nuestros amigos no.*
***Os** mandé el paquete **a vosotros** pero lo recibió vuestro hijo.*
*Explíca**se**lo **a él** y no **a ellos**.*

Dvostruka upotreba ličnih zamenica služi, takođe, za razjašnjavanje njihovog značenja u trećem licu.

lo → a él, a usted (m. rod)
la → a ella, a usted (ž. rod)
los → a ellos, a ustedes (m. rod)
las → a ellas, a ustedes (ž. rod)

le → a él, a ella, a usted
↑
se
↓
les → a ellos, a ellas, a ustedes

Napomena:

Za identifikaciju direktnog ili indirektnog objekta ne mogu da se koriste samostalno lične zamenice s predlogom.

Primer: ***Me** lo ha dicho **a mí**.*
***Os** lo he pedido **a vosotros**.*

*¿**Les** regalaste el ordenador **a ellos**?*

U srpskom jeziku ovakva dvostruka upotreba ličnih zamenica se ne primenjuje.

6. LITERATURA:

Митар Пешикан (1967). О систему заменичких речи. *Наш језик*, 16, 4, Београд: Институт за српскохрватски језик,

Ivan Klajn (1977). *Istorijska gramatika španskog jezika*. Beograd: Naučna knjiga,.

RAE (1977). *Esbozo de una nueva gramática de la lengua española*. Madrid: Espasa-Calpe.

Ivan Klajn (1985)., *O funkciji i prirodi zamenica*. Beograd: Naučna knjiga.

Предраг Пипер (1987).О семантичком систему заменица у српскохрватском језику у поређењу са руским. *Зборник Матице српске за славистику*, бр. 33, Нови Сад: Матица српска.

Александар Белић (1988). *Општа лингвистика*. 1. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.

Vojmir Vinja (1998). *Gramatica španjolskog jezika*. Zagreb: Školska knjiga.

L.-T. Torrego (1977). *Gramática didáctica del español*. Madrid: Ediciones SM.

Иван Клајн (2006). *Граматика српског језика за странце*. Београд: Завод за уџбенике.

R.-A. Raya et al (2007). *Gramática básica del estudiante de español*. Barcelona: Difusión.

KSENIJA ŠULOVIĆ

Universidad de Novi Sad

Los pronombres personales en español y serbio

Resumen

En el trabajo se presentan las características morfosintácticas de pronombres personales en los idiomas español y serbio que representan el lugar central en el sistema semántico de los pronombres. En este sentido distinguimos analogías y diferencias a partir de las estructuras de sus sistemas. Aunque los dos sistemas conocen los pronombres personales de 1ª, 2ª y 3ª persona y los pronombres reflexivos, el español incluye también las formas de respeto *usted* y *ustedes*. En la lengua serbia la cortesía se expresa con el pronombre de la 2ª persona del plural. Las dos lenguas conocen formas tónicas y formas átonas, como también las categorías de los géneros y casos. En el trabajo hemos incluído los ejemplos que aclaran el uso práctico de los pronombres personales en español, comparándolo con el uso en el idioma serbio.

Palabras claves: pronombres personales, idioma español, idioma serbio, formas tónicas y formas átonas, función y distribución.

INFO ALAS

ИМЕНСКИ РЕГИСТАР

Bilbija, Snezana (Filozofski Fakultet Univerziteta u Sarajevu)
E-mail: snezana.bilbija@gmail.com

Vidaković, Mirna (Ekonomski fakultet, Subotica)
E-mail: vmirna@tippnet.rs

Vilić, Ivana (Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu)
E-mail: ivavilic@yahoo.fr

Gajišin, Vesna (Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu)
E-mail: toramenor@yahoo.com

Граовац, Нада (Минхен)
E-mail: nadaidusan@t-nline.de

Daloiso, Michele (Ca' Foscari University, Venice)
E-mail: daloiso.unive@hotmail.it

Dimković-Telebaković, Gordana (Saobraćajni fakultet Univerziteta u Beogradu)
E-mail: g.dimkovic@sf.bg.ac.rs

Đorović, Danijela (Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu)
E-mail: ddjorovi@f.bg.ac.rs

Eccher, Christian (Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду)
E-mail: christian.eccher@tiscali.it

Jerković, Jelena (Tehnološki fakultet Univerziteta u Novom Sadu)
E-mail: jemit@uns.ac.rs

Kocbek, Alenka (Univerza na Primorskem - Fakulteta za management)
E-mail: alenka.kocbek@fm-kp.si

Krimer–Gaborović, Sanja (1970) Građevinski fakultet Subotica
E–mail: krimers@eunet.rs

Lazović, Vesna (Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu)
E-mail: lazovicvesna@gmail.com

Манић, Вања (Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду)
E-mail: manicvyu@yahoo.com

Marković, Ljiljana (Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu)
E-mail: ljiljana.markovic@fil.bg.ac.rs

Марчета, Јована (Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду)
E-mail: jovanamarceta@gmail.com

Milić, Mira (Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja Univerziteta u Novom Sadu)
E-mail: mbmilic@EUnet.rs

Поповић, Наташа (Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду)
E-mail: natachapopovic@yahoo.fr

Prnjat, Zorica (Fakultet za Trgovinu i bankarstvo Alfa Univerziteta u Beogradu)
E-mail: zorica.prnjat@ftb.rs

Радусин-Бардић, Наташа (Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду)
E-mail: radusin.bardic@gmail.com

Runić, Marija (Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu)
E-mail: marijarunic@yahoo.com

Seder, Ružica (Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu)
E-mail: seder@sbb.rs

Silaški, Nadežda (Ekonomski fakultet Univerziteta u Beogradu)
E-mail: silaskin@sbb.rs

Sudar, Marina (Novi Sad)
E-mail : marinasudar@yahoo.com

Tibenská, Eva (Filozofski Fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Katedra za slovački jezik i književnosti)
E-mail: tibenska@zoznam.sk

Favaro, Luciana (Ca' Foscari University, Venice)
E-mail: luciana.favaro@unive.it

Шимоњи-Чернак, Руженка (Педагошки факултет, Сомбор)
E-mail: cernak@stcable.rs

Široki, Vladimir (Универзитет у Новом Саду)
E-mail: vlada.siroki@yahoo.com

Šobot, Bojana (Poljoprivredni fakultet Univerziteta u Novom Sadu)
E-mail: bojanasobot@gmail.com

Šulović, Ksenija (Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu)
E-mail: ksenijasulovic@gmail.com

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

81'33

Примењена лингвистика

ISSN 1451-7124